

Tematică literatura veche

1. Retorica sacră și funcția moral-civilizatoare. Începuturile poeziei

Elemente de retorică

Antim Ivireanul, *Didahii*: *Aceasta o am zis când am fost uns mitropolit, La duminica vameșului* ș.a.

Dosoftei, *Psaltirea în versuri* – elemente de prozodie, comentarii de text

Începuturile poeziei:

Miron Costin, *Viața lumii* – elemente de prozodie; prefața

Motive dominante în text

2-4 Cronicarii moldoveni:

Grigore Ureche:

Elemente de paratext

„Certări” precedate de povestire

Portretul: de la persoană la personaj

b) Miron Costin:

elemente de paratext

destinul uman – cap. XII-XIV;

funcția parabolei: cap. VI

invazia lăcustelor: cap. XII

cap. XVIII - elogiul văzului

cronică și memorialistică

c) Ion Neculce:

elemente de paratext

O samă de cuvinte: 2,3 legende

Dumitrașco-Vodă Cantacuzino, portrete, discursul dezvinovățirii (cap. XIX), stilul: oralitate, expresii populare etc.

5-6. Dimitrie Cantemir:

Istoria ieroglifică: paratextul, discursurile personajelor (părțile I-II)

b) *Istoria ieroglifică*: inserții narrative: poveștile Vulpii, visul Hamelionului (partea a VII-a), scrisorile etc.

7. Ion Budai Deleanu: *Țiganiada*:

a) elemente de paratext: *Epistolia închinătoare*... etc.; notele de subsol: comentatori ai *Țiganiadei*

b) personaje, intrigă, cântul al VII-lea, raiul țigănesc, *Țiganiada*- discreditare a utopiei iluministe

Bibliografia obligatorie:

1. Opere:

- *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, Buc., 1970 (fragmente)
- Antim Ivireanul, *Opere*, Buc., 1972 (fragmente)
- Dosoftei, *Opere*, Buc., 1978 (fragmente)
- Gr. Ureche, *Letopisețul* (orice ediție), (fragmente)
- Miron Costin, *Opere*, Buc., 1958 sau 1964 (fragmente)
- Ion Neculce, *Letopisețul* (orice ediție), (fragmente)
- *Anonimul brîncovenesc*, în *Cronicari munteni*, vol. II, 1961 (fragmente)
- D. Cantemir, *Divanul*, Buc., 1970 (fragmente)
- D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Buc., 1965 (ș.a. ediții), (fragmente)
- Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*, Buc., 1975 (ș.a. ediții), (integral)

Istorii ale literaturii:

- G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, orice ediție
- N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, ed. a II-a, Buc, 1974
- N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, orice ediție
- Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iași, 1998 (ed. a II-a)
- E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. II, Buc., 1973 (ultimul capitol, *Mutația valorilor estetice*)

Despre autorii studiați:

- G. Călinescu, *Tehnica criticii și a istoriei literare*, în *Principii de estetică*, Buc., 1968
- Dan Zamfirescu, „*Învățăturile lui Neagoe Basarab...*”, *probleme controversate*, Buc., 1973
- Eugen Negrici, *Antim. Logos și personalitate*, buc., 1971
- Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, I, Buc., 1976
- Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească*, Buc., 1975
- Elvira Sorohan, *Cartea cronicilor*, (antologie și comentarii), Iași, 1986
- Mircea Scarlat, *Introducere în opera lui Miron Costin*, Buc., 1976
- Elvira Sorohan, *Miron Costin. Permanențe ale mentalității românești*, Iași, 1995
- Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, Buc., 1964 (despre N. Milescu, I. Neculce)
- Valeriu Cristea, *Introducere în opera lui Ion Neculce*, Buc., 1975
- Dan Horia Mazilu, *Cronicari munteni*, Buc., 1978
- Petru Vaida, *D. Cantemir și umanismul*, Buc., 1972
- Manuela Tănăsescu, *Despre „Istoria ieroglifică”*, Buc., 1970
- Elvira Sorohan, *Cantemir în cartea hieroglifelor*, Buc., 1978
- Gabriel Mihăilescu, *Universul baroc al „Istoriei ieroglifice” între retorică și imaginar*, București, 2002
- D. Popovici, *Literatura română în epoca luminilor*, în vol. *Studii literare*, vol. I, Cluj, 1972
- Ioana Em. Petrescu, *Ion Budai-Deleanu și eposul eroic*, Cluj, 1975
- Mircea Vaida, *Ion Budai-Deleanu*, Buc., 1971
- Elvira Sorohan, *Introducere în opera lui Ion Budai-Deleanu*, Buc., 1984

Tematică literatura premodernă

8. Lirica de meditație. Ion Heliade Rădulescu și Grigore Alexandrescu

Ion Heliade Rădulescu, *Serafîmul și Heruvimul, Visul în Opere*, vol. I, București, E.P.L., 1967

Grigore Alexandrescu, *Răsăritul lunii. La Tismana, Meditație, Anul 1840, Reveria, Candela în Opere*, vol. I, 1957

9. Balada romantică (cultă) și pastelul

Ion Heliade Rădulescu, *Zburătorul* (în *Opere*, vol. I, ed. cit.)

Vasile Alecsandri, ciclul *Doine și lăcrimioare* (*Baba Cloanța, Sora și hoțul, Crai-nou, Groza, Sburătorul*), *Mărgăritărele* (*Biserica risipită, Noaptea Sf. Andrii*), în *Opere*, vol. I, București, Ed. Minerva, 1966

D. Bolintineanu, ciclul *Basme* (în *Opere*, vol. I,...)

Pastelurile lui Alecsandri (*Pasteluri*, ed. și prefață de Paul Cornea, București, Ed. Albatros, 1972)

10. Opera în proză a lui C. Negruzzi. Nuvela lui B. P. Hasdeu

C. Negruzzi, *Zoe, O alergare de cai, Alexandru Lăpușneanu*; ciclul *Negru pe alb*

B. P. Hasdeu, *Micuța* (sau varianta *Duduca Mamuca*)

11. Al. Odobescu: proza eseistică: Pseudo-kynegetikos

Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri* (*Introducere, Din vremea lui Caragea, Școala acum 50 de ani, Din timpul zaverii*)

12. B. P. Hasdeu, romanul Ursita - N. Filimon, Ciocoi vechi și noi

13. Surse ale comicului în teatrul lui Vasile Alecsandri; Personajul romantic în drama istorică 48-istă

Vasile Alecsandri, *Iașii în carnaval, Chirița în Iași, Chirița în provincie*

B. P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra*

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

- G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ed. a doua, București, Ed. Minerva, 1982
- Șerban Cioculescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, *Istoria literaturii române moderne*, București, E.D.P., 1971
- D. Popovici, *Romantismul românesc*, Ed. Tineretului, 1969 sau în D. Popovici, *Studii literare*, vol. II, Cluj, Ed. Dacia, 1974
- Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, Ed. Minerva, 1972
- Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, Ed. Cartea Românească, 1989
- Nicolae Manolescu, *Poeți romantici*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1999
- François Furet (coord.), *Omul romantic*, Iași, Ed. Polirom, 2000
- Ricarda Huch, *Romantismul german*, București, Ed. Univers, 1974
- Eugen Simion, *Dimineața poezilor*, București, Ed. Cartea Românească, 1980
- Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, vol. I, București, Ed. Minerva, 1982
- Grigore Țugui, *Ion Heliade Rădulescu...*, București, Ed. Minerva, 1984
- N. Manolescu, *Introducere în opera lui Al. Odobescu*, București, Ed. Minerva, 1976
- Liviu Leonte, *Constantin Negruzzi*, București, Ed. Minerva, 1980
- Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, București, Ed. Cartea Românească, 1974
- Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, vol. I, București, Ed. Minerva, 1980
- G. Călinescu, *Gr. M. Alexandrescu*, București, E.P.L., 1962
- Paul Cornea, *Gr. Alexandrescu...*, în vol. *De la Alexandrescu la Eminescu*, București, E.P.L., 1966
- M. Anghelescu, *Opera lui Grigore Alexandrescu*, București, Ed. Minerva, 1973
- Elena Tacciu, *Mitologie romantică*, București, Ed. Cartea Românească, 1973
- Ovidiu Papadima, *Poezia lui Alecsandri și viziunea folclorică românească*, în "Revista de istorie și teorie literară", 1971, nr.4
- Paul Cornea, *Aproapele și departele*, București, Ed. Cartea Românească, 1990
- Grigore Țugui, *Balada romantică*, Iași, Ed. Universității "Al. I. Cuza", 2001
- Radu Stanca, *Resurecția baladei*, în vol. *Acvariu*, Cluj, Ed. Dacia, 1971
- Virgil Nemoianu, *Patru trepte ale baladei*, în vol. *Calmul valorilor*, Cluj, Ed. Dacia, 1971
- Paul Cornea, *"Pastelurile" sau Despre poezia naturii și natura poeziei la Vasile Alecsandri*, în *Studii de literatură română modernă*, București, E.P.L., 1962, pp. 291-320
- Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, București, Ed. Eminescu, 1984
- Vicu Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*, vol. I, București, Ed. Minerva, 1985
- Marian Popa, *Comicologia*, București, Ed. Univers, 1978
- Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, București, Ed. Minerva, 1988

Antim Ivireanul (1660-1716), *Didahii*

Texte suport

Aceasta o am zis când m-am făcut mitropolit¹

„Veniți după mine și voi face pre voi păscari de oameni”.

Doftorii cei desăvârșit și înțelepți atunci mai mult măresc lauda meșteșugului lor, **nu când** cu hier și cu foc luptă patima să o supue, după cum iaste liagia războiului, **ce numai când** acéia ce pătiméște cu apipăeri mângăioase și cu doftorii dulci vor afla leacul bolnavului și céle înfricoșate porunci ale meșteșugului doftoresc să le oprească și oarecare zile cu mâncări doftorești și hrânitoare potolind durerile, să arate pre acela ce pătiméște mântuit de boală.

Așa și preaînțeleptul doftor al sufletelor și al trupurilor noastre, împăratul împăraților Hristos, **Dumnezeul nostru, văzând lumea că bolnăvia** cu patimile necredinții și să umfla ca o rană cu înșălăciunile céle lumești spre închinăciunea idolilor, **au socotit cu multe feliuri de mijloace și au purtat de grijă pentru mântuirea oamenilor** și a neamului omenesc, de vréme ce acesta iaste lucrul cel dintâi al bunătății lui, a mântui pre omul din mâinile vrăjmașului și a-l aduce la frumuseția cea dintâi și la vrednicia de la caré au căzut pentru păcatul neascultării al strămoșului Adam și **nu trimite ploae de foc** spre îngrozirea lumii, **nici pornește marea ca o oaste împotriva pământului, nici înarmează puterile stihilor împotriva necredinții, ci numai o supune cu blândește** și cu minuni și o trage spre dânsul cu faceri de bine și cu cuvinte cerești o preface să se mute de pre dânsa patimile céle sufletești, ce să umfla ca o rană otrăvită.

Și **vrând Dumnezeu cuvântul ca să se arate în lume mai nainte**, până a nu să întrupa și a să face om, au trimis în lume proroci să propoveduiască la oameni venirea lui cea înfățășată. Și **pentru aceasta n-au ales împărați și crai**, să facă proroci; **n-au luat filosofi** și ritori, să trimiță propoveduitorii venirii lui; **n-au pogorât** din ceriu întunérece și **mulțime de îngeri**, ce are pe lângă dânsul, mii de mii nesocotiți și nenumărați, **ci au trimis oameni proști** și mai vârtos păstori de oi, ca pre Moisi, ca pre David, ca pre Samuil și toată mulțimea prorocilor, prin mijlocul a căroră au sămănat buna-credință, nu în toată lumea, ci numai la un neam, la jidovi, carii lăcuia într-o parte a pământului, în Iudeia.

Dară de vréme ce **Dumnezeu va [= vrea] pre toți oamenii să-i mântuiască** și la cunoștința adevărului să vie, căci aceasta iaste mare sété la Dumnezeu a pofti și a iubi să se mântuiască oamenii, pentru aceasta nu să odihniia Dumnezeu să fie numai la jidovi buna-credință și célelalte limbi fie lipsite de darul lui. Pentru aceasta **au vrut să răsară lumina dumnezeirii lui în toată lumea**: și viind împlinirea vremii, după cum zice fericitul Pavel, vrut-au Dumnezeu să vie Fiiul lui, să se nască din muiare, să se facă supt lége, ca pre cei de supt lége să-i răscumpere; s-au făcut om din Născătoarea de Dumnezeu și pururea fecioară Mariia, au petrecut în lume împreună cu oamenii și **vrând să tragă limbile la cunoștința dumnezeirii lui** și să-i învêțe lucruri preaslăvite și poruncă noao și viață cerească, **cerca să afle slugi acestor porunci; și n-au căutat cetăț, nu s-au uitat la mulțime de oameni, nu s-au socotit slujba împăraților, s-au scârbit de putéria avuției, au urât biruința ritorilor, nu i-au trebuit limbile filosofilor, nu s-au slujit cu arme**, după cum e obicéiul ostașilor, **nici cu alte meștersuguri asemenea** acestora, pentru **ca să nu aibă putere nimenea din cei necredincioși** să zică că au tras la sine Hristos mulțimea cu unele ca acéstea, **ci numai s-au slujit iară cu mijlocul cu carele au ales pre proroci**. Și ce face? **Au luat iară propoveduitori Evangheliei** nu păstori, ca pre proroci, ci **păscari**, și vânători de pște și i-au trimis să propoveduiască lumii bunavestire și le încredințează în mâinile lor și în limbile doftorii lumii, zicându-le: Veniți după mine și voi face pre voi păscari de oameni. Încetați de a vă trudi deasupra mării cei neînsufleți. Mutați pentru dragostea mea meștersugul cel păscăresc pre pământ. Acolea pre dânsul trimiteț și vă întindeț mrejiile. Vânaț pentru mine vânatul credinții. Veniț după mine. Urmați-mi mie, ucinicii miei și învățătorii lumii. Lucrați pentru dragostea mea meștersugul vostru, pentru ceriuri.

Vărsată iaste ca apa mării pre pământ închinăciunea idolească. Zidirea iaste acoperită cu norul a mulți dumnezei. Adâncul necredinții îneacă toată lumea; oamenii să cufundă de valurile drăcești. Lumea pute de împuțiciunea sângiurilor și să strică cu jirtvele céle stricăcioase. Voiu pune asupra lor ispravnici și doftori,

¹ Ianuarie/februarie, 1709, în timpul domnitorului C-tin Brîncoveanu (1688-1714).

pre voi, pre păscari. Patima aceasta chiiamă meșterșugul vostru. Să slujim cu iarbă mântuitoare zidirea ce iaste în nevoi; veniți după mine.

Iară ei, lăsând mreșile, merseră după dânsul. Într-un gând era ceata ucinicilor cu pohta stăpânului; și ca niște oameni drepti și proști de răutate n-au viclenit în mintea lor, nici ș-au prepus în inima lor de acea chiemare; ci ca niște oameni blânzi și fărde răutate au mers după dânsul, ca hierul după piatra magnitudinii și ca părul după chihribariul cel curat. Și cu puteria mântuitorului Hristos au rușinat pre cei ce i-au văzut și ca pe niște pești, cu mreaja bogosloviei au prins mulțimea și au vânat auzurile noroadelor și au înduplecat inimile tiranilor și sufletele împăraților le-au supus; și au făcut o izbândă și o biruință atâta de frumoasă, cât n-au putut-o face toate împărățiile lumii. Oameni fărde arme și nedechisiți de ale oștirii, săraci de avuție, proști de învățătură, slabi de post, blânzi pentru nerăutate au înălțat nu steaguri de oaste, ci numai crucea, semnul păcii, propoveduind, nu cu sunet de tobe și de surle, ci numai cu neputincioasă limbă și neînvățată, pe Hristos și credința și fulgerând, nu zic, cu fulgerile sabiilor, celor ascuțite, ci numai cu strălucirile unei vieți bune, neumplând pământul de oști, nici să acopere marea de corăbii cu vétrile, ci numai fărde rane, fărde sânge, fărde vătămare, calcă și supune toată păgânătatea, biruiesc iadul, sting înșălăciunea, izgonesc minciuna, întind numele lui Hristos și credința, cât iaste întins pământul și lumea.

Pentru acéia dară nu iaste minune, iubiiții miei ascultători și cinstiți și de bun neam boiari, de m-au rânduit și pre mine Dumnezeu și m-au pus, om mic fiind și smerit, păstor mic, la mică turmă, la dumneavoastră, pre carii eu nu vă am, nici vă țiu turmă mică, ci mare și înaltă; mare pentru buna închinăciune și dreapta credință care o păziți curată și nespurcată, fiind încungiurați și îngrădiți între hotarile celor striini de fel și impresurați de atâta nevoi [ce vin] și scârbe ce vin totdeauna, neîncetat, de la cei ce stăpânesc pământul acesta, înaltă pentru buna ascultare și supunerea care arătați de-a pururea cătră beserica și cătră arhieru.

De vrème ce acéste doao întemeiază și întăresc beserica, credința la Dumnezeu și buna ascultare la biserică și măcar că **eu am fost mai mic** și mai **netrébnic** decât toți, precum au fost și David mai mic între frați în casa tătâne-său, dară Dumnezeu n-au căutat la micșorarea și **netrebnicia mea**, nu s-au uitat la **sărăcia mea** și **streinătatea mea**, n-au socotit **proștiia** și **neștiința mea**, ci au căutat la **bogăția** și **noianul bunătății sale** și au acoperit de cătră oameni toate spurcăciunile și fărdelegile mele, carele sunt mai multe decât perii capului meu și decât năsipul mării și m-au înălțat, nevrédnic fiind, la această stepenă și mare vrednicie a arhieriei. Și **m-au trimis la dumneavoastră să vă fiiu păstor**, părinte sufletesc, rugător cătră Dumnezeu pentru buna sănătatea și spăsenia dumneavoastră și a cinstitelor dumneavoastră case purtători de grijă la céle ce ar fi spre folosul mântuinții și să vă fiiu de mângâiere la scârbele robiei cei vavilonești a lumii aceștia, ca Ieremiia norodului lui Dumnezeu și ca Iosif, al unsprăzécilea fecior al patriarhului Iacov egipténilor; și dimpreună cu dumneavoastră să pățimesc la toate câte va aduce ceasul și vrémia, pentru care lucru am datorie să priveghiez cu osârdie și fărde léne, zioa și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul și spăsenia tuturor de obște, învățându-vă și îndreptându-vă cu frica lui Dumnezeu, pre calea cea dreaptă.

Și **dumneavoastră** încă aveți **datorie**, céle ce veți cunoaște că vă învăț, fărde fățarie și fărde vicleșug, vă îndemn să le priimiți și să le faceți, pentru folosul cel sufletesc al dumneavoastră și să vă supuneți ascultării; că acea ascultare ce o faceți mie, o faceți lui Hristos. Că zice la 10 capete ale Lucăi: Cel ce ascultă pre voi, pre mine ascultă și cel ce să leapădă de voi să leapădă de mine și cel ce să leapădă de mine, să leapădă de cel [cel] ce m-au trimis pre mine. Așijderea zice și fericitul Pavel, la 13 capete cătră ovrei: Fraților, plecați-vă povățuitorilor voștri și vă cuceriți lor, că ei priveghiază pentru sufletele voastre cum ar fi să dea cuvânt ca cu bucurie aceasta să facă, iar nu suspinând, că nu iaste de folos voao aceasta.

Și **mă rog bunătății lui și iubirii sale de oameni** să-mi lumineze mintea ca să poci propovedui cuvântul adevărului și să-mi întărească inima întru frica lui, ca să pociu păstori cuvântătoarea turma lui cea aleasă, care o au răscumpărat, cu preascump sângele său, din mâna vrăjmașului, după cum adeverează Petru apostolul zicând: ... Știind că nu cu < lucruri > putrede, cu argint sau cu aur v-ați răscumpărat din cea deșartă viață a voastră, ce era dată de la părinți, ci cu cinstit sânge ca a unui miel fărde prihană și nespurcat Hristos.

Iar **Dumnezeul cel mare și înalt**, carele iaste închinat de toate făpturile, izvorul preînțelepciunii, adâncul cel neurnat al bunătății întru adevărat și adâncimea cea nehotărâtă a bunii îndurări, însuși ca un stăpân și iubitoriu de oameni, **să trimiță darul Duhului Sfânt pre cinstit și cel de Dumnezeu încununat**

cap al prealuminatului domnului și al nostru de obște de mult bine făcător, Io Costandin Basarab voevod și să-l blagoslovească dintru înălțimea lăcașului său, ca pe Avraam, înmulțindu-i seminția din neam în neam și să-l păzească cu întreagă sănătate și cu lină pace, până la adânci bătrânețe la preînălțat scaunul măriei-sale, dimpreună cu toată luminată casa măriei-sale. Mâna cea tare și puternică și brațul cel înalt al preînălțatului Dumnezeu să supue pre toți vrăjmașii cei văzuți și nevăzuți podnojie picioarilor măriei-sale; și să vă întărească și pe dumneavoastră, de la mic până la mare, împreună cu toți ai dumneavoastră, întru credința cea bună și dreaptă, întru cunoștința adevărului și întru nădejdea vieții cei de vécî, care iaste făgăduită de nemincinosul Dumnezeu mai nainte de vrémile vécîlor, aleșilor lui și să vă povățuiască la tot lucrul cel bun și de folos, spre plăcerea lui, ferindu-vă în toată vrémia și în tot ceasul și în tot locul, de vicleșugurile diavolului să vă îngrădească cu sfinții îngerii săi și să vă înarméze cu arma dreptății și să vă dăruiască pacea lui cea ce covârșaste toată mintea, ca să petréceț viață cinstit și curată, cu pace și cu sănătate; să păzească inimile voastre și gândurile voastre în Hristos Iisus, după cum zice Pavel, ca să faceț câte sunt adevărate, câte sunt cinstite, câte sunt drépte, câte sunt curate, câte sunt iubite, câte sunt cu nume și lăudate, cu rugăciunile și cu blagoslovenia preasfințiților arhieriei și întru Hristos iubiț fraț și de-a tocma slujitori. Și după petrecaniia vieții aceștia să ne învrednicească pre noi [pre noi] pre toț Dumnezeul cel milostiv la împărăția ceriului, ca să auzim fieștecarele din noi glasul acela: „Slugă bună și credincioasă, preste puțin ai fost credincios pre mai multe te voiu pune. Intră întru bucuriia Domnului”.

Plan de discuție

1. Cine este Antim Ivireanul? Ce rol are el în istoria literaturii și culturii românești?
2. Cui aparțin cuvintele pe care Antim le citează la începutul predicii sale și cu ce ocazie au fost ele rostite inițial? De ce le utilizează Antim?
3. Care sînt ideile principale ale textului? Care sînt cîmpurile lexico-semantică care susțin și ilustrează aceste idei? De ce le întrebuițează Antim?
4. Cum se percepe retorul pe sine și cum îi percepe pe ceilalți? → Ce atitudine are Mitropolitul față de credincioși? → Ce relații se stabilesc între predicator și ascultători? → Prin ce mijloace stilistice și retorice încearcă Antim să îi influențeze pe ascultători?

La Dumineca Vameşului, cuvînt de învăţătură

Pohta cea mare şi dragostea cea curată, iar mai vârtos să zic, **datoriia cea părinţească ce am cătră dragostea voastră m-au îndemnat astăzi de am venit aici**, pentru ca să vă cercetăm sufleteşte, de vreme ce m-au rânduit Dumnezeu ca pre un nevrednic să vă fiu păstor şi părinte sufletesc şi învăţătoriu la lucrurile cele ce ar fi spre folosul mântuirii sufletelor voastre. Pentru care lucru **aveţ datorie cu toţii, de la mic până la mare, să mă ascultaţi la cele ce vă învăţ de bine şi de folos**, că acea ascultare nu o faceţ mie, ci lui Hristos, după cum zice la 10 capete ale Lucăi: Cel ce ascultă pre voi, pre mine ascultă şi cel ce să leapădă de voi, de mine să leapădă. Aşijderea şi fericitul Pavel zice la 13 capete cătră ovrei: Fraţilor, plecaţi-vă învăţătorilor voştri şi vă cucerii lor că priveghiază pentru sufletele voastre, ca cum ar fi să dea cuvânt, ca cu bucurie aceasta să facă, iar nu suspinând, că nu iaste de folos voao aceasta.

Drept aceia n-am pregetat, nici am lenevit, ca să nu fac datorie, după porunca stăpânului şi învăţătorului nostru Hristos, căruia mă şi rog ca să-m dea putere să vă pociu spune ceva de folos; ci vă pohtim de ascultare.

Precum un om casnic, vrând ca să samene grâu curat în holda lui, pune multă nevoinţă de-l cërne şi-l curăţă de neghină şi de altele, aşa şi sfinţii părinţii noştri au pus multă nevoinţă de au cernut cu ciurul chibzuellii toată sfânta Scriptură şi au ales ca nişte grâu curat din toate bunătăţile câte ar putea fi **acéste trei bunătăţi mari: credinţa, nădejdia şi dragostea** şi le-au sămănat în holda sfintei bisérici, adecă în adunarea şi în inima celor credincioş. Şi **are datorie fieştecare creştin a le ţinea şi a le face**, căci fără acéste trei bunătăţi nu iaste cu putinţă nici cu un mijloc să se mântuiască creştinul, măcar de ar zice cine ce va vrea, căci acéstéa sunt teméele creştinătăţii. Că precum nu iaste cu putinţă a trăi neştine pre pământ fără de hrană trupească şi fără de îmbrăcăminte şi fără de somn, aşa nici fără de acéste trei bunătăţi carele sunt, precum am zis şi mai sus, credinţa, nădejdea şi dragostea. Ce întâi voi zice puţine cuvinte pentru nădejde şi pentru dragoste, apoi voi zice, pre urmă şi pentru credinţă, mai pre larg.

Nădejdea iaste o îndrăzneală adevărată cătră Dumnezeu, dată în inima omului, din dumnezeiasca strălucire, ca să nu să deznădăjduiască niciodată de darul lui Dumnezeu, ci să fie încredinţat cum că va lua, prin pocăinţă, ertăciune păcatelor şi verice altă cêrere, sau trecătoare, sau vécinică. Şi iaste nădejdia de 2 féliuri: una bună şi alta rea. Bună iaste acéia când nădăjduiaşte cineva la Dumnezeu să se mântuiască, sau alt bine ce va să petreacă, că nici ostenéşte, nici cheltuiaşte nimic, cum zice David, că: Cel ce nădăjduiaşte spre Dumnezeu mila îl va încungiura. Rea iaste acéia când nădăjduiaşte cineva la om să-i facă vreun bine, sau vreo îndemână la lucrurile céste trecătoare ale lumii, care nădejde iaste mincinoasă şi deşartă, cum zice iarăş David: Nu vă nădăjduiţi pre boiari, pre fiii oamenilor, la carii nu iaste mântuire. Aşijderea zice şi Solomon: Blestemat să fie tot cel ce nădăjduiaşte spre om.

Dragostea încă iaste o unire a mulţi într-una şi cale cătră Dumnezeu şi vârful tuturor bunătăţilor, după cum o adeverează şi fericitul Pavel la 13 capete cătră corinthéni, zicând: Decât credinţa şi decât nădejdia iaste mai mare dragostea. Şi iaste şi aceasta de 3 féliuri: una dumnezeiască, alta firească şi alta pătimitoare şi rea. Dragostea cea dumnezeiască iaste acéia ce zice la A dooa lege, la 6 capete: Să iubeşti pre domnul Dumnezeuul tău i proci; iar cea firească iaste céia ce iubesc părinţii pre fii şi fiii pre părinţi şi fieştecare pe ruda sa şi pe priiatenii săi. Iar pentru dragostea cea pătimitoare şi rea, nu vom zice nimic, pentru căci fieştecare înţelept şi temătoriu de Dumnezeu o cunoaşte că nu e bună; şi pentru acéia, lipsească vorba ei de la mijloc, ca să nu ne spurcăm auzul.

Credinţa iaste fiinţa celor nădăjduite şi lucrurilor celor ce nu să văd dovediri, după cum zice apostolul Pavel: Şi fără de credinţă nu iaste cu putinţă nimeni să se mântuiască, precum vedem aceasta la toţi sfinţii şi la toţi dreptii cei mai înainte de lege şi cei de după lege. Că pentru credinţa lor cea dreaptă au aflat har înaintea lui Dumnezeu şi au făcut minuni mari şi preste fire, facând folos şi lor şi altora; şi era de pururea ochii lui Dumnezeu asupra lor şi cu urechile lui asculta rugăciunile lor, după cum zice David.

Aşijderea şi în sfânta Evanghelie vedem, în bogate locuri, că cei ce mergea la domnul Hristos, cu credinţă, auziia din gura lui: După credinţa voastră să se facă voao şi îndată să tămăduia, ver de ce boală ar fi fost. Şi putem lua pildă şi de pe vameşul acest de astăzi, ce pomenéşte sfânta Evanghelie, că bătându-ş pieptul şi zicând cu credinţă: Doamne, fii milostiv mie, păcătosului să pogorî îndreptat.

Dară noi, acum, că ne numim creștini, de pe ce fapte bune socotiț că ne vom putea arăta creștinătatea și blagoceștiia ce avem și să fim aleș și despărțiț de neamurile ce zicem noi că sunt păgâni? Că de vom zice: de pe credință, ne înșălăm, că **noi credință nu avem**: că de am avea credință am iubi pre Dumnezeu și am păzi cuvintele lui și am face, după putință, poruncile lui. Că zice la Ioan, în 14 capete: De mă iubéște neștine, cuvântul mieu va păzi. Iar noi, în loc de a-l iubi și a-i păzi cuvintele îl **înjurăm** și-i ținem cuvintele de râș și de batjocură, ca când ar fi niște basne. Iar de mă veț întreba, în ce chip îl înjurăm, să vă spui: când înjurăm de lege pre cineva, pre Dumnezeu înjurăm. Că v-am spus mai sus, că credința iaste numai de un fel și toț oamenii cred în Dumnezeu, că Dumnezeu iaste liagea și făcătoriul legii; și pentru căci înjurăm légia, înjurăm pre Dumnezeu și pentru acéia, iată dară, că n-avem credință.

De vom zice de pe **nădiajde**, că suntem aleși din păgâni, **nici aceasta nu o avem**, căci că de am avea credință, poate doară că am avea și nădiajde, că v-am spus mai sus că întâi iaste să crează neștine în Dumnezeu, apoi să nădăjduiască.

De vom zice de pe **dragoste**, că suntem aleș din păgâni, nici acéia nu o avem, că zice Ioann: De va zice cineva că iubéște pre Dumnezeu și pre fratele lui îl urăște, mincinos iaste; că de vréme ce nu iubește pre fratele lui, că-l véde, dar pre Dumnezeu, că nu-l véde, cumu-l va putea iubi? Și iată, dară, că precum zic că **neavând dragoste între noi** și nepohtindu-ne binele unul altuia, după porunca lui Dumnezeu, **n-avem nici credință, nici nădiajde, nici dragoste și suntem mai răi, să mă ertaț, decât păgânii**. Că zice apostolul Pavel: Limbile n-au lége și fac ale legii. Iară noi, având lége, facem tot împotriva legii și suntem mai păcătoș decât toate neamurile și decât toate limbile. Și puteț cunoaște aceasta, că iaste așa cum zic, că **ce neam înjură ca noi**, de lége, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comândare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie și de toate tainele sfintei bisérici și ne ocărăm și ne batjocorim noi înșine légia?! Cine din păgâni face aceasta, sau cine-ș măscăréște légia ca noi? Oare nu înjurăm cu acéstia toate pre Dumnezeu? Oare nu ocărăm cu acéstia poruncile lui? Că el singur ne-au arătat și ne-au învățat acéste taini, ca prin mijlocul lor să ne curățim de păcate și să-l înblânzim asupra noastră la scârbe și la nevoi.

Dară noi, deaca auzim pre cineva că înjură [în jurăminte] de céle ce am zis, în loc de a-l certa și a-l înfrunta, ca pre un om fărde socoteală, noao ne pare bine și rădem. De sunt acéstia lucruri creștinești, zică cine are Dumnezeu.

Încăș, pe lângă acéstia toate, mai adaogem cu răutatea că pre părinții noștri îi ocărăm și-i batem; pre bătrâni îi necinstim, pre domni și pre boieri îi blestemăm, pre arhieriei nu-i ținem într-o nimica, pre călugări îi clevetim, pe preoț îi ocărăm, bésericile le ținem ca niște grajduri și când mérgem la dânsele, în loc de a asculta slujbele și a ne ruga lui Dumnezeu, să ne iarte păcatele, iar noi vorbim și rădem și facem cu ochiul, unul altuia mai rău decât pe la cârciume. Sărbătorile și praznicile nu le ținem, ca o nimica, ci atuncea facem céle mai réle, de bucurăm pe dracul și atuncea vindem și cumpărăm.

Și în scurte vorbe, ne-am abătut cu toții din calea dreptății și împreună ne-am netrebuít, după cum zice David și nu suntem până întru unul a cunoaște și a cerca pre domnul. Căci fiind orbiț de deșărtăciunile céle lumești, nu ne bucurăm la altceva făr numai la lucrurile întunéricului veacului acestuia; și suntem porniț cu toții spre răutăț, ca o roată când dă de vale și nu să poate opri și suntem toț, cu totul, ca niște dobitoace necurate, tăvălindu-ne în răsfăciunile céle spurcate și de nimica.

Și acéstia toate nu să trag dintr-alta, fără numai din **necredința noastră**; că ni s-au împietrit inimile întru răutăț, ca a lui faraon și **umblăm, ca niște cai sirepi, făr de zăbală și fărde rușine, până vom cădea într-o vreo propastie și vom peri**. Cu acéste fapte ne lăudăm că suntem creștini! O, vai, de capetele noastre! Și cu creștinătatea ce avem poate că vom fi socotind că numai căci ne numim creștini ne vom spăsi! Ba! Ci mai mare osândă vom să luom, de nu ne vom pocăi și de nu ne vom lăsa de răutățile noastre. Că zice Hristos: Nu cei ce-m zic mie Doamne, Doamne, vor întra întru împărăția ceriului, ci cei ce fac voia mea. Spuneți-mi, rogu-vă, că eu poate că-m voi fi eștit din fire, care voe a lui Hristos facem, sau care poruncă ținem? Eu nu poci cunoaște altceva, făr numai un nume uscat și sec, ce avem făr de nici o faptă bună. Și încă stăm de ne mirăm căci nu ne face Dumnezeu pe voia noastră pentru căci ne numim creștini! Ba încă bine că nu ne prăpădește ca pe sodomiténii, că vedem depărtarea lui Dumnezeu cu ochii noștri și cunoaștem că din răutățile

noastre ne vin atâtea feliuri de boale și atâtea feliuri de morți și alte nevoi și scârbe și nicidecum nu ne venim în fire, ca să ne părăsim de răutățile noastre.

Ci iată, că vă zic, iubiților miei și vă învăț cu frica lui Dumnezeu, ca un părinte sufletesc și păstoriu ce vă sunt, să vă veniți în fire și să vă cățiți de lucrurile cele necuvioase, că Dumnezeu iaste milostiv și deaca va vedea întoarcerea noastră și pocăința cea bună, ne va erta. Că zice prin rostul Isaiei: Întoarceți-vă către mine și mă voi întoarce și eu către voi.

Și **vă poruncesc tuturor**, cât sunteți cu meștersug și cu neguțătorii, veri de ce breaslă, ca de acum înainte, duminecile și sărbătorile cele mari ce să numesc domnești și ale Maicăi Précistii și a unora din sfinții cei numiți, **să vă închideți prăvăliile** și nici să vindeți, nici să cumpărați nu numai de la creștini, ce nici de la turci, nici de la alții, nici să lucrați și precum zic să faceți, că nefăcând să știți bine că vă voi pedepsi besericește, cu pravila și pre dreptate, nefăcându-vă nici o năpaste. Și încăș, pre carii să vor arăta semeți și tari de cap și nu să vor supune dreptății și poruncii besericești îi vom pedepsi și cu domnia.

Și nimeni să nu socotească, din voi, și să zică în inima lui: dară ce treabă are vlădica cu noi, nu-ș caută vlădiciia lui, ci să amestecă întru ale noastre? De n-ați știut până acum și de n-au fost nimeni să vă învețe, iată că acum veți ști că am treabă cu toți oamenii cât sunt în Tara Rumânească, de la mic până la mare și până la un copil de țatătă afară din păgâni și din ceia ce nu sunt de o lege cu noi; căci în seama mea v-au dat stăpânul Hristos să vă pasc sufletește, ca pre niște oi cuvântătoare și **de gâtul meu spânzură sufletele voastre** și de la mine va să vă ceară pre toți, iar nu de la alții, până când vă voi fi păstoriu.

Ci vă caută în scurte cuvinte **să mă ascultați** de veți fi creștini și de vă țineți ai lui Hristos, că precum nu pot fi oile fărăde păstoriu, așa nici norodul fărăde arhiereu și verice va păsa cuiva la cele sufletești, alerge la mine ca la un părinte, că-l voi vindeca, cu ajutoriul lui Hristos.

Încăș **poate să zică fieștecine din voi, în gândul său**: dară noi avem **nevoi gréle** asupra noastră și nu putem să facem acéste ce zici; ci eu încă zic că iaste așa și crez. Numai la greul acela sunt și eu părtaș și **într-acelel jug ce trageți voi, trag și eu**; dară n-am putere să zic nici să gândesc așa, căci că precum cere împăratul dăjdi de la noi, așa ne cere și Dumnezeu credință și fapte bune. Că zice Hristos la Evanghelie: Dați ale chesariului, chesariului și ale lui Dumnezeu lui Dumnezeu. Să nu socotiți că-i va fi milă lui Dumnezeu de noi, să ne iarte pentru căci avem nevoi, deaca nu vom face după puțință și poruncile lui, ce ne va băga de unde nu vom putea să mai eșim. Ci să lăsăm năravurile cele rele și obiceele cele necuvioase, ca doară s-ar milostivi Dumnezeu asupra noastră să ne iarte și să ne chivernisească cu mila lui cea bogată, căruia mă și rog să tipărească și să pecetluiscă în inimile voastre acéstia câte v-am vorbit, ca să nu le uitați, ci, după puțință de pururea să le faceți și precum înțelepțește pre cei orbi și pre cei sfârâmați îi îndreptează așa să ne înțelepțească și pre noi și să ne îndrepteze pre calea cea dreaptă a mântuinții, ca de pururea să mărim și să proslăvim numele lui cel sfânt și preasfânt. Amin.

Plan de discuție

1. Care sînt ideile principale ale textului? Care sînt cîmpurile lexico-semantică care susțin și ilustrează aceste idei? De ce le întrebuițtează Antim?

4. Cum se percepe retorul pe sine și cum îi percepe pe ceilalți? → Ce atitudine are Mitropolitul față de credincioși? → Ce relații se stabilesc între predicator și ascultători? → Prin ce mijloace stilistice și retorice încearcă Antim să îi influențeze pe ascultători?

Receptarea critică

Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1998, cap. „Elocvența sacră între credință și pragmatism etic”

I. „A fost Antim ca tipograf și traducător, dar charisma și puterea lui, de o primejdioasă influență s-au manifestat în predica de amvon, a cărei compoziție și efect, ca și aportul stilistic de coloratură poetică, interesează istoria literaturii. Imaginea poetică – s-o recunoaștem – dacă nu e incidentală, rămîne oricum la nivel de instrument liric al discursului teologic (*secundum artem*), asigurîndu-i eficacitatea. Chiar dacă primează *învățătura* și nu *delectarea*, există, oricum, intenția de a miza pe sensul figurat al cuvîntului și al construcțiilor alegorice” (p. 122).

II. „Mimarea umilinței, ca *topos* al textelor medieval (bisericești și laice) e inserată tactic în mai multe predici. Dar personalitatea lui Antim, prea puternică și orgolioasă, nu recurge la ea decît ca la un clișeu, e o umilință retorică” (p. 125).

III. „Literaritatea didahiilor e studiată în toate imaginile ei, ca mijloc de impunere a ideii religioase morale. E intenționată deci și chiar căutată, cum se vede în efortul imaginației asociative de a construi alegorii edificatoare. (...) Didahiile sînt scrise și rostite în stil *fleuri*, fără să fie totuși un stil baroc. În afară de alegorii, el știe să-și organizeze expunerea cu figuri devenite clasice în retorică: antiteze și analogii, prosopopei, aluzii și ironii, metonimii și pericope, interogații și exclamații. Ritmul și sonoritatea cuvintelor ajută acestor forme literare simple să realizeze funcția predicii” (p. 128-129).

IV. „Și astăzi citite, didahiile lui Antim pot interesa pentru ritmul construcției, ingeniozitatea asociațiilor între fenomenele naturii și mișcările sufletului, pentru pasiunea ideii formante, riguros urmărite și plasticitatea stilului. Pentru toate acestea, predica e un text încă viu. Ceea ce interesează, ca exercițiu de estetizare de comunicării ideii, e plasticitatea izbutită grație substituirii metonimice, mereu explicată sub presiunea interesului de a fi înțeleasă” (p. 131).

Biblia sau Sfînta Scriptură – Psalmii; Dosoftei (1624-1693), Psaltirea în versuri (1673)

Psalmul 23

1. Al Domnului este pămîntul și plinirea lui; lumea și toți cei ce locuiesc în ea.
2. Acesta pe mări l-a întemeiat pe el și pe râuri l-a așezat pe el.
3. Cine se va sui în muntele Domnului Și cine va sta în locul cel sfânt al Lui?
4. Cel nevinovat cu mâinile și curat cu inima, care n-a luat în deșert sufletul său și nu s-a jurat cu vicleșug aproapelui său.
5. Acesta va lua binecuvîntare de la Domnul și milostenie de la Dumnezeu, Mîntuitorul său.
6. Acesta este neamul celor ce-L caută pe Domnul, al celor ce caută fața Dumnezeului lui Iacob.
7. Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra Împăratul slavei.
8. Cine este acesta Împăratul slavei? Domnul Cel tare și puternic, Domnul Cel tare în război.
9. Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra Împăratul slavei.
10. Cine este acesta Împăratul slavei? Domnul puterilor, Acesta este Împăratul slavei.

Psalmul 81

1. Dumnezeu a stat în dumnezeiască adunare și în mijlocul dumnezeilor va judeca.
2. Până când veți judeca cu nedreptate și la fețele păcătoșilor veți căuta?
3. Judecați drept pe orfan și pe sărac și faceți dreptate celui smerit, celui sărman.
4. Mîntuiți pe cel sărman și pe cel sărac; din mina păcătosului, izbăviți-i.
5. Dar ei n-au cunoscut, nici n-au priceput, ci în întuneric umblă; stricase-vor toate rînduielile pămîntului.
6. Eu am zis: "Dumnezei sunteți și toți fii ai Celui Preaînalt".
7. Dar voi ca niște oameni muriți și ca unul din căpetenii cădeți.
8. Scoală-Te, Dumnezeule, judecă pămîntul, că toate neamurile sunt ale Tale.

Psalmul 23

A ta este, Doamne, lumea și pămîntul,
Ce le-ai umplut sîngur dintăi cu cuvîntul.
Și toate din lume de tine-s făcute,
Și i-ai dat podoabă de năroade multe.
I-ai pus așezarea pre mări și pre ape,
I-ai făcut temeiul tare, să nu-l sape.
Doamne,-ntr-al tău munte cine să să suie
Și-n locul tău cel svînt odihna să-ș puie?
Numai cine are mâni nevinovate,
Inemă curată și fără păcate,
Carele nu-ș duce sufletul afară,
'N vrăjitori să crează, lucru de ocară.
Nice el să giură cu vro-nșelăciune
Cătră cel de-aproape,-n loc de-mpăcăciune.
Unul ca acela de la Domnul are
Dar și bunătate, milă și spori mare.
Și aceasta-i ruda ce cearcă pre Domnul,
Spițele acestea să le ști tot omul.
Să margă pre dâns și să-l vază-n față,

Psalmul 81

Dumnezău stătu-n zbori mare
De dumnezăi, de domni tare,
De-i mustră pentru giudețe,
Bănuindu-ș, schimbând fețe,
Și le grăiește cu scîrbă :
„A ce faceți lege strîmbă,
În voie căutând vegheată
A vinovaț pentru plată?
Iacă vă zăc să-nțălegeț
Și pre nime să n-alegeț,
Să vă părăsaț colacii
Și să giudecaț sāraccii.

Domnul lui Iiacov cercînd cu dulceață.
Vă rădicaț ușea, cine-aveț mai mare,
Răsăpiț zăvoare și-ncuitori tare,
Să intre-mpăratul cu svînta sa slavă,
Sau vă daț răspunsul fără de zăbavă!
Cine-i împăratul acesta cu slavă?
Nu ne dodeireț de faceț gâlceavă.
Domnul este tare, puternic să certe
Tare pre războaie, să taie, să ierte.
Luați-vă ușea, cine-aveț mai mare,
Răsăpiț zăvoară și-ncuitori tare,
Să intre-mpăratul cu svînta sa slavă,
Sau vă daț răspunsul fără de zăbavă!
Cine-i împăratul de vine cu slavă?
Spuneț cine este, nu faceț zăbavă.
Domnul puterilor, împăratul vine,
Cu svînta sa slavă, oame, pentru tine,
Din plean să te ducă unde ți-i gătată
Odihnă și cinste-n slavă nencetată.

A mișei să țânêț parte
În giudeț cu dereptate,
Strîmbilor să nu daț voaie,
Și mișeilor nevoaie”.
Ce ei nú vor să să sîmță,
În giudeț s-aibă știință,
Că lumina nú li-i dragă,
Și prin tunerec aleargă,
Pămîntul din rădăcină
Turburînd în zî senină.
„Ce să lăsaț buiecia,
Să vă căutaț giudecia,

Că v-am pus în rînd cu mine
Dumnezăi, și să știț bine
Că de nu mi-ț țânea svatul,
Vă s-a-ngreuia păcatul,
Și cu moartea cea de pripă
Veț muri și veț dan rîpă”.
Ce te scoală, Doamne,-n slavă
Și să vii fără zăbavă,
De ți-vei giudeca pămîntul
Precum ți-ai datu-ț cuvîntul,
Că ți-i ție de moșie
Dată lumea cu vecie.

Psalmul 46

- 1.Toate popoarele bateți din palme, strigați lui Dumnezeu cu glas de bucurie.
- 2.Că Domnul este Preaînalt, înfricoșător, Împărat mare peste tot pământul.
- 3.Supusu-ne-a nouă popoare și neamuri sub picioarele noastre;
- 4.Alesu-ne-a nouă moștenirea Sa, frumusețea lui Iacob, pe care a iubit-o.
- 5.Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță.
- 6.Cântați Dumnezeului nostru, cântați; cântați Împăratului nostru, cântați.
- 7.Că Împărat a tot pământul este Dumnezeu; cântați cu înțelegere.
- 8.Împărățit-a Dumnezeu peste neamuri, Dumnezeu șade pe tronul cel sfânt al Său.
- 9.Mai-marii popoarelor s-au adunat cu poporul Dumnezeului lui Avraam, că ai lui Dumnezeu sunt puternicii pământului; El S-a înălțat foarte.

Psalmul 46

Limbile să salte
Cu cântece nalte,
Să strige-n tărie
Glas de bucurie.
Lăudând pre Domnul,
Să cânte tot omul.
Domnul este tare,
Este-mpărat mare
Peste tot pământul
Și-ș țâne cuvântul.
Supusu-ne-au gloate
Și limbile toate,
De ni-s supt picioare
Limbi de pre supt soare.
Alesu-ș-au șie
Parte de moșie
Țara cea dorită.
Carea-i giuruită

Lui Iacov iubitul,
Ce-i țâne cuvântul,
Mila să-ș arate
Cea de bunătate
Spre noi, ticăloșii,
Precum ne spun moșii.
Pre vârvuri de munte
S-aud glasuri multe
De bucine mare,
Cu naltă strigare,
Că s-au suit Domnul
Să-l vază tot omul.
Cântaț în lăute,
În zăcături multe,
Cântaț pre-mpăratul,
Că nu-i ca dâns altul
Să domnească-n lume,
Cu svântul său nume,

Cântaț să-nțăleagă
Preste lume largă.
Că Dumnezeău poate
Pre limbi preste toate,
De le îmblânzește
Și le-mpărățește.
Scaunul dă rază
Unde va să șază
Domnul din direapta,
Să-mpărțască plata,
Pre boieri, pre gloate,
Pre limbile toate.
Și cine să-nalță
Din hire sămață,
I-a vedea tot omul
Cum i-a certa Domnul.

Elemente de analiză:

1. Care sînt elementele de originalitate în textul lui Dosoftei?
2. Care este raportul între textul standard și traducerea versificată a lui Dosoftei?
3. Care este importanța *Psaltirii în versuri* pentru istoria literaturii române?

Receptarea critică

Al. Andriescu, *Studiu introductiv Dosoftei, Opere, I. Versuri*, Ediție critică de N. A. Ursu, studiu introductiv de Al. Andriescu, Editura Minerva, București, 1978

„Traducerea lui Dosoftei este de un tip pe care l-am numi augmentativ: autorul întărește întotdeauna ideea prin mai mulți termeni. Așa își realizează și imaginea” (p. XXXIX)

„De remarcat că în versurile poetului român accentul polemic crește. Participarea traducătorului care re trăiește psalmii, se colorează într-un mod particular în astfel de versuri. Tonul devine mai angajat, în sensul unor obiective altfel localizate și diferențiate decât în vechii psalmi. Sufletul lui Dosoftei vibrează de misionarism creștin într-un spațiu amenințat de prezența concretă a necredincioșilor. Traducerea versetului al 3-lea din psalmul 3 („Iar Tu, Doamne, Sprijinitorul meu ești, slava mea și cel ce înalți capul meu”) devine aproape un pretext pentru o mărturisire de credință personală, care justifică amplificarea textului biblic: „Dumnezău, ce-m ești cu bine,/ la nevoie sprejineală,/ Și la voaie îm ești fală./ Că mi-ai împletit cunună,/ Cu podoabe depreună,/ De m-ai pus cap preste alții,/ Să bat pe toț necurați”. În versurile psalmistului, traducătorul strecoară elemente autobiografice” p. LVII

Valoarea literară: muzicalitatea (măsura, ritmul și accentul); construcție imaginilor poetice: „nuanțările explicative”, accentul polemic și autobiografic, „actualizările augmentative, în sensul dogmelor și moralei creștine, foarte numeroase (...) și adeseori accentuat polemice, sînt concurate de o evidentă tendință de localizare în sens rural și istoric” → imaginea populară a lui Dumnezeu, pustia → „pădure deasă” (Ps. 54), pasărea → „vrăbiuță ce se încuibează-n streășină de casă” (Ps. 83, leii → „lupi” (Ps. 103), păcătoșii → „păgîni” etc.

„Localizările și actualizările iau în multe versuri ale lui Dosoftei, datorită unui gust pentru hiperbolă și pentru descripția încărcată, pînă la adunarea unor elemente eterogene, înfățișări fantastice. Se poate vorbi, în astfel de pasaje, credem noi, mai puțin de influențe clasice sau baroce și mai curînd de o întîlnire a viziunii biblice cu cea folclorică” (p. LXIII)

Elvira Sorohan, *Introdúcere...*

„Dincolo de subiectivarea conținutului liric, putem considera această întinsă operă versificată, a lui Dosoftei, drept înfîia încercare spontană, neprogramată, de implicare a unor specii din literatura populară, cu toate valențele lor expresive, în creația literară cultă” (p. 330) → „ecouri din doina de jale” (p. 327), „zvonuri de plugușor” (p. 327), „apostroafele folclorice” (p. 328), blestemele și imprecățiile,+ aforismele (p. 330).

Miron Costin, *Viața lumii*

Predoslovie – Voroavă la cetitorii

În toate țările, iubite cetitorule, să află **acestă fel de scrisoare**, care elinește **ritmos** să chiamă, iară slovenește **stihoslovie**, și cu acest chip de scrisoare au scris mulți lucrurile și laudile împăraților, a crailor, a domnilor și începăturile țărâlor și a împărăției lor. **Așa au scris** vestit istoric Omir războaiele Troadiei cu Ahileus, așa Vergilie, începătura Împărăției Râmului și alții fără număr dascali, într-acesta chip și sfinții învățătorii beséricii noastre cum ieste Ioan Damaschin, Cozma. Theofan, Mitrofan, Andrei de la Crit au scris cântările sfintii bisérici, stihurile, canonile, antifoane, cu carile, ca cu niște pietri scumpe și flori neveștenite, au împodobit bisérica. Cu această pildă scrisu-ț-am și eu această mică carte, a cării numile îi ieste *Viața lumii*, arătându-ți pre scurtă cum ieste de lunecoasă și puțină viața noastră și supusă pururea primejdiilor și primenélilor. Nu să poftescă vreo laudă dintr-această puține osteneală, ci mai multu să să vază că poate și în limba noastră a fi acest feliu de scrisoare ce să chiamă stihuri. Și nu numai aceasta, ce și alte dăscălii și învățături ar putea fi pre limba românească, de n-ar fi covârșit vacul nostru acesta de acum cu mare greotăți, și să fie și spre învățături scripturii mai plecate a lăcuiitorilor țării noastre voie.

Citește cu bună sănătate, și cât poți mai vârtos de primejdiile lumii să te ferești cu ajutoriul preaputerniculul Domnului-Dumnezeu. Amin.

Înțelesul stihurilor, cum trebuiește să citească

Stihul ieste nu ca altă scrisoare dezlegată, ci ieste legată de silave cu număr; silava este împreunarea a doao slove, cum ieste: ba, va, ga, da i proci. Deci, de acéste silave stihurile ceste ce scriu într-această cărțuluie au 13 silave, iară să pot și în 9 și în șapte a face și sântu și într-alte chipuri stihuri la alte limbi, cum ieste elinească sau latinească. Iară de acest feliu îți facem știre, în care ț-am scris aicea, de Viața lumii.

Deci are și altă datorie stihul: cuvintele céle la fărșitul stihului a doao stihuri să tocmască într-un chip, pe o slovă să citească, cum ieste: ața-viața, frunte-munte, lume-spume i proci. Cătră aceasta, la cetit, unde vor fi cuvintele ci trebuiească să le scurtezi: de vei trăgăna, ții-a părea că nu ieste stihul bun, ci trebuiește, unde va fi de trăgănat, să trăgănezi, unde de scurtat, să scurtezi. Așijderea, unde să vor prileji trei slove, cărora le zicem unoglasnice, ce s-ar zice de un glas, cum ieste a, e, i, o, acéstea de să vor prileji trei alătura, să să lipsească una, cum ieste: “nici o avuție”. Aicea caută că o ieste între e și între a, deci o piare și vei ceti: “nici avuție” i proci. Alta, pentru această slovă, cândă va avea înaintea sa iară o slova unoglasnică, să întunecă, cum vei găsi între stihuri un stih într-acestași chip: “mari împărați și vestiți”, carele nu-l ceti: “mari împărați”, ce: “mari-mpărați”, că îl lipséște slova ce ieste înainte.

Cetindă, trebuie să citești și al doilea și al treilea rândă, și așa vei înțelege dulceța, mai vârtos să înțelegi ce citești, că a ceti și a nu înțelge ieste a vântura vântul sau a fierbe apa.

Plan de discuție

1. Cum definește Miron Costin poezia, din punct de vedere al formei și al conținutului?
2. Cum motivează autorul redactarea poemei *Viața lumii*?
3. Ce imagine asupra limbii și culturii din acea perioadă se desprinde din *Predoslovie*?

I. *Viața lumii*

A lumii cântu cu jale cumplită viața,
 Cu griji și primejdii cum iaste și așa:
 Prea suptire și-n scurtă vreme trăitoare.
 O, lume hicleană, lume înșelătoare!
 Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară,
 Cele ce trec nu mai vin, nici să-ntorcu iară.
 Trece veacul desfrânatu, trec ani cu roată.
 Fug vremile ca umbra și nici o poartă
 A le opri nu poate. Trec toate prăvălite
 Lucrurile lumii, și mai mult cumplite.
 Și ca apa în cursul său cum nu să oprește.
 Așa cursul al lumii nu să contenește.
 Fum și umbră sântu toate, visuri și părere.
 Ce nu petrece lumea și în ce nu-i cădere?
 Spuma mării și nor suptu cer trecătoriu,
 Ce e în lume să nu aibă nume muritoriu?
 Zice David prorocul: „Viața iaste floara,
 Nu trăiaște, ce îndată iaste trecătoarea”.
 „Viiarme sântu eu și nu om”, tot acela strigă
 O, hicleană, în toate vremi cum să nu să plângă
 Toate câte-s, pre tine? Ce hălăduiaște
 Neprăvălit, nestrămutat? Ce nu stăruiaște
 Spre cădere de tine? Tu cu vreme toate
 Primenești și nimica să stea în veci nu poate,
 Ceriul faptu de Dumnezeu cu putere mare,
 Minunată zidire, și el fârșit are.
 Și voi, lumini de aur, soarilă și luna,
 Întuneca-veți lumini, veți da gios cununa.
 Voi stele iscusite, ceriului podoba.
 Vă așteaptă groaznică trâmbiță și doba.
 În foc te vei schimosi, peminte, cu apa
 O, pre cine amar nu așteaptă sapa
 Nu-i nimica să stea în veci, toate trece lumea,
 Toate-s nestătătoare, toate-s niște spume.
 Tu, părinte al tuturor, doamne și împărate,
 Singur numai covârșești vremi nemăsurate.
 Celelalte cu vreme toate să să treacă.
 Singur ai dat vremilor toate să petreacă.
 Suptu vreme stăm, cu vreme ne mutăm viața,
 Umblăm după a lumii înșelătoare fața
 Vremea lumii soție și norocul alta,
 El a sui, el a surpa, iarăși gata.
 Norocului zicem noi ce-s lucruri pre voi
 Sau primejdii cându ne vin, sau câte o nevoe.
 Norocului i-au pus nume cei bătrâni din lume;
 Elu-i ceta ce pre mulți cu amar să afume.
 El sus, el coboară, el viața rumpe,
 Cu soția sa, vremea, toate le surpe.
 Norocul la un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul.

Anii nu potu aduce ce aduce ceasul.
 Numai mâini și cu aripi, și picioare n-are
 Să nu poată sta într-un loc nici-odinioare.
 Vremea începe țările, vremea le sfârșește.
 Îndelungate împărății vremea primenește.
 Vremea petrece toate; nici o împărăție
 Să stea în veci nu o lasă, nici o avuție
 A trăi mult nu poate. Unde-s cei din lume
 Mari împărați și vestiți? Acu de-abia nume
 Le-au rămas de poveste. Ei sântu cu primejdii
 Trecuți. Cine ai lumii să lasă nădejdi?
 Unde-s ai lumii împărați, unde iaste Xerxes,
 Alixandru Machidon, unde-i Artaxers,
 Avgust, Pompeiu și Chesar? Ei au luat lume,
 Pre toți stinsu-i-au cu vreme, ca pre niște spume.
 Fost-au Tiros împărat, vestit cu războaie,
 Cu avare preste toți. Și multă nevoe
 Au tras hândii și tătarii și Asia toată.
 Caută la ce l-au adus înșelătoarea roată:
 Prinsu-l-au o fâmee, i-au pus capul în sânge.
 „Satură-te de moarte, Tiros, și te stinge
 De vărsarea sângelui, o, oame înfocate,
 Că de vrăjmașii ta nici Ganghes poate
 Cursul său să-l păzească”. Așa jocurește
 Împărățiile, lumea, așa le prăvălește.
 Nici voi, lumii înțeleptii, cu filosofia
 Hălăduiți ce lume, nici theologhia
 V-au scutit de primejdii, sfinți părinți ai lumii,
 Ce v-au adus la moarte amară pre unii.
 Nime lucruri pre voe de tot să nu crează
 Nime-n grele, nădejdea de tot să nu piarză,
 Că Dumnezeu au vârstat toate cu sorocul,
 Au poruncitu la un loc să nu stea norocul.
 Cursul lumii ați cercatu, lumea cursul vostru
 Au tăiat. Așa iaste acum vacul nostru.
 Niminea nu-i bun la lume, tuturor cu moarte
 Plătește osteneala, nedireaptă foarte
 Pre toți, ci nevinovați, ea le tae vacul.
 O, vrăjmașă, hicleană, tu vinezi cu sacul.
 Pre toți îi duci la moarte, pre mulți fără deală,
 Pre mulți și fără vreme duci la aceasta cale.
 Orice faci, fă, și caută fârșitul cum vine.
 Cine nu-l socotește, nu petrece bine.
 Fârșitul ori laudă, ori face ocară;
 Multe începături dulci, fârșituri amară.
 Fârșitul cine caută, vine la mărire;
 Fapta nesocotită aduce perire.
 Moartea, vrăjmașă, într-un chip calcă toate casă,
 Domnești și-mpărătești, pre mine nu lasă:

Pre bogați și săraci, cei frumoși și tare.
O, vrăjmașă, priiatin ea pre nimeni n-are,
Naștem, murim, odată cu cei ce să trece,
Cum n-ar fi fostu în veci dacă să petrece.
Paimâini suntu anii și zilile noastre.
Sfinții ingeri, ferice de viața voastră.
Viețuim și viața iaste neștiută,
Și până la ce vreme iasta giuruită,

Epilog

Mulți au rostu și mulți suntem și mulți te-așteaptă;
Lumea din primenele nu să mai deșteaptă.
Orice iaste muritoriul cu vreme să petrece;
Trece vremea și pre-ai săi toți îi părăsește.
Cei ce acum petrecem, pomenim alții
Trecuți; de noi cu vreme vor pomenii alții.
Născându-ne, murim; murindu, ne facem cenușă
Dintr-această lume trecem ca pentr-o ușă.

Așa ne poartă lumea, așa amăgește.
Așa înșală, surpă și batjocorește.
Fericită viața fără de valuri multe,
Cu griji și neticneală avuția pute.
Viețuiți în ferice, carii mai puține
Griji purtați de-a lumii; voi lăcuiți bine.
Vacul nostru cu-mprumut dat în datorie.
Ceriul de gândurile noastre bate jocurie.

Astăzi mare și puternic, cu multă mărire:
Măine treci și te petreci cu mare mâhnire.
În lut și în cenușă te prefaci, o, oame,
În viiarme, după care te afli în putoare.
Ia aminte, dară, o, oame, cine ești pe lume
Ca o spumă plutitoare, rămâi fără nume.
Una fapta, ce-ți rămâne, buna, te lețește,
În ceriu cu fericie în veci te mărește.

Plan de discuție

1. Care sînt axele tematice majore ale textului? (exemple semnificative)
2. În ce constă dimensiunea didactic-morală a textului? Prin ce mijloace se realizează?
3. Care sînt figurile de stil și procedeele retorico-stilistice recurente? Care sînt funcțiile lor?
4. Ce viziune asupra lumii și asupra condiției umane propune Miron Costin?

Text-suport pentru comparație, *Ecclesiastul*, cap. I

1. Cuvintele Ecclesiastului, fiul lui David, rege în Ierusalim.
2. Deșertăciunea deșertăciunilor, zice Ecclesiastul, deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni!
3. Ce folos are omul din toată truda lui cu care se trudește sub soare?
4. Un neam trece și altul vine, dar pământul rămâne totdeauna!
5. Soarele răsare, soarele apune și zorește către locul lui ca să răsară iarăși.
6. Vântul suflă către miazăzi, vântul se întoarce către miazănoapte și, făcând roate-roate, el trece neîncetat prin cercurile sale.
7. Toate fluviile curg în mare, dar marea nu se umple, căci ele se întorc din nou la locul din care au plecat.
8. Toate lucrurile se zbuiciumă mai mult decât poate omul să o spună: ochiul nu se satură de câte vede și urechea nu se umple de câte aude.
9. Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi, și ceea ce s-a întâmplat se va mai petrece, căci nu este nimic nou sub soare.
10. Dacă este vreun lucru despre care să se spună: "Iată ceva nou!" aceasta a fost în vremurile străvechi, de dinaintea noastră.
11. Nu ne aducem aminte despre cei ce au fost înainte, și tot așa despre cei ce vor veni pe urmă; nici o pomenire nu va fi la urmașii lor.
12. Eu Ecclesiastul am fost regele lui Israel în Ierusalim.
13. Și m-am sârguit în inima mea să cercetez și să iau aminte cu înțelepciune la tot ceea ce se petrece sub cer. Acesta este un chin cumplit pe care Dumnezeu l-a dat fiilor oamenilor, ca să se chinuiască întru el.
14. M-am uitat cu luare aminte la toate lucrările care se fac sub soare și iată: totul este deșertăciune și vânăre de vânt.
15. Ceea ce este strâmb nu se poate îndrepta și ceea ce lipsește nu se poate număra.
16. Grăit-am în inima mea: Cu adevărat am adunat și am strâns înțelepciune - mai mult decât toți cei care au fost înaintea mea în Ierusalim căci inima mea a avut cu belșug înțelepciune și știind.
17. Și mi-am silit inima ca să pătrund înțelepciunea și știința, nebunia și prostia, dar am înțeles că și aceasta este vânăre de vânt,

18. Că unde este multă înțelepciune este și multă amărăciune, și cel ce își înmulțește știința își sporește suferința.

Receptarea critică

„Starea de suflet a poetului, tristețea provocată de conștiința finitudinii ființei sînt autentice. Neliniștea e comunicată sub forma unei mărturii de credință, atinsă, ca toată opera sa, de aripa unui moralism obsesiv, ca și problema destinului, de altfel” (Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, 1998, p. 335).

„Condiția umană, în genere, și condiția ființei pradă istoriei sînt «cîntate» pe coarda lirismului grav, ori cu inflexiuni biblice. Nota de îndurerare fiind bine, intelectual strunită. În *Viața lumii*, jalea e a conștiinței lucide, lămurită asupra limitei impuse ființei de forța negativă a destinului, imposibil de depășit altfel decît printr-o etică a acțiunii pozitive, singura șansă de realizare. I se propune omului i trajectorie morală, o soluție rațională, liniștitoare, care să învingă melancolia viziunilor escatologice. Nuanța creștină nu ne scapă, dar orizontul deschis scutește ființa de sentimentul sfișietor al inutilității care bîntuie lamentația Ecclesiastului, cu toate că numeroasele-i versete sentențioase pot fi recunoscute sub scriitura versurilor din *Viața lumii*” (*Ibidem*, p. 339).

Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei* Plan de analiză

1. Poetica elementelor de paratext (titlul, subtitlul, „prefața”)

Letopisețul țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă (1359-1594)

Predoslovie

„**Mulți scriitorii au nevoit de au scris rându și povéstea țărâlor**, de au lăsat izvod pă urmă, și bune și réle, **să rămâie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură, despre céle réle să să ferească și să să socotească, iar duple céle bune să urmăze și să să învéte și să să îndireptéze**. Și pentru acéia, unii de la alți chizmindu-și însemnând și pre scurtu scriind, adecă și **răposatul Gligorie Uréche** ce au fost vornic mare, cu multa nevoiță cetind cărțile și izvoadele și ale noastre și cele striine, **au aflat cap și începătura moșilor**, de unde au izvorât în țară și s-au înmulțit și s-au lătit, **ca să nu să innéce a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat, să sa asémene fierălor și dobitoacelor celor mute și fără minte. Pre acéia urmând și chizmând**, măcar că să află și de alții semnate lucrurile țării Moldovii, **apucatu-s-au și dumnealui de au scris începătura și adaosul, mai apoi și scădérea care să véde că au venit în zilele noastre**, după cum au fost întâiu țării și pământului nostru Moldovei. Că cum să tâmplă de sârgu de adaoge povoiul apei și iarăș de sârgu scade și să împuținează, **asa s-au adaos și Moldova**, carea mai apoi de alte țări s-au descălecat, de s-au de sârgu lătit și fără zăbavă au îndireptatu. Acéstea cercând cu nevoiță vornicul Uréche, scrie de zice că "nu numai **létopisețul nostru, ce și cărți streine au cercat, ca să putem afla adevărul**, ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deșarte, ce de dreptate, că létopisețul nostru cel moldovenescu așa de pre scurt scrie, că nici de viața domnilor, carii au fost toată cârma, nu alége necum lucrurile denlăuntru să aleagă și pre scurt scriind și însemnând de la început până la domnia lui Pătru vodă Șchiopul și s-au stinsu, că de aciia înainte n-au mai scris nimenea până la Aron vodă. Nici este a să mira, că scriitorii noștri n-au avut de unde strânge cărți, că scriitorii dentăiu n-au aflat scrisori, ca de niște oameni neașăzați și nemérnici, mai mult proști decât să știe carte. Ce și ei ce au scris, mai mult den basne și den povești ce au auzit unul de la altul. Iar scrisorile striinilor mai pe largu și de agiunsu scriu, carii au fost fierbinți și râvnitori, nu numai a sale să scrie ce și céle striine să însemnéze. Și de acolo multe luund și lipindu de ale noastre, potrivindu vrémea și anii, de au scris acest létopiseț, carile de pre în multe locuri de nu să va fi și nemerit, gândescu că cela ce va fi înțeleptu nu va vinui, că de nu poate de multe ori omul să spuie așa pre cale tot pre rându, cela ce véde cu ochii săi și multe zmintéște, de au spune mai mult, au mai puțin, dară lucruri vechi și de demult, de s-au răsuflat atâta vréme de ani ? Ci eu, pe cum am aflat, așa am arătat”.

Plan de discuție

- Ce informații conține predoslovie? Care sînt ideile principale?
- Ce mijloace a întrebuințat Ureche pentru redactarea cronicii?
- Cu ce scop a scris el *Letopisețul*?
- Care sînt valorile după care se conduce cronicarul în scrierea istoriei?
- Ce imagine de sine propune autorul acestei prefețe?

2. „Certările”

1. *Nacazanie silnim, adică certarea celor puternici*

„Dumnezeu cel dreptu, cela ce ceartă nedireptatea și înalță dreptatea, cu câtă certare pedepséște pre ceia ce calcă jurământul. Că acesta Olbrihtu nu spre păgâni, ci spre creștini vrea să facă războiul, nu da ajutoriu celuia ce nu avea odihnă de turci, ci vrea să slăbască pre cela ce să lupta cu vrăjmașii creștinilor, pre carile trebuia cu toții să-l ajutorească. Ci Dumnezeu la atâta lipsă și nevoie îl adusese pre cela ce mergea cu atâta hvală să stropască țara și să o supuie, care întâi nici taina sa nu vrea să spuie nimăruia, ci scosese cuvântu că

mérge să ia Chilia și Cetatea Albă și încă adăogea de zicea că de ar ști haina sa dipre dânsul gândul lui, o ar arunca în foc. Apoi nici ai săi nu-l băga în samă, ci era în zavistiia celor de casă și de batjocura tuturor și în toate chipurile îl huliia, așa și cinstea din zi în zi micșorându-să, de inimă rea, puțin de n-au murit”.

2. *Învățătură și certare*

„Iani socotește cum plătește Dumnezeu celora ce fac rău, aceștia fiindu lei sălbateci și lupi încruntați multe supărări au făcut lui Pătru vodă în domniia dintăi. Mai apoi stâmpărându-și mâniia inimilor sale asupra lui Ștefan vodă, neavându nici o vină, cu rea moarte l-au omorât, cum s-au poménit mai sus la domniia lui Ștefan vodă. Iată dară după fapta lor cea rea, curândă vrème le trimisă Dumnezeu osândă asupra, de luară și ei plată cu sabiia, ca și Ștefan vodă. Și într-acéiași zi, Pătru vodă au pus pe Petre, ficiorul lui Vartic, hatman și pârcălabu de Suceava”.

3. *Certare și învățătură*

„Mulți vor să zică cum au fostu boierii și capetile ficlénii, de au omorât pre cel mai mare, că pre cel mare Dumnezeu l-au lăsat și județul său cel cerescu pre pământu i-au datu, cum iubéște să vază judecătoria blându în ceriu, așa să arate blându și el pre pământu acelora ai săi și cum nu suferă Dumnezeu strâmbătatea, așa și el să nu facă altuia. Carele poate să fie om ca acela, să-și vază muiera sa silită și batjocurită și să suferă, carile nu va suspina văzându ficioara sa din sânul său, ce o au cruțat-o, să o ia și să-și răză de dânsa, carile mai apoi slujitoriu și boierinu va priimi să-i ia făméia spre pofta sa cea nestâmpărată și nu-i va gândi rău ? Ci vom putea da vină aceluia ce nu va putea suferi amarul inimii sale, că nu el, ce Dumnezeu îi semețește pre unii ca aceia, umblători și cercetători de păcate ca acela, ci nu ei de la sine, ci Dumnezeu i-au trimis sfârșenie, ca să nu să mai adaogă păcatul. Că cei buni vedem că s-au săvârșitu bine și lăudat, iară cei răi rău s-au săvârșitu. (După cuvântul prorocului la Psalom 33, zicându: «Moartea păcătoșilor este cumplită»)”.

4. *Învățătură și certare*

„Zic unii că și acolo să fie fostu războiul cu viclenie, că cela ce pierde, fiește cându nu va să afle vina sa, ci mută la altul, iară acéstea de la Dumnezeu sunt tocmită ca nimica să nu fie stătătoare pre lume, ci toate de răsipă și trecătoare: pre cei de jos îi suie și pre cei suiți îl pogoară, ca să fie de pildă și de învățătură noao, să cunoaștem că nu avem nimica pre lume, fără numai lucruri bune”.

5. *Nacazanie, adică învățătură și certare celor mari și puternici*

„Pre Moldova este acest obicéiu de pier fără' de număr, fără' de judecată, fără' de leac de vină, însăș părăște, însăși umple légea și de acesta noroc Moldova nu scapă, că mai mulți sunt de le este drag a vărsa sânge nevinovat. Apoi zicu și dau vina lăcuitorilor că sunt viclénii. Dară cui nu este urât a muri, cine n-ar pofti să viețuiască ? Place-le lor viața, alții încă nu o ar lepăda; crezu, mai bine pentru dragostea decât de frică să-i slujască. Iani, de s-ar învăța cei mari de pre niște muște fără minte, cumu-ș țin domniia, cum este albina, că toate-și apără cășcioara și hrana lor cu acile și cu veninul său. Iară domnul lor, ce să chiiamă matca, pre niminea nu vatămă, ci toate de învățătura ei ascultă. Mai bine ar fi pentru blândețe să-l asculte și să-l iubască și cu dragoste să-l slujască, decât de frică și de groază să i se plăce. Că cela ce-i este voia să să teamă atâta norod di un om, trebuiește și el să să teamă de toți, că tot vărsătoriul de sânge de frică face să-i ia spaima și să să teamă toți de dânsul, ci ar putea face cu blândețe. Ci de acéstea destulu-i”.

6. *Învățătură și certare*

„De acesta lucru cunoaștem că nici un bine nu au făcut țărâi, că vasul cel fără de fund, măcară câtă apă ai turna într-însul, nu-l mai poți umplea, așa și turcul, de ce dai mai mult, de acéia îți face mai multă nevoie, că el darul îl scrie obicină, mai apoi de n-ai vrea să-i dai, numai ce-ți caută ca să-i dai”.

Plan de discuție

- Cîte „învățături și certări” conține *Letopiseșul* lui Grigore Ureche și la ce se referă ele?
- Cum sînt structurate „certările”? Care este scopul „certărilor”?
- Există vreo legătură între certări și episoadele narrative? Care sînt asemănările și deosebiri formale și de conținut între aceste două tipuri de text?
- Ce efect de lectură generează aceste „certări”?

3. Portretul

Războiul lui Ștefan vodă, când au bătut pre Albrehtu craiul leșescu la Codrul Cozminului, leat 7005 (1497)

„Albert craiul leșescu fiindu ales de țară craiu pre urma lui Cazimir, tătâne-său, ce ținută cu Ștefan vodă priiteșugul, iară Albertu craiul uitându priiteșugul tătâne-său ce avea cu Ștefan Vodă și nu făcea oaste împotriva păgânilor, carii în toate părțile fulgera și tuna cu trăsnetul armelor sale, vărsând sângele creștinilor și stropșindu volnicia tuturor, înmulțindu legea lui Moamet cea spurcată, ci gândi ca să-și arate vitejiia asupra Moldovei, socotindu că pre lesne o va supune, știindu că de multe ori să ajutoria Moldova de la craii leșăști, ca de la niște vecini de aproape, spre toți vrăjmașii. Și strângându craiul oastea, au scos cuvântu cum va să margă la turci, să ia și să dezbată Cetatea Albă și Chilia, care cetăți luase de la Ștefan vodă Baiazitu împăratul turcescu. Și încă adăogiia, de spieria pre ai săi, cum turcii amestecați cu moldovenii vor să treacă la Podolia și le-au dat știre ca toți să încalice și să se împreune cu dânsul la Liov. Și au trimis soli la Ștefan vodă, de i-au dat știre să se gătească să margă cu dânsul, să bată Chilia și Cetatea Albă și să-i găteaze steție de hrană de oaste. De care lucru au părut bine lui Ștefan vodă și cu bucurie mare au priimit pre soli, căci au făcut oaste împotriva vrăjmașului său. Numai ce au zis că va veni acolo la loc cu oastea sa, supt Chilia.

Cunoscându sfetnicii lui crai, ales episcopii, gândul că va să facă oaste împotriva lui Ștefan Vodă, multu i-au adus aminte să nu facă asupra dreptății, să nu se întoarcă mâniia lui Dumnezeu spre el. Ci el gândul său nu l-au lăsat, ci încă au fostu zicând: „Voao vă este lucrul biserică să păziți, iară nu de războaie să grijiți, că gândul meu voi nu-l știți, numai eu singur. Că de ași pricepe că haina dipre mine știe gândul meu, în foc o aș băga-o". Deci mulți din boierii leșăști socotiia că face într-adinsu ca să piarză oastea toată, cum au ieșit mai apoi la dânsul și zicătoarea : "În zilele lui Olbriht, șleahta au pierit".

Într-acéia Ștefan Vodă prinzându veste de la unguri, cum Olbrihtu va să vie asupra lui cu oaste, că nici ungurii nu era bucuroși ca să cază domnia Moldovei pre mâna leșilor, măcară că Laslău crai ungurescu (ce să chiamă leșaste Vladislav) era frate lui Olbrihtu craiului leșescu (ce să chiamă ungurește Albertu). Înțelegându aceasta Ștefan vodă trimis-au la craiul leșescu cu solie pre credincioșii săi, pre Tăutul logofătul și pre Isac vistiernicul, ca să poată dintr-însul cunoaște ceva, ce-i este voia să facă. Ci nimica nu au cunoscut, că craiul cumu-și umbla cu înșălăciune, ascunzându cuvântul, pre soli cu bucurie i-au priimitu și darurile ce-i trimisese Ștefan Vodă cu mare mulțămă și cu dragoste le-au priimitu și le-au luat și solilor iarăși acela răspunsu le-au dat : cum este mărgătoriu la turci. Mai apoi și solii săi de iznoavă i-au trimis la Ștefan Vodă, ca să întărească cuvântul, iar el au întorsu oastea spre Pocutia. Înțelegându Ștefan Vodă cum craiul să apropie cu oaste spre Pocutia și să trage spre margine, de iznoavă au poftorit solia, de au trimis înaintea craiului pre Tăutul logofătul și pre Isac vistearnicul cu multe daruri și l-au timpinatu de céia parte de Nistru și i-au închinatu darurile. Și iarăși cu dragoste le-au luat. Și decii au trecut apa Nistrului pré la Mihălceni, în ceasta parte, cu toată oastea sa și au venit la Coțmani. Acolo ș-au discopierit toată viclenia și faptele sale cele ascunse, că au prinsu pre Tăutul logofătul și pre Isac vistearnicul, de i-au fericatu în obezi și i-au trimis de i-au închis tocma la Liov.

Înțelegându acéstea Ștefan Vodă den iscodile ce pururea trimitea, să știe încătro mERGE craiul cu oastea leșască, cum crai l-au viclenitu și vine asupra lui și au trecut și Nistrul cu 80.000 de oaste pre scrisoare, fără altă adunare, de sârgu au trimis în toate părțile în țară, să se strângă la târgul Romanului. Iară Albertu au șazutu șapte zile la Coțmani. Ce pân' a să strânge oastea lui Ștefan vodă și până a veni ajutoriul, că și Laslău craiul ungurescu, fratele lui Albertu, încă i-au trimis 12.000 de oameni de oaste și cu dânșii pre Birtoc voievodul Ardealului, ce era cuscru lui Ștefan vodă, și de la Radul vodă încă i-au venit ajutoriu oaste muntenească, ci până a să strânge oastea toată launloc, Albert crai au purces cu oastea de la Coțmani și au lovit la Șipinți. Văzându Ștefan vodă că-l împresoară vrăjmașii săi, au tocmitu strajă și o au trimis-o împotriva leșilor, ca să ție vadul Prutului, la târgu la Cernăuți. Iară Ștefan vodă în 27 de zile a lui avgust, duminică, au ieșitu din Suceava spre târgul Romanului și cu toată oastea sa. Și într-acéia zi îi aduseră lui de la strajă 6 lăși și așa pe trei lăși i-au trimis la împăratul turcescu, iară pre aceialalți au zis de i-au spânzurat. Decii craiul leșescu au venit cu toată puterea sa la cetatea Sucévi, duminică, septemvrie 24 de zile. Iară în 26, marți, de cătră sară, au început a bate cetatea și au bătut pregiur dânsa trei săptămâni și zioa și noaptea și nimica n-au folosit, nădăjduindu că să va

închina țara, pentru ce li să supărase cu Ștefan vodă pentru atâta războaie fără odihnă și fără măsură ce făcea, de să bătea cu toți. Ci socotia țara că de nu li-i îndemână cu al său, mai multă neîngăduință le va fi cu streinii și încă văzându atâta pradă și răsipă ci făcîia oastea leșască, de umbla prin păduri, de afla prăzi și jafuri, siliia cu toții di să strângîia la târgu la Roman, unde era beleagul.

Așa țara strângându-să, iară din cetate cât putîia să apăra și ce răsipiia lésii zioa cu pușcile, noaptea astupa gaurile și le întăria, de le era munca lor înzadar, iară pre afară, unde afla lési rășchirați dreptu hrana, îi lega și îi tăia, de nu era volnici nici într-o parte să iasă. Mai multu strica loru-și decātu celor închiși, că în toate zile li să adăogia lipsa flămînziciunii. Décii fiind lésii coprinși de atâta nevoie, începură a grăi rău de craiul său, întâi cu taină, iară mai apoi în gura mare îl vinuia c-au venit fără cale, de i-au adus ca să-i piarză pre toți și socotia toate sémnile câte să făcuse réle, că au fostu lor de arătare ca să fie conceniia lor. Că întâi în țara lor, într-un pârau de nemica, i s-au înneccatu craiului un pohodnic și cându au ieșitu din Liovu, boii carii purta ierbăria de vîntu mare s-au răsipitu, de nu-i putîia să-i strângă. Așijderea un țăran nebunise de cap, au fostu strigându în gura mare: "Duceți-vă spre pierirea voastră, că nu veți mai veni". Și pre un șlehtici l-au dătunatu suptu cortu și doisprăzece cai ai lui, mai apoi și pre un preot al lor, slujind liturghie, au scăpatu cuminicătura lor jos. Și alte sémne réle s-au arătat, de-i prorociia toți că va fi sfârșitul lor rău și amar, cum s-au și tâmplat. Că văzându craiul atâta cuvinte réle de dânsul de la oastea sa, să temu ca să nu-l părăsască și să fugă, să cază în mînule vrăjmașilor săi, să ajunsă cu solii frăține-său, lui Vladislav craiul ungurescu, ca să-i împace, că sosisă și ajutoriul ungurescu la Ștefan vodă. Și așa Bârtoc voievodul Ardealului, carile venisă cu ajutoriul ungurescu la Ștefan vodă, au trimis solii săi la Albertu craiul, ca să-i spuie că va veni însuși pentru pace. Și pre Ștefan vodă cu multe cuvinte l-au rugatu să facă pace cu craiul leșescu. Și așa au intratu la mijlocul lor și s-au dus la craiul leșescu de i-au împăcatu într-acesta chip: craiul leșescu să să întoarcă pre urmă pre unde au și venit, să nu mai strice țara pre alt loc. Și décii pre Birtoc voievodul Ardealului bine i-au dăruitu Ștefan vodă cu mari daruri și décii s-au dus acasă-și".

Cîndu s-au întorsu craiul înapoi

„Într-acéia Albrihtu, craiul leșescu, fiindu de inimă rea bolnavu, au datu semnu de întorsu înapoi, de care semnu era toți bucuroși să-l auză, să să întoarcă de la atâta flămînziciune la casile lor. Și în 19 zile ale lui octomvrie, joi, s-au întorsu craiul de la Suceava și s-au apucatu de cale. Ci nu s-au întorsu pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era țara întreagă, spre Codrul Cozminului.

Simțîndu décii Ștefan vodă că craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru, îndată au trimis după dânsul de l-au pohtitu să nu ia pre acéia cale, spre codru, ci pre urmă, pre unde venise, că făcându într-alt chip, văzându țara paguba ce să va face de oastea leșască, nu vor răbda, ci vor vrea să-și apere ale sale, de unde toate să vor ațița de iznoavă spre vreun lucru rău, carile va strica și pacea. Ci craiul mai bucuros fusese să meargă di dereptul, să iasă în țara sa și n-au băgatu în samă, ci ș-au păzitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu înhierbântatu Ștefan vodă de războiu, socotindu că are vrème de a-și răscumpărarea strâmbătatea sa dispre cela ce nu numai pacea cea véche o au călcat-o, care avusese domnii Moldovei cu craii leșăști, ce și jurămîntul și și pacea ce legase atuncea de curându, așezându-să să să întoarcă pe urmă pre unde și venise, décii îl ațița ajutoriul ce-i venise di pretitindirile și oastea sa toată gata strînsă și odihnită, văzându dobânda di pre cei flămânzi și slăbiți, au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o înțineaze, ca să o poată porni asupra oștii, daca vor intra în pădure. Iară el cu toată oastea au intrat după dânsii și cu doao mii de turci. Și a patra zi i-au ajunsu în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a sfîntulu marelui mucenic Dimitrie și lovindu-i de toate părțile și oborându copacii cei înținați asupra lor, multă oaste leșască au pieritu, unii de oștîni, alții de țărani, că le coprinsese ca cu o mreajă calea, alții de copacii cei înținați. Așa pierzându pușcile, lăsându steagurile care toate le-au adunatu Ștefan vodă și ei cine cum au putut, în toate părțile s-au rășchiratu prin păduri, de au scăpat puțini afară. Și însuși craiul cu puțini rămăsese, strângându-să s-au adunatu într-un ocol la sat la Cozminu. Și de acolo bulucindu-să au tras spre Cernăuți. Iară oastea lui Ștefan vodă cu dânsii mergându împreună, să bătiia și să tăia.

Ci și acei puțini ce ieșisă din codru n-ar fi scăpatu, de nu s-ar fi încurcatu ai noștri în carăle crăiești și în carăle altor boieri, de le-au datu vrême de au ieșit.

Și acolea veni veste lui Ștefan vodă că vine și altă oaste leșască, într-ajutoriu craiului. Atuncea au chematu pre Boldur vornicul și i-au datu lui oaste de ajunsu și au trecut Prutul împotriva acei oști, sâmbătă sara. Și duminică dimineața, octovrie 29 zile, le-au datu războiu și pre toți i-au răsipit îndată și i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu și cu norocul lui Ștefan vodă și mare moarte și tăiere s-au făcut atuncea în oastea leșască, la locul ce să chiiamă Lănțeștii satul. Și nimica n-au știut craiul de venirea acei oști, nici de pierirea lor.

Și într-acéiaș duminică, trecându craiul Prutul la Cernăuți, iarăși fu lovit de oastea lui Ștefan vodă, de i-au răsipit și i-au tăiatu, de-abia au scăpat însuși craiul cu puțină oaste de a sa. Décii trecând craiul spre țara sa, pre multe locuri i-au lovit ai noștri, ales pre craiul, că mazurii întorcându-să să dea războiu și să apere pre craiul și pre cei scăpați dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare, pre carile îl trimisese Ștefan vodă împotriva acei oști leșăști ce venia într-ajutoriu craiului și mare moarte au făcut într-înșii. Și la sat la Șipinți puțini au scăpatu din oastea de era strânsă pre lângă craiul. Décii craiul cu multă nevoie strecurându-să, au tras la Sneatin și de acolo au slobozit oastea pre acasă de câtă rămăsese, iară el s-au dus la Liovu”.

De moartea lui Bogdan vodă cel Grozavu 7025 (1517)

„Bogdan vodă cel Grozavu, ficiorul lui Ștefan vodă cel Bun, s-au pristăvit în anii 7025 (1517), aprilie în zile 18, în ceasul cel dintâi al nopții, în târgu în Huși, nu cu puțină laudă pentru lucrurile cele vitejești ce făcîia, că nu în beții, nici în ospête petrecea, ci ca un strejar în toate părțile priveghîia, ca să nu să știrbească țara ce-i rămăsese de la tată-său. Și domnindu 12 ani și 9 luni și 3 săptămâni, multe lucruri bune au făcut. Și decii cu mare cinste l-am îngropat în mănăstire în Putna. Iară ce va fi lucrat înlăuntru sau în țară la noi, dispre partea judeților și a dreptății, nu aflăm, ci cunoaștem că unde nu-s pravile, din voia domnilor multe strâmbătăți să faac”.

Cîndu au lăsat domniia și scaunul de bună voie Pătru vodă Schiopul și s-au dus în Țara Nemțască

„Domnind Pătru vodă Țara Moldovii ca un domn vrédnic, cum să cade, cu di toate podoabile câte tribuiesc unui domnu de cinste, că boierilor le era părinte, pre carii la cinste mare-i ținea și din sfatul lor nu ieșîia. Țărâi era apărătoriu, spre săraci milostivu, pre călugări și pre mănăstiri întăriia și-i miluia, cu vecinii de prinprejur viețuia bine, de avea de la toți nume bun și dragoste, de nu era a zice cum nu este harnic de domnie. Judecata cu blândete și fără fățăriie o făcîia.

Mai apoi văzându nevoia țărâi, că turcii pre obicéiul lor cel spurcat și neastâmpăratu de lăcomie, trimiseră de cerea bani, să le dea mai mult decât era adetul țărâi, făcu sfat cu boierii, ce vor face, cum vor putea rădica și alte dări, carile n-au mai fostu. Că nu-i de aceasta, că doară nu va putea plăti această dată țara, ci este că să face obicéi, carile nu va mai ieși și aceasta vor lua și altile vor izvodi, cum s-au și tâmplat. Și ș-au ales sfat aceștii nevoi, ca să să înceapă de la altul, iară nu de la dânsul. Și decii să găti să să ducă din țară, măcară că boierii cu toții apăra să nu să ducă din țară, ci să dea acea nevoie, că alții vor da și țara tot nu va hălădui. Ci Pătru vodă nici într-un chip nu vru să să apuce de acea dare și să ia blestemul țării asupra sa. Ci își tocmi lucrul înainte și la scaun lăsă boieri să păzească scaunul, până le va veni alt domnu de la împărăție.

Iară el umplându domniei sale 7 ani și jumătate, s-au rădicatu cu fruntea boierilor, că boierii să temură a rămânea, să nu pață ca mai nainte cu Iancul vodă, între carii au fostu Stroiciu logofătul cel mare, Ieremiia Movila vornicul și frati-său Simion păharnicul, carii mai apoi amândoi au căzut la domnie și fratile lor Toader spătariul și Andrei hatmanul și alții mulți, carii nu să îndura de dânsul. Și au trecut pin Țara Leșască, în Țara Nemțască și acolo s-au așezat. Unde spun că cînd au fost dându bani de chieltuiala bucatilor, au fostu plângându și au fost zăcându: „Acestea sunt lacrămile săracilor”. De acolo boierii s-au întorsu în Țara Leșască cu toții și s-au așezat acolo, la târgu la Podhaeț și pre aiurea.

Și așa Pătru vodă putem să-i zicem cel Milostivu, că binile său au lipădat pentru țară, care ca acesta nu s-au mai aflat. Era domnu blîndu, ca o matcă fără ac, la judecată dreptu, nebețiv, necurvar, nelacom, nerăsipitoriu,

putém să-i zicem că toate pre izvod le-au ținut, ca să nu să zmintească. Acestu Pătru vodă au domnit într-o amândouă domniile doisprăzece ani și jumătate”.

De domnia lui Aron vodă cel Cumplit, care multă greotăte au adus țărâi, 7099 (1591)

„După ce părăsi Pătru vodă domniia și țara, înțelegându-turcii că țara este deșartă de domnu, cercară pre cine vor trimite în locul lui Pătru vodă. Ci norocul cel bun al țărâi să schimbă, că după noroc bun, iată veni și rău, ca cum ar fi de la Dumnezeu însemnat, după vreme bună și senin, să vie vreme rea și turburată, după domnie lină și blândă, să vie cumplită și amară. Aflară turcii pre Aron vodă, căruia i-au dat țara cu multă datorie, că fiind om fără suflet și umblându și alții pentru domnie, pre toți i-au umplut cu bani, luundu bani cu camătă de la turci. Așa după multă datorie și cheltuială ce împresurasă țara, ș-au scos domniia la Moldova și au venit în țară, de au șazut la scaun în anii 7099 (1591).

Așa, după ce s-au așezat la domnie Aron vodă, nu-i era grijă de altă, numai afară de a prădarea și dinlăuntru, nu să satura de curvie, de jocuri, de cimpoiași, carii îi ținea de măscării. Așijderea dabilile cu carile îngreuiasă țara, nu umbla numai dăbilarii singuri, ce și turci trimitea de umbla cu dăbilarii, de nu-și era țărani volnici cu nimic, muierile nu era ale lor, fetele le rușina, ce vrea să facă făcea. Dăbilarul pentru un potronic de-l vrea pârî la dânsul, nu-l judeca, ci acolo trimitea de-l pierdea. Pe boieri pentru avuție îi omora, jupânésile le silia și domnind, nu alta, ci ciudese și minuni făcea.

Acéstea și altile mai multe făciia și să văzu că este tuturora nevăzut și urât, ci gândi ca să nu să încrează țării și lefeciiilor de țară, ci trase pre leafă unguri călăreți și pedestrași și făcu pedestrașilor odăi în curte, ca să fie pururea lângă dânsul. Mai apoi văzându că de datornici nu să va putea mântui, izvodi ca să ia de tot omul câte un bou. Și așa trimisă în toată țara cu turci, de strânga și la carile nu să afla bou, lua ai cui era în satu, de la alții îi lua toți, câți avea, pentru cei ce nu avea boi, că mulți de răotăți și de dabile multe, boi nici de hrană n-avea”.

Plan de discuție

- Care sînt elementele pe baza cărora personajul capătă substanțialitate? (vezi Bogdan vodă cel Orbu și Grozav)
- Care sînt criteriile de apreciere/depreciere folosite de cronicar în legătură cu personajele sale? (vezi Pătru vodă Șchiopul vs. Aron Vodă cel Cumplit)
- Care este relația dintre persoana istorică și „personajele” Cronicii lui Ureche? (vezi portretul lui Ștefan cel Mare)
- Cum se explică importanța acordată de cronicar „imaginii” domnitorilor?

Fragmente obligatorii:

1. **Predoslovie:** („Mulți scriitori au nevoit de au scris rîndul și povéstea țărîlor... Ci eu, pe cum am aflat, așa am arătat”); *Pentru limba moldovenească*
2. **Domnii:** Domnia lui Ștefan (integral); *De moartea lui Bogdan vodă cel Grozavu*, Domnia lui Petru Rareș (integral); Domnia lui Alexandru Lăpușneanu (integral) Domnia lui Ion vodă Armeanul; *Cîndu au lăsat domniia și scaunul de bună voie Pătru vodă Șchiopul și s-au dus în Țara Nemțască*; *De domniia lui Aron vodă cel Cumplit, care multă greutate au adus țărîi*;
3. **Certările:** *Nacazanie silnim, adică certarea celor puternici* („Dumnezeu cel dreptu...”); *Învățătură și certare* („Iani socotește cum plătește dumnezeu...”); *Certare și învățătură* („Mulți vor să zică cum au fostu boierii...”); *Învățătură și certare* („Zic unii că și acolo să fie fostu războiul cu viclenie...”); *Nacazanie, adică învățătură și certare celor mari și puternici* (Pre Moldova este acest obicei de pier făr’ de număr...”); *Învățătură și certare* („De acesta lucru cunoaștem că nici un bine nu au făcut țărîi...”).

Receptare critică

Eugen Negrici, *Narațiunile în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin*, Editura Minerva, București, 1972

„A vorbi de narațiunea lui Ureche înseamnă a vorbi de narațiunea pură. Limpezimea intuiției, siguranța în reprezentarea lucrurilor, nervul și vigoarea relatării trimit gândul la proza latină. Prin această cronică, literatura istorică românească dobândește, de la început, evidența și desfășurarea firească.

Totul se mișcă, se desenează rapid; narațiunea, fără vreo intenție literară, înaintează repede, naturală, într-o indiferență netulburată pînă la a fi colțuroasă. S-ar putea spune că există mai multă acțiune decît povestire. (...) Totul se transformă în acțiune politică și se desfășoară fără orpire, fără comentariu, pînă la deznodămîntul fatal unei guvernări, apoi povestirea o ia de la capăt, în același fel, pînă la o nouă prăbușire, la o nouă ascensiune.

Nu găsim nici un cuvînt de prisos. → „Sobrietatea narațiunii”, „simplicitatea expunerii” (p. 11)

Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei* Plan de analiză

1. Structura discursului prefațial

Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace, de unde este părăsit de Ureche – vornicul (1594-1661)

Prédoslovie adecă voroava cătră cititoriul

„**Fost-au gândul mieu, iubite cititoriule, să fac létopisețul țării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi**, carele au fostu de Traian-împăratul și urdzisăm și începătura létopisețului. **Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vrémi de acmu**, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acestu fel de scrisoare gându slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplite vrémi și cumpănă mare pământului nostru și noaă. Deci **priiméște, în ceasta dată, atîta din truda noastră**, cît să nu să uite lucrurile și cursul țării, de unde au părăsit a scrie răpăosatul Ureche vornicul.

Afla-vei de la Dragoș-vodă, din descălecatul țării cel al doilè, la létopisețul lui, pre rîndul său scrise domniile țării, până la Aron-vodă. Iară de la Aron-vodă încoace începe acesta létopiseț, carea ți l-am scris noi, nu cum s-ari cădè, de-amănuntul toate. Că létopisețele céle streine lucrurile numai ce-s mai însămnate, cum sintū războaiele, schimbările, scriu a țărilor megiașe, iară céle ce să lucrează în casa altuia de-amănuntul, adecă lucruri de casă, n-au scris. Și de locū létopiseță, de muldovanū scrisă, nu să află. Iară tot vei afla pre rîndu toate.

Și priiméște această dată această puțină trudă a noastră, care amū făcut, să nu să treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință că și letopiseț întrég să aștepti de la noi de om avea dzile și nu va hi pus preavécinicul sfat puternicului Dumnedzău țării aceștia țenchiū și soroc de sfîrșire”.

De neamul moldovénilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor

Predoslovie, adecă cuvântare dintâi de descălecatul țării cel dintâi și a neamului moldovenescū Către cititoriul

„**Începutul țărâlor acestora** și neamului moldovenescū și muntenescū și câți sunt și în Țările Ungurești cu acest nume, români și până astăzi, de unde suntū și de ce seminție, de când și cum au dăscălecat, acéste părți de pământū, **a scrie, multă vréme la cumpănă au stătut sufletul nostru. Să începă osteneala aceasta**, după atâta véci de la discălecatul țărâlor cel dintâi de Traian împăratul Râmului, cu câteva sute de ani peste mie trecute, **să sparie gândul. A lăsa iarăș nescris**, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, **ieste inimii durére. Biruit-au gândul să mă apucu de această trudă**, să scoț lumii la védere felul neamului, din ce izvor și seminție suntū lăcuiorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenesti și românii din Țările Ungurești, cum s-au pomenit mai sus, că toți un neam și o dată discălecați suntū, de unde suntū veniți strămoșii lorū pre acéste locuri, supt ce nume au fostū întâi la discălecatul lor și de cândū s-au osebit și au luat numele cest de acum, moldovan și muntean, în ce parte de lume ieste Moldova, hotarăle ei pân unde au fostū întâi, ce limbă țin și pân-acum, cine au lăcuit mai nainte de noi pe acestū pământū și supt ce nume, scot la știrea tuturorū, carii vorū vrea să știe neamul țărilor acestora.

Dzice-va néstene: prea târziu ieste; după sutele de ani **cum să vorū putea ști poveștile adevărate, de atâtea vacuri?** Răspunzū: Lăsat-au puternicul Dumnezeu **iscusită oglindă minții omenești, scrisoarea**, dintru care, daca va nevoi omul, céle trecute cu multe vremi le va putea ști și oblici. Și nu numai lucrurile lumii, staturile și-ncepăturile țărâlor lumii, ce și singură lumea, ceriul și pământul, că suntū zidite după cuvântul lui Dumnezeu celui putérnic. Crezū, din Scripturi știm și din Scripturi avem și sfânta credință a noastră creștinească și mântuirea noastră cu pogorârea fiului lui Dumnezeu și împelițarea cuvântului lui, cel mai denainte de véci în firea omenească (denafară de păcatū). Scriptura ne deșchide mintea, de ajungem cu credința pre Dumnezeu, duhul cel nevăzut și necoprinsū și neajunsū de firea noastră, Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne face de le putem

vedea cu cugetul nostru. Să nu pomenim de marile Moisi, carile după 2.400 de ani au scris létopisețul de zidirea lumii, că acela au avut pre însuși Dumnezeu dascal, rostă cătră rost. Omir în 250 de ani au scris după rășipa Troadii războaiele lui Ahileus, Plutarh în 400 de ani au scris viața și faptele vestitului împărat în lume, a lui Alexandru Machidon; Titus Livius cursul a toată împărăția Râmului în 700 de ani și mai bine au scris după urzitul Râmului și alți mulți istorici, cercându de-amărântul scrisorile, cursul a multe vacuri cu osârdie și cu multă osteneală au scos lumii la vedere istorii.

Îndemnătu-m-au mai mult lipsa de știința începutului aceștii țări, de descălicatul ei cel dintâi, toate alte țări știind începuturile sale. Laud osârdia răposatului Uréchie vornicul, carile au făcut de dragostea țării létopisețul său, însă acela de la Dragoș-vodă, de descălicatul cel al doilea al țării aceștii din Maramoroș scrie. Iară de descălicatul cel dintâi cu români, adecă cu râmleni, nimica nu pomeneste, numai ameliță la un loc, cum că au mai fost țara o dată descălicată și s-au pustiit de tătari. Ori că n-au avut cărți, ori că i-au fost destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de dânsul și atâta, câtă poate să zică fiștecine că numai lui de această țară **i-au fost milă, să nu rămâie întră întunerecul neștiinței,** că célelalte ce mai sunt scrise adăosături de un Simeon Dascalul și al doilea, un Misail Călugărul, nu létopisește, ce ocări sunt. Care și acélea nu puțin a doao îndemnare mi-au fost. Câtă mi să pare, bine nu știu, că n-am văzut létopisețul lui Evstratie logofătul, iară cum am înțeles de câțva boieri și mai ales din Niculai Buhuș ce au fost logofăt mare, pre acest Simeon Dascal, Istrate logofătul l-au fătat cu basnile lui și Misail Călugărul de la Simeon au născut, cela fiu, cestalt nepot. Și mult mă mir de unde au luat acéste basne, că și Uréchie vornicul scrie și el: 45 de ani la domniile céle dintâi, nici o scrisoare nu să afla de lucrurile lor, ce s-ar fi lucrat și nici streinii n-au știut nimica de dânsii, până la Alixandru-vodă cel Mare și Bun. Décii au început istoricii leșăști a scrie, mai ales Bielschii și Marțin Pașcovschii, pre carii i-au urmat răposatul Uréchie vornicul. Dacă n-au fost dară dintâi scrisoare în țară și nici streinii n-au știut și nimica n-au scris, de unde sunt acéste basne, cum ca să fie fost moșii țării aceștii din temnițele Râmului, dați întră ajutoriul lui Laslău craiul unguresc? Și românii acum era în Maramoroș în zilele acelu crai, cești dincoace, de unde ieste acum Moldova, iară cei dincolo, unde ieste acum Țara Muntenească, iară în munți, pre Olt, unde și acum să pomeneste Țara Oltului și râmlenii cei descălicați de Traian în Ardeal, acum era în Ardeal.

Eu, iubite cetitoriule, nicăirea n-am aflată nici un istoric, nici latin, nici leah, nici ungur, și viața mea, Dumnezeu știe, cu ce dragoste pururea la istorii, iată și până la această vârstă, acum și slăbită. De acéste basne să dea seama ei și de această ocară. **Nici ieste șagă a scrie ocară vécinică unui neam, că scrisoarea ieste un lucru vécinic.** Cândă ocărăsc într-o zi pre cineva, ieste greu a răbda, dară în véci? **Eu voi da seama de ale méle, câte scriu.**

Făcutu-ț-am izvod dintăiași dată de mari și vestiți istorici mărturii, a căroră trăiesc și acum scrisorile în lume și vor trăi în véci. Și așa am nevoit, să nu-mi fie grijă, de-ar cădea această carte ori pre a cui mână și din streinii, carii de-amăruntul cearcă zmintélile istoricilor. Pre dânsii am urmat, care vezi în izvod, ei pavăța, ei sunt povăța mea, ei răspund și pizmașilor neamului acestor țări și zavistnicilor.

Și întâi unui Enea Silvie și cu următorii lui; însă acesta istoric nu așa greu neprietin ieste, cât numai acest nume vlah de pe Fleac hatmanul Râmului că ieste, scrie, unde s-au lunecată și săracul Uréchie vornicul. Crédem neputinții omenești.

Iară ieste altul, de neamul său leah, Iane Zamovschii, care orbă năvălește, zicându că nu sunt moldovenii, nici munténii din râmleni, ci trecându pre aicea, pre aceste locuri, Traian-împăratul și lăsându slujitori de pază, au apucat o samă de dachi limba râmlenească. Vei vedea apoi și a cuvintelor lui răspunsul și ocară, nu de la mine, ci de la istoricii, povățile méle, la rândul său.

Putérnicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitoriule, să-ți dăruiască după acéste cumplite vremi anilor noștri, cândă și mai slobode veacuri, întră care, pe lângă alte trebi, **să aibi vréme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu ieste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților.** Cu cetitul cărților cunoaștem pe ziditoriul nostru, Dumnezeu, cu cetitul laudă îi facem pentru toate ale lui cătră noi bunătăți, cu cetitul pentru greșalele noastre

milostiv îl aflăm. Din Scriptură înțelegem minunate și vécinice fapte puterii lui, facem fericită viața, agonisim nemuritoriū nume. Sângur Mântuitorul nostru, domnul și Dumnezeu Hristos, ne învață, zicându: «Cercați scripturile». Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne învață, cu acéle trecute vrémi să pricépem céle viitoare. Citéște cu sănătate această a noastră cu dragoste osteneală».

De toate fericii și daruri de la Dumnezeu voitoriū

Miron Costin, care am fost logofăt mare în Moldova

Plan de discuție

- Cum se organizează Predosloviile lui Miron Costin (vezi *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace...* și *De neamul Moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*)?
- Care sînt ideile recurente în aceste predoslovii?
- Ce tip de relație se stabilește între autor și cititor?
- Prin ce se diferențiază predosloviile lui Miron Costin de predoslovia lui Grigore Ureche?
- Comentați următoarele fragmente:

2. Elemente de construcție a textului narativ

Letopisețul Țării Moldovei

Capul alú șaselea

Încep. 1. Pre Ștefan-vodă Tomșea nu l-au știut Letopisețul cel leșescă ce neam de om au fostū. Iară au fostū dreptū moldovan, din satū den Otéști, de pre rîul ce se chiamă Răcătăul, în ținutul Putnei. Era pre acéle vrémi Tomșea-vodă la Poartă pre trébile țării, pre lîngă capichihăi și vădzîndu-l omū de țară, cunoscut amu la căpeteniile Porții, i-au scos domniia și i-au orînduit împărăția și pre Cantemir-beiū, cu ordile lui, care pre acéle vremi lăcuia în Bugeacū, să-l ducă pre Ștefan-vodă în scaun.

Zac. 2. Apropiindu-se Ștefan-vodă Tomșea de țară, Costantin-vodă cu îmă-sa și cu frații săi au purces la leși și cu cîțva și din boieri, între carii era și Nistor Ureche, tatăl lui Grigorie Ureche vornicul, carele au scris Letopisețul țării până la Aron-vodă.

Zac. 3. Léșii avea atunci mare amestecături cu Moscul și nu era vremea să facă oști și în Muldova. Ce, Ștefan Potoțchii, cumnatul lui Costantin-vodă, carele ținea pre doamna Mariia, fata lui Ieremie-vodă, cu puterea sa, peste voie și porunca craiului (că-i trimisesă singur craiulū unū copil din casa sa, să nu cumva să să ispitească să între în Muldova, întăritîndū pre turci), au strînsū oaste di prin cetățî și de pre la rudeniile sale, ca vro 6.000 de oameni strînsură, lăsîndū pre soacra-sa, doamna lui Ieremie-vodă, în Țara Leșască. Iară singur cu Costantin-vodă și cu Alexandru-vodă, frate-său, au purces asupra lui Ștefan-vodă.

Zac. 4. Au prînsū veste Ștefan-vodă îndată de léși că vin și au strînsū și elū oastea țării toată. Și să prilejise atunce sosiți și niște slujitori de a lui Mihai-vodă, căpitaniii lui cei vestiți, neputîndū a lăcui, după moartea lui Mihai-vodă, în Țara Ungurească, chemați pre cărți de Ștefan-vodă, anume Mîrze și Ghietē și Racē cu cîțva oameni. Și au pusū Ștefan-vodă tabăra deasupra satului Popricanilor, dîndū știre și la Cantimir, la carele, pre acéle vremi era mulțime de nohai tătari. Și au venit si Cantimirū, cu oștile într-agiutor lui Ștefan-vodă.

Zac. 5. Veniia Potoțchii sămățū cu izbîndele ce făcuse frații lui aicea într-aceste țări împrotiva lui Răzvan-vodă și apoi împrotiva lui Mihai-vodă, ce, cum dzice muldovanul, nu sîntū în toate dzile Pastile. Mergea fără nice o tocmală, fără străji, a puterea hi fără limbi, să știe ce félū sau ce samă de neprietini are unde merge și avîndu și oaste strînsură. Nu i-au dodeitū nimica Cantimirū, nice muldovenii, până au sosit léșii cu tabăra lor la un loc, ce să dzice Cornul lui Sas. Atunce au vădzut Potoțchii unde au venit.

Zac. 6. Acela loc, Cornulū lui Sas, este cotit Prutul, însă cotulū este din partea despre răsăritū, iară din partea aceastalaltă, unde era tabăra leșască, este ieșită apa Prutului pieptū la cîmpū. într-acéia

loc au făcut oștile lui Ștefan-vodă și tătarii la leși năvală. Și n-au ținut războiul lésii nimica, cît în cela război, așe de sirgă, s-au spăi-mat și s-au amestecat lésii, cît nice tunurile o dată n-au apucat să sloboadă. Singur Potoțchii, pentru să i să tănuiască numele, au dat între carăle haiducilor, ce apoi l-au vădit haiducii. Pre Alexandru-vodă încă l-au prins moldovenii. Iară Costantin-vodă au căzut pre mîna unui tatar, carele înțelegîndu cine este, vrîndu să-și facă cînte la hanul, ferindu-se de Cantemir, depreună cu niște cetași ce avea tatarul, au fugit cu Costantin-vodă și cu un comis a lui, anume Mihăilescul. Și cîndu au sosit la Dașău, ferindu-se iarăși și acolo de turci să nu-l ia pre Costantin-vodă, au găsit o luntre mică și s-au băgat să treacă singuri tătarii. Trecîndu apa Niprului, s-au scornit vînt și s-au împlut luntrea de apă și acolo s-au înecat Costantin-vodă în Nipru. Iară pre Potoțchii și pre Alexandru-vodă i-au dus oșteni de țară la Ștefan-vodă și pre amîndoi i-au trimis la împărăție. Potoțchii apoi au ieșit cu răsкупărare pren sol. Iar Alexandru-vodă au căzut la legea turcească, în care au și murit.¹ Spun să hie sosit la turci și la boierie, anume... la împărăție.

Zac. 7. Céialaltă oaste leșască toată au căzut în robie la tătari și s-au înecat mai mulți în Prut, cît de-biia de au scăpat cineva de poveste, că cîți au și înnotat Prutul, pline erau luncile de țărani și coșurile tătarilor era peste Prut, tot i-au prins și i-au adus la Tomșea-vodă, pre mai mulți i-au și ucis țărani.

Zac. 8. Perit-au și boierii toți, cîți s-au prilejit de venise cu oastea, tot oameni de casa lui Ieremie-vodă: Vasilie Stroici logofătul, Balica hatmanul, Chirița postelnicul, Miron stolnicul. Numai Nistor Ureche n-au vrut să vie din Camenița și așea-i sfătua și pre dîșii, să nu margă, dzicîndu-le să lase să mai vechiască domnia lui Ștefan-vodă, că acmu fiîndu domnia noă, moldovenii sint den hire purure la domnia noă lacomi. Ce nu s-au ascultat sfatul lui Ureche vornicul, cum mai multe în lume sfaturi bune la domni nu să ascultă, ce apoi vin la primejdii și ei si casele lor. **Iară pre Vasilie Stroici îl iertase Ștefan-vodă, numai învățase pre Nicoriță armașul să-l ducă să vadă perirea celorlalți, să-i hie grije mai pre urmă de moarte, că era om tînar Stroici si din casă mai vechi și cînteș decît toate casele în țară. Ce dzilele lui cele firșite, cum să dzice cuvîntul, vîdzîndu că merge la perire și nu-i spusesă armașul povestea, s-au apucat de sabiea unui dărbănu să moară cu răsкупărare, că era om din hirea lui inimos. Ce l-au împresurat îndată darabanii și n-au apucat să scoată sabiea. Care lucru dac-au spus armașul lui Ștefan-vodă, îndată au pus de l-au omorî si pre dînsul, răcnîndu: „Ai, cînele, au vrut să moară cu soții”. Și pre cîți-și aducea, pre toți li omorî, până si în slugi și prostime. Acela vîrsătoriu de sînge s-au arătat dintîia dată Tomșea-vodă.**

Zac. 9. Pentru un diiac care era foarte de treabă de scrisoare, s-au rugat boierii să-l ierte, că ieste cărturariu bun. Au răspuns: „Ha, ha, ha. Mai cărturar decît dracul nu este altul.” **Și totuș l-au omorî și pre acela.**

Zac. 10. Și așea au fost stingerea casei lui Ieremie-vodă. Fost-au acesta război la Cornul lui Sas, v leato 7120 <1611>. Tătarii după acéia, îndată au mîrs în pradă în Țara Leșască și lovîndu fără veste și de sirgă, multu pleanu au luat și mare, robie au făcut în oameni.

Zac. 11. Domnia lui Ștefan-vodă Tomșea, cum s-au început în vîrseri de sînge, tot așe au trăit. Avu un țigan calò, ce să dzice pierdzătoriu de oa-meni, țigan gros și mare de trup. Acela striga de multe ori înaintea lui, arătîndu pre boieri: „S-au îngrășat, doamne, berbecii, buni sint de giunghiat”. Ștefan-vodă rîde la ceste cuvinte și dăruia bani țiganului.

Zac. 12. **Ce cum a tuturor tiranilor, adevă vîrsătorilor de sînge, la toate țările în lume urîta este stăpînia, așea și a lui Tomșea-vodă. Îl urîse și boierii, carii, măcar că era mai toți de casa lui, anume Beldiman logofătul, Bărboiu vornicul, Sturdzea hatmanul, Boul visternicul, iară nice ei fără grijea morții nu era, ce îmbla în tot ceas, cum să dzice, cu dzilele amîna. Și hie cîndu unde este frica, nu încape dragoste. Pentru acéia, întrebîndu un împărat pre un dascăl: cum ar fi împăratu să hie drag tuturor? Au răspuns: „De nu vei hi, împărate, groznic nemăruie”. Fericiți sint acéia domni, căroră țările lor slujesc din dragoste, nu din frică, că frica face urîciune și urîciunea, cîtu de tîrdzî tot izbucnește.**

Zac. 13. Așe s-au prilejit și la Tomșea-vodă, în toate dzile petrecîndu boierii supt grije, s-au vorovitu cu toții și au tras slujitorii toți în partea sa și pre mîrzești și într-o noapte au ieșit cu toții la sat, la Cucuteni și de acolo au poruncitu lui Ștefan-vodă, cu bine să iasă din scaun, că nu poate nimé a suferi domniia lui cu atîte vărseri de sînge.

Zac. 14. Sa spăriiesă Tomșea-vodă de o turburare ca acéie, ce îmbărbătîndu-l cine era pre lîngă dînsul, au strînsu darabani, carii tot pe un cuvîntu era cu céialaltî slujitori. Ce, dacă au vădzutu banii vârsindu-le Ștefan-vodă, au stătu ei cu domniia. Și au strigatu și tîrgul în leafă. Și s-au strînsu din tîrgoveți și den slugile neguțitorilor și oameni nemernici, cîtăva gloată și la Ștefan-vodă. Și s-au prilejit de veniia atuncea si din ținuturi din gios niște steaguri de călărași la căutare și era descălecați la Toméști. Au răpedzitu Ștefan-vodă și la céia cu léfe și i-au tras în partea sa.

Zac. 15. Slujitorii ce era cu boierii audzindū că strigă Ștefan-vodă în leafă, măcar că giurasă boierilor, ce, pre obiceiul neamului nostru, au în-ceputū mulți de cei mai necunoscuți a să rumpe de la boieri și a veni la Ștefan-vodă și în loc au înce-putū a slăbi partea boierilor.

Zac. 16. Dacă au vădzut boierii că nu va să iasă Ștefan-vodă de bunăvoie din scaun, au vinit cu războiū, cărora au ieșit Ștefan-vodă cu gloatele sale de laturea tîrgului, deasupra Fîntîinii lui Păcurarii și scoasesă și tîrgulū tot Ștefan-vodă, cu arme, cine cu ce avé. Și despre vii au orînduitū de au lovit călărimea ce avé din dos pe gloata boierilor.

Zac. 17. Fără zăbavă au început a să răsipi gloata boierilor, deci și boierii, care încotro au putut, au plecat fuga, din carii în loc au prinsu pre Bărboi vornicul și apoi și pre feciorū-său. Deci pre Bărboiū cel bătrîn îndată l-au înțepatū de laturea tîrgului, iară pre feciorul lui au trimis de l-au spîndzuratū în poarta casei tătîne-său. Iară Beldimanū și. Sturdzea și Boul scăpasă în Țara Muntenească, ce și acéia tot n-au hălăduitū, precum vei vedé povestea la rîndulū său.

Zac. 18. Pre cîțiși aducea prinși, pre toți îi omorîia, cu mustrarea ce avea elū obiciaiū: „Să nu te ierte Dumnedzău, cu cel cap mare al tău”. Tuturora această mustrare făcè.

Zac. 19. Aceste neaședzări a lui Ștefan-vodă audzindū doamna lui Ieremie-vodă, avîndu încă rămas un fecior copil mic, anume Bogdan-vodă, au îndemnatū pre ginerii săi, pre Vișnovețchii și pre cneadzul Corețchii, din Țara Leșască, și atuncea amu era și cu sfatul lui Nistor Ureche. Au venitū singură doamna cu ginerii săi, cu oști asupra lui Ștefan-vodă și le-au ieșit și Ștefan-vodă cu oști înainte la satū la Tătărăni. Ce au ținutū foarte puțină vréme războiul, îndată au plecatū fuga călăreții, iar bieții darabani, părăsiți de călăreți, să buldzisă la o rîpă deasupra Tăuteștilor și să apăra. Ce au venit léșii de le-au făgăduitū viață, numai să-și dea armele. Și au credzutū darabani și au datū armele de la sine. Și dacă le-au luatū armele léșii, au intratū cu săbiile într-înșii și au peritū toți acolo. Le stau movilele și până astădzi deasupra satului Tăuteștilor.

Zac. 20. Era la Ștefan-vodă darabani foarte îmbrăcați bine, după credința céia ce făcuse, de stătusă cu dînsul la rădicarea boierilor, cum n-au fostū nice la o domniie grijită bine pedestrimea cu haine tot de feleandrăș, cu nasturi și cu ceprage de argintū, în pilda haiducilor de Țara Leșască, cu pene de argintū la cumănace și cu table de argintū la șoldure pe lădunce. Fost-au acestū război a lui Ștefan-vodă cu léșii la Tătărăni, în anul 7123

Zac. 21. După cea răzsipă a oștii lui Ștefan-vodă, au ieșit Ștefan-vodă în Țara Muntenească și măr-gîndū aproape spre Focșani, l-au tumpinatū ceaușii împărătești cu Beldiman logofătul și cu Sturdzea hatmanul și cu Boul visternicul în obedzi, că-i pornise Radul-vodă, domnul munténescū pre atunci, de mersesă cu pîră la Poartă asupra Tomșei-vodă, că-i era Radul-vodă lui Ștefan-vodă mare nepriiatin. Ce, cine era vezirū la împărățiie, era priiatin lui Ștefan-vodă și au dzis veziriul, pricepîndū lucrul: „Ce să acoliséște Radul-vodă de cel săracū”. Și îndată au trimis ceauși de au tîmpinatū pre boieri, carii sintū mai sus pomeniți și i-au pus în obédzi și i-au dus la Ștefan-vodă. Deci, cîtū i-au adus ceaușii, îndată le-au tăiatū capetele și le-au arun-catū trupurile în Sirétiū.

Zac. 22. Ședea Ștefan-vodă în Țara Muntenească în bejenii, la Radul-vodă și lovii oamenii lui până i la Bîrladū, până la Vasluiū, ce totu-i împengé léșii. Iară doamna lui Ieremie-vodă în Iași cu

fecioru-său, cu Bogdan-vodă, însă toate divanurile era pre Nistor Ureche, și au trăgănat acea domnie acei domniei, mai până la anul.

Zac. 23. Să urîșă turcilor aceste dodeiale despre leși asupra Țării Moldovei și mai vîrtos că tot atunce luasă cazacii Trapezondul, cetate turcească, dincolo de Marea Neagră și pre mare multe corăbii turcești cu negoată și pre un Țical-pășea cu cîteva corăbii de oaste l-au luat viu și ținea toată Marea Neagră închisă. Deci au orînduit pre Schinderu-pășea de Silistria cu oști asupra lășilor, ce era în Moldova cu doamna lui Ieremie-vodă. Și vădzind și pre Ștefan-vodă în turburări totdeauna și despre ai săi și despre; streini, l-au mazilit, luîndu-l în obédzi din Țara Muntenească, iară domniia, în locul lui, au dat Radului-vodă, carile are nume în țară, de-i dzic Radul-vodă cel Mare. Și cu adevărat cade-i-să acest nume în vécii să aibă, precum vei afla hirea acestui domn la rîndul său scrise. Este aceștii Radul-vodă fecior Mihnei-vodă, domnului muntenesc, carele Mihnea-vodă au domnit pre o vreme cu Pătru-vodă Șchiopul la noi în țară.

Capul al unsprădzécilea

Încep. 1. Domniia Radului-vodă celui Mare împărăției, nu domniei sămănătoare și pentru lucrurile și tocmelele casei lui i-au dzis Radul-vodă cel Mare.

Zac. 2. **Scrie Pliutarhū, vestitū istoricū**, la Viița lui Alexandru Machidon care au scris Alexandriia cea adevărată, nu basne, cum scrie o Alexandrie den grecie ori dintr-altă limbă scoasă pre limba țării noastre, plină de basne și scornituri, el dzice că hărniciia împărăților și domnilor mai mult să înțelege din cuventele lor și sfaturi grăite de dînșii, care cum și pînă încît au fost, decît den războaie făcute de dînșii, că războaiele, avuția și prilejul vremii face mai de multe ori. Iară cuvîntul și sfat înțelept den singură hirea izvoréște, până în cît ieste, precum dzice și înțelepciunea lui Solomon: „Иѣъ оустъ пракедиагш исходить разум”. „Den rostul dreptului izbucnește înțelepciunea.”

Zac. 3. **Fost-au acest domnū, Radul-vodă, deplin la toate și întreg la hire.** Cuvîntul ce-i grăia ca o pravilă era tuturora, giudețele cu mare dreptate și socoteală, fără fățarie, cu cinste, iară nemăruia cu voie veghiată. Avea acest cuvînt: „Domnul hiecare, cînd giudecă pre un boierin cu un curtean, ochii domnului să fie pre boierin, iară giudețul pre calea sa să margă. Și așa, cînd să pîrăște un curtean c-un țaran, mai de cinste să fie curteanul și la cuvînt și la căutătura domnului, iară nu abătîndu-să giudețul din calea sa cea dreaptă.” Și la multe divanuri, cătră vornicii cei de gloată dzicea: „Vornice, dzi celui om mîne să mai iasă la divan”, ferind să nu hie greșit cumva giudețul. Și de să prilejiia cumva negăcit giudețul la un divan, să îndrepta la altul. Dzicea de multe ori: „Nemică nu ocărește pre domnū așa ca cuvîntul nestătător”. Pentru boieri dzice: „De mare folos și cinste este domniei și țării boierinul înțelept și avut, că dacă are domnū cinci-șase boieri avuți, nici de o nevoie a țării nu să teme”. Cu boierul ca c-un boieru, cu slujitori ca c-un slujitor, cu țaranul ca c-un țaran făcea voroave și tot cu blîndețe și cu mare înțelepciune, că deși era răpit la vremea sa, iară nu îndelung.

Zac. 4. **Boierii la mare cinste avé și dzicea: „Pre un om, dacă-1 boierește domnū, nu încap să-l suduiască. De nu se poartă cumsăcade unui boierin, să-l scoată și să puie altul în loc, iară a-l sudui, sau să nu i se treacă cuvîntul grăit cu cale, nu să cade.”**

Zac. 5. **Avea o slugă Radul-vodă, încă din copilăria sa, căruia socotind că nu este hirea de boierie, îl socotiia de amînă, iară boierie nu-i da.** Ce, văzîndu-se denafară din rîndul altora, pre hirea omenească, ce ieste pururea silitoare în viață să fie între cei de frunte, s-au rugat mitropolitului și boierilor să-i grăiască Radului-vodă pentru dînsul, să nu fie uitat, fiind slugă de atîta vrême, și așteptînd în nărocul stăpînu-său, să hie și el între oameni. I-au grăit boierii cu toții pentru dînsul, să nu hie uitat, ca o slugă veche ce ieste și slugile cu nedejdea cinstei stăpînilor, să agiungă și ei a hi între oameni, mai mult slujesc. Au răspuns Radul-vodă boierilor: „Mie, sa nu vi să treacă cuvîntul vostru, nu mi să cade, iară eu știu hirea omului, că de boierie nu este, iară, ia, că l-oi boieri pentru voia dumilor-voastre”. Și a doa dzi l-au chemat și i-au dat vătăjiia de aprodzi, care era la cinste în Radul-vodă, și aprodzii cei de divan nici la o domnie mai de cinste n-au fost, cu urșinice mulți și cu

cabaniță cu jder și cu hulpi îmbrăcați aprodzii. Și ori la cine și la ce boieriu mergea cu carte, în picioare sta boierul, până să citească cartea.

Zac. 6. N-au trecut săptămîna și veni jalobă din tîrgu la divanul de niște făméi pre acel vătav nou, de sila ce le făcuse și le bătuse în tîrgu. Au căutații Radul-vodă la boieri și li-au dzis: „Nu v-am spus că acesta om de boierie nu este ?” Iară cătră dînsul : „Eu, măre, încă pe boierie nu am apucat să-ți dzic”. Și au dzis armașului de i-au luat gîrbaciul și au pus de i-au dat 300 de toiege.

Zac. 7. Numai, cum nimé în lume fără vină, așa și Radul-vodă cu mare pustietate țării, care nu să va uita den pomenirea oamenilor în véci. Și de mirat este, cum au încăput în într-o înțelepciune ca acéia o vină ca aceasta. Așa era de greu țării, cît să pustiisă curtea și țara. Ce pricină ar hi fostu, nu știu, fără de tot zburdată podoaba curții. Nimé den boieri, până în cei a treia, cu haine cevași proaste să nu hie, că era de scîrbă. Postelnicii, copii den case cu mari podoabe și cu fotaze la cai. Mare întunecare aicea înțelepciunii acestui domn, că este domnul să să poarte cum biruiește venitul țării.

Zac. 8. Birul țării era legat la Tighinea pre acéle vrémi și la Cetatea Alba, ce venia inicerii la biru și pînă cu hamgiare săriia la boieri. Acéia vădzîndu Radul-vodă, au mutat birul, să să ducă la Țarigrad, la împărăție, că credința acéia avea Radul-vodă la împărăție, care n-au avut nice mainte de dînsul, nici mai pre urmă, nici un domn, cîți au fostu în țară. Și crăiile creștinești, ales lésii, ungurii și alte țări creștine, mare folos avea de dînsul, că-i feriia de multe primejdii, ca un creștin. Păzindu-și slujba direaptă cătră împărăție și datoriia creștinească o păziia, precum s-au arătații și la Hotin, cu mijloacele lui la pacea ce s-au făcut între turci și între leși și apoi cu solul cěl leșăscu, cneazul de Zbaraj, căruia i-au dat cale prin Țara Ungurească, gătît acéia sol de opreală la împărăție. Deci, și la turci credință și la creștini laudă avea, că toate era cu înțelepciune legate.

Zac. 9. Radul-vodă domniia aicea în țară la noi, iară feciorul său Alexandru-vodă în Țara Muntenească și la aceasta domniie au făcut și nunta la Tecuci fecioru-său cu fata lui Seărîet, vestit om între țarigrădénii, la care veselie era adunate două țări, țara noastră și Țara Muntenească. Scaunele boierilor, din-a-cliriapta domnilor boierii de Muldova, iară den-a-stînga boierii muntenești ținea dvorba și așa și căpeteniile de slujitori. Divanuri, case, cerdacuri, anume de această treabă făcute, cu lucrători de îmbe părțile a țărilor, la satu la Movilénii, în malul Sirétiului, dincoace. Unde și soli streini cu daruri era veniți de la unguri și de la cîțva domni den Țara Leșăscă. Și au trăgănatu acéia nuntă până a două săptămîna cu mare petrecanii și bivșuguri.

Zac. 10. Pacea era întemeiată pre acéle vrémi den toate părțile, fără numai dodiia tătarîi Căntemiréștilor cu trecătorile sale în Țara Leșăscă, că să dezbătuse Căntemiréștii de suptu ascultarea banelor și ședea cu ordele sale dencoace de Nistru, în cîmpii Cetății Albe și a Chilii, ce să dzice Bu-geacul și-i dedesă împărăția pașii lui Căntemir, de să scriia pașă. Și în toți ani lovia Țara Leșăscă, precum și atunce, în dzilele Radului-vodă. Nu așa cu multu după pacea legată între împărăția Turcului și între Crăiia Leșăscă, au lovit ordele lui pe la Sneatin, toată Pocutiia, fără veste și au făcut mare robiie și plean. Și după acéia pradă a lésilor, curundu au lovit și în Țara Muntenească, până în Buzău, de au făcut cîtăva pradă la munteni. Ce, au săritu falcienii și covurluienii și tecucénii, cu porunca lui Radul-vodă, de au lovit pre tătari la întorsu și le-au loat toată dobîndă și robii. Și au făcut Radul-vodă și jalobă mare la împărăție, den care să apropiiasă scîrbă de la împărăție mare lui Căntemir și n-au scăpatu mai pre urmă de dînsa, pentru aceste fapte.

Zac. 11. Curîndu după acéia au ars curțile la Iași, céle domnești și s-au mutat Radul-vodă la Hîrlău cu șederea. Și așa îndrăgise locul la Hîrlău, cît în toate veri, la Hîrlău ședea cu toată curtea, că tocmise și curțile céle domnești și beserici cîteva făcute acolo în Hîrlău de dînsul.

Zac. 12. Omă boleac fiîndu Radul-vodă și de mîni și de picioare, care boală podagra și hirarga să dzice, n-au trăgănatu multu viața și acolea la Hîrlău s-au sfîrșit viața, în anul 7134 în dzile...

Zac. 13. De mare primejdii s-au prilejit de au scutit țara atunce moartea Radului-vodă, că să suisă tătarîi, cu singur galga-soltan den Crîmă și cu Căntemir-pașea de aicea, den Bugeagă, cu 40.000

de tătari, cu prada în Țara Leșască, pentru oprite cojoacele lor de leși, legate la Hotin. Și le-au ținut calea ostile leșăști cu Conețpolschii hatmanul leșăscu, de curundă ieșit den Edi Cula, den chisoare, din Țarigrad, iarăși cu nevoița lui Radul-vodă. Și așa de rău i-au bătut pre tătari, cât și soltanul și Cantemir cu fuga au hălăduit. Ce vrea să-și astupe rușinea, veri, neveri, să prade țara, dîndu vina Radului-vodă, cum să hie datū el știre lēșilor, să să găteadză asupra lor. Ce, dac-au înțales de moartea lui Radul-vodă și de domniia lui Barnovschii-vodă în locul Radului-vodă, n-au stricat în țară nimica, fără ce au fostū de hrana cailor, că era Cantemir firtatū lui Barnovschii hatmanul și satele lui, la boierie, niceodată nu fugiia den calea lor, cîndū trecea pe la Cernăuți ordele în Țara Leșască, ce petrecea Cantemirū la Toporăuți cu dzilele în casele lui Barnovschii hatmanul.

Zac. 14. Oasele Radului-vodă cu cinste mare s-au pornitū de la Hirău în Țara Muntenească, la mănăstirea făcută de dînsul în București, cu Hrizea visternicul și cu Trufanda postelnicul și cu Costin postelnicul al doilē pe acēle vrēmi. Iară în scaunul țării domnū au stătut Barnovschii hatmanul.

Capulū alū doisprădzécē

Încep. 1. După moartea Radului-vodă celui Mare, boierii și țara vădzîndū pre Barnovschii hatmanul, omū de țară și fără cuconi și cunoscut împărăției cu slujbele ce făcusă la Hotin, la sultan Osman și știut și căpeteniilor tătărăști, ales lui Cantemir, cu carile legasă prietenșug încă den mîrzecia lui, la Toporăuți, la o trecătoare a lui în Țara Leșască, au ales cu glasurile tuturor pre Barnovschii hatmanul de domnie și au mărșū o samă de boieri la împărăție, de i-au adus steag de domnie.

Zac. 2. Îndată ce au stătut Barnovschii-vodă la domnie, întîiū au stătut după grijea țării ce-i vinisă asupra de tătari și au trimis la galga-soltan daruri și la Cantemir-pășea și au întorsū vrăjmășia tătărilor, ce gătisă ei asupra țării și apoi au stătut și după aședzarea țării, care să stricasă foarte rău la Radul-vodă.

Zac. 3. Iară războiul atuncea a tătărilor cu lēșii au fostū așa: nețiindu-sa lēșii de cuvîntū ce-i legasă la Hotin, să dea Crîmului den anū în an 30.000 de cojoace, s-au sculat singur galga-soltanū, fratele hanului, și Cantemir-pășea cu 40.000 de tătari și au lovit Țara Leșască în trei părți. Pe o parte sîngur galga-soltan, pe altă parte Salmașă-mîrza, pe a triia parte Cantemir-pășea și au prădat până la Socal și până mai sus de Liov. Ce, i-au lovitū lēșii și întîiū pre singur galga-soltanū Conețpolschii hatmanul și cu Hmilețchii și au pieritū acolea mulțime de tătari și feciorul lui Cantemir și au cădzut la robiie și un frate a hanului, mai mieu de galga-soltanū, robū la leși, carile apoi au ieșitū și cădzusă han la Crîmū, de îmbla cu Hmil în Țara Leșască. Iară partea lui Salmașă-mîrza și a lui Cantemirū-pășea nu era de tot răsipite, că măcar că lovisă și pe Cantemir-pășea iară lēșii cu Liubomirschii, iară de tot răsipă acestor orde a face n-au putut. Ce, strmgîndu-se iară ordele la Nistru, la carii scăpasă și galga-soltan, numai ce era să prade țara, dîndū vina Radului-vodă, că au datū știre lēșilor de dînșii. Și să nu să hie prilejitū moartea Radului-vodă și nevoița lui Barnovschii-vodă, n-ar hi hălăduit țara atuncea de mare primejdiie.

Zac. 4. Ce, cum floarea și pomeții și toată verdeța pămîntului stau ovilite de brumă cădzută peste vrēme și apoi, după lină căldura soarelui, vinū iară la hirea și la frîmsețele sale cele împiedecate de răceala brumei, așa și țara, după greutățile ce era la Radul-vodă (care vacurilor de miratū au rămas, cum au putut încăpea întru înțelepciunea acelui domnū acēia nemilă de țară), au venitū fără zăbavă țara la hirea sa și până la anul s-au împlutū de tot bivșugul și s-au împlut de oameni.

Zac. 5. Milele domnilor pot aședza țările, nemila și lăcomia fac răsipă țărălor. Făcusă Barnovschii-vodă mare volniciie curții să dea numai la birū, o dată într-un an. Și oricine den curteni de nevoie au răsăritū de la ocina sa, ori la satu boierescū, ori la sat domnescū, pre toți i-au adus la breslele sale și la locul său. Și siliștilor, pe unde să pustiisă, au dat slobodzii, chemîndū oameni din Țara Leșască și așa s-au împlutū țara, în puțină vrēme, de oameni.

Zac. 6. La al doilea anū domniei sale, i-au venit porunca de la împărăție să margă cu oștile țării la Daseu, pentru întăritura Dașevului, că măcaru că legasă pacea aceasta la Hotin între turci și între leși, să nu îmbie tătarîi la leși stricîndu și cazacii pre mare la turci, iară nu-i putea opri îmbe părțile pe aceste neamuri, nice pre tătari turcii, nice pre cazaci lășii. Ce, loviia totdeauna și cazacii pre Marea Neagră locurile turcești și mai multu Dașovul păția nevoie în toată vremea de dînșii. Deci, au mărșu și Barnovschii-vodă într-acela anū, toată vara, de au lucratu penpregiurul cetății, tocmindu zidiurile și șanțurile și cu muntenii și cu niște pași orînduiți de la împărăție pe acéia treabă.

Zac. 7. După slujba ce au făcut Barnovschii-vodă împărăției la Dașău, domnia cu mare fericie țării, stîndu tot după grijile țării și după lucruri dumne-dzăierești. Și au firșitu mănăstirea mare în dricul orașului lășilor întîi, ce să dzice Sfînta Mariia și apoi mănăstirea anume Hangul, în munți, den pajiște și Dragomirna au firșit iară el, urdzită de Crimca mitropolitul, aproape de orașul Sucevei, așijderē și Bîrnova, lîngă Iași, care apoi au firșit-oă Dabijē-vodă, fără beséreci în multe locuri și beserică lui Sfetii Ioanū, iară aicea în orasū, de îmrnă-sa făcută. El au lăsat moșia sa, Toporăuții, sat la Cernăuți și Șipotele, la Hîrlău, cu afurisănie a patru patriarși mănăstirii sale Sfîntei Măriei den tîrgū den Ieși, întîi cu țara să nu hie la alte dări, fără numai la birū. **Ce, binele pururea este gingaș și pentru păcatele oamenilor, nu în multă vréme stătătoriū. Pentru 40 de pungi ce-i cerea veziriul de la Barnovschii-vodă, ferindū țara de obicei, i-au venitū mazilie, neîmplîndū bine patru ani la domnie. Și mulți, cari-i era priietini, îl sfātuia să nu să puie împrōtīva veziriului, să-i dea acei bani, să nu-i vie vreo primejdie. N-au vrutū nice într-un chip să priimască, pentru obiceiū să nu să facă asupra țării, urmîndū pe Pătru-vodă, carele au făcut Galata de Sus, care avîndu dodeiale totdeauna de la turci cu dările, au strînsū boierii și țara, și le-au dzis că nu mai poate să sature pîntecele turcilor fără fundū. Și luîndu-și dzua bună de la toți, au lăsatū domnia și s-au dus pen Țara Leșască la Veneția, unde-și s-au săvîrșit și viața sa, cu vécinică pomenire în țară. Să cunoaște că acești domni matce direpte au fostū aceștii țări, nu maștihă, cîndū, pentru obiceiū să nu să facă în dzilele lor cu greul țării, domniile s-au lăsatū și asuprelele țării n-au priimit să hie de la dînșii.**

Zac. 8. **Așea au făcut și Barnovschii-vodă**, macara că cu foarte prostū sfat, căce după mazilia n-au mărșu la împărăție, ce-și cumpărasă un tîrgū în Țara Leșască, anume Ustia, cu cîteva ocine, nu departe de Nistru, și după mazilie ce i-au venitū, au mărșu cu casa lui în Țara Leșască, la Ustia. Iară domnū în locul lui au venit Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă celui Mare.

Capulū alū treisprădzecē

Încep. 1. **Aceste trei domnii, a lui Alexandru-vodă**, feciorul Radului-vodă, și **a lui Moysei-vodă**, domnia întîiū, și a lui **Alexandru-vodă Iliiașū**, suptū un cap închidem, căci că toate aceste domnii și scurte, cîte giumătate de an unile, altele peste un an oarece cu puțin, trăitoare au fostū și nice lucruri așea însămbrate în anii lor prilejite nu s-au tîmplatū.

Zac. 2. Mai cu greu mi-au fostū, iubite cititoriule, a scrie de aceste domnii, decît de cele mai de multū trecute, că de aceste domnii, ce mai sus scriem, necăiuri, nice într-un lētopisețū streinū, pomenit nu să află, ori căce au fostū scurte, ori căci nemică așea ales nu s-au prilejitū în dzilele lor. Ce, cît am pututū a înțelege den boieri bătrîni den dzilele lor, pre rîndul său mergîndū cursul anilor, îți însămbrămū.

Zac. 3. Deci, după ieșitul lui Barnovschii-vodă în Țara Leșască, au venit domnū în țară **Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă celui Mare**. În vestea tătîne-său, ce avea la împărăție, i să dideasă domnia, ce, cu cît ceriul de la pămîntū, cu atîta de hirea tătîne-său departe, om și de trup și de hire slabū și boliacū. Care lucru înțelegîndū și împărăția că nu este de domnia țării de margine ca aceasta, neîmplîndū bine giumătate de anū, i-au venit mazilia.

Zac. 4. Să ispitisă Barnovschii-vodă oarece la margine cu trimisul lui Necoriță hatmanul la Toporăuți, în dzilele ceștii domnii a lui Alexandru-vodă, ce i-au ieșit cu oști Vasile Lupul vornicul și Grama stolnicul și l-au împensū pre Nicoriță de la marginile țării.

Zac. 5. **După maziliia lui Alexandru-vodă**, feciorul Radului-vodă, au venit cu domniia **Moysei Moghila-vodă, feciorul lui Simion-vodă**, om blînd, un miel, la hire, nelacom, nemăruia rău. Multe case de gios, lipsite, au scos în fruntea lăcuiitorilor țărîi, ales pre Ciogolêști. Pace din toate părțile, numai de datornicii turci mare strînsori și sile și așa să împinsă țara și de oameni răi, cît, a vedere cu bulucuri îmbla, de prăda și jecuiia oamenii FÎ pre lingă orașu.

Zac. 6. **Iară cum toate domniile nu sint, fără neprietini și mai ales domnii mai mulți neprietini au, cum copacii cei mai înalți mai multe vivoară și mai mare vînturi sprejenesc, așa și Moysei-vodă, avîndu neprietini la împărăție, îi scornisă cum va să fugă în Țara Leșască pre urma lui Barnovscliii-vodă. Care lucru înțelegîndu împărăția, în taină au trimis poruncă la Cantemir-pașea, să margă să-l pornească den scaun spre împărăție, să vie, iară ari vrea spre altă parte, să-l prindză și să-l trimață la Poartă.**

Zac. 7. Și așa, neștiind, nemică Moysei-vodă, stătu Cantemir-pașea la Țuțora, sprinten cu o samă de oșteni ai săi și au trimis lui Moysei-vodă pren ceaș cărți de maziliie. Deci numai ce i-au căutat, a purcede spre Țarigrad și **în locul lui s-au dat domniia lui Alexandru-vodă Iliiaș**, a doa domniie.

Zac. 8. **Cum au venit știre de domniia lui Alexandru-vodă la boieri, mare mîhniciune și voie rea în toată curtea, mai ales în boieri, știind cu toții hirea acelui domn. Ce, au făcut sfat cu toții și îndată au purces fruntea toată de boieri la Țarigrad, cu jalobă la împărăție pentru greul ce petrecea țara de domnii neștiutori rîndul ei.** Lupul Vasilie vornicul, ce au cădzu apoi domn, Cehan vornicul, Savin hatmanul, Costin postelnicu, Ureche spătariul, Buhuș visternicul, Furtuna comisul, Bașotă logofătul și alți boieri cu numărul până la 50 de capete numai de boieri, fără alte capete de țară și au purces cu toții la Țarigrad. Ghenghea logofătul și cu Enachie postelnicul rămăsesă caimacami la scaun.

Zac. 9. Nepurcesu den Țarigrad au apucat boierii pre Alexandru-vodă cu domniia, că oblicise el de boieri că vinu cu pîră, cum nice într-un chip nu-l priimește țara. Și au trimis înainte boierilor Alexandru-vodă pre Batiste Veveli și cu ceași, Batiste să le grăiască cu bine și ceașii să tragă pre boieri ca să să sparie. Cari fără știrea veziriului fiind și vădzind atîtea capete, nu s-au cutedzat ceașii a le face silă și încă pe Batiste l-au suduit foarte tare, ales Cehan vornicul.

Zac. 10. **Iară la curțile împărăților multe răutăți pot să să facă peste știrea celor mai mari. Așa s-au prilejit și boierilor celora ce mersesă, tuturor.** Până agiunge ei la veziriul, au venit într-o noapte, poate hi cu voia chihăiei veziriului, cari multe pot fără știre, și au legat pre cîțva boieri, cîți au fost mai capete și i-au ținut pen ieșitori închiși, peste știrea veziriului. Ce, le-au căutat boierilor numai a face tocmală cu Alexandru-vodă și legături. Să mai ispitișă boierii, după ce au ieșit din opreală, să margă la veziriul și era gata lucrul acéia. Ce, s-au prilejit perirea veziriului, pe ulițe mîrgînd de la curțile împărătești la sārăiul său, de iniceri, l-au ucis cu pietri inicerii. Deci, numai ce au căutat boierilor a priimi pre Alexandru-vodă și au mersu la patrierșie și au făcut giurămînturi boierii lui Alexandru-vodă și el boierilor iarăși. Și așa au purces din Țarigrad spre țară.

Zac. 11. Dacă s-au aședzat Alexandru-vodă la scaun (lupul părul schimbă, iară nu hirea), tot pre acéia cale, ca și la domniia dentîi au purces lucrurile. Ce, cîrpiia boierii cum putea trébile țărîi, iară domniia mai multu își petrecea cu Batiste Veveli.

Zac. 12. În Țara Muntenescă pre atuncia să rădicășă muntenii pre domnul lor, Lion-vodă pentru mare desfrînciuni și nespuse ce era într-acela domn. Și dintre toate căpeteniile Țărîi Muntenesti era Matei-aga și de atunceși au cădzu domn fericit Țărîi Muntenesti. Supt vremea acelor amestecături scosesă Alexandru-vodă de la împărăție domniia fecioru-său, Radului-vodă, a Țărîi Muntenesti și tot în anul dintîi domnii sale. După ce au venit steagul de la împărăție fecioru-său de domniie, l-au pornit și cu cîțava gloată de aicea den țară. Ce, le-au ieșit Mătei-vodă domnul muntenesc înainte și de-abia au scăpat și singur Radul-vodă cu sprejeneală unora ce s-au ales pe lingă dînsul den moldoveni.

Zac. 13. Nici într-un chip nu putea să amestuiască Alexandru-vodă fapta boierilor, ce făcuse cu venirea împotriva lui la Țarigrad și nice boierilor nici într-un chip lucrurile ce era foarte proaste la toate trébile a lui Alexandru-vodă nu le plăcea. Și dentr-acestea adăogîndu-să necredința și prepusul den dzi în dzi, aședzasă gîndul său Alexandru-vodă numai să omoară pre o samă de boieri, ales pre Vasilie Lupul vornicul și pre Cehan vornicul și pre Savin hatmanul, pre Buhuș visternicul, pre Ureche spătarul. Costin postelnicul era mazil la țară, ce, ori să-l tragă în partea sa Alexandru-vodă, ori altă gîndu avîndu, îl chemasă la curte și-i da hătmaniia. Ce, vădzîndu Costin lucrurile amu îngroșate între domnie și între sfat, gînduri spurcate și rele, s-au luat dzua bună pre cîteva dzile și au ședzut la țară.

Zac. 14. Iară celoralaltî boieri toate gîndurile a lui Alexandru-vodă au descoperită Costantin Aseni, om de casa lui Alexandru-vodă, cum în dzua de Paști era să-i omoară, cu sfatul lui Batiste. Deci și boierii îmbla toți cu paza vieții.

Zac. 15. Și vădzîndu de adevărat urclzită perirea sa de Alexandru-vodă, ca céia ce să îneacă să apucă de sabie cu mîna goală, s-au vorovitu cu toții și au dat știre țării, care hierbîndu în greutăți și în netocmele, pre lesne s-au pornitu și nu numai curtea, ce și țărănimea. Și atîta mulțime s-au strînsu den toate părțile, cît nu încăpea în tîrgu, ce împlusă locul pe supt Miroslava, petutinderea, străgîndu pen toate ulițele pre greci.

Zac. 16. Vasilie Lupul vornicul era cap tuturor lucrurilor acestora. Dacă au năbușit țara, au mărșu de au spus domniei aieve, cum s-au rădicat țara și strigă pre greci. Au raspunsu Alexandru-vodă: „Dacă să rădică pre greci, pre mine să rădică”. Și vădzîndu atîta mulțime, nu s-au apucat de nemică, numai de grijea să hălăduiască cu casa sa de gloate.

Zac. 17. Au mărșu boierii cu toții la curte și la purcesul domnii, să nu hie pus cu toții să oprească desfîrnată prostimea, pozna mare și de-abia prilejită în vro țară s-ar hi tîmplat. Ce, tot pe lîngă domnie au mărșu boierii, oprîndu și domolîndu țărănimea. Iară mai nu era în puterea boierilor a-i opri, pornită grosimea. Ce și pre Vasilie vornicul, anume că iese și el den greci, au zvîrlit unul cu un os și l-au lovit în cap, den care lovitură au fostu Vasilie vornicul multă vreme rănitu.

Zac. 18. O! nestătătoare și niceodată încredințate lucrurile a lumii, cum vîrsteadză toate și turbură și face lucruri împotriva! Cîndu cu cale să fie frică celor mai mici de cei mai mari, iară cursul lumii aduce de este de multe ori celui mai mare de cei mici grije.

Zac. 19. Fericiți sîntu împărații, craii, domnii, carii domnescu așa, să nu le hie de cei mai mici niciodată siială.

Zac. 20. Un crai de Englitera, de cîte ori să îmbrăca dimenețile, de atîtea ori dzicea singur sie: „Adu-ți aminte că a multe gloate de oameni ești stăpînu”. Domnii cei buni și direpți fără grije și desfătați stăpînescu, iară cei răi tot cu siială.

Zac. 21. Dacă au agiunsu în șesul Bahluiului domnia, aproape de mănăstirea Balicăi locul era tot plin de oameni, nu să vedea șesul deșertu necăiuri. Striga: „Dă-ne, doamne, pre greci”. **Unii hăicăia, alții suduia și jecuiia.** Și acolo au strigată pre Batiste, să le dea, carele era tot aproape de Alexandru-vodă, vădzîndu strigarea pre sine. **Ce, nu sta domnia de grijea lui, ce de grijea sa și numai ce i-au dzis să să depărtédză de la dînsul. Și așa l-au apucat și l-au dat pre mîna țaranilor. Nespusă vrăjmășia a prostimei! Și așa, fără de nice o milă, de viu, cu topoară l-au făcut fărîme.** Și până într-atîta s-au amestecat unii, anume Bosie Lăpușeanul, cît nici ermucul (manta de ploaie) den spinarea lui Alexandru-vodă, că bura a ploaie, atunce n-au hălăduitu.

Zac. 22. De grijea țărănimei ce era pen tot locul, să nu între Alexandru-vodă îndată la pădure și boierii încă așa socotisă, să să mai depărtédză de gloate, la loc deschis, fără pădure, l-au pornitu pe drumul braniștei, pe dencoace de Bahlui, por-nîndu și săimeni cu sinețele gata pe lîngă dînsul. Apoi, dacă s-au întorsu boierii, au stătu la grije, să nu ia Alexandru-vodă calea den braniște spre Cantemir-pașa la Bugeag. Ce, îndată au ales o samă de boieri, cu Buhuș visternicul și l-au trimis la braniște, după Alexandru-vodă, să-i îndiréptedză calea pe la Huși, pre Bîrlad în gios.

Zac. 23. Era mai mare spaimă decât dentiū, dacă vădzu Alexandru-vodă gloate iară după sine și la braniște și-i lăsașă și siimenii toți și copiei den casă. Și dacă s-au apropiat boierii, le-au dzis Alexandru-vodă cu lacrimi: „Mă rog pentru fiiul meu, Radul-vodă, să-l lăsați viu!” Au dzis Buhuș visternicul să n-aibă nice o grije, nice să să gîndească măriia-sa c-au vinitu cu vreun rău, numai poștește țara pre măriia-sa să margă pre Bîrladū spre Galați, să nu aducă vreun rău asupra țării cu tătari și i-au giurat să n-aibă nici o grije. Și așa au priimit și Alexandru-vodă, pe unde va hi voia țării, pe acolo să margă. Și au purcesu spre drumul Bîrladului și au aședzat boierii iară pre siimeni pe lîngă dînsul și copii cei den casă, carii îl părăsisă dîndu-i și den boieri petrecători până în Galați.

Zac. 24. La Tecuci au ieșit și Costin postelnicul înainte, de la Putna, și l-au petrecut cu cinste și cu conace, până la Galați, plecîndu-l să vie la împăcaciune cu boierii și să-și hie iară în scaun, luîndu Costin postelnicul asupra sa acéia grije. Ce, n-au vrut să priimască nice într-un chip. Deci, au trecut Dunărea la Galați, spre împărăție.

Capulū alū optusprădzécè (fragmente)

Încep. 1. **Den cinci simțiri ce are omul, anume vederea, audzul, mirosul, gustul și pipăitul, mai adevărată de toate simțiri ieste vederea.** Că pren audzu, cîte aude omul, nu să poate aședza deplin gîndul, este așa ce să aude, au nu este, căci nu toate sintu adevărate, cate vin pren audzul nostru. Așa și mirosul de multe ori înșală, fiîndu multe mirodenii dentiū grele, iară apoi mare și iscusit miros făcu. Gustul încă este așa, că multe ne păru că sintū dulci, apoi simțimū amărăciune și împotrivă, multe amare că sintū ne păru si sintū dulci. Pipăitul, iară și multe pipăim în chip de une și sintū altele și nu le putem a le cunoaște cu singur pipăitul, fără vedere. Iară vederea singură den toate așadză în adevăr gîndul nostru și ce să vede cu ochii, nu încape să hie îndoială în cunoștință.

Zac. 2. Așa și noao, iubite cetitoriule, cu multū mai pre lesne a ne scrie de aceste vrēmi, în care mai la toate ne-am prilejit singuri și pentru lungimea capetelor ce s-au scris den îndelungată domnia lui Vasilie-vodă mai sus, den ieșitul cel denti den scaunul țării a lui Vasilie-vodă, începem a scrie de domnia lui Gheorghie Ștefan-vodă, care ori cu direaptă cale, ori cu nedirēpte mijloace (rădictn-du-se asupra domnului său, au luatū domnia), tot unile ca acēstea din orînduiala lui Dumnedzău că sintū, să credū.

Zac. 3. Îndată ce au ședzut Gheorghie Ștefan-vodă în scaunul domniei, cu sfatul lui Ghimini lanăș hatmanul lui Racoții s-a Diicului spătariul lui Matei-vodă, domnului muntenescū, au ales și den oastea ungurească, și den munteni și au ales o samă de oameni și den țară cu Pătrașco Moreanul hatmanul și au trimis spre Hotin, în urma lui Vasilie-vodă.

Zac. 4. Știia și Vasilie-vodă de toate ce să lucra în Iași pre urma lui și trimisă și al doilea rîndū de la Hotin sol la cuscru-său, Hmil hatmanul căză-cescū și la ginire-său, Timus, cerîndū agiutoriū cum mai de sirgū.

Zac. 5. **La lēși încă m-au trimis pre mine,** la starostele de Cameniță, la Patru Potoțchii, feciorul hatmanului Potoțchii, la ieșitul căruia den robie Crîmului mare agiutoriū îi didēsă Vasilie-vodă cu banii săi. Acēstea aducîndu-i aminte, îl poftiia să să afle la primejdiiia lui. Și cu acéia solie aflîndu-1 pre starostele, cale de trei dzile mai sus de Cameniță, la niște ocine a lui, îndată au lăsat toate trébile sale și au purces spre Cameniță.

Zac. 6. Iară până a sosi starostele la Cameniță, la Hotin, într-o dzi, dau știre lui Vasilie-vodă că iată că sosescū oștile lui Ștefan-vodă asupra-i. Au stătut în gînduri denti, să dea războiū cu cîți oameni avea cu sine, că încă era toți boierii de scaun cu gloatele sale cu Vasilie-vodă si Boji căpitanul cu lefecii și darabanii cu Căra căpitanul lor și avea și siimēni vro 60 și nēmți foarte buni, 100. Iară dacă au vădzut răceala tuturor și slujitorilor, și căpitanilor, pre carii avea mare nedejde, pentru mila ce le făcuse cu multe vrēmi înainte, s-au apucat de trecătoarea Nistrului, suspimndū pre Boji căpitanul și pre Cară căpitanul de darabani.

Zac. 7. Aicea s-au cădzut a pomeni mai sus pentru avuția cea ce era la Cetatea Neamțului, la care trimisesă pre nepotu-său, Ștefăniță paharnicul, Vasilie-vodă. Acolea până a clăti de la Hotin, au

so-sitū toate deplin la Vasilie-vodă. De care, dacă au dat știre că sosește și Ștefăniță paharnicul, cu toate deplin, s-au bucurat Vasilie-vodă, dzicîndu: „De acmu înainte, până în cămeșe mi-oi da și n-or ride neprietenii”.

Zac. 8. Și așa, Vasilie-vodă, trecîndu Nistrul cu o samă de boieri, anume Toma Cantacuzino vornicul, Gheorghie hatmanul, lordachie visternicul ji cu f cîți boieri mai era strînși de casa lui, boierii céielalți toți și slujitorii cu pușcile s-au întorsu spre Iași, la 'domnū tînar. Și tîmpinîndu-se cu oștile lui Ștefan-vodă în dumbrăvi, aproape de Hotin, până a să încrede unii cu alalti, au trecut cîteva ceasuri, supt care zăbavă au trecut Vasilie-vodă Nistrul cu toate casele boierilor, însă nu fără mare pagubă în carăle boierilor la trecătoare și mai multu de tîrgoveți! de Hotin, carii, vădzîndu spaima și graba la trecătoare, precum face vrème ca acéia, au dat jacū în rămășița carălor și multe haine scumpe, argmturi au apiicătū, cîtu de atuncea știu îmbogățiți pre cîțva hotinceni.

'Zac. 9. Apucase oștile lui Ștefan-vodă pre o samă de nēmți netrecuți încă și dîndu și den cetate Mo-gîldea paharnicul (de care s-au pomenit c-au fostu până la Hotin legatū la pusei) den săcalușe si năva-lindū și slujitorii de a lui Ștefan-vodă, au perit putinei nēmți la trecătoare cu podul. Iară da și siimenii lui Vasilie-vodă de peste Nistru den smête, cît nu să putea coborî nime la vad.

Zac 10. N-am fostū într-acea dată acolē, la trecătoare acéia, că trecusăm Nistrul mainte, precum am pomenit, iară am înțeles de ceia ce au fostū acolo de față, cum singur Vasilie-vodă șidea de céia parte de Nistru preunscăuieș. Au slobodzit tîrgoveții (și spun că cu învățatura Mogîldei paharnicul) un săcaluș, den care sacaluș glonțul foarte pre aproape au lovit de Vasilie-vodă. Scîrnăvă și nebuneasca faptă și nu fără osîndă cît de tîrdziu.

Zac. 11. Nu pociū tăcea aice pentru cetatea Hotinului, ce nesocoteala a o lăsa îndată pre mîna altuia, de nu de altă nedejde pentru trecătoare, în care să hie fără grije, s-au cuvinit să să puie oameni sinețași. Și ce oameni? 30 de nēmți să hie pus, să o ție despre oastea Muldovei și despre unguri cu aii. Au n-au fostū hrană? Pîinea a unui satu de la Hotin ar hi putut a ținea un anū, sau cîta era numai în tîrgū. Și acéia cetate, oricine va vrea să socotească, va afla că au fostū a răssipei casei lui Vasilie-vodă pricina. Și de mi-i întreba, îți răspundzū, că de ar hi fostū doamna lui Vasilie-vodă în cetatea Hotinului, nu la Suceavă, n-au fostū în puterea lui Ștefan-vodă a bate cetatea Hotinului, cum au bătut fără grije cetatea Sucevei, că și așa venise Vasilie-vodă cu soltanii până în Prut, cu oști tătărăști, ce i-au întorsū hanul, că sosii craiul leșăscū. S-au cum ar hi bătut Ștefan-vodă cetatea Hotinului și Hmil era la Husiatin, cale de o dzi de Hotin? Ce multe ar hi pututū a lucra Vasilie-vodă și domniia tot neclătită la Poartă îi sta, până tîrdziu, după luatul cetății Sucevei.

Zac. 12. Nime dară să nu vinuiască sfaturile de acmu. Vedzi ce greșele s-au făcut la cei vestiți svét-nici. Și acela lucru era în putere a face, iară vrémile de acmu nu sîntū în putere și nici un sfat nu încape la greu ca acesta, fără de mărturiia că este sosită perirea. Dzicem că de ar hi cutare și cutare, acum ar hi într-altū chip. Iară nu sîntū vrémile supt cîrina omului, ce bietul om supt vrēmi. Multe și mari smintēle am apucat și în dzilele celor mai bătrîni, iară îți agiurigă aceasta una, cu lăsarea fără oșteni cetății Hotinului, den care lăsare ieste răssipă toată avuției lui Vasilie-vodă cu casa.

Zac. 13. Pentru cetate, tumpinîndu-mă în cale cu Cotnarschii, credincios pisariul lui Vasilie-vodă (că el veniia de la crai trimis până la răscoale de Vasilie-vodă și eu mergeam în sus, la starostele de Cameniță), m-au întreat, ca un om deplin ce era: „Grijit-ău bine cetatea Hotinului Vasilie-vodă? Pus-au oamenii săi și pușcile, au ba?” Am răspunsū că nice un seninū, la purcesul meu, să să grijască cetatea, n-am vădzut. Au suspinat Cotnarschii, cum ar hi știut că să va lăsa nesocotită cetatea acéia. Iară poate hi că giudēțul lui Dumnędzău spre ce trage, cu anevoie să mută cu sfatul omenescū.

Plan de discuții

- Care sînt particularitățile narațiunii în *Letopisețul* lui Miron Costin? → rolul incipitului, ordinea narativă, raportul povestire – descriere – dialog, construcția personajelor, tipologia personajelor, atitudinea narativă între obiectivitate și subiectivitate, funcțiile enunțului gnomic etc.

3. Receptarea critică

Eugen Negrici, *Narațiunile în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin*, Editura Minerva, București, 1972

„Primul paragraf al primului capitol din cronică la Costin deschide brusc o altă lume a slovelor. Trebuie să spunem, de la început, că autorul nu face deloc impresia savantului istovit de demonstrații, povestind stîngaci și fără apetit întîmplările istoriei. Dar un cărturar atent la ținută, cultivîndu-și scrisul, este, în mod cert, acest cronicar. Cele dintîi fraze semnaleză pe scriitor și primele cuvinte ce îi vin în minte sînt: compuziție, sistematizare, artă.

Sîntem foarte departe de redactarea glacială, rezumativă, a cronicii lui Ureche. Peste tot, în zona ajunsă de experiență, dar și în cea necunoscută direct, Costin ține strîns firele povestirii, lasă să se vadă că există, că judecă, că alege. Și nu e o prezență incidentală, sau vag insinuantă, cum se întîmplă cîteodată cu Ureche, ci una tiranică, cel mai adesea orgolioasă, zidindu-și în fiecare episod narat propriul portret. Stilul narativ este personal în diverse chipuri și grade, de la opinia marcată ferm («eu să le dau acestu nume nu pociu, că ei crai nu sintu, ce direpți domni sau cnédzi»), la antipatia violentă, răzbunătoare («O, să nu-l ierte Dumnedzău hin ca acela»), la afecțiunea discretă, înfiorată («l-au înțăpatu pre Bucioc, săracul, acela carile pururea sfătuie pre Gașpar-vodă spre bine»).

Participă, dum se observă, la tot pasul, scriitorul în rol de comentator și, astfel, valul subiectivității poate să urce treapta de sus a patetismului («O! Moldova, di ar hi domnii tăi, carii stăpînesc în tine, toți înțelepți, încă n-ai peri așe lesne»). (p. 151-152) → „conduita narativă subiectivă”, „stilul participativ”

Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, ediția a II-a, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1998

„Încît, conceput în spiritul retoricii, spre a crea convingeri morale, *Letopisețul* este o carte scrisă în stilul înțelepciunii, o împletire, cu sens, de contingent și universal, un exercițiu de subtilizare a povestirii istorice, preliminar redimensionării în ficțiune, exercițiu pe care lectura îl descoperă și îl consideră ca element constitutiv al poeticii textului vechi. Din atitudinea reflexivă, ca vocație, vine contribuția lui Costin la ceea ce am numit a fi matricea stilistică a seriei narrative cronicărești. Cu Miron Costin începe, în istoria narațiunii românești, cariera stilului livresc meditativ, mînuit într-o formă natural adecvată structurii mentale a naratorului de istorie” (p. 214).

Fragmente obligatorii:

„Prédoslovie, adică voroavă către cititoriul” (*Letopisețul Țării Moldovei*); „Către cititoriul” (*De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*); Capitolele VI, XI-XIV, XVI, XVIII.

Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei****LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA DABIJA-VODĂ PÂNĂ LA A DOUA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT (1662-1743)******Predoslovie***

„**Acest pământ al Moldovii** n-au fost aședzat de demult de oameni, să fie fost trăit într-însul cu pace, ce în câteva rânduri au fost și pustiiu. Deci pentru acee nu să află letopisețe scrisă de pământeni vechi. Ce de la o vreme, de la descălecatul lui Dragoș-vodă, târziu **s-au apucat Urechi vornicul de au scris istoriile** a doi istorici leșești. Și l-au scris până la domnia lui Aron-vodă.

Apoi au mai făcut după Ureche vornicul și un Simion dascal, și un Misail călugărul, și un Evstratie logofătul, și iar l-au scris, cât au scris Ureche vornicul, până la Aron-vodă. Numai aceștie, poate-fi, au fost oameni neînvățați, de n-au citit bine la istorii, că au defăimat pre moldoveni, scriind că sunt din tâlhari. Pentru aceasta dară nimene din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adevărate, audzite sau vădzute a lor, nu le pot oamenii crede.

Iară pre urma acestora s-au apucat dumnealui **Miron Costin**, vel-logofăt, de au făcut un letopisățu. Și cât n-au putut istovi Miron logofătul l-au istovit fiiu-său, Nicolai Costin, biv-vel-logofăt, și l-au scris dinceputul lumii, arătând cine au trăit pre acest pământ, cu mărturii a istorici sreini. Și l-au scris până la Dragoș-vodă, și de la Dragoș-vodă l-au scris di pe izvodul lui Ureche vornicul până la Aron-vodă. **Însă mult l-au mai împodobit, mai frumos**, și Miron logofătul și fiiu-său Nicolai Costin. Iar mai înainte nu să mai găsește scris de Miron sau de fiiu-său Nicolai. Poate-fi, de ar fi și scrise de Nicolai logofătul, dar or fi poate tănuite, și până acmu la ivală n-au ieșit.

Iară de la Dabije-vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Țara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor. Însă până la Duca-vodă cel bătrân l-au scris **di pe nește izvoade** ce au aflat la unii și alții și din audzitele celor bătrâni boieri; iară de la Ducă-vodă cel bătrân înainte, până unde s-a vidè, la domnia lui Ion-vodă Mavro-cordat, **nici de pre un izvod a nemăruî, ce au scris sânğur, dintru a sa știință**, cât s-au tâmplat de au fost în viața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein, să citească și să scrie, că au fost scrisă în inima sa. **Deci vă poftescu, cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeîul mieu, să priimiți, să nu gândiți că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce, precum s-au tâmplat, cu adevăr s-au scris. Doar niscaiva veleaturi a anilor de s-or fi greșit, iară celelalte întru adevăr s-au scris.**

Mai socotit-au și din letopisățul lui Evstratie logofătul și a lui Simion dascalului și a lui Misail călugărului **nește cuvinte câteva**, de nu le-au lăsat să nu le scrie, ce le-au scris, măcar că dumnealui Miron logofătul și cu Nicolai fiiu-său nu le-au scris, și-i ocărește. Și să cade să-i ocărască, unde face că sunt moldovenii din tâlhari. Bine face că-i ocărește și dzice că **sunt basne**. Iar pentru Dumbrava Roșie, cum că au arat-o Bogdan-vodă cu leșii, Miron logofătul au lăsat de n-au scris. Dar acee **dzicū să nu fie basnă**. Și pentru neamul Movileștilor, și cum li s-au numit acest nume, dintru Ștefan-vodă cel Bun, Moghila, **iar nu-i basnă**. Și altele multe n-or fi știut istoricii streini, ca să le pomenească toate. Deci o samă de istorii mai alese și noi nu le-am lăsat să nu le scriem. Însă nu le-am scris la rândul lor, ce s-au pus de o parte, înaintea domniîi Dabijii-vodă s-au scris. **Ce cine va vrè să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăși bine va fi, cine cum îi va fi voia, așa va face.** Că mulți istorici streini, de alte țări, nu le știu toate câte să fac într-alt pământu. Tot mai bine știu cei de locū decât cei streini, însă ce să face în viața lor, iară nu în delungate vremi, iar istoriile celi vechi mai bine le știu istoricii, că le au scrisă, iară nu audzite.

Deci, fraților cetitorilor, cu cât veți îndemna a ceti pre acest letopisățu mai mult, cu atâta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cînste”.

Plan de discuție

- Care sînt ideile fundamentale ale *Predosloviei*?
- Ce relație se stabilește între Letopisețul lui Neculce și scrierile istorice ale înaintașilor?
- Care sînt consecințele dimensiunii memorialistice a *Letopisețului*?
- Cum se justifică reproducerea «istoriilor» din *O samă de cuvinte*?

O samă de cuvinte – unitate de viziune și diversitate tematică

III. Ștefan-vodă cel Bun, când s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ștefan-vodă dintr-un vârșu de munte ce este lângă mănăstire. Și unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu. Și este mult locu de unde au tras până în mănăstire. Pus-au și pe trii boierenași de au tras, pre vâtavul de copii și pre doi copii din casă. Deci unde au cădzut săgeata vâtavului de copii au făcut poarta, iar unde au cadzut săgeata unui copil din casă au făcut clopotnița. Iar un copil din casă dzicu să fie întrecut pe Ștefan-vodă și să-i fie cădzut săgeata într-un delușel ce să cheamă Sion, ce este lângă mănăstire. Și este sâmnul un stâlp de piatră. Și dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar într-o adevăr nu să știe, numai oamenii așe povestescu. Fost-au și biseriçuțăl de lemn într-o delușel și s-au răsipit, fiind de lemn. Și așe au fost făcut mănăstirea de frumoasă, tot cu aur poleită, zugrăvală mai mult aur decât zugrăvală, și pre dinlăuntru și pre denafară, și acoperită cu plumb. Și dzicu călugării să fie fost făcut și sfeșnicile cele mari și cele mici și policandru și hora tot prisne de argint, și pe urmă să li fie luat un domnu și să fie făcut alteli de sprije, care le-am apucat și noi. Iar stricându-să un clopot mare la mănăstire și făcând călugării clopotul a doă oară, au pus aceste toate ce scriu mai sus în clopot, ca să fie mai mare.

Lăsat-au Ștefan-vodă cel Bun la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui și un păhar, ce vorbiu călugării la mănăstire că este de iaspis, ce era în chipul marmurii albe și al farfurii, ca să fie într-o pomenire la sfânta mănăstire. Și arcul l-au fost trăgând cu vârtej. Și la vremea lui Constantin Cantemir-vodă, fiind răscoale, au vinit niște căzaci cu leși, cu moldoveni joimiri, vrând ca să jecuiască ce ori găsi în mănăstire. Deci fiind un turnu cu bună tărie, nu putu să jecuiască. Deci au dzis călugărilor să dă turnul, că nu vor lua a mănăstirii nemică. Iar călugării necredzind, nu vră să dă turnul. Iar acei căzaci cu leși și cu moldoveni îndată au aprinsu mănăstirea, iar călugării, vădzând că aprind mănăstirea, îndată au dat turnul. Atunce, îndată, având pușci de apă, acei căzaci, leși și moldoveni au stânsu focul. Deci atunce au jecuit tot din turnu ce au fost a boieri și a neguțitori, iar a mănăstirii n-au luat nemică, fără numai arcul lui Ștefan-vodă. Iar păharul au fost până la a triia domnie a lui Mihai Racoviță-vodă. Și scoțindu-l din turnu un egumen, pre anume Misail Chisiliță, și vrând să să fâlească, au băut la masă cu acel păhar a lui Ștefan-vodă, cu niște slugi boierești, ce era zloțași. Și bând mult cu acel păhar, s-au îmbătat și, fiind beți, au stricat un lucru scumpu domnescu și de minune ca acela.

IV. Ștefan-vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mărșu să intre în Cetatea Neamțului. Și fiind muma-sa în cetate, nu l-au lăsat să intre și i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strângă oaste, că izdânda va fi a lui. Și așe, pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus și au strânsu oaste.

Iară împăratul turcescu au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamțului. Și au suit pușcile deasupra unui munte pre despre Moldova. Și au început a bate Cetatea Neamțului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamțu închis în cetate. Și vădzind că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ștefan-vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniță, pre dânsul, că el va mântui cetatea de acel greu. Deci, slobozindu-l pre acel neamțu de la închisoare, s-au și apucat acel neamțu de au îndreptat pușcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avă nevoie cetatea. Și au și lovit în gura unii pușci turcești, de au sfărmat-o. Și au început a bate în corturile turcilor, cât și boldul de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai putut sta turcii într-o vârșu de munte, de unde avă cetatea nevoie, ce numai le-au căutat a să da în laturi de la acel locu.

Iară Ștefan-vodă, mergând de la Cetatea Neamțului în sus pre Moldova, au mărșu pe la Voroneț, unde trăie un părinte sihastru, pre anume Daniil. Și bătând Ștefan-vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aștepte Ștefan-vodă afară până ș-a istovi ruga. Și după ce ș-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ștefan-vodă. Și s-au ispovedit Ștefan-vodă la dânsul. Și-au întrebat Ștefan-vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii: închina-va țara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au și purces Ștefan-vodă în sus pe la Cernăuți și pre la Hotin și au strânsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Și au purces în gios. Iar turcii, înțelegând că va să vie Ștefan-vodă cu oaste în gios, au lăsat și ei Cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre Dunare. Iar Ștefan-

vodă au început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-au trecut de Dunăre. Și întorcându-s-înapoi Ștefan-vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voronețul. Și au pus hramul bisericii Sfântul Gheorghe.

XI. Când au pus țara întâi domnu pre Petru-vodă Rareș, el nu era acasă, ce să tâmplase cu măjile lui la Gălăț, la pește. Și au triimis boierii și mitropolitul haine scumpe domnești și carătă domnească cu slujitori, unde l-ari întâmpina să-l aducă mai în grabă la scaon, să-l puie domnu. Deci el, întorcându-să de la Gălăț, au fost agiunsu la Docolina, de au mas acolo cu dzece cară, câte cu șase boi carul, pline de pește. Și piste noapte au visat un vis, precum dealul cel di cee parte de Bârlad și dealul cel di-ncoaci era de aur, cu dumbrăvi cu totul. Și tot sălta, giuca și să pleca, să inchina lui Rareș. Și deșteptându-să din somnu dimineața, au spus visul argaților săi, celor ce era la cară. Iar argații au dzis: „Bun vis ai visat, giupâne, că cum om sosi la Iași și la Suceavă, cum om vinde peștile tot“. Și au și îngiugat carăle dimineața, și au purces Petru-vodă înaintea carălor. Și când s-au pogorât în vadul Docolinii, l-au și întâmpinat gloata. Și au început a i să inchina și a-l îmbrăca cu haine domnești. Iar el s-au zimbit a râde și au dzis că „de mult așteptam eu una ca aceasta să vie“. Și când au purces de acolo, argații lui au dzis: „Dar noi ce-om face, doamne, cu carăle cu pestile?“ Iar el au dzis: „Să fie carăle cu pește, cu boi cu tot, a voastre. Și viniți după mine, să vă fac cărți de scuteală, să nu dați nemică în dzilele mele“.

XII. Petru-vodă Rareș, fugând pin târg pin Piatră, și gonindu-l pietrenii, l-au fost agiungând un popă. Și au tras Petru-vodă înapoi în popă cu arcul și l-au lovit cu săgeata în oblâncul șelii. Și i-au dzis: „Întoarce-te, popo, înapoi, nu-ți lăsa liturghia nesfârșită“. Iar după ce au vinit Petru-vodă domnu cu a doa domnie, au scos ochii popii și pietrenilor acelor ce l-au gonit și le-au făcut și blăstăm, afurisanie.

XIII. Petru-vodă Rareș, când era închis în cetatea Ciceului în Țara Ungurească, avè nevoie de nemți și de unguri. Iar fiind doamna lui sirboaică, de neamul Despoților, fată lui Despot crai, au scris o carte sirbască la împăratul turcescu și la viziriul, cu rugămintă. Și au slobodzit cartea pre o fereastră gios din cetate. Și au învățat pre o slugă a lor, sirbu, ce avè, să să ducă cu cartea la Poartă, la viziriul. Și mergând sluga aceea la Poartă, a lui Petru-vodă, au scris viziriul la unguri să-l sloboadă pre Petru-vodă. Și după ce l-au slobodzit, s-au dus la Poartă.

Iară după ce s-au dus Petru-vodă la Poartă, așe vorbăscu oamenii, că au grăit viziriul împăratului să-l ierte și să-l puie iar domnu în Moldova. Iar împăratul au răspunsu că-i giurat, până nu va trece cu calul preste dânsul, să nu-l lăsă. Deci viziriul au dzis că-i „pre lesne a plini măriia ta giurământul“. Și l-au scos la câmpu și l-au culcat la pământ, învălit într-un harariu, și l-au sărit împăratul de trii ori cu calul. Iar alții dzicu că au ședzut supt un pod, și împăratul au trecut de trii ori pe pod. Deci l-au îmbrăcat cu caftan, să fie iarăși domnu în Moldova. Deci cum au slujit mai pre urmă turcilor, serie letopisățul.

XXXVII. Ghica-vodă, de neamul lui fiind arbănaș, copil tânăr au purces de la casa lui la Țarigrad, să-ș găscă un stăpân să slujască. Și cu dânsul s-au mai luat un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului. Și mergând amândoi dempreună la Țarigrad, multe vorbe bune au vorbit: de vor găsi pită, să să caute unul pre altul. Și au dzis Ghica-vodă: „Tu ești turcu, poți să agiungi să fii om mare, și ce mi-i face pre mine atunci?“ Iar turcul au dzis atunci: „De voi fi eu om mare, te voi face de vii fi mai mare în Chipru, giudecătoriu.“ Și mergând în Țarigrad, s-au despărțit unul de altul, să-ș caute stăpâni.

Deci copilul cel de turcu au nemerit la un agă, ce era de curtea împărătească. Și au slujit așe din stăpân în stăpân, până au agiunsu de era pașe. Și fiind pașe sărac, avè un prietin musaip împărătescu. Și mergè totdeauna la vorbă la acel musaip împărătescu. Și pre aceea vreme să tâmplasă de era multe zorbale în Țarigrad, de nu să mai putè aședza Poarta. Deci Chiupruliolul au dzis cătră acel prietin musaip de casa împărătească: „De m-ar pune pre mine viziriu, aș potoli eu zorbalelele aceste“. Iar împăratului i să supărasă cu zorbalele, și să miera ce va face, și întreba sfat și pre unul și pre altul. Și aflând vreme acel musaip împărătescu, au spus împăratului că „este un pașe sărac, și el dzice să-l pui măriia ta vizir, că a potoli toate gâlcevile aceste, pre careli îl cheamă Chiupru-liolul“. Deci împăratul îndată l-au adus și l-au pus viziriu. Și cum l-au pus viziriu, îndată au și pus și au strigat oastea, și pre de altă parte au început a tăie capetili celor

vicleni, până i-au spăriiat, de au așezat toate zorbaleli. Și au rămas viziriu lăudat la turci, precum s-au vădzut și să vede și până astăzi neamul lui.

Iară Ghica-vodă, intrând în Țarigrad, au nemerit la capi-chihăile moldovenești de au slujit, apoi au venit la Moldova cu neguțitorie, apoi la Vasilie-vodă, lipindu-să de curte, fiind și Vasilie-vodă tot de un neam, arbănaș. Și vrând și Dumne-dzeu, au agiunsu de au fost capichiaie la Țarigrad și vornic mare aici în Moldova. Deci tâmplându-să atunce, la vremea lui Gheorghii Ștefan-vodă, de au fost la Poartă cu alți boieri, viziriul vădzându-l l-au și cunoscut cine este. Iar Ghica-vodă nu-l cunoște pre viziriul. Deci viziriul Chiupruliolul au și chemat pre haznatariul lui și i-au dzis în taină: „Vedzi cel boieriu bătrân moldovan ce este la Divan? Să-l iei și să-l duci la odaia ta, până s-a rădica Divanul, și apoi să-l aduci la mine în taină cum trebuiește“. Iar Ghica-vodă, după ce îl luasă dintre ceilalți boieri, să spăriiasă tare, că nu știè povestea ce este. Și după ce s-au rădicat Divanul și l-au adus la viziriul, l-au îndrebat viziriul ce om este și de unde este, și au dzis: „Cunoști-mă pre mine, au ba?“ Iar Ghica-vodă s-au spus de unde este de locul lui, iar a cunoaște pre viziriul nu-l cunoște. Atunce viziriul Chiupruliolul s-au spus și au dzis: „Ții minte ce am vorbit când viniiam amândoi pre cale?“ Și au dzis: „De ai uitat tu, dar eu n-am uitat, și iată că te voi face domnu în Moldova; numai să taci mâlcom“. Iar Ghica-vodă au și mârșu de i-au sărutat mâna și s-au rugat atunce pentru stăpănu-său, să-l lasă să fie domnu, să nu-l mazilească. Iar viziriul au răspunsu: „Acum deodată îl las să fie, iar mai pre urmă cuvântul mieu gios nu l-oi lăsa, ce te voi face pre tine“. Și pre urmă, chemând la Poartă pre Gheorghii Ștefan-vodă, și nevrând Gheorghii Ștefan-vodă să margă, au pus pre Ghica-vodă domnu în Moldova, după cum scrie letopisățul. Așe au fost povestea ieșirii acestor doi oameni, Chiupruliului viziriului și Ghicăi-vodă, că unde este voia lui Dumnedzeu să biruiescu toate firili omenești.

Plan de discuție

- Cum se justifică reproducerea «istoriilor» din *O samă de cuvinte*?
- Care sînt temele recurente ale textelor din *O samă de cuvinte*?
- Care sînt criteriile de alegere a evenimentelor demne de a fi povestite?
- Care sînt particularitățile narative ale povestirilor?

Letopisețul Țării Moldovei – în căutarea unui model narativ

Capitolul VII – Domnia lui Anton-vodă Rusăt vleato 7184

Dac-au mazilit Caplan-pașe pe Dumitrașco-vodă la Țuțora, au venit domnu Antonie-vodă Ruset, iară grec țarigrădean, rudă cu Dumitrașco-vodă. Acesta, dac-au venit în scaunul domniei, fiindu bun și milostiv, s-au apucat a face lucruri dumnedzăiești, beserici, să rămăie pomană. Au dires clopotnița la Sfetei Neculaiu, o au șindilit pestetot și au făcut zidū împregiur și au zugrăvitū pistolul, cum să vede, și au adus și apă pe vale, pân-în zidul aceștii beserici, carei pe urmă cu vremea s-au astupat, netocmind-o nime. Zidit-au și la mănăstirea Sfetei Savei zidulū împregiur, ce n-au apucat să-l istovască. Alū doile anū a domniei lui au venit poroncă de au mârșu la oaste cu vizirul la Ceahrin.

Mârș-au și Duca-vodă, domnul muntenescu, și bătându cetatea Ceahrinului câteva săptămâni, și viind oastea moschi-cească cu un cneadzū, anume Ramadan, au bătut pre turci, și mulți turci s-au înecat în apa Tesmenul. La Antonie-vodă era hatman Gavrilă. Iară dac-au mârșu oastea la Ceahrin, fiindu știind Halep-pașe pe Buhuș hatmanul, carele au mârșu cu o zaharā la Cameniță, și Buhuș hatmanul făcè pod peste Nistru, și viindu oastea leșască, ținè calea să nu lasă zaharao să o treacă la Cameniță. Și s-au făcut un războiu mare, unde sta Buhuș vitejește. Acel pașe, întrebându pre Anton-vodă unde este Buhuș hatmanul, iar Antonie-vodă au datū samă că au bolnăvitū și n-au putut vini în oaste. Și au făcut pre Antonie-vodă de au triimis cum mai de sârgu, de l-au adus pre Buhuș tocma acolo la Ceahrin. Și mărșându Buhuș cu slujitorii ce avè pre câmpu pustiiu, au dat preste niște căzaci ce ținè șlevul turcilor la niște stânci de piatră, și nime nu le putè strâca nemic. Iară lovindu-i Buhuș, i-au luat pe toți de grumadzi, până n-apuca ei să intre în stâncă. Și mărșându la adunare, au închinat la pașe, pentru care slujbă au dobânditū cinste și nume bun de la pașe. Și îndat-au poroncitū pașa lui Antonie-vodă de l-au pus hatman, și să nu afle că-l mai schimbă din hătmănie. Dece pentru

Buhuș era și Duca-vodă, domnul muntenescu, în-demnător la pașe ca să-l puie hatman. Dar și hărnicia lui îl arăta la stăpâni, cum și atunci n-au mărșu cu mâinile goale la pașe.

Iară la anul dup-aceasta au mărșu turcii cu oaste și cu dom-nii acestor țări la Ceahrin și au dobândit Cehrinul cu vicleșugul lui Ramadan. Dzac să fie cădzut în robie un ficior a lui Ramadan, dintr-un poghiaz ce au mărșu spre Crâm, mai înainte de oști-rea turcilor la Ceahrin, și l-au fostu turcit. Și înțelegându el că este tată-său cu oștili mos-chicești acolo la Ceahrin, au spus turcilor și să-l ducă și pre dânsu, că, dacă-lă va ști tat' său el va închina cetatea.

Dece mărgându turcii a doora cu oști la Ceahrin, au dus pre ficiorul lui Ramadan, și au scris la tat-său să silească să-l scoată din robie. Și agiungându turcii și cu bani la Ramadan, el au făcut vicleșug, scoțindu-și ficiorul din robie. Au îmbătat cu holercă pre căzaccii cei din cetate, și dormind beți, au dat știre turcilor, și au intrat turcii în cetate și au prinsu pre toți căzaccii și au arsu cetatea pân-în pământ, că era de lemn și de pământ. Iar Ramadanoschi s-au făcut a fugi și tâmpinându-să cu oastea moschicească ce viniē asupra turcilor la Ceahrin, dac-au înțeles c-au luat turcii Cehrinul, s-au întorsu înapoi în deșert.

Pe urmă, înțelegându de vicleșugul lui Ramadanovschii, l-au prinsu împăratul moschicescu și-au topit banii ce-au luat de la turci și i-au turnat în gura lui Ramadanovschii. Și așe și-au luat plata după fapta lui.

Iară la Poarta împărăției, pe acie vreme umbla Dumitrașco-vodă Caânîtacono să mazălească pre Anton-vodă, și Șerban Caânîtacono logofătul umbla pentru domnia Țării Muntenesti, să mazălească pre Duca-vodă, domnul muntenescu. Că pe Șerban logofătul îl lăsasă Duca-vodă camaican în București și ispravnic, să facă curțile domnești acolo în București. Și dac-au gătit curțile, el n-au mai așteptat pe Duca-vodă să vie de la Ceahrin, că atunce au găsit vreme bună de fugă, și s-au dus cu toată casa lui și cu tot neamul lui Caânîtaconești. C-avē mulți și mari neprietini la Duca-vodă, de sta în tot ceasul să-i mânănce capul, pe toți Cupăreștii și pe alți boieri de Țara Muntenească, tovarăși cu Cupăreștii. Și sta tot de pâră. În doo rânduri l-adusesă Duca-vodă, pe gurile lor, la București, să-i taie capul. Numai să punē doamna și cu fratele doamnei, Lupașco spătarul, fiindu-i cumnat lui Șerban, de-i scote capul. Iar pe urmă, tâmplându-să de-au murit Lupașco spătarul, au vădzut Șerban că n-are cine să mai pune pentru dânsul; numai ce au căutat de au fugit.

Dece Duca-vodă, dac-au înțales de la Cehrin c-au fugit Șerban logofătul la Udrii și cu tot neamul lui, s-au mahnit. Chemat-au pe Costantin stolnicul, fratele lui Șerban logofătul, și pe nepotul său, Costantin Brâncovanul postelnicul, de le-au giurat Duca-vodă cum că n-a avē nice o nevoie, să s-întoarcă iar înapoi. Că stolnicul Costantin îl credē Duca-vodă, că-i era cumnat, și s-a apuca c-a întoarce pe frate-său de la Udrii înapoi. Și așe au amăgit și ei pe Duca-vodă, de i-au triimis și pe dânsii de la oaste tocma la Udrii, la cealalti. Dece Șerban-vodă, după ce au vădzut și pe frate-său scăpat de la Duca-vodă, n-au căutat să să mai întoarcă înapoi, ce, avându prietini la Poarta împărăției, au făcut cum au putut, cu cheltuială, și-au ieșit domnu în Țara Muntenească. Însă pe Duca-vodă nu l-au putut mazăli, ce au mazălit pe Antonie-vodă. Ș-au vinit Duca-vodă din scaonul muntenescu aice în Moldova, în locul lui Antonie-vodă. Întorcându-să Antonie-vodă de la Ceahrin, au vinit până la Soroca. Și-l pârăsă o samă de boieri pe Antonie-vodă, și Antonie-vodă cheltuisă o sută de pungi de bani și mai bine atunce la vizirul. Și știē că și-au tocmit lucrul. Ș-au mărșu de și-au luat dzua bună de la viziriul și-au îmbrăcat căftan să margă la Ieși cu domnie. Iar Buhuș și alți boieri carei îl pârăsă, dac-au vădzut c-au îmbrăcat căftan de la vizirul, au început a-și prinde caii, să fugă carei încotro or putē. Mărș-au Antonie-vodă și la chihaieoa, să-ș iē dzua bună. Atunce au și nemerit un agă de la împărăție cu mazălia. Și acolē, de la chihaieoa vizirului, i-au luat căftanul din spate și l-au pus în here și l-au dus la împărăție la Udrii. Ș-au pus camaican pe...1, până a socoti împărăția să puie domnu. Atuncē, audzind boierii cee ce era să fugă, s-au bucurat și-au dat laudă lui Dumnedzău.

Iar pe Duca-vodă atunce nu l-au mazilit. Ș-au mărșu de la Ceahrin la București, și în București au triimis de l-au mazilit. Au vinit cu mazilia Costantin Brâncovanul postelnicul în București, cu cealma în cap, fără de veste, de nemic nu știē Duca-vodă, împreună cu schimi-aga, să-l ducă în Țara Moldo-vei, și-n locul lui să fie Șerban logofătul.

Umblat-au Brâncovanul postelnicul, nepotul lui Șerban-vodă, ca să prindză pe toți neprietinii lui Șerban, să-i ție la-nchisoare, pân-a vini Șerban-vodă cu domnia de la Țarigrad. Dece pe Cupărești, fiind greci, nu i-au putut lua de la mâna Ducăi-vodă. Iar pe boierii muntenesti carei era dușmani lui Șerban-vodă,

Staico păharnicul și cu alțâi, dac-au prinsu de veste, au făcut cum au putut și-au fugit și-acee în Moldova. Iar pe Hrize și pe alți mulți boieri muntenesți au prinsu-i și, după ce au vinit Șerban-vodă, pe toți i-au omorât cu grele și cumplite morți. Iar Duca-vodă au purces la scaonul său în Moldova în postul Crăciunului.

La vremea lui Antonie-vodă, după ce s-au întorsu de la Jăravina vizirul și cu hanul, coronit-au leșii pe Sobețchie craiu la vleato...1. Și după ce l-au coronit, stătut-au cu toată recipospolita de au ales pe un domnu mare leșescu, de l-au triimis sol la Poartă pentru întemeierea și așădzământul păcei ce au fostu făcut la Jaravina. Și-au trecut pen târgu pen Ieși cu mare pofală, și i-au ieșit Antonie-vodă înainte și i-au făcut mare cinste și pofală. Și-au făcut multă zăbavă la Țarigrad. Târdziu s-au întorsu la țara lui.

Antonie-vodă, măcar că era grec și strein țarigrădean, dar era mai bun domnu decât un pementean, că nice un obicei rău în țară în dzilele lui n-au făcutu, ce încă și câte au găsit de alții rele multe au lăsat. Numai la toți domnii să află câte un musaip om rău. Așe și la Antonie-vodă era o rud-a lui, anume Alixandru Ramandei, postelnic mare, grec simățu, mândru, nebun, lacom. Trecē peste toți, nu cunoștē pre nime, având trecere și cinste de la Antonie-vodă.

Dar încăși, pe cum vād acmu, musaipii la domnu, nu numai streini, ce și de a noștri moldoveni, carei au cinste și sunt aproape la domni, au întrecut cu dzece părți cu răutatea și neomenia pe Ramandiuu, că Ramandiuu nice un obicei rău n-au îndemnat pe domnu să facă, nice au făcut. Iar aceștie de pe acmu, câte ciume și răutăți toate le-au scornit și le-au făcut, precum le-ți vidē la rândul lor înainte, că s-au însămnat tot anume la ce domnu s-au făcut și cine-au fostu musaipii.

Fost-au și ficiorii lui Antonie-vodă dezmiardați. Fără frică umbla prin țară, cu mulți ficii de mazâli, nebuni, strânși cu dânsâi, de făcē multe jocuri și bețâi și nebunii prin târguri și prin sate boierești, de lua femeile și fetele oamenilor cu de-sâla, de-ș rādē de dânsăle, ce nu numai a oameni proști, ci și a oameni de frunte. Ce, deși obliciē Antonie-vodă, încă nu le dzicē nimic și nu-i certa cu cuvântul, ca un părinte ce le era. Și pentr-acie poate în osândă mai pe urmă Antonie-vodă au cădzut. C-au mărșu boieri la Poartă de l-au pârât prē tare la Poartă, cu multe năpăști, în loc de bine ce au făcut Antonie-vodă țărâi, de n-au scos nice un obicei rău. Cu acestu fel de mulțamită boierii i-au mulțamit, că l-au închis turcii, și l-au bătut, și l-au căznitū cu fel de fel de cazne. Pân' și tulpanuri suptiri îl făcē de înghiție și-apoi le trăgē înapoi, de-i scotē mațale pe gură. Și l-au făcut de au dat 1000 de pungi de bani și mai bine. Și după ce l-au slobodzitu-l turcii să margă la casă-ș și apropiindu-se de casă-ș, numai ce-au vādzut că-i arde și casa; și puținele odoară ce-i mai scăpasă, mistuite în casă, au arsu și acele. Vedeți păcatul și osânda la ce aduce pe om la vreme de bătrânețe: sārăcie și caznă! Cât au mai trăit, cu milostenie îș ținē viiața lui, și ficiorii lui, la mare lipsă, să hrăniē cu pascăria în Țarigrad.

Dar și boierii cee ce l-au pârât, încă nemic nu s-au mai ales de casăle lor. Alixandru Buhuș hatmanul nemic nu i s-au ales de casa lui și de ficiorii lui, care să vede și pân-astădzi. Așijdere și Miron Costân logofătul, când au pus Costantin Cantemir-vodă de i-au tăiat capul în Roman, ce-i poveste scrisă înainte la rându. Dzikē și străga în gura mare că nu-i vinovat cu nemic lui Cantemir-vodă și pere pe dreptate. Numai osânda lui Antonie-vodă îlū gonește, și pentr-acee piere, că l-au pârât pe strâmbătate. Și alțâi mulți ca acesta. Dece bine-r fi, fraților, să nu vă îndesați a pârî domni, că-s stăpâni și pomăzanici a lui Dumnedzău. Măcar de v-arū și poronci domnul atunce, care-i stăpânitor, încă din cele drepte să le mai îpuținați, iar năpăști să nu puneți, că osânda nu să iartă, nice trece pe mulți. Amū vādzut îndesându-să, pentru cinste să dobândească, de pârăscu domni și să laudă între dânsii, că să tem domni de dânsâi, că știu bine a pârî. Iar pe urmă, **de cest fel de hărnicie nice pe unul n-am vādzut viindu la precopseală.**

Capitolul VIII – Domnia Ducăi-vodă celui Bătrân a tria în țara Moldovei

[...] Iară în al doile anū au tăiat Duca-vodă pe trii boieri, anume pe Vasălie Gheuca vel-visternic și pe Gheorghie Bogdan vel-jicnicer și pe Lupul sulgerul, carei au fostu făcut cărți hicleni, cu iscăliturile lui Dumitrașco-vodă, la orheieni și la lăpușneni, să rădice cu oaste, să margă să prindză pe Duca-vodă, cu toată casa lui, și pre o samă de boieri a lui, și cu izvod de ce morți să-i omoare pe toți. Și triimițindu cartea acie cu Lupul sulgerul, ca cum vrē hi de la singur Dumitrașco-vodă, la căpitanii de la acele ținuturi. Iar un căpitan, anume Decusară, dac-au înțeles ce scriē într-acea carte, s-au făcut a triimite poronca la alți căpitani,

iar pe de altă parte au și venit cum mai de sârgu la Ieși, de au mârșu la Buhuș hatmanul de l-au întrebat, c-o lui știre este? Ce Buhuș, neștiindu nimic de aceste, îndat-au mârșu la curte de au spus Ducăi-vodă. Și Duca-vodă au triimis pe Gheorghiță Ciudin sârdarul de au prinsu pe Lupul sulgerul cu acea carte vicleană. Iar Ghieuca și Bogdan nu știu nimic. Ce cum l-au adus pe Lupul sulgerul la Duca-vodă, l-au întrebat Duca-vodă pe Lupul sulgerul c-o cui învățătură au făcut aceste.

Iar el au spus că l-au triimis Gheuca și Bogdan. Și îndată Duca-vodă au triimis niște bulubași cu simeni de i-au luat de pre la gazdele lor și i-au închisu-i. Și a doa dzi i-au scos la divan, între toată boierimea, și ei nimic n-au mai putut să tăgăduiască faptele lor, și au spus drept că ei sunt vinovați. Deci Duca-vodă mult i-au muștrat și au orânduit pe Toader Flondor vel-armaș de le-au tăiat capeteli a tustrii dzua amiadză-dzi la fântâna denaintea porții domnești. Și în locul Gheucăi au pus visternic mare pe Toderășco Caănitacozono, ficiorul lui Iordachi celui bătrân. Fost-au giupâneasa Gheucăi vară primare cu doamna Ducăi-vodă, Nastasia, dar nimic nu i-au putut folosi.

Iară după ce s-au plinit 2 ani de domnie Ducăi-vodă, au mârșu la Țarigrad, la împărăție, avându pâră cu Ștefan-vodă, ficior Radului-vodă, pentru logodna ce făcuse cu fiică-sa Catrina, că, fiindu ficiorul Radului-vodă grozav la față, pune pricină și nu vrea să i-o de. Dece au rămas ficiorul Radului-vodă pe Duca-vodă de la divanul împărătescu.

Atunce au cheltuit Duca-vodă mulți bani la Poartă, aproape o mie de pungi de bani. Și i-au dat turcii și hătmănia Ocrainei, căftan, și șlic, și buzdugan, și un tui. Și din Țarigrad au purces depreună cu ficiorul Radului-vodă, ginere-său, cu 3 tuiuri și cu buzdugan, de-l duc înaintea lui, cu mare alai intrându în Iași.

Îndatăși s-au apucat de au făcut mare și frumoasă nuntă. Triimis-au în toată țara de au poftit pe toată boierimea și mazălimea de la mic pân' la mare, și de alte căpitenii, ce nu cu poroncă, și cu poftă. Și după ce s-au strânsu cu toți la Ieși, făcându-le-s-au oboroace tuturor de la domnie, de le da toate ce le trebuie, de nu cheltui nime nimic.

Așijdere mai adus-au opt soli, 2 din Țara Muntenească, 2 din Țara Ungurească și 2 din Țara Leșască și 2 din Țara Căzăcească cè mare de piste Nipru, de au adus solii multe daruri și frumoasă, de au închinat Ducăi-vodă. S-au veselit 2 săptămâni cu **feluri de feluri de muzăci, și de jocuri, și pelivani**, și de puști. Și giuca 2 danțuri pen ogradă și pe ulițe, cu toți boierii și giupăneșele împodobiți și toți neguțitorii și tot târgul. Și un vornic mare purta un cap de danțu și alt vornic mare alt capu de danțu, îmbrăcați cu șarvanele domnești. Numai mirili și mireasa, fiindu ficiori de domnu, nu giuca în danțu pe afară, numai ce giuca boierii. Cât nu era nuntă, și era minune. Și după ce au nuntit, au mulțămît solilor, și s-au dăruit bine și s-au dus la țările lor [...].

Duca-vodă, vrându să scoată banii ce cheltuisă la Poartă pentru hătmănia Ocrainei și avându și casă gră, cu mare cheltuială, și nu cheltui ca un domnu după putința țării, și vrea să cheltuiască ca un craiu, și vâdzind și viclesugul boierilor celora ce i-au tăietu-i, de cum era rău de fel, încă mai rău s-au făcut și mai groaznic asupra boierimei și asupra țării. Scos-au niște hârtii pe țară, mari câte de 6, de 8 ughi, și câte n-au îmbrăcat pe fețe le-au dat năpăști pin sate. Și după ce au dat tablele în visterie, au aruncat orânduiele pe hârtii de un galbăn 16 galbeni. Care luasă hârtie de șesă galbeni îi făcè mai bine de o sută. Și dacă nu găsiu cu ce plini de la om, lua altuie pentru acela. Și pe unde era pustiu, făcè pe zlotaș de plăti de la casele lor. Și-i băte pe zlotași cu buzduganul, de au omorât vro doi, trii. Deci vâdzind că mor de buzdugan, au făcut un băț în optu muchii, de băte pe boieri și pe zlotași cu bățul. Și-i pune pe boieri dăjdi, și-mpumuta peste putința lor, cât nu să mai putè plăti. Că era boul 2 galbeni și vaca un ughiu, și istoviu zlotașii tot. Nice cu odoarali ce le zălojău pe la neguțitori. Ce era pline închisorile de boieri și grosurile de cei săraci, de-i băte și-i căznie cu capeteli pen garduri, și leșinați de foame, și bărbați și femei. Și muriu prin grosuri.

Și giupăneșă sărace încă le lega la puști și le închide la simeni pentru bani. Pentr-acea vrăjmășie și groază ce-i umplu inima diavolul de lăcomie ce are, urât-au toți pre Duca-vodă. Și să ruga toți lui Dumnedzău să-i mântuiască de mânuile lui, și-l blăstăma de la mic pân' la mare, de audiu slugeli lui cu orecheli. Atunce fugit-au mulți boieri și mazăli de groaza lui pentr-alte țări, de s-au pustiit casele. Tudosăe Dubău vel-spătar au fugit într-o noapte din târgu din Ieși în Țara Leșască. Așijdere și Savin Zmucilă vel-medelnicer și cu frate-său Gheorghiță postelnicul. Și i-au agiunsu gonașii lepani în codrul

Herței, și s-au bătut cu dânșai, și nu le-au putut strica nemică. Și Moțoc și alții mulți. Iar la anul, la vleato 7190, gătitu-s-au vizirul de oaste, să margă asupra nemților.

Vinit-au poroncă și la Duca-vodă să margă în oaste. Făcut-au mare gătire de oaste, c-au adus și câteva polcuri de căzaci de la Ocraina, și călărășime, și lefecii, și curteni, și hânsari. Și pe țară au orânduit oameni de oaste, și boieri, și mazăli, câte cu 10-12 slugi. Și-au pus și pe un Brahă căpitan de au făcut un steag de oameni tot din vătăjii boierilor și-a giupânesilor celor săraci.

Ș-au purces cu toată oastea sa de aice din Ieși în 20 dzili a lui aprilu. Boierii și țara, toți era bucuroși să purceadă Duca-vodă în oaste, să hălăduiască de vrăjmășia lui. Și-l blăstăma toți să nu să mai întoarcă de unde mergă. Că și atunce la purces, multă strânsoare pentru rămășița banilor birului să istovască boierii. Și nu pută istovi, că bani nu era necăiuri, vândzare în vite nu era. Ce și pre cale, pân' la Focșeni, mărgându cu oastea, tot zapceituri era. Mergă încet și făcă oturace, câte 5-6 dzile și mai mult, la un loc, pentru tătari, trecându hanul cu tătarămea pre la Fălciu. Atunce multe jacuri au făcut pen țară, slobodzindu-să tătarăi prin sate și pre la casăle boierești, pân-au trecut în Țara Muntenească, mărgându la oaste. Și dacă s-au strecurat tătarămea di prin țară, și-apoi au trecut și Duca-vodă pe la Focșeni cu toată oastea lui. N-ar hi făcut tătarăi atâta stricăciune în țară trecând, de-r hi dat Duca-Vodă poclon deplin, pecum ceră. Numai Duca-Vodă n-au vrut să-i dă [...].

Hatmanul Buhuș, vădzindu-i că stau stoliți, au scos pre Dedul sărdarul cu vro 20 slujitori ai lor, de-au mărșu spre oastea leșilor, ca doar ară încălica și s-ar slobodzi asupra lor. Și atunce, depărtându-să de lângă curte, să dă năvală și hatmanul cu ai săi, să apuce dispre curte și, ieșindu și cei din curte, să vor bate cu leșii. Că cealtă gloată de țară, ce era luată cu de-săla în poghiaz, era toți gata de fugă, cât ar vidă pre hatmanul. Ce mărgându Dedul sărdarul pân-aproapi de dânșii, au încălecat numai trii inși den gloata leșilor și le-au ieșit înainte, întrebându-i ce caută. Dedul sărdarul au răspuns în limbă turcească, iar ei au dzis: „Vă știm noi cine sunteți; mai bine să viniți să fim tot de unii“. Și s-au întorsu înapoi la ai săi, iar temeiul lor, a leșilor, sta neclătit înaintea curții. Hatmanul încă s-au dat în giosu spre gârlă, triimețindu să-i mai vie agiutor, și dece să vie asupra leșilor anume, că siimenii din curte vor sta pentru domnu. Iar ei, cum s-au clătit hatmanul de acolo, au și deschis porțița, de s-au închinat la poghiaz un bulubaș, anume Dedul, nice de o nevoie, nice de o strânsoare, numai de vieleni ce era. Și intrând leșii și căzaccii și moldovenii, au luat pre Duca-vodă și pe alți boieri, pre toți dezbrăcându-i, i-au lăsat cu peile goale. **Și s-au întorsu poghiazul cu dobândă și-au dus pe Duca-vodă în Țara Leșască, și acolo au murit. Și cându-l duce pe drum, îl pusesă într-o sanie cu doi cai, unul albu și unul murgu, și cu hamuri de teiu, ca vai de dânșul. Ocări și sudălmii, de audze cu urechile. S-agiungându la Suceavă, la un sat, anume..., au poftit puțintel lapte să mânânce. Iar femeia gazda i-au răspuns că „n-avem lapte să-ți dăm, c-au mâncat Duca-vodă vacili din țară, de-l va mânca viermii iadului cei neadormiți“.** Că nu știă femeia acie că este singur el Duca-vodă. Iar Duca-vodă, dacă au audzit că este așa, îndat-au început a suspina și a plânge cu amar.

Că el să țină și vorovă în casa lui, de să ispită să fie craiu în Țara Ungurească, și un ficior a lui în Țara Moldovei domnu, și altul în Țara Muntenească, și ginere-său hatman în Ocraina. Că el își țină lucrul pre sus. Curtea lui, masa lui, cheltuiala lui, ca un craiu țină. Și când ieșă afară în nărod, tot posomorât căuta, ca să-i iă oamenii de frică. Că el apucas-învățătură de la Vasălie-vodă fiindu cămăraș mare la Vasălie-vodă. Era om nu pră nalt și gros, burduhos și bătrân. Numai își cernă barba. Pe atâta să cunoștă că n-are acătare minte sau frica lui Dumnedzău. Și ce gândă el să facă și la ce să ispită, și la ce l-au adus păcatul și osânda de la Dumnedzău! Și așa l-au dus pe Duca-vodă în Țara Leșască, de au murit acolo. Așa și-au agonisit de lăcomia banilor, ce avă.

Era un boier, anume Ursachi, bogat într-această țară a noastră, de, cându vină birul de la împărăție, de multe ori, cându era în grabă, îl încărca de la casa lui și-l pornă la Poartă, și mai pe urmă lua de la țară. Și nu l-au putut să-l rebde Duca-vodă pe acel boier, precum sunt mulți pentr-alte țări boieri bogați. Ce den domnia a doă au început a să acolisi de dânșul și-a-l prădare, și neputând răbda Ursachi pe Duca-vodă, l-au pârât și la Poartă, pecum mai sus s-au pomenit. Iar mai pe urmacmu, știind Duca-vodă pe Ursachi c-au avut gâlceavă c-un neguțitor mare din Țara Leșască, anume Bălăban, și giudecată acolo în Țara Leșască, multă, pentru niște bude, trâmăs-au Duca-vodă la acel Bălăban, de au vinit în țară de au pârât pe Ursachi. Și i-au

făcut strâmbătate lui Ursachi, că l-au dat rămas să de lui Bălăban vro patru, cinci sute de pungi. Și așe i-au luat tot și l-au închis în temniță cu tâlharii. Și-l scotè în toate dzileli de-l bătè la talpe, pân' i s-au zgârcit vinele ș-au rămas olog pân' la moartea lui. Și la moartea lui, din cè bogăție multă n-avè cu ce-l griji. Au vândut un sat la Bacău, anume Fântâneleli, de l-au grijit. **Așe au făcut Duca-vodă lui Ursachi, și pe urmă i-au plătit Dumnedzău și Ducăi-vodă.**

Fost-au și trii semne mari în dzileli Ducăi-vodă, când au purces la Beci. Că s-au arătat o stè pe cer cu coadă, de s-au vădzut multe dzile. Mânca și lupul oameni. Fost-au și cutremur prè mare. Cădzut-au atunce și turnul cel mare din cetatea Sucevei, ce-i dzice turnul Nebuisăi.

Iară doamna Nastasăia a Ducăi-vodă, după ce-au luat leșii pe Duca-vodă, è au rămas deodată în Țara Muntenească. Ș-au umblat mult pentru Duca-vodă, ca să-l răscumpere de la leși. Și-l negușasă cu leșii drept 70 de pungi de bani, să dè leșilor și să-l lasă. Și triimițind banii pen Țara Ungurească, i-au poprit ungurii cundemnarea lui Șerban-vodă, temându-să c-a ieși și l-a sminti din domnie Duca-vodă. Atunce era în Leov slobod și oblicind c-au poprit ungurii banii, l-au lovit cataroia de voie rè ș-au murit în loc.

Iară doamna Ducăi-vodă, vădzind așe, s-au dus cu toată casa ei la Țarigrad. Așe au început a o apuca datornicii, unii de o parte, alții de alta, cu feluri de feluri de priceni, ș-a o îngrozi, ș-a o închide, ș-a o jăcui, care cum putè, agiungând-o osânda creștinilor.

Care mai pe urmă au vinit și mai la mare osândă și ocară, c-au amăgit-o un grec, de s-au măritat după dânsul. Având è doi ficiori și patru fete, n-au socotit cinstea ei, că era mai mult bătrână decât tânără. Și după ce-au mârșu dup-acel grec, au amăgit-o de-au dat bani și odoară câte-ăaîu mai avut, de-au dat turcilor de l-au pus beiu la Mana. Și au mai șădzut vro săptămână cu dânsa, pân' ș-au făcut cheful, și s-au dus la Mana, dzicând c-a duce-o și pe dânsa. Și așe vro doi, trii ani au șădzut acolo și n-au mai triimis la dânsa să o iè, pân' s-au hainit și el de la turci. Iar è, la bătrânețe, au rămas și săracă, și ocărăta de voroava oamenilor, și cu o casă plină de copii. Așe au plătit și Dumnedzău Ducăi-vodă, pe cum au făcut și el altora.

Capitolul X

Domnia a doa a lui Dumitrașco-vodă Ca[n]tcozino la velet 7192

Înțelegând turcii de ce să lucrează în Moldova, **cum au luat pe Duca-vodă leșii, au pus domnu pe Dumitrașco Catacozino.** Și viind la Gălați, răpedzit-au cărți în toate părțile, să-ș vie cineș la locurile sale, că de la puternica împărăție sunt toți iertați, oricine ce greșală ar hi făcut. Dece cine de pe unde au fostu ș-au audzit, de pen Țara Ungurească și din Țara Muntenească, toți au vinit, făr' cât numai Buhuș au rămas în Țara Muntenească. Și cei din Țara Leșască n-au vinit, au mai zăbăvit ș-au vinit la domnia lui Cantemir-vodă. **Dece viind domnia în Ieși ș-așădzindu-să în scaon, era mare foamete, că fusesă țara toată bejenită și nu putusă oamenii ara și nu să făcusă pâne. Era oameni tot leșinați și morți pe drumuri și pe uliți, cât să mânca om pe om. Poghiazuri din Țara Leșască totdeuna să slobodzie de strâca și prăda. Tălhăret mult era. De la Cotnar în sus era țara pustie.**

Peste Prut păziè joimirii drumul Camenițai, de jăcuiè. Tătarâi făcè mare gâlcevi pentru prada lor. Ce viind fărman la hanul de la Poartă, s-au aședzat. Pâne aducè oamenii de pen Țara Ungurească și de la tătari, câte puținè. În Ieși era mare nevoie, că trecè pași la Cameniță cu haznale și cu zaharale, și nu era harnici să-i grijască de bucate și de cai. Și umbla turcii sânguri pe la gazdele boierilor de le lua caii. Atunce domnul muntenescu Șerban-vodă au încărcat pâne de a lui, arată cu plugurile lui, câteva sute de cară, de-au dus-o la Cameniță, având poroncă de la-mpărăție. **Oamenii în târgu în Ieși ardè curțile boierilor și ogrădzile și-a altora, de-au arsu târgul mai giuământate, că nu era cine să aducă lemne. Viteli era scumpe, mierea era scumpă, găineli mai nu era în țară. Găina câte un leu, oul câte un potronic, oca de untu câte doi orți bătuți și un zlot, oca de brândză câte doi potronici. Bani ieșisă mulți în țară, dar bucate nu era.**

Iară când au fostu în al doile anū a domniei, început-au a vini mulțime de taberi de cară tătarești cu **mălaiu de vândut în Ieși.** Dece Dumitrașco-vodă pus-au de au făcut mierța mare ș-au pus de au străgat crainecul să nu cumpere nime pân-în trei dzili, că-l va înțepa care va cumpăra. Și așe au rumtu prețul mirtăi câte un leu bătut, și peste doo, trei săptămâni s-au scoborât mierța și la zlot. Dece au început săracii oameni a să sătura. Numai era greu, că muriè, că era hămnisiți.

Chemat-au Dumitrașco-vodă de câteva ori să vie în țară pe **Buhuș hatmanul**, fiind om harnic la oștire și trebuitor la acee vreme. Dar el, **vădzind vremili neașădzate în Moldova** și fiind și bolnav, n-au vrut să vie. Care i s-au tâmplat așeș și moartea acolo, în sat în Ruși.

Iar Dumitrașco-vodă, vădzind că nu va să vie, au căutat în pizmă ș-au ales un boieru care era mai sărac și mai prost, anume Zosen Bașotă. Măcar că era de neam vechiu, dar nu era harnic de acee boierie la celi vremi, nice el n-avè acee nedejde, nice în gând nu gândiè. Așe fârâ veste din târgu l-au luat și l-au dus la curte de l-au îmbrăcat cu căftan, de l-au pus hatman.

Dumitrașco-vodă era un om bătrân, grec țărigrădean de neamul lui, de Caănîtacozonești. Și mai nainte vreme fusesă visternic mare și-n Țara Muntenească, la Gligori-vodă. Și era om nestătător la voroavi, tâlpiz, amăgitor, geambaș de cei de la Fener din Țarigrad. Și dup-aceste, după toate, era bătrân și curvar. Doamna lui era la Țarigrad, iar el aice își luasă o fată a unei rachierite de pe Podul Vechiu, anume Arhipoai, care o chema Anița, țiitoare, de o purta în vedeață între toată boierimea, de-o ține în brați, de-o săruta și o purta cu sălbi de galbeni și cu haine de șahmarand, cu șlic de sobol și cu multe odoară împodobită. Și era tânără și frumoasă și plină de suleiman, ca o fată de rachierită. Și o triimitè cu carăta domnească, cu siimeni și cu vornici și cu comiși dzuoa amidzidze mari pe uliți, la feridui și pe la mănăstiri și pe la vii, în primblări. Și făcè și pe boieri de-ș triimitè giupânesăle cu dânsa. Și după ce viniè de la primblări, triimitè giupânesilor daruri, canavețe, bilacoase, căce i-au făcut cinstea de-au mârșu cu dânsa în primblare. Și după ce s-au mazilit, au luat-o cu dânsul ș-au dus-o în Țarigrad cu dânsul ș-au măritat-o dup-o slugă a lui, după un grec. Căutați, frați iubiți cetitori, de videți ce este omenia și curvia grecească! Că el, de bătrân, dinți în gură n-avè. Dimineața îi încliè de-i punè în gură, iar sara îi desclie cu încrop și-i punè pe masă. Carne în toate posturile cu turcii depreună mânca. Oh! oh! oh! săracă țară a Moldovei, ce nărocire de stăpâni c-aceștia ai avut! Ce sorți de viață Ț-au cădzut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este, cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce să trag până astădzi în tine, Moldovă! Și din vreme în vreme tot s-au mai adaos spurcateli de obiceiuri, carei mai înainte s-or pomeni cineș la rândul lor.

Tâmplatu-s-au de-au găsit câțiva mii de galbeni acolo în mănăstire în Râșca, puși de titori pentru treaba mănăstirei. Și i-au luat toți și nemic n-au lăsat mănăstirei de schivernisală, sau să tocmească ceva, fiind mănăstirea săracă.

Așijdere ficiorii lui Chiriac Sturdzii vornicului, Ion și cu Sandul, care acel Ion au agiunsu mai pe urmă și vornic mare la alți domni. Acești boieri pârâè pe o maștehă a lor la Dumitrașco-vodă, dzicându că ar fi rămas mulți bani de la tatul lor Chiriac Sturdze, și lor nu va mașteha lor să le facă parte. Deci Dumitrașco-vodă, cu meștersugurili lui, au aflat unde era banii și au triimis și i-au luat toți și nemică nu le-au mai dat acestor boieri, nici lor, nici maștihăi lor. Și după ce s-au mazilit Dumitrașco-vodă, s-au dus mașteha acestor boieri, vorniceasa lui Chiriac Sturdzii, la Țarigrad, de au zăbăvit giumătate de an și ș-au aprinsu rogojini în cap, de l-au pârât la împăratul pe Dumitrașco-vodă. Și nemică n-au putut face, să isprăvască ceva. Și au mâncat banii toți Dumitrașco-vodă.

Iară boierilor celor mari le arăta dragoste și cinste, că nici pre mult n-au domnit a doa domnie, nici vremile nu-i slujie. Ce nu avè într-alt chip cum face, ce numai îi căuta să le arăte dragoste, că nu-i da mâna într-alt chip să facă.

Șerban-vodă, fiindu domnu în Țara Muntenească, era veri primari cu Dumitrașco-vodă di pe Cantacozinești, și avè vrajbă și pizmă între dâșii încă di pe cându era tineri, di pe la Grigori-vodă, și să tot pârâè la Poartă unul pe altul. Atunce au chemat Șerban-vodă pe Buhuș hatmanul și l-au învățat să margă la Focșani și să să agiungă cu boierii moldovenești și să le dzică să fugă la dânsul în Țara Muntenească, că el le va purta de grije. Să nu șadză în Moldova, că Dumitrașco-vodă au făcut ferman să-i taie pre toți boierii din Moldova, dzicându că boierii au adus pre leși de au luat pe Duca-vodă și au prădat Bugeacul, și ține acel ferman ascunsu gata. Deci Buhuș hatmanul, pe poronca lui Șerban-vodă, s-au dus la Focșani și au spus lui Gavriliță vornicul.

Deci Gavriliță vornicul, cum au înțales, s-au și rădicat cu ficiorii lui și cu alți boieri din Țara de Jos, cu câțiva, și au fugit în Țara Muntenească, la Șerban-vodă. Iar Șerban-vodă, după ce i-au vădzut că au vinit la dânsul, tare s-au bucurat și au și răpedzit la Poartă harzuri de la boieri, cu pâră asupra lui Dumitrașco-vodă.

Și cu silința și cheltuiala lui Șerban-vodă au isprăvit să margă boierii la Obluciță, la Suliiman-pașe, fiind sarascheriu acolo, să le iè sama cu Dumitrașco-vodă, să-i giudece. Deci Șerban-vodă, avându prieteșug cu Suliiman-pașe și avându nedejde pe dânsul, au chemat pre boieri de au sfătuit pe cine vor rădica domnu dintre dâșii, după ce or isprăvi. Și au socotit cu toții pre Costantin Cantemir cliuceriul, fiind om bătrân, ca de șaptezăci de ani, și om prost, mai de gios, că nice carte nu știe, socotind boierii că l-or purta precum le va fi voia lor. Și de va fi rău, încă nu va trăi mult, că era bătrân. Că alții mai de cinste și mai de neam nu priimie să fie domnu. Și au giurat Costantin Cantemir cliuceriul lui Șerban-vodă că din cuvântul lui nu va ieși, ce-i va poronci, pe voie i-a face de toate. Și au dzis Șerban-vodă lui Cantemir să nu fie protivnic creștinilor, că el încă nu este. Căci Șerban-vodă avè bună nedejde că va dezbate toată creștinătatea din Țarigrad încoaci de supt mâna turcilor. Că pe acee vreme să bătè sultan Mehmet cu nemții, cu Leopold, împăratul nemțascu, și-l tot bătè Neamțul pe Turcu și luasă mult loc Neamțul de la Turcu. Și să agiunsesse Șerban-vodă și cu nemții, și cu Moscul, și cu leșii. Și moscalii încă bătusă la acè vreme cetatea Azacul și era să margă și la Crâm. Și gândul și gătirea lui Șerban-vodă era să fie el împărat în Țarigrad. Și cu acel mijloc siliè să facă pe Cantemir domnu în Moldova, coborându-să și leșii să să împreune, să să facă tot unii asupra turcilor. Și iarăș au mai giurat Cantemir lui Șerban-vodă pentru doi boieri greci ce era în Moldova trăitori, frați, pre anume Iordachi și Manolachi, fiind de neamul lor acești doi boieri Rusătești, cum a merge Cantemir cu domnie, să-i și prindză, să-i omoare. Și mai avè acești doi boieri încă trii frați la Țarigrad, pre anume Lăscărachi și Mihălachi și Scarlatachi, cinci ficii a cupăriului celui bătrân, tot de un neam di pe maică cu Șerban-vodă. Numai că apucasă de să învrăjbisă de la vremea Ducăi-vodă, cându era domnu Duca-vodă în Țara Muntenească. Așijdere au mai giurat Cantemir și lui Gavriliță: luund domnia Cantemir, să nu să atingă sabia lui de dânsu sau de vreun ficior a lui, pentru căci el vidè și cunoștè Gavriliță pe ficiorii lui că nu sunt toți aședzați la minte, ce o samă sunt și cam zlobivi.

Și cu aceste lucruri, după ce s-au sfătuit și le-au aședzat, au purces cu toții la Obluciță, la Suliiman-pașe. Deci și Dumitrașco-vodă despre partea lui au ales boieri de frunte și de cinste și i-au trimis acolo la Suliiman-pașe, să stè la pâra cu ceielalți boieri. Și au ședzut acolo la pâra câteva dzile. Și într-o dzi, numai ce au îmbrăcat cu caftan de domnie în Moldova pe Cantemir. Și au gătit pe Husain, beiu de la cetatea Voia, de l-au triimis cu mazilia înainte la Dumitrașco-vodă să-l iè din Iași, să-l ducă la Țarigrad.

Iară boierii cei trimiși despre partea lui Dumitrașco-vodă, dacă au vădzut că au îmbrăcat pe Cantemir cu caftan de domnie, s-au închinat lui Cantemir-vodă. Deci Cantemir-vodă i-au și pus pe dâșii, pe acei boieri, pe Balșe vornicul și pe alții, de au scris cărți cu vicleșug lui Dumitrașco-vodă, pecum au isprăvit ei caftan pe voia lui Dumitrașco-vodă. Și l-au trimis înainte pe Husain beiu de la cetate de la Tighine cu caftanul înainte, împreună cu Toader armașul Fliondor. Că armașul Fliondor încă fusese pribagă cu ceielalți boieri. Numai ceielalți boieri a lui Dumitrașco-vodă scriè bine de dânsul, cum nu-i nici un vinovat, că nu s-au amestecat cu ceielalți boieri pribegi, iar pe aceie boieri, pe Cantemir și pe Gavriliță, i-au pus Suliiman-pașe tot în fieră și i-au dat pe mâna lor să-i aducă cum mai de sârgu la Dumitrașco-vodă.

Deci Dumitrașco-vodă, cum au vădzut cărțile boierilor lui, a lui Balșe vornicul și a celorlalți, îndată au credzut. Și s-au bucurat și s-au gătit cu mare alai de au ieșit întru întimpinare lui Husain-beiu la Valea Adâncă după obicei. Și întimpinându-să cu Husain-beiu acolo, s-au împreonat cu dânsul, și nemică nu i-au spus, nici Dumitrașco-vodă n-au priceput de mazilie. Și acolo, și Toader Fliondor s-au împreonat cu dânsul, și-l căiè Dumitrașco-vodă pe Fliondor și arăta dragoste și milă cătră dânsul. Și de acolo s-au întorsu înapoi, după ce s-au împreonat cu alaiul și cu caftanul înainte, până ce au intrat în Iași, în curțile domnești.

Și așteptându Dumitrașco-vodă să-i puie caftanul în spate Husain-beiu, iar el i-au cetit fermanul de mazilie. Și au pus caftanul în spatele lui Ion Racoviță vornicului, să fie caima-cam, până a vini Cantemir-vodă în scaonul domniiei.

Iară Toderășco vistiernicul, ficiorul lui Iordachi Cantacozino celui bătrân, fiind văr primare cu Dumitrașco-vodă, era în mare cinste la Dumitrașco-vodă. El era alfa și omega atunce în Țara Moldovii. Pusu-l-au, pe dumnealui, Husain-beiu în fieră și l-au dus la gazda lui, ca să-l puie la popreală până a vini Cantemir-vodă, să dè samă de răsipa țărâi. Deci mai pe urmă au stătut boierii caimacami și cu puține cheltuială la Husain-beiu, și l-au dat pe chizășie lor să stè față. Iar Dumitrașco-vodă, vădzindu aceste, plânge de să răsipie înaintea a tot nărodul. Și s-au gătit până a triia dzi și au purces la Țarigrad, precum este obiceiul

domnilor mazili. **Și la purcesul lui Dumitrașco-vodă din Iași s-au făcut mari gâlcevi și calabalâc.** Fliondor armașul și cu frate-său Gheorghii Ciudin, cu Mitre căpitanul, cu Mileștii și cu alții, au burzului tot târgul și slujitorimea asupra grecilor, tot cu pietri și cu bețe, de era curtea domnească plină de oameni. Și pe ziduri sta oameni, iar grecii tot în casă șidă, lângă Dumitrașco-vodă, și să ascundă carii pe unde pută. Și mai vârtos căuta pe un grec, pre nume Sarăieni, carele au fost de au fost bătut stupii lui Gavrilă vornicului și au fost dat știubeilor foc. Și oblicind Husain-beiu de la gazdă, au alergat mai degrabă cu câțiva turci, slujitori ai lui, și au început a bate și a împrăști nărodul. Și au prinsu pe frații Milescului, de l-au bătut pră rău cu buzduganul Husain-beiu. Și purcegându din Iași Sarăieni și alți greci, tot denaintea lui Husain-beiu mergă, ca să nu-l poată lua moldovenii. Că să agiunsese Dumitrașco-vodă cu Husain-beiu, de ține cu dânsul. **Și la ieșitul din curtea domnească, Dumitrașco-vodă arăta fantazie, de dzică surleli și trâmbițeli și bătă dobeli. Dar năroadele tot îl suduie și-l hitcăie și arunca cu pietri și cu lemne după dânsul. Și cu această cinste frumoasă au ieșit Dumitrașco-vodă din Moldova. Și i s-ar fi cădzut pre cale și mai mare cinste să pitreacă, că de la dânsul s-au scornit hârțile, el le-au scos întâi, de este acel madem bun și până astăzi în Moldova.**

Așijdere la acă gâlceavă prins-au Fliondor armașul la gazdă pre un grec, anume Mavrodin păharnic, și l-au bătut și l-au dezbrăcat, de l-au lăsat numai cu cămeșă. Și l-au legat și l-au pus pe un cal îndărăpt cu fața spre coada calului, și didese coada în mâini, de o ține în locu de frâu. Și-l ducă prin mijlocul târgului la Copou la primblare și-l privi tot nărodul dzioa amiadzădz mare. Și-i dzică ficiorii ce-l ducă: „Dzi, grece, cal murgu la fântâna Bordii“, iar el nu pută dzice „cal murgu la fântâna Bordii“, ce dzică „alogo murgu sto fântâna Bordii“. Iar slugile lui Fliondor îi da palme și-i dzică: „Dzi, grece, bine; nu dzice așe“. Acest fel de zeefet frumos i-au făcut. Și după ce au vinit Cantemir-vodă, iar l-au mai bătut și l-au surgunit. Iar apoi la Costantin Duca-vodă iar au vinit în țară, de au fost vistiernic mare. Și mai pe urmă iar l-au prinsu Antiohii-vodă Cantemir, și l-au jecuit, și l-au pus și în ocnă. Și la Mihai-vodă iar au vinit în țară, de au trăit până ce au murit de bătrân, și nu s-au mai putut curăți țara de dânsul.

Așijdere tâmplatu-s-au și alt grec la mazilia lui Antonie-vodă Rusăt, anume Palaloga, de l-au luat cu pielea gol din feredu și pre acela, de să pomenește până astăzi.

Și la Alexandru-vodă Iliaș iar, ce au pățit Batiște și alții, și la alți domni! Și în Țara Muntenească de câteva ori în câteva rânduri s-au tâmplat grecilor de au pățit necinste și răutate. Și nu s-au mai putut curăți aceste doao țări de dânsii.

Așe socotescu au cu firea mē această proastă: când a vrē Dumnedzeu să facă să nu fie rugină pe fier, și turci în Țarigrad să nu fie, și lupii să nu mânânce oile în lume, atunce poate nu vor fi nici greci în Moldova și în Țara Muntenească, nici or fi boieri, nici or pute mânca aceste doao țări, cum le mânâncă. Iar alt leac n-au rămas cu condeiu mieu să mai pomenescu, ca să pot găci. Focul îl stângi, apa o iezăști și o abați pe altă parte, vântul când bate, te dai în laturi, într-un adăpost și te odihnești, soarele intră în nuor, noaptea cu întunerecul trece și să face iar lumină, iar la grec milă, sau omenie, sau dreptate, sau neviclesug, nici unele de aceste nu sunt, sau frica lui Dumnedzău. Numai cându nu poate să facă rău să arată cu blândețe, iar inima și firea, tot cât ară pută, este să facă răutate. Căutați de cetiți la hronograful grecescu, de vă încredințați și mai bine, pe când au fost grecii puternici și împărăția era a lor, ce făcē pre atunce și ce lucra!

Iară după ce au vinit Cantemir-vodă la scaonul domnii în Iași, trimis-au boieri de țară la Poartă după Dumitrașco-vodă de l-au pârât la Udriiu. Și au trimis și pe vâru-său Toderașco vistiernicul Cantacozino, împreună cu ceilalți boieri, de l-au pârât tot la ochi. Și l-au închis pe Dumitrașco-vodă și l-au făcut de au cheltuit mulți bani. Numai, nărocirea lui, au scăpat cu dzile, că au apucat de au dăruit un hamger de mare preț veziriului. Și așe au hălăduit cu viață. Și după acee n-au prelungit, fiind mazil acolo, și au și murit. Și i-au rămas casa în multă și mare sărăcie.

Așijdere și Toderașco vistiernicul, după ce s-au pârât cu Dumitrașco-vodă acolo la Udriiu, s-au războlit și au murit. Și fiindu Șerban-vodă cu dânsul vâ primare, au trimis cu mare cheltuială de i-au luat oasăle de la Udriiu. Și le-au adus pin Țara Muntenească și le-au adus în Moldova, de le-au îngropat ficiorii lui în mănăstire în Biserici, fiindu ei ctitori, acești boieri Cantacozineștii, la acă sfântă mănăstire. Și au rămas

dator, din visternicie ce au fost vistiernic mare la Duca-vodă, cu vreo doaozdăci și mai bine de pungi de bani. Așe sunt de bune boieriile în Țara Moldovii, de la Vasilie-vodă încoaci!

Capitolul XIX – *Domnia lui Dumitrașco Cantemiru-voevoda, în anul 7219 (parțial)*

„Atunce au sosit ferman de la veziriul la Dumitrașco-vodă, să încalece să margă să prindză pre Brîncovanul-vodă. Și au scris cărți și la soltanul de Bugeag, să dè lui Dumitrașco-vodă oricîți tătari i-ar trebui. Atunce am știutu și eu c-au fostu scris să vie moscalii, că eu tot gîndièmu că om purcede în gios spre Huși, precum sfătuisem. Iar dac-am înțăles c-au sosit moscalii, mult m-am mirat și am dzis lui vodă să scrie, să să întoarcă moscalii înapoi, și să mergem, precum scrie veziriul, să prindem pre Brîncovanul, și să să lasă de moscali, că poate să-i bată turcii, și tătari or robi țara. Puiu pre Dumnedzeu martur că așe i-am dzis, și tare am stătut, că doar l-oi întoarce, și n-am putut. Și încă cu mînie mi-au răspunsu dzicînd că «voi toți vă chivernisiți, că să rămîneți la creștini, și numai eu sîngur pentru voi să rămîiu la păgîni; că v-am vădzut eu credința, că ați fugit toți, și eu am rămas sîngur; pentru țară, n-or prăda-o tătari, că moscalii acmu sosescu, și eu știu prè bine cîn-or bate turcii pre moscali». Deci vădzînd și eu că mi-au răspunsu așe cu scîrbă, m-am temut a mai răspunde, să nu cumva cad în vro primejdie a vieții. Măcar că mulți dzic că eu l-am îndemnat să să închine la moscali, dar grăiescu cu năpaste și ca niște oameni ce nu pricep și nu știu. Că atunce era toți creștinii bucuroși moscalilor, nu numai eu, că scriè alții mai nainte de chiema pre moscali, mai nainte de Dumitrașco-vodă: muntenii, sîrbii, moldovenii, cu cîți ani mai nainte! Numai pizmașii zavistnici scornie asupra mè ocară, și oamenii cei proști și neprieteni și cei nepricepuți credè așa. Dar eu taina stăpînului, căruia i-am mîncat pita, n-am putut-o descoperi, uitîndu-mă la Sfînta Scriptură, ce au dzis îngerul cătră Tovie dzicînd: «Taina împăratului să acoperi, iar faptele lui Dumnedzeu la arătare să le mărturisești». Ce și eu n-am vrut să mă facu al doile Iudă sau să-l viclenescu, să fug de la dînsul. Că de-aș fi făcut așe, ce laud-aș fi dobîndit? Ce numai osîndă de la Dumnedzeu și ocară de la oameni. Iar eu aceste răbdîndu-le cu dreptate, din toate nevoile am scăpat, care le-am tras pre strîmbătate în 9 ani. Ce întru aceste ce mi s-au întîmplat m-am lăsat tot în nădejdea lui Dumnedzeu, pân' m-au scos, precum mărturisește David prorocul, psalom 39: «Răbdîndu am așteptat pre Domnul, și mi-au luat aminte, și au ascultat ruga mè, și m-au scos din groapa patimilor și din tina cea adîncă, și au pus pre piatră picioarele mele», i proci.”

Direcții de discuție

- Care sînt elementele de continuitate ale *Letopisețului* lui Ion Neculce prin raportare la scrierile lui Grigore Ureche și Miron Costin?
- Care sînt elementele de originalitate a cronicii lui Ion Neculce? (elemente tematic-ideologice și elemente formale)
- Care sînt particularitățile stilistice ale *Letopisețului*? → narațiune subiectivă, oralitate, intervențiile auctoriale, portretistica, elemente de imagologie, relația cu cititorul etc.

Receptare critică

„Neculce e foarte atras să povestească întîmplări de aspect dramatic. Le regizează bine momentele constitutive, urmînd, într-un fel natural, legile loviturii de teatru. Sînt prea multe episoadele ce și-ar revendica etichetarea călinesciană de «drame în miniatură»”¹

„În comparație cu Grigore Ureche, Ioan Neculce, amatorul de anecdotic și senzațional, realizează în mod spontan o mai mare distanță între persoana reală și umbra ei din textul scris. Memorialistul, cu imaginația lui vizuală foarte activă, străin de modelele livrești, adaugă noi elemente, altele decît cele din tiparele anterioare, pentru reconstituirea viguroasă a figurilor istorice: mimica și gesturile caracteristice, amănuntele vestimentare și de viață intimă, temperament, replici etc.”²

Fragmente obligatorii:

Predoslovia, Cap. VI-X, XIX, cinci legende din *O samă de cuvinte* (XXIX, XXXI s. a.)

¹ Elvira Sorohan, Postfață la Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Editura Junimea, Iași, 1997, p. 507.

² *Ibidem*, p. 515.

Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică* Plan de analiză

I. Complexitatea elementelor de paratext

1. Care sînt elementele paratextuale care însoțesc *Istoria ieroglifică* și ce rol îndeplinesc ele?
2. Care este relația dintre aceste elemente paratextuale și *Predosloviile* cronicărești?
3. Care este atitudinea autorului față de cititor în ansamblul discursurilor paratextuale?
4. Cum justifică autorul titlul și structura alegorică a cărții?

Istoriia ieroglifică

în doaîsprădzece părți împărțită,
așijderea cu 760 de sentenții frumos împodobită,
la începătură cu scară a numerelor
dezvălitoare.

Iară la sfârșit cu a numerelor streine
tâlcuitoare,
Alcătuată de

4.8.40.8.300.100.10.400. DIMITRIU
20.1.50.300.5.40.8.100. CANTEMIR

Izvoditoriul cititorului, sănătate

Precum de toată probozirea vrednic să fii, o, iubitele, foarte bine cunosc (că ostenința cheltuită nu să jalește, fără numai când în urmă vreun folos cumva nu aduce); **de vreme ce acea aievea ale lucrurilor pre aceasta vreme trecute istorie, precum ieste a să șirui și după cursul vremilor, careași la locul său a să alcătui mai pre lesne mi-ar fi fost, cu care chip mai mult a te îndulci și de știința lor mai de sațiu a te îndestuli ai fi putut. Și așe, nici truda mea până într-atâta în deșert fără mulțămîță și fără folos ar fi rămas. Ce întâi sfârșirea undelemnului și piierderea vremii mele bucuros mărturisesc. Apoi giudecătoriu asupra mele și drept sămăluitoriu să fii te poftesc.** Că câteva și nu iușoare **pricini** sint carile **spre ieroglifica aceasta istorie condeiul a-mi slobodzi tare m-au asuprit. Întâi:** că cu pomenirea istorii <i> nu mai mult a streinelor decât a hireșelor case fapte să dezvălesc. **Alor noastre** de proaste a le huli (adevărul să mărturisim), frageda fire nu-mi priimește. De bune a le lauda și după pofta adevărului, precum sint lumii a le obști, ascunsul inimii și stidirea ne pedepsește. **Ale streinilor** (carii mai cu toții încă între vii sint) cele de laudă vrednice vredniciei, macar că cu dânsle condeiul a-mi împodobi foarte priimitoriu aș fi fost, însă alalte, carile din calea laudei abătute sint, numere, nevointe și fapte, așe de tot dezvălitate în mijlocul teatrului cititorilor a le scoate și faptele într-ascuns lucrate fără nici o siială în față a le lovi, nici cinsteș, nici de folos a fi am putut giudeca. **A doa:** că **istoriia aceasta** nu a vreunor țări /καθολική/katholiki¹/ ce **a unor case** numai și /μερίκη/meriki²/ ieste. De care lucru, pentru asupra mai sus pomenită, pre **fietecare chip supt numele a vreunii din pasiri sau a vreunui din dobitoace a supune, și firea chipului cu firea dihanii ca să-și răducă tare am nevoit. A triia** și cea mai cu deadins pricină ieste că nu atâta cursul istoriei în minte mi-au fost, pre cât **spre deprinderea ritoricească nevoindu-mă**, la simcea groasă ca aceasta, <pre> prea aspră piatră, multă și îndelungată ascuțitură să-i fie trebuit am socotit. Din carea **une sentenții** (putea-le-am dzice cuvinte alese), carile (de ochiul zavistiei supt scutul umilinții aciuându-mă) din tâmpa prietinelui tău pricepere născându-să și prin ostenința a câțava vreme dobândindu-să, prin voroavă îndelungată a le sămăna și la loc cu cuviință după voroavă a le

¹ Universal, general.

² Particular, individual.

alătura am silit, pre carile prin parenthesii (...) încuiate și pre margine câte cu doaă puncturi roșii înșămnate **le vii vide**. Deci stâlpul voroavei neamestecat a ținea de vii pofti, după obiceiul parenthesii, din mijloc țircălamul carile sentenția cuprinde, cu ochii râdicând, cursul istorii <i> necurmat și stâlpul voroavii nefărămat vii afla.

Pentru acestea dară, iubitele, **întâi o iertăciune dăruindu-mi, încă pentru una să mă rog rămâne**, pre carea (de vreme ce **brudiii noastre limbi** cunoscătoriu ești) de la tine pre lesne a o dobândi curând nedejduiesc. Căci în une hotare loghicești sau filosofești a limbi streine, elinești, dzic, și lăținești cuvinte și numere, ici și colea, după asupreală voroavii aruncate vii afla, carile înțelegerii discursului nostru nu puțină întunecare pot să aducă. Ce după a ta voioasă συμπαθίαν (*sympathian*)³ pre acestea cu osăbită scară, după numărul fețelor înșămnată, pre cât mai chiar a le descoperi s-au putut, după înțelegerea limbii noastre a ți le tâlcui mi-au căutat. Deci fietecare cuvânt strein și neînțeles, oriunde înainte ți-ar ieși, după rândul azbuchelor și după numărul fețelor, la scară îl cearcă, că așe pofta să ți să plinească nedejduiesc.

Așijderea în minte să-ți fie, te rog, că, ca moimăta omului, așe **eu urmele lui Iliodor, scriitoriului Istoriiei ethiopicești, călcând, mijlocul istoriiei la început și începutul la mijloc, iară sfârșitul scaunul său păzindu-și**, pre cât slăbiciunea mea au putut, pre picioare mijlocul și capul să stea am făcut. Cătră aceasta, macar că tot **trupul istorii** <i> unul și nedespărțit ieste, însă în **doaăsprădzece părți a-l împărți am socotit**, precum pentru mai lesne alcătuirea scării, așe pentru mai pre iușor pecetluirea istoriiei în ceara pomenirii alegând.

Acestea dară de la mine, orcum și cât de proaste ar fi, cu *θάρσος* /*tharsos*⁴/ înainte ți să pun. Iară de la tine, ce din bună vrerea ți-ar izvorî, într-îmbe părțile învoind și priimind, să <nă> tate și toate cele sufletului și trupului folositoare îți poftesc”.

Scara a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare

Avocat - (lăt.) Cela ce trage pentru altul pâra cu plată.

Anatomic - (el.) Cela ce știe meștersugul mădularilor trupului, despicatoriu de stârvuri.

Anonim - (el.) Cela ce, izvodind ceva, numele nu i să știe, fără nume.

Orizon - (el.) Zarea pământului, marginile ceriului, unde să pare că să împreună cu pământul.

Palat - (el.) Curte domnească, împărătească.

Paremie - (el.) Ciumilitură, cuvânt alta tâlcuind, dzicătoare.

Sofisma - (el.) Știință înșelătoare, știință minciunoasă în locul a ceii adevărate vândută.

Sinod - (el.) Sobor, adunarea a multe capete, sfatul de obște.

Tropuri - (el.) Chipuri, mijloace, lesniri, împodobiri ritoricești,

Fantazie - (el.) Părere, închipuirea minții.

Fiziognomie - (el.) Știința firii de pre chipul obrazului și a tot trupului.

Theatru - (el.) Locul privelii în mijlocul a toată ivala.

Theorie - (el.) Privală, știința, vederea, cuprinderea minții.

Himera - (el.) Dihanie carea în lume nu să află, ciuda nevădzută, neaudzită, afar din ființă.

Ypothetică - (el.) Întrebare supusă, carea dzicem; de va fi așe, va fi așe.

³ Simpatie, compasiune.

⁴ Cu curaj, cu încredere.

ISTORIA IEROGLIFICĂ,

Adevărată, pentru lucrurile carile între doaî mari și vestite a Leului și a Vulturului monarhii s-au tîmplat și prin vrémiea a1700 ani, de vrédnicie a sîcréde scriitoriu, foarte pre amănuntul însămnată, carile prin tot cursul vremii aceiia între vii au fost, de vîrstă la 3100 ani fiind, cînd sfîrșitul începutei sale istorii videa s-a învrednicit.

Partea I

Mai dinainte decât temeliile Vavilonului a să zidi și Semiramis într-însul raiul spîndzurat (cel ce din șapte ale lumii minuni unul ieste) a sădi și Evfrathul între ale Asiii ape vestitul prin ulețe-i a-i porni, **între crierii Leului și tîmplele Vulturului vivor de chitele și holbură de socotele ca aceasta să scorni. Leul dară de pre pămînt** (carile mai tare și mai vrăjmașă decât toate jigăniile câte pre fața pămîntului să află a fi, tuturor știut ieste) **și Vulturul din văzduh** (carile precum tuturor zburătoarelor împărat ieste, cine-și poate prepune?) **în sine și cu sine socotindu-să și pre amănuntul în samă luându-să, după a firii sale simțire așe să cunoscără, precum mai tari, mai iuți și mai putincioasă dihanie decât dânșii alta a fi să nu poată.**

Însă singuri cu a sa numai știință și simțire neîndestulându-să, **cu a tuturor a altor ale lumii jigăanii și pasiri a lor socoteală să adeverească și să întărească vrură**, ca precum într-acesta chip să fie cătră toate dovedind și din gura tuturor mărturisire luând și împărăția ce-și alesese și socoteala ce în gânduri își pusese în veci nemutată și neschimbată să rămăie.

Aședară, Leul – jiganiile în patru picioare clătitoare, iară Vulturul – pre cele prin aier cu pene și cu aripi zburătoare ca **la un sfat îndată le chemară și în clipală le adunară.**

Deci **denaintea Leului mai aproape acelea jiganii sta**, carele sau în colți, sau în unghi, sau într-alta a trupului parte arme de moarte purtătoare poartă, precum ieste Pardosul, Ursul, Lupul, Hulpea, Ciacalul, Mâța Sălbatecă și altele ca acestea, carile de vărsarea singelui nevinovat să bucură și viața hireșă în moartea streină le stăruiește. Iară **înaintea Vulturului mai aproape sta** pasirile, carile sau în clonț, sau în unghi lance otrăvite, aducătoare de rane netămăduite au, precum ieste Brehnacea, Soimul, Uleul, Cucunozul, Coruiul, Hărățul, Bălăbanul, Blendăul și altele asemenea acestora, carile într-o dzi singe de nu vor <văr> sa și moartea nevinovatului de nu vor gusta, a doa dzi perirea sa fără greș o știu. Acestea într-acesta chip fietecarea în partea împăratului său și la ceata monarhiii sale locul cel mai de frunte și stepăna cea mai denainte ținea. Așe dară era orânduiala dintâi.

Iară orânduiala a doa la Leu o ținea cîinii, ogarii, coteii, mâțele de casă, Bursucul, Nevăstuica, Guziul, Șoarecele, și alte chipuri asemenea acestora, carele pre cât sint vânătoare, pre atâta să pot și vâna, și pre cât iele pre altele în primejdiia morții pot duce, pre atâta și nu mai puțin de la alții lor li să poată aduce. Iară de la Vultur, a doa tagmă, cuprindea Corbul, Cioara, Pelicanul, Coțofana, Puhacea, Cucuvaia, Caia și altele lor asemenea, carele mai mult de prada gata cu truda altora agonisită, fie macară și împutită, decât de proaspătă, cu a lor ostenință gătită, să bucură.

Iară a triia tagmă și cele mai de gios prapuri (căci acestea în scaune a ședea nu să învrednicesc) le ținea jiganiile și pasirile, carile în sine vreo putere nu au, nici duh vitejesc sau inimos poartă, ce pururea supuse și totdeauna în cumpăna morții dramul vieții li să spîndzură (că sufletul supus de țenchiul negrijei departe stă), precum ieste Boul, Oaia, Calul, Capra, Rămătoriul, Iepurile, Cerbul, Căprioara, Lebăda, Dropiia, Gânsca, Rața, Curca, Porumbul, Găina, Turtureaoa și alalte, cineși după neamul și chipul său. Ce pre acestea nu pentru altă ceva le-au adunat, ce numai pentru ca nu cumva vreuna să dzică că de acea adunare știre n-au avut, nici în ceva pricină să poată pune, ca cum la acea adunare neafându-să, sfatul cel de pre urmă ce s-ar fi ales n-au înțelese. Așe cât toate firile de duh purtătoare, carile întru monarhiia acestor doaă stihii să află, precum vrana macar de față n-au fost, să nu să numască, nici din hirografal de obște numele să le lipsască.

Adunarea dară a cestor doaă monarhii și orânduiala a cestor doaă soboare într-acesta chip după ce să orândui și să tocmi, dintr-îmbe părțile cuvânt mare și poruncă tare să făcu, ca olăcari cu cărți în toate părțile și alergători în toate olaturile să să trimață, ca prin toate țările și orașurile

crainicii strigând, de această mare a marelor monarhii adunare, tuturor în știre să dea, și cu de-adinsul iscotind, să poată cunoaște de ieste lipsind vreun chip din vreun felu din duhurile purtătoare și de nu să află cu toții la această a tuturor adunare și de obște împreunare. Așijderea îngrozături și înfricoșeturi să să dzică porunciia unuia ca aceluia, carile la acel sobor a să obști ar tăgădui sau alt felu de pricini spre apărare ar scorni și celuia ce cât de puțin în ceva împotrivire ar arăta, plata cu pedeapsa morții și cu prada casii i să punea.

Aședară, cu cuvântul deodată și porunca li să pliniia și precum s-ar dzice cuvântul, deodată cu gândul pretutinderile și pre la toți sostiia (că vestea aspră tare pătrunde urechile și inima înspăimântată îndată simte sunetul) de vreme ce de alergăturile iuților olăcari și de tropotele picioarelor a neobosiților alergători toată pulberea de pre toată calea, în ceriu să rădica. Toate văile adânci de tari strigări tare să răzsuna, toate a munților înalte vârvuri de iuți chiote și groase huiete în clipă să covârșii și toți câmpii pustii și necălcați de groznice strigări și de fricoase laudări să implea. Nu era dară, nici să putea afla ureche în văzduh și pre pământ carea, de strașnic sunetul veștii și de groznic cuvântul poruncăi aceștiia, să nu să sfredelească; nu era, nici să afla într-aceste doaă stihii dihanie, carea de vârtutea și puterea învățăturii aceștiia cu mare frică, cu neîncetat tremur și cu nespūsă groază să nu să clătească (că cu cât vestea oțărâtă mai de năprasnă vine, cu atâta mai mare tulburare și grijă scornește). De care lucru într-alt chip a fi nu putu, fără numai cu toatele deodată, cu cuvântul, porunca cu fapta pliniră și la locul însămnat și sorocul pus să găsiră.

Aședară, a marilor acestora împărați poruncă tot deodată și dându-să și plinindu-să, toate jiganiile uscatului și pasirile văzduhului în pripă să adunară și fietecarea, după chipul și neamul său, la ceata monarhii sale să alcătuiră. La care adunare cineși în partea împăratului și oblăduitoriului său dându-să, și una de alta deosăbindu-să, lucru ca acesta a fi să tâmplă (că mai totdeauna obiciuit lucru ieste, la adunări mari ca acestea, oarecare amestecături și împoncișituri a să face, și de multe ori pentru mici și în samă nebăgate pricini, cu cât ieste mai mare adunarea, cu atâta mai mare se face și împărechiere).

Deci, precum s-au pomenit, fietecarea cu ceata sa, în partea monarhului să alegea, și una după alaltă la orânduiala sa să alcătuiă. **Iar mai pre urmă decât toate, Liliacul** urma, carile cu aripile ce zbură și cu slobodenii prin aier ce îmbla, spre ceata zburătoarelor, adecă supt stăpânirea Vulturului a fi îl arăta, iară amintrile într-însul alalte hirișii socotindu-să, în neamul jiganiilor, supt domnia Leului îl da. Care lucru **pricina cercetării, apoi și gâncevii între doaă monarhii fu: fietecarea socotind că chip ca acela șie supus a fi s-ar cuvini și de nu s-ar și cuvini, să i să cuvie a sili**, i s-ar cuvini (căci lăcomiia slăvii nu bunăteatea sau folosul lucrului privește, în carile să slăvește, ce numai pre altul mai gios decât sine a pune socotește, fie macară și fără de folos; încă de multe ori și pagubă de i s-ar aduce, sau necunoscând și nevrând, sau vrând și cunoscând, priimește).

Pentru care lucru, într-îmbe părțile felu de fel de voroave scornindu-să, cu multe chipuri de cuvinte grețose urechile amânduror împăraților implea. Căci fietecările cu inima spre partea împăratului său trăgând și cu sufletul spre adaogerea monarhii sale stăruind, lor biruința socotiia și precum așe să fie cu cale, adeveriia. Iară amintrile de s-ar cumva tâmplă, dzicea că scăderea cinstii (care lucru mai vârtos decât alalte inimile stăpânitorilor împunge) și micșurarea slăvii numelui monarhii sale a fi și a să face aievea striga (O, oarba jiganiilor poftă, lucrul din potrivă nesocotind, că mintea și socoteala slăvii la aceasta să sprijenește, că ea cearcă pre cea ce nu o cunoaște, vorovește cu cea ce nu o aude, cu acela are a face carile nu au vădzut-o, după acela merge carile de dânsa fuge, pre acela cînstește carile puțin în samă o bagă, pre acela ce nu o poștește îl poștește, celuia ce nu o va înainte îi iese, și celui necunoscut pre samă să dă. Iară hirișii slăvii cea mai cu de-adins ieste ca să părăsască pre cel ce o cînstește, și cu acela să rămăie carile o necînstește).

Amândoi, dară, împărații nu puțin fură clătiți de împotrivă cuvinte ca acestea și fietecările în valurile chiteleur ni în sus, ni în gios sălta (că inima neaședzată, ales pentru lăcomiia cinstii, în mai mari valuri înoată, decât corabiia în ocean), de vreme ce pre o parte socotiia că de vor scoate întrebarea aceasta la ivală, oricarile pofta inimii sale ar izbândi, nu puțină întristare și a voii frângere

celuia alt a aduce s-ar socoti. Iară pre altă parte, pofta lăcomiilor și jelea mărimei numelui și a lăimei împărăției <i> ca cu o nepotolită și nestânsă de foc pară îi pârjoliia (că focul poftii nu mai gios în stepăna arsurii ieste decât metalul înfocat) și întralt chip stâmpărarea aceii înfocări și potolirea aceii arsuri a fi sau a să face nu socotii, fără numai ce va și ce poruncește, aceia să să facă. Ce această sentință, precum amândoi în inimă o avea, așa unuia către altul, precum cererea nu i să va trece, adevărit era (căci iute ieste aduimăcarea adevăritii unde a sufletului pătimire într-altul de pre a sa o măsură cineva). **Și așa, acești doi împărați într-un nepovestit chip cu duhurile în sine tare să lupta**, și precum unul nu biruia, așa altul nu să biruia; ce numai ca cum preste puterea simțirilor ar fi, între sine o luptă nesimțită simții, și precum spre biruință ceva nu nedejduia, așa precum nu să va birui nedejduia. Puterea a cunoștinții sfârșitului într-amândoi lipsii, și cineși după pofta sa în ceva a să îndestuli sau a să odihni neputând, cu sufletele numai, tând biruia, tând să biruia (că precum îndreptariul nu mai mult pre lucrul strâmb de strâmb dovedește decât pre sine de drept). Așa și ei, unul de pre măsura altuia, cât și ce ar putea, să măsura și să pricepea. Într-acesta chip ei singuri și adevărindu-și din toată socoteala carea înainte își punea, departe de la țenchiu-i să abătea.

Câtăva vreme dară războiu ca acesta, ca cum duhnicesc s-ar putea dzice, între acești doi monarhi vrăjmași să bătea, și unul a altuia pofta nesimțitoare tare pătrundea, atâta cât prin neștiință, a amânduror știința să împreuna și până mai pre urmă a amânduror sentința și alegerea sfatului la un săvârșit să împoii și să lipii (că sufletele înțelepte macar și asupra vrăjmașii socotelii drepte să pleacă). Adecă fietecarile lucrul acesta într-aceia chip să să caute și să să aleagă socotii, în carile nici cinstii în ceva betejire, nici spre a necinstii obrăznicire să să dea, ce ca cum încă la urechile lor scrâșnetul strâncenoaselor acestora voroave încă n-ar fi agiuns și ca cum ideea [sic] acestui primejdios sfat în mintea lor încă nu s-ar fi cuprins (că de multe ori a lucrurilor propuse acoperire vârtoase leacuri aduce ranelor, carile la ivală de s-ar scoate, așași de tot s-ar face netămăduite). Așijderea (mai cu iușor ieste a să suferi obrinteala rării la aier scoasă decât patima sufletului către împotrivicul său arătată). Și așa, **fietecarile pre sfetnicii săi deosăbi chemând, într-acesta chip le porunciră**, dzicând (pentru lucrurile mici mari gâlceve a scorni, a înțelepților lucru nu ieste, macară că aceasta și la cei înțelepți de multe ori s-au vădzut). Deci socotim, precât în puțină va fi, sau noi de la dânsle, sau pre dânsle de la noi să le abatem (că pre câtă vrednicie ieste cineva în vrajbă a nu intra, pre atâta ieste, și nu mai multă din vrajă a ieși). De care lucru dzicem, **în descâlcitura gâlcevii aceștii, puterea monarhii noastre lângă noi să oprim și pre dimocrația voastră epitrop monarhii noastre să punem**. Căea lucrul acesta să-l scuture, să-l iscodească și ce ar fi dintr-îmbe părțile mai cu cale și mai cu cuvință, aceia să aleagă și să isprăvască, așa ca până înaintea feții noastre a nu ieși, din toate nodurile să să dezlege, ca oricând ar vini, ori într-a cui parte cea mică jigăniută ar trece, ca cum din veci și din bătrâni așa ar fi fost obiciuit, iară nu ceva nou și de curând s-au scornit (căci amintrilea pricina clătirii dându-să, odihna și liniștea fără tulburare și strânciunare a fi nu poate).

Lăudară sfetnicii sfatul împăraților lor și cu mare minune mintea și înțelepciunea lor cu nespuse măriri în ceriu rădicară, pentru căci în chivernisala lucrurilor publicăi sale nu atâta celea ce pot, pre cât celea ce nu pot ocolesc, și nici cu puțină își slobod mândriia, nici cu neputința își ațită mânia (că neputința aduce mânia, și mânia așteaptă izbânda); ce precum cu puțină spre umilință și blândețe, așa cu neputința spre a gâlcevii potolire s-au slujit (căci la cei mai puțin domoliți neputința prinde obrazul puținii și de lucrurile de neputut să apucă) (iară împotrivă, cei ce la poarta vredniciei <i> slujesc, adese s-au vădzut că mai cu fericire le isprăvește neputința cu părăsirea decât puțină cu prepus, cu începerea. Căci neputința neîncepând, de nu-și folosește, încaile nu-și strică. Iară puțină în mândriia sa amăgindu-să, lucruri peste puțină sa începe și la săvârșit a le duce nu poate, carea fără greș în loc de folos pagubă îi aduce). Aședară, senatorii, după ce cu nesăvârșite (precum s-au dzis) și vecinice laude cineși pre împăratul său binecuvântară, cu toții la locul și la scaunele sale să întoarsă.

După aceia, unii către alții vești pentru adunarea de obște a dimocrației a trimete începură. Pentru ca cel tăcut între inimile împăraților făcut sfat înaintea tuturor să-l puie și fără betejirea și julirea cinstii, a slăvii numelui împăraților lor la ivală să-l scoată, în care descoperire sentința sfatului

monarhilor săi să ședze și să șadeveredze. ălnsă acesta lucru asemenea să făcu celora căroră de mare căldura văzduhului denafară, cea în trupul său născută din fire căldură, tare spre clătire li să pornește și setea vârtos li să pricinește. Căriia leacul o umedzală limpidă și rece fiind, ca aceia lipsind, alta împotrivnică, adecă limpede umedzală, dară călduroasă de față aflându-să (precum ieste duhul vinului sau alta acestuia asemenea) și de limpegiune numai și umedzală amăgindu-să (puțin pentru hirișia răcelii și a căldurii grijă purtând), pentru ca setea să-și stâmpere mai pre larg decât s-ar cădea o înghite, ce aceasta mai pre urmă în vasele priimitoare mărgând și după a sa fire cu cea din naștere a trupului căldură împreunându-să (căci amândoa surori a unui părinte, a soarelui sint), scăpărături scânteilor dintâi puțin clătite încă mai iute clătindu-le și pornindu-le (ca cum ieste osiia neunsă în butea roții uscate), din scânteii scăpărătoare pară ardzătoare să face. Din carea mai mare pârjol de sete să ijdărește și în materiia mai denainte gătată cu iuțimea pătrundzind, mai mult setea să spudzește și să lățește (căci după socoteala unor filosofi, toată materiia focului iuțime și forma-i iute clătire ieste), căriia ceva împiedecare nepuindu-să, fără nici un prepus toată umedzala din fire ar usca și după cea de săvârșit uscăciune cea de pierire putregiune cu bună samă ar urma.

Într-acesta chip fu și învățătura împăraților, intrând în urechile supușilor. Căci ce mai denainte cu lumina stidirii fețelor împăraților într-inemile gloatei întunecat (căci lumina mare pre cea mică întunecă) și nearătat era, acmu cu lipsa ei, toate fără nici o siială și stidire la ivală ieșia (că precum lumina soarelui să are cătră alalte stele, așe chipul împăratului cătră senatori și alalți supuși ieste. Și precum în prezenția lui toate să fac nevădzute, iară în lipsa lui cea cât de mică și de departe luminează și scânteiază, așe înaintea feții împăratului toate chipurile supușilor să micșorează și toată gura slobodă să înfrânează. Iară în dosul lui și cel mai mic în palatul lui, precum schiptrul împăratului în mâna sa poartă să arată). **Că după ce trâmbița pozvoleniii dimocratiii în audzul tuturor cântă, dintr-îmbe părțile fietecare dihanie glas de sfat și bolbăitură de învățatură începu a da. Și așe, câți mai denainte era ascultători, atâtea atunci să făcură învățători, dintr-a căroră cuvinte și sfaturi altă ceva nu să înțelegea, fără numai chiote netocmite și huiete neaudzite că precum nenumărate picăturile ploii din nuori cu repegiune pre pământ cădzind un huiet oarecare dau, iară vreun glas tocmit nicicum, și precum a unui organ de muzică toate coardele deodată lovindu-să, o răsunare oarecarea dau, însă vreo melodie tocmită și după pravilele muzicai alcătuită nicicum nu să aude** (carea puterii audzului mai mult îngreșore aduce decât plăcere), așe ieste și voroava a mulți și tot deodată.

Într-acesta chip și **jiganiile acestea într-atâta voie slobodă vădzându-să, cu toatele socotiia că carea mai tare va putea striga, aceia învățatură să va asculta**. Așijderea deosăbi ce ar fi fost destulă și încă de prisosală **gâlceava pentru alegerea aceii pasiri dobitocite sau jigani păsărite**, încă mai mare era dihonii și zarva carea între dânsule să făcea, cine ar giudeca și cine s-ar giudeca, carea ar sfătui și carea s-ar sfătui (precum aievea ieste că unde lipsește începătura stăruitoare, toate mijloacile începăturii nestăruitoare să să facă). **Ce, pentru ca într-un cuvânt să dzic, toate spre tulburare și neaședzare să întorsese, ase cât ce s-ar fi spre binele și folosul de obște nedejduit, spre răzsipa și prăpădenia tuturor să făcea.**

Îmbe părțile amânduror monarhiilor într-acesta chip împărechindu-să și fără nici o ispravă din cuvinte deșerte numai oproșcându-să și ce mai cu cuviință de grăit și de făcut ar fi nedomirindu-să.

Totdeodată și fără veste, în mijlocul teatrului, jiganiia carea Vidră să cheamă, cu mare obrăznicie sări și într-acesta chip proimiul voroavei sale începu: „Vestită axiomă între cei fizicești filosofi ieste că cel de asemenea iubește pre cel șie de asemenea (iubirea dară cătră cel șie de asemenea va să arete ne iubirea cătră cel șie nu de asemenea). Aședară, pasirea zburătoare oricând pricina pasirii șie de asemenea ar grăi, totdeauna mai cu priință partea i-ar ținea decât pravila dreptății ar pofti. Așijderea, oricând dobitoc pentru dobitoc în pricină ar vorovi, mai cu iubirea firii l-ar ocroti decât dreptatea giudecății ar suferi. Și așe într-îmbe părțile mai mult fățarnicie decât omenie, sau mai mult asupreală decât dreapta socoteală s-ar face. De unde urmadză ca supt poala priinții sau a nepriinții pururea chipul adeverinții ascuns și acoperit să rămâie (că precum în teaca strâmbă sabia dreaptă, nici

în teaca dreaptă sabiia strâmbă a intra nu poate, așe unde ieste luarea feții sau strâmurarea priinții, toată nedejdea giudecății drepte afară să scoate). **Pentru care lucru, eu, cu proasta mea socoteală, așe mai de folos a fi ași afla, ca gâlceava a atâtea guri în zădar să părăsim** și un chip ca acela să găsim, carile într-îmbe părțile a face să nu aibă, pentru ca priința firească mai mult într-o parte sau într-altă parte să nu-l năstăvască, ce numai orice ar pofti dreapta socoteală, aceia să dzică, să facă și cu giudecata să aleagă (că dreptul giudecătoriu întâi pre sine de drept, apoi pre altul de strâmb giudecă, și întâi ascunsul inimii sale de fățarnicie curățește, apoi pre altul sau din nevoie îl izbăvește, sau după a lui vină îl osindește).

Așijderea **ași sfătui**, ca ori în ce chip s-ar putea, cu un ceas mai înainte **hotar și săvârșit gâlcevii aceștia să punem** (că gâlceava lungă atocma ieste cu boala hronică), ca nu cândai mai îndelung scuturându-să și cernându-să voroava cătră acestea, încă mai multe shismate și ereze să să scornească, pre carile sau prea cu mult greu, sau nicicum vreodată a le potoli veți putea."

Acestea încă vorovind Vidra și încă bine sfârșit cuvântului său nepuind, preste a tuturor nedejde pasirea carea să cheamă Bâtlan cu mare mânie și probozală a o țistui început și groznice semne din ochi și din cap să tacă îi făcea, și cătră acestea o aporie ipothetică dzicând, scorniia: „Tu, o, Vidro, di ai fi sau din pasirile zburătoare, sau din dobitoacele pre uscat îmblătoare, ar putea cineva dzice că doară a îmbe părților în ceva mai denainte știința ai fi avut. Iară acmu, jiganie în neam prepus, dintr-altă stihie și supt altă monarhie supusă fiind, cum socotești că pentru lucrurile ție în rădăcina lor necunoscute învățătura cea mai bună și sfatul cel mai ales a da vii putea? Ce mai bine ar fi, precum mi să pare, pentru lucrurile carile în înaintea mărgătoare simțirea nu le-ai avut a le ști și a le cunoaște, să nu te fălești (că precum toată știința din povața simțirilor să află, toată lumea știe, căci nu orbul, ce cel cu ochi giudecă de văpsele, și cel cu urechi, iară nu cel surd, alege frumsețea și dulceața viersului). Au nu tu odânăoară prin fundul mării prinblându-te și spre vânarea peștelui șipurindu-te, eu din fața apei te oglindiiam? Ce poate fi că sau nechemată ai vinit la locul ce nu ți s-au cădzut, sau, de te-au chemat cineva prin greșala neștiinții aceasta s-au făcut. Căci Câinele Mării și Vidra cu jigăniile uscatului ce treabă sau ce amestec pot avea ? Au doară vii să dzici că din fire așe iești tocmită, ca de pre uscat fiind, putere să aibi prin multă vreme în apă, fără a aierului trebuință a te zăbăvi să poți ? Ce aceasta mai vârtos împotriva ta face, căci au putea-va racul jiganie de pre uscat a să numi, căci cu dzilele prin otavă să paște și din aier vreo înădușală sau putregiune nu i să naște? De care lucru, precum mi să pare, negreșit socotesc că cum **cu mare obrăznicie la adunare nechemată te-ai aflat, așe mai cu mare nerușinare, de nime neîntrebată, sfat, și acesta spurcat, ai dat** (că pre cât ieste de folos la vremea de trebuință cuvântul cuvios, cu atâta ieste de împuticios cuvântul aceluia carile de nime neîntrebat tuturor dă sfat). **În inima ta aceasta ascuns având ca cu o voroavă vicleană și cu un obraz ce nu știe a să rușina, doaă viclesuguri să poți așterne și cu doaă răutăți să te poți acoperi: Una**, că chip după învățătura ta cercându-să, pre tine să te afle și apoi cu sfatul și alegerea a monarhii mari ca acestea, giudecătoare și alegătoare tuturor împotrivrilor lor puindu-te, lumea să dzică precum tu decât toate alalte mai cu minte și mai cu socoteală să fii. De ciia, tu, jiganie mijlocie și de neam cu prepus fiind, prostiia în evghenie să ți să întoarcă (căci toată evgheniia la muritori în lauda numelui videm că să stăruiește). **A doa**, că macară cum mai mult dobitoacelor în patru picioare asămănându-te (precum singură tu cu al tău cuvânt te-ai legat) (căci la cel cunoscătoriu mai tare să ține și ieste legătura hireșului cuvânt decât frengiia întreită de la altul înfășurată), mai mult în cumpăna dobitoacelor greuimea dreptății să pleci, și după fățarniciia priinții, iară nu după pofta dreptății, giudecata să abați.

Însă eu, o pasire și de neam și de minte proastă fiind (căci nici în carne vreo dulceață, nici în pene vreo frumseță port), **mai mult a grăi nici pociu, nici mi să cade, fără numai ce și cât într-adevăr am înțeles și am știut, aceia din prostiia inimii am grăit. Iară giudecata fie a înțelepților.**

Toate gloatele de cu socoteală cuvintele a prostului Bâtlan nu numai cât să mirară, ce încă și foarte plăcându-le, cu mari laude le lăudară, căci nu puțin prepus în inimile tuturor intra pentru a Vidrei fără veste voroavă, nepoftită învățătură și necerșută sfătuitoră. Și așe, îndată despre partea pasirilor, într-o inimă și într-o gură, cu toatele alegere făcură că precum Vidra nicicum în

ceata zburătoarelor nu să poate numi, așe și din monarhiia dobitoacelor trebuie a lipsi. La care sentințe mai multă sfadă și voroavă strânciunată s-ar fi scornit și mai multă ocară s-ar fi lucrat de n-ar fi fost **Brebul** lucrul cu un ceas mai înainte spre descoperirea adevărului apucat.

A Brebului dară voroavă într-acesta chip fu: „**Vidra odânăoară din neamul nostru și era și să ținea și cu noi de-a valoma** și hrana și traiul îi era (precum și fața și floarea părului o vădește, macar că statul trupului de mojie i s-au schimosit și s-au logoșit). Pre carea noi vădzind-o că cu vremea mărirea sufletului carea la noi ieste, precum toată lumea știe că partea trupului cea roditoare, carea în cevaș macară betejindu-să, de grabnică moarte aducătoare ieste, pentru a vieții sprijeneală a o rumpe și de la noi a o lepăda, nici ne îndoim, nici ne ferim. Aceasta dară a sufletului vitejie, precum am dzis, vădzind că la dânsa din dzi în dzi scade, apoi și **alte lucruri de vicleșuguri, îngăimele de amăgele și fapte pline de răutate, precum sint sicofandiile, clevețele, minciunile, cătră carile și furtușagul adăogea și lucruri de ocară și blăstămătești**, iară nu de numele neamului nostru vrednice făcea, macar că și de multe ori **am certat-o și am dojenit-o, ce în zădar** (că precum ieste suflarea la cărbunele acoperit, așe ieste certarea la inima într-ascuns dată răutății). Pentru care pricini, **din tabla neamului și a rudeniilor noastre de tot am ras-o și așeși de tot din hotarele noastre am izgonit-o** (căci mai mult folos aduce publicăi din sine un chip rău a izgoni decât dzece bune în sine a priimi, că precum aluatul mic într-o covată mare toată frământătura dospește, așe un om rău într-o publică pre toți cu răutatea lui amestecă și-i tulbură). După aceia ea în ceata altor jigani a să da, sau temându-să sau rușinându-să, sau poate fi și de trufie înflândusă (căci mândria, de tot oarbă fiind, precum peste cei mari, așe și peste cei mici dă), de lăcașul stătătoriu de pre uscat s-au părăsit și prin adâncurile apelor orbăcâind, cu piticea foamea a-și potoli și ca valurile ce în spinare poartă, cea mai multă viață tulburată și neașezată a-și petrece ș-au ales (că cine neamului său ieste urâcios cum poate fi streinilor dragăstos? Și a căruia răutăți pământul său a le suferi n-au putut, cel strein cum le va putea răbda?). Pre carea, de atâta vreme în perire și rătăcire știind-o, iată acmu între gloate amestecată o vedem. Povestea Vidrii, noi, Brebii, din moșii, strămoșii noștri, așe am apucat-o, așe o mărturisim și așe o întărim. Iară voia fie a celor mai mari."

Cu **toții priimiră marturiia Brebului și cu toții într-un sfat aleasă ca Vidra dintr-amândoaă monarhiile afară să să gonească și nici într-un neam de a lor să nu să mai numască** (că precum celui bun toți streinii rude, tot bătrânul părinte, tot vârstnicul frate și tot locul moșie, așe celui rău toate rudele streine și toată moșia nemernicie îi ieste) și cum mai curând dintre adunări să lipsască, dzisără, ca nu cumva între dâșii mai multă zăbavă făcând, mai pre urmă și aceasta vreo pricină mai spre mare vrajbă între monarhii să să scorească.

Vidra, sau pentru vicleșugul ei sau pentru veche pizma altora (că pizma veche ieste ca cariul în inima copaciului), sau la vremea rea pentru bună sfătuirea ce dedese (că, precum să dzice, toate vremea sa au și, fără vreme, și pâinea face greutate stomahului, carea cea mai de treabă și mai de aproape hrană-i ieste), sau ori în ce chip ar fi fost, acmu vădzindu-să osindită și dintre toate cetele cu mare ocară și dosadă izgonită, așijderea pentru binele ce sfătuisă, precum cu rău i să plătește simțind, mintea de i-au fost rea, încă mai rea a fi socoti, iară de i-au fost bună, spre rea socoteală o întoarsă (că nemulțemita pentru mari slujbe și de binefaceri din nedejde în nenedejde îl bagă, nenedejdea în nebunie îl împinge, și așe, din slugă credincioasă nepriietin de cap îl face), carea într-acesta chip voroava întoarsă: „**De vreme ce pre mine din ceata celor cu patru picioare mă lepădați** – că în partea zburătoarelor sau să fiu, sau să fiu fost nici chipul, nici firea mă arată – iată că urmadă ca în monarhiia celor de apă să mă dau.

Fie dară și așe (Că limba gloatelor ieste vrajea bodzilor, și mai lesne ar fi cuiva apa curătoare a popri decât limbilor multe a stapâni). Și iată că dintr-adunările voastre, vrând-nevrând, îm caută a lipsi. Însă oarce, ce rădăcina adevărului atinge, a grai nu voi părăsi. **Bâtlanul, pasire de apă sau pește de aier fiind**, căci și în fundurile apelor prin multă vreme și prin aier nu mai puțin decât alalte pasiri mare slobodzenie are, însă adevărul ce ieste să dzic: adevărat pasire ieste, macară că carnea la gust îi ieste ca a delfinului și macară că precum prin aier cu slobodzenie poate zbura, ase și prin fundul apii să poate

primbla. Însă de multe ori mi s-au tâmplat a-l videa în novoadă ca pești încâlcit și de multe ori și înecați și de tot înădusiți din mreje îi scot, căci lăcomia astupându-i ochii, după pești fără sine alergând, în loc de vânat el să vânează. Care lucru din toată ipopsia peștelui îl scoate. Și macar că precum aieva ieste tuturor că el mie neprietin de moarte mi s-au arătat, însă adevărul ce ieste a tăgădui nici poci, nici mi să cade (căci nu puțină vrednicie ieste și pentru neprietin adevărul a mărturisi). De care lucru poci să dzic că **el câte pentru mine au grăit și au mărturisit să fie și adevărate**. Însă nu atâta de grea era pricina vinovății mele, ca cu izgnanie ca aceasta să fiu osândit, căci canon de obște ieste, carile dzice (pedepsitului nu trebuie a i să adaoge pedeapsa).

Căci destulă era nesuferita mea izgnanie și din rudele și moșiile mele înstreinare, și ce ar fi mai mult trebuit pedeapsa încă mai înainte a urni, adevă precum din rudele dobitoace, așe și din streinele pasiri izgonit să fiu (ce precum să dzice cuvântul, că nevinovăția unuia oțapoc stă în ochiul altuia.). **Ce la cuvântul ce vream să dzic să mă întorc.**

Iată că cu pâra Bâtlanului și numai cu o mărturie a Brebului (și aceasta împotriva a legii tuturor legilor, cu o mărturie numai sentenția vinovatului cea de pedeapsă a să da), **dintr-îmbe izvoadele m-ați lepădat. Dară ași pofti să știu cu ce privilegie puteți strica axioma vechilor filosofi și matematici, carii dzic** (carile sint tot într-un chip cătră altul al triilea, tot într-un chip sint între sine)? (Căci Vidra ănu puțină nu puțină făclii topise asupra cărților filosofești). **Și de vreme ce eu, căci în prepusul dobitoacelor și a pasirilor am cădzut precum să fiu de apă, cu cât dară, rogu-vă, mai vrednic ieste să să numască pasire carile fără prepus dobitoc ieste și căci să să numască dobitoc carile fără prepus pasire ieste?** (Nici vă mierați de ale mele împlecitate protases, căci simperazma va ieși arătătoare adevărului). **Și așe doaă fire într-un ipohimen neputând sta, iată că fire ca aceasta, oricare ar fi, nici pasire, nici dobitoc ar fi,** și căci acela mai mare dreptate înaintea nu a fețelor, ce a fațarnicii voastre ai afla? Și eu până într-atâta de la toți de la voi m-am așe de greu osândit?" **La aceasta cu toții întâi să zâmbiră, apoi răsă, iară mai pre urmă cu chicote hohotiră, dzicând: „Vidra, cu neamul, și gândul și cuvântul ș-au pierdut! Că cine poate macar cu mintea doaă firi într-un ipohimen cuprinde? Sau cine vreodată pasire dobitocită sau dobitoc păsărit au vădzut?** Vidra dzisă. „Într-acesta chip și eu mai denainte pentru himera filosofilor nu săvârșiam a mă mira și peste puțină a fi în fire, precum și voi acmu, socotiam. Ce de vreme ce Brebul s-au făcut pește, cu cât mai pre lesne va fi pasirea zburătoare a să face dobitoc ca cele în patru picioare îmblătoare. Și încă mai aieva de viți vrea spre aceasta să vă pricepeți. Întâi a ști vi să cade că ce hotărâre are trigonul la mathematică, aceiași are silogismul la loghică, a căroră hotărâre mai sus v-am pomenit. **Acmu, dară, binișor socotiți că, de vreme ce eu am putere din fire dăruiță, precum aerul a trage, așe a nu-l trage în voie să-mi fie, și pentru căci în doaă stihii poci lăcui, dintr-aceleși mă izgoniți** și altă pricină în mine, precum mi se pare, a afla nu puteți, fără numai căci din fire cu oarece mai mult decât alalte dobitoace sint dărui, eu dară, căci așe pociu, în vinovăție ca aceasta am cădzut. **Dar încă cel ce nici într-o parte deplin și nici a unii firi, celea ce i să cad hirișii nu va avea, oare de acela ce viți putea giudeca?** Că, precum am dzis, simperasma trebuie să urmege protaselor. **Ca aceasta minune între voi, o, jiganiilor și pasirilor, ieste cămila nepăsărită și pasirea necămită, căriia unii, alcătuindu-i numele, Struțocamilă îi dzic. Aceasta precum hirișă Cămilă să nu fie penele o vădesc, și iarăși hirișă pasire să nu fie nezburarea în aer o pârêște și vântul, carile nu o poate ridica.** Că precum tuturor știut ieste că toată hotărârea pasirii ieste a fi dihanie cu pene, zburătoare și oătoare. Deci dihaniia ieste neamul, iară zburătoare deosăbirea, care deosăbire așeși de tot de la Struțocamilă lipsește. Aședară aieva fiind, au putea-va cineva cu mintea întreagă a dzice să îndrăznească, precum toată hotărârea pasirii în Struțocamilă să cuprinde? Și așe urmadză că sau pre mine încă nu m-ați cunoscut, sau și pre aceasta dihanie precum și ce ieste să o cunoașteți. Și așe rădăcina adevărului întingând, sau arătați (că pizma veche vă împinge la lucruri noăa), sau mărturisiți că în capete de hârtie purtați crieri de aramă. **Iară cel mai de pre urmă al mieu cuvânt ieste că adunarea aceasta chedzi răi ș-au vrăjit, de vreme ce numele fiindu-i adunare, altora cu lucrul**

ieste strămutare și slava titului de monarhie, iară fapta îi ieste de tiranie". Acestea Vidra cu lacrimi dzicând, după poruncă în izgnanie la marginile gârlelor să dusă.

Ieșind ea de acolo, îndată în mijlocul gloatelor ieși **Căprioara de pustiiul Aravii**, carea, după siloghizmul Vidrii, lucrul cu ispita într-acesta chip dovediia, dzicând: „Vidra pentru Struț au pus socotele loghicești, dară eu să vă spui ce au vădzut ochii arăpești.

Eu și Struțocamila împreună la pustiile Aravii lăcuim. În părțile acelea câmpii niciodată cu pajiște nu înverdzesc, ce pururea cu mari năsișuri gălbesc. Că de s-ar și naște vreun fel de buruiană, de mari holburule, carile vântul austrului scornește, să acopăr.

Căci într-alt chip cineva să-i numască nu va putea, fără numai sau munți clătitori, sau câmpi nestători le va dzice. Deci cu vânturile pre acolo mutându-să și locurile, alt feliu de copaciu sau de buruiană de mare grămădirea năsișului aceuia neacoperită să rămâie nu poate, fără numai înalții copaci carii finici să cheamă, în carii nici odânăoară Struțocamila urcată a videa nu mi s-au tâmplat. Și nu numai în vârful finicului (carile într-acele părți odihna și aciurea a tuturor zburătoarelor ieste), ce așeși nici un cot de la fața pământului în aer ridicându-să nu l-am vădzut. Încă și alta (care mai mult ieste de mierat), că de multe ori arapii asupra noastră gonitoare scornind, pre amândoi o dată din năsișuri ne scornia, unde cu puterea răpegiunii picioarelor din fierăle suliților, din simcelele țidelelor și din vrăjmași colții ogarilor scăpam. Iară Struțocamila și de mine înapoi rămânea, și cu penele și aripile ce avea în primejdia morții cădea. Căci cu alergarea ogarul o agiungea, și în aer, de greume, neputându-să rădica, decât un iepure mai slabă și mai peminteană a fi să arăta. De care lucru **socotesc ca cuvintele Vidrii adevărate sint**”.

Iară în monarhiia pasirilor era pasirea carea să chiamă Corb, carea macară că din tagma a doa era, însă, cu o întâmplare, **pre acea vreme epitrop Vulturului era**. Acesta **toate lucrurile în monarhiia pasirilor a face sau a desface în voia sa avea, nici glas sau cuvânt împotriva lui cineva a scorni a îndrăzni putea** (că în vremile vechi poftele stăpânilor pravile de lege supușilor era). Aceasta pasire precum tuturor dobitoacelor moartea le pofteste cine poate să nu știe? **Și precum pre dinafară neagră, din hereghie, încă mai poneagră pe dinluntru era de pizma și de mânie** (căria ce să-i fie fost pizma și pricina pizmei la locul său pre larg să va dzice) (că precum arșița soarelui pelița mută din albă în neagră, așe pizma inimii mută gândul din bun în rău). **Deci Corbul, precum a Vidrii, așe a Căprioarei cuvinte macar că le audzia, însă cu greu și cu greață le suferia** (că cuvântul bun și neplăcut ieste ca doftoria grețoașă, însă folositoare în trupul bolnavului. Ce la cel înțelept așe, iară la cel nebun ieste ca otrava în mănuntăile sănătosului). Le suferia Corbul aceste pentru a vremii neîndămânare, iară cumplită amărăciune nu numai în glas ce meniia, ce încă și în pânțele dospia. **Și cătăva vreme un siloghism alcătuit în barbara împotriva Vidrii a face siliia**, mai vârtos că la dânsul viersul grumadului într-această formă a suna să părea și încă mai ales că **el alt gând asupra proastei dihanii Struțocamili având** (precum mai în urmă aieva va fi). Și siloghizmul Vidrii de tot a strica în minte având, forma aceasta numai după socoteala loghicilor, nedierisită și nestricată și în tot chipul adevărată a fi credea. Deci așe **Corbul, după ce multe sudori vărsă, până hotarul mijlocitoriu află, siloghizmul din protase într-acesta chip închie**: „Toată dihaniia cu doaă picioare, cu pene și oătoare ieste pasire. Dară tot Struțocamila ieste cu doaă picioare, cu pene și oătoare. Iată dară că tot Struțocamila fără nici un prepus ieste pasire”. Iar după încheierea siloghismului acestuia, palinodia ritoricească a poftori începu și vatologhiia poeticească prin multă vreme crângăi: „**Pasire ieste Struțocamila, pasire ieste; și iarăși dzic: pasire ieste Struțocamila, dihaniia aceasta, Struțocamila, ieste pasire. Pasirea aceasta și dihaniia aceasta ieste Struțocamila.**”

Apoi iarășile hotarale loghicești în sine înturna, dzicând: „Pasirea să oaă, oaăle sint a pasirii. Struțul să oaă, oaă are Struțul. Iată dară că pasire ieste Struțul.” Apoi iarăși ca dintâi, numai întraltă formă siloghizmul înturna: „Pasirea are pene, Struțocamila are pene. Iată dară că Struțocamila ieste pasire.

Aședară, Struțocamila, precum până acmu adevărat pasire au fost, așe și de acmu înainte pasire a fi vrednică ieste, și încă nu fietece pasire, ce așeși slăvită, lăudată și în buni chedzi luată,

de vreme ce, deosăbit de deafirimea trupului ce poartă și în basna veche va să să dzică, că oarecare evghenie în neamul său are. Însă ca asina despre maică partea Vulturului spre sămnul monarhiei să fie având."

Toți Șoimii, Uleii și Coruii și alalte de stârvuri iubitoare pasiri frumos crângăitul Corbului lăudară și cu multe lingușituri și colachii învățatura-i și înțelepciunea-i preste nuări rădicară (că mai toți supușii de frică obiciuiți sint, nu ce adevărul, ce ce stăpânul pofteste, aceia să laude și să fericească) și fietecările în sine și cu sine socotia, precum alt siloghizm împotriva acestuia arătătoriu nici a să afla, nici în mintea altuia a să naște ieste cu puțință. Ca acestea pasirile iele în de iele prin limbi purtând, oricareă împletecitură cuvintelor audziia, de dovadă ca aceasta amușia (că macar că rea ieste amușirea din lipsa organelor de voroavă tocmitoare, dară încă mai rea ieste când purcede din lipsa și neștiința cuvintelor trebuitoare) și acmu mai mai tot cuvântul să curma și tot răspunsul împotriva Corbului și toată gura mai mai să astupa (că precum știința lucrurilor ieste lumina minții, așe neștiința lor ieste întunecarea cunoștinții).

Și acmu cu toatele mai mai după voia Corbului să lăsa, de toată împotrivirea să părăsia și toată întrebarea cu atâta să potolia, de n-ar fi Ciacalul către Hulpe cum mai curând alergat. Carile, la dânsa lipindu-să: „**Frate Hulpe, dzisă, poți răbda ca între pasiri dihanie mai cu socoteală și mai cu meștersugul loghicăi decât între noi să să afle?** (că nu ieste în lume cuvânt atâta de isteț, sau lucru așe de cu preț, ca carile vreodată să nu mai fie fost sau a nu mai fi de acmu înainte să poată)". La aceasta întrebare a Ciacalului **râsă Hulpea pe supt mustăți și în grabă greu răspunsă** (căci la întrebarea grabnică, greu sfat a da, sămn de minte ascuțită ieste) și dzisă: „**De n-ași avea frica Vulturului**, când ceva din colții miei pe ciolanele stârvului ar rămânea, atuncea și Corbul de uscate vinele goalelor ciolane clonțul ș-ar ciocăni. **Ce doaă lucruri sint carile la ivală a mă pune mă opresc: unul**, căci că **din fire mai bucuroasă sint cu meștersugul decât cu tăria a mă sfădi, altul**, căci **totdeauna voia Vulturului a căuta m-am obiciuit**, pentru căci adese la un ospăț și la o masă amândoi a ne ospăta s-au tâmplat. Și așe adese în mâncări și în băuturi împreunarea spre cinstea politicească și dragostea în față prietinească a arăta mă silește (căci dragostea cumpărată pre bani sau pre mâncări și băuturi în sfârșitul acelora și ea să sfârșeste. Iară dragostea din suflet adevărată în sărăcie și în foamete slujba vredniciei își arată). Deci, **de vii vrea să mă ascuți, supt pîielea Ciacalului pune meștersugurile Vulpiei și gura ta grăiască, fie duhurile împingătoare ale mele.**"

Ciacalul, acestea de la Vulpe audzind, dzisă: „**Eu după cuvântul tău și în fundul mării a mă afunda și în mijlocul focului a mă arunca și nicum vieții mele a cruța nu mă voi feri.** Numai precum toți cei cu socoteală în lume, așe și eu, nu numai pentru agonisirea, ce și pentru paza cinstei mă nevoiesc (căci spre agonisirea și câștigarea cinstei sudorile trupului destule sint, iară spre paza nebetejirii ei lacrimi de singe trebuiesc) (că cu multul mai pre lesne ieste cetatea cinstei a dobândi decât pre aceeași despre nenumărații neprietini a o străjui și nebiruită a o păzi). De care lucru socotesc că macară cu duhurile tale vitejește cinstea cuvântului spre stricarea siloghizmului Corbului voiui agonisi, și hrizmurile ce sint în triposul lui Apolon întemeiate pre lesne în va fi a le fărâma și în toate stramțile a le destrăma, numai spre cele mai următoare una mă face mai tare și cu tot deadinsul a socoti, adecă cuvântul carile în dzisăși, precum cinste Corbului de frica Vulturului dai. Deci de-ți ieste gândul într-această socoteală și de vii să-i păzești cinstea nebetejită, mie lucrul acesta până mai pre urmă fără primejdie să-m fie socotesc că nu va putea (că de multe ori s-au tâmplat într-înima ce întră frica neprietenului afară scoate dragostea prietenului). **De care lucru, sau vrând, sau nevrând, într-o parte dându-te, eu fără nici un agiutoriu în gura și vrajba precum a Corbului, așe a altora carii caută în gura Corbului voiui cădea. Și așe atuncea te vii arăta că cu mâna altuia șerpele din bortă să scoți ai vrut și pre mine clește împotriva jeraticului m-ai făcut.**"

Hulpea dintâiaș dată cu blăstămi și cu giurământuri pre Ciacal dintr-acestea prepusuri a scoate începu (că giurământurile între muritori pentru altă nu s-au scornit, fără numai supt numele marelui Dumnedzău, demonul mai pre lesne meștersugurile sale să-și lucredze) (că unde ieste inima curată, nici întâi giurământul, nici pre urmă vicleșugul sau călcarea giurământului încape). Hulpea,

dară, începătura voroavii într-acesta chip făcu: „Iubite priietine, nu cu divă îți pară pentru căci dziș că cinstea Corbului pentru frica Vulturului păzască (căci lucrurile între muritori nu atâtea să isprăvesc ce le poștește voia, ca câte să lucrează ce le dă mâna și vremea). Pentru care lucru nu numai a Corbului și a Vultu<ru>lui, ce de multe ori și a Cucoșului voie caut, și după îndămânarea vremii cinste și închinăciune a-i da pociu, după vânt întorcând vetrelele (că nebun corăbier s-ar socoti a fi acela carile pânzele împotriva vântului a deschide ar îndrăzni), însă adevărit trebuie să fii că cu tot neamul pasirilor dragoste adevărată a avea nu pociu (Și unde dragostea adevărată nu ieste, acoloa cinstea ieste de frică; și unde cinstea să face de frică, acoloa îndămâna vremii să cearcă și să așteaptă, în carea nici frică să-i mai fie, nici cinstea carea de frică îi da, de bunăvoie în ocară să i-o întoarcă). Că pentru acesta lucru întâi din fire plecare, apoi de la părinți blăstămăre am luat, ca nici odânăoară cătră cineva de tot inima să nu-m deschidz (că cu anevoie un gând în doaă inimi a să ascunde poate, pre carile una și mai nici una de abia și mai nici de abia îl poate stăpâni) și cu vreo pasire prieteșug adevărat să nu leg, fără numai cu Vulturul și Corbul, pentru adese hrana împreună, oarece chivernisală poliliticească să fac. Iară amintrilea oricând cu vreo primejdie simptomatecă penele le-ar cădea, sau de vremea schimbării tuleielor puterea aripilor și a zburării le-ar scădea, fără nici un prepus adevărat să fiu în porunciia, precum acestora, oricât de macră și de vânjoasă carnea le-ar fi, decât stârvul imputit tot mai dulce ieste. Aceasta, dară, a ști și să cade, o, iubite frățioare, că precum să dzice din bătrâni un cuvânt și precum și noi cești mai tineri acmu cu simțirile le-am dovedit (că de multe ori clonțul Corbului și a Vulturului ochiul Vulpei s-au vădzut scobind). De vreme ce pasirile acestea din fire nu numai dobitoacelor, ce și pasirilor, nu numai tuturor dihaniilor pre picioare îmblătoare, ce și lighioilor pre pânzele târătoare și nu numai tuturor viilor, ce încă și tuturor morților neprietini de cap sint (că cine numai al său bine și fericire cearcă, a tuturor răul și bezciscniciia poștește), și precum de sângele fierbinte, așe de stârvurile imputite totdeauna însăutate și nesăturate sint. Așijderea, nici între vitioan și gras vreo deosăbire sau alegere fac, nici între mare și mică bucata sau înghițitura mai de sațiu sau mai de nesațiu a fi socotesc (căci lacomul și sătul flământ ieste, și lăcomiia nici în hotărăle gheometricești să oprește, nici de exțenturile astrologhicești să covârșește, nici caută materia și forma filosofască, nici cunoaște deosăbirea și alcătuirea loghicească, nici în ritorică tropul îndestulirii au ascultat, nici în gramatică graiul fără chip și cuvântul „agiuje” au învățat, ce, precum să vede, nu ucinică, ce didascală alhimistilor ieste, cărora nici adânc fundul mării, nici nestrăbătută a pământului grosime, nici pre supt rădăcinele munților și stâncilor a metalilor șuvăite vine, nici depărtarea locului, nici primejdiia mărșului, nici nevoia agiunsului și așeși nici iuțimea și arsura focului de la acel din fantazie născut și din crieri prefăcut aur îi poate opri). De care lucru singur poți socoti, o prietine, de ieste cu puțință lacomul a cuiva într-adevăr dragostea să păzască și vreodânăoară a altuia folosul și precopsala să poștească. Într-acesta chip Vulturul și Corbul fiind și întraceastă rea diathesin aflându-să, cum cineva în lume atâtea de fără crieri s-ar afla, ca nu numai pofta spre săvârșirea răului să le facă, ce macar așeși din gând spre aceasta să gândească (că cel ce spre rău cu lucrul agiutorește și cel ce fapta rea cu gândul o priimește și o învoiește totuna sint). Aședară, iubita mea, în toate împotrivnicele fortune nedespărțită soție, din toate prepusurile ieșind, curata mea cătră tine inimă precum ieste, cunoaște (precum Hulpea mai mult în șuvăiți decât în fugă nedejduiește, așe inima vicleană mai mult acoperit decât aieve grăiește) și spre ridicarea a cădzutei cinstei a tot neamul dobitoacelor și jigăniilor, pre cât poți în lucru și în cuvânt, te nevoiește (că toată slava și lauda numelui cea mai de frunte ieste, când cineva cu ostenințele carile pentru moșia sa sudorile ș-au vărsat și pentru neamul său toate primejdiile în samă n-au băgat). **Iară eu cu curată inimă mă giuruiesc că în toate agiutoare și împreună lucrătoare și ce ieste capul lucrului spre toate primejdiile priimitoare și suferitoare voi fi.**”

Săracul Ciacalul, macar că și el de viclean ieste lăudat, însă **cu bucățeaoa dulce a Vulpiei înghiți și undița otrăvii amară** (căci precum decât dreptul să poate afla altul și mai drept, ase și decât Vicleanul ieste altul și mai viclean). **Și așe el înșelându-să și de la Vulpe ce va grăi foarte bine învățându-să, în mijlocul teatrului cu mare îndrăzneală ieși și înaintea tuturor gloatelor cuvinte ca acestea făcu :**

„**Vidra, neam cu prepus, cuvânt fără prepus au grăit și sfat adevărat prietinesc au sfătuit** (ce unde urechile adevărului sint astupate, acolo toate hrizmurile să par basne). Însa fietecările dintre noi, cu cea stângă numai, iară nu și cu cea dreaptă ureche ascultându-l, nu numai cât că cuvântul nu s-au întărit, ce încă mare grămadă de ură asupra s-au grămadit (că mare scârșnetul roatelor astupa voroava căraușilor) și în loc ce mulțumită pentru dezvălirea adevărului i s-ar fi cădzut, nu numai din țară-și s-au izgonit, ce încă și din izvodul neamului său s-au lipsit, și aceasta nu dintr-altă pricină, precum mi s-a pare, au purces, fără numai din vechea și rânceda pizmăluire. Iară încăsi, oricum ar fi, atâta cunosc, că toate cu folos voroava Vidrii și ei în stricare, și altora spre mai mare neascultare și neaședzare s-au făcut (că vântul vivorât sau aerul tare clătuit, tocmit și frumos viersul muzicai alcătuit, de la cât de ascuțitele la audzire urechi abătându-l, neaudzit îl face). Și iarăși (ca mai aproape de țenchiul voroavei mele să mă lipăsc) obiciuită ieste minciuna haina adevărului a fura, cu carea, îmbrăcându-să și împodobindu-să, să vede ca în hrizmurile lui Apolon Pithianul dă și în triposul cel neclătuit stăruită și aședzată a fi s-a pare. Dară lin suflând austrul adevărinții și într-o parte dând poalele hainei adevărului, grozavă goliciunea minciunii descoperindu-să să arată (că din trii picioare a scăuieșului minciunii, unul școțându-să, în vicleșug rădzimatul fără greș pohârnuindu-să, cu bună samă cu capul în gios să dă). În care scăuieș și siloghizmul dumisale Corbului spre dovada și întemeierea vredniciei Strutocamilii întemeiat și alcătuit a fi să vede. Însă **lucrul după socoteala adevărului cu multul într-alt chip să are**. Hirișia dară a lucrurilor de la câțiva, în câteva chipuri să hotărește. Iară cea mai adevărată și mai ghegeneralis ieste aceasta: Hirișia să cuvine totului, fietecăruia și pururea. **Deci cea mai deplin, cea mai adevărată și cea mai ghegeneralis hirișia pasirii ieste a zbura**. Căci toate pasirile și fietecare pasire și pururea au putere a zbura, și nu atâta pre pasire penele și oatul o face pasire, și dintr-alte dihanii o deosăbește, pre cât o face și o deosăbește zburatul, căci amintrilea și șerpele să oăă, dară pasire nu ieste. De ciia pasirile toate după hirișia lor cea mai chiară numele neamului s-au agonisit, de unde elinește πτηνόν (ptinon), evreiește, hof, arăpește tair, lătineste *volatilis* să cheamă, carile în limba noastră s-ar dzice zburătoare. **Aceasta, dară, hirișă hirișia pasi<ri>lor fiind de carea Strutocamila lipsindu-să** (precum alegerea tuturor priimește), **iată că Strutocamila hirișă pasire a să numi și a fi nu poate**. Că amintrilea, Strutocamila de-ar fi adevărată pasire, adevărata a pasirilor hirișie i s-ar cuvini, adecă tot struțul, ca toată pasirea și pururea să poată zbura. Aceasta, dară, lipsindu-i, iată, dară, că **pasire nu ieste**. În cea sistatică diafora hirișia lucrului locul cel mai de sus poate ținea după deosăbire, precum cele cinci glasuri a lui Porfirie poftesc, adecă neamul a fi dihanie, chipul pasire, deosăbirea zburătoare, hirișia piuitoare, tâmplarea în pasire iarăși supt hirișie să cuprinde, că pasirea ver ar piui, ver n-ar piui, ființa pasirii nu să strică. Deci, precum am și mai dzis, hirișia cea mai mare în cea stăruitoare deosăbire fiind, carea în Strutocamila cercându-să și neaflându-să, iată, dară, că pasire a fi nu poate. Că precum a omului dintr-alte neamuri de dobitoace deosăbirea îi ieste socoteală și hirișia răsul, așe în pasire să socotește zburatul și piuitul. Și de s-ar da în lucrurile firii vreun dobitoc cu pene, cu patru picioare, ce numai dreapta socoteală deplin ca omul să aibă, acela dobitoc adevărat om ar fi. Așijderea împotriva, de s-ar afla un dobitoc în două picioare, cu cap și nas și cu toată alaltă forma omului, numai să aibă aripi și să zboare, iară socoteala și răsul să-i lipsască, adevărat dobitocul acela pasire, iară nu om, ar fi. De care lucru aieva ieste că la fietece dihanie deosăbirea și hirișia i să socotește, iar alaltă formă a chipului nicicum, macar pasire cu patru picioare, macar dobitoc cu două aripi, macar cu mâni cu cinci degete, cu unghi și fără păr și fără pene și fără socoteală, acestea toate nicicum hirișă deosăbirea pot stăruia că, veri mâinile omului ar fi la moimâță, veri obrazul moimății la arap, moimăța în deosăbirea dobitocului, fără socoteală, socotelii uimitoare, iară arapul în deosăbirea dobitocului cu socoteală rămâne și pururea ieste. Acum dară ce mai multă dovadă din socoteala loghicească trebuie, și ce mai înainte proasta mea socoteală un picior din triposul lui Apolon a scoate silește, și cea mai de folos o protasin din siloghizmul dumisale Corbului în barbara alcătuit a trage să nevoiește (căci experiența și ispita lucrului mai adevărată poată fi decât toată socoteala minții, și argumenturile arătării de față mai tari sint decât toate chitelele). Că au nu Vidra, săraca, toată dovada ispitii cum să cade ne prezentește? De vreme ce ea toate hirișiile a

dobitocului în patru picioare având și căci numai une tâmplări (carile precum nici fac, așe nici strică ființa) mai deasupra i-au vinit, adecă și cu văzduhul, și cu apa în locul văzduhului a să sluji firea au agiutorit-o, pentru adaogerea, iară nu pentru scăderea puterilor firii din catalogul jiganiilor ați lepădat-o. Au doară de s-ar afla vreuna dintre noi în para focului nebetejită, ca salamandra, a viețui să poată, pentru căci de la fire cu această putere dăruită ar fi, eu dzic că și pe aceia pentru mai multe vredniciile firii sale din monarhiia noastră ați izgoni-o. Care lucru de l-ați face, mă credeți, fraților, că prost l-ați socoti (că cine-i mai cu multe vrednicii, veri din fire, veri din ostenință, împodobit, acela mai mare cinste trebuie să aibă și mai tare de la toți să să iubască să cade). **De care lucru drept și cu cale socotesc a fi, ca poftei adevărului, iară nu glasului Corbului, ascultători să fim.** Aședară, aieva ieste că precum pofta adevărului, așe încheierea voroavei mele aceasta va să fie, adecă că de vreme ce Vidra, pentru pricinele carile s-au pomenit, cu sfatul tuturor s-au ales ca din tabla amânduror monarhiilor să să radză, așe și numele Strutocamilei, precum dintr-a în patru picioare îmblătoarelor, așe dintr-a cu aripi zburătoarelor dihanii izvod să să șteargă, dintr-a celor de pre stihia pământului izvod să să șteargă, dzic, căci pene are și să oaă, iară dintr-a celor din stihia văzduhului, căci **nu zburătoare, ce pedestră ieste.** Iară amintrilea, de va cineva împotriva firii și în pizma adevărului socoti (căci voia slobodă obiciuită ieste mai mult spre rău și împotriva adevărului decât spre bine și spre plăcerea adevărului puterea sa a-și arăta) și pre Strutocamilă în monarhiia și în partea sa a o trage s-ar nevoi, același nu mai puțin pe Vidra între dobitoace a o numi ar trebui. **Pre Strutocamilă, dară, lipsa slujbelor firii dintre pasiri afară o scoate, iară dintre dobitoace toate hirișile o gonesc,** pre carea noi, pedestrele, așeși macar vreodânăoară nici am numit-o, nici am pomenit-o, nici între noi cumva a încăpea am gândit-o. Și așe de va fi și a voastră socoteală, precum a adevărului poștește orânduială, ca nici pre pământ, nici în văzduh, nici în apă și nici în foc și așeși, nici undeva loc de traiu a avea va putea, ce doară în a cincilea stihie lăcaș de-și va dobândi (că obiciuită ieste fortuna, pre cel ce multe haine poștește a cerca și de cele ale sale a-l dezbrăca)".

Aceste ale Ciacalului cu îndrăzneală cuvinte și socoteli de argumenturi nebiruite nu numai cât urechile tuturor împlură, ce încă și inimile de dânsese, ca cu o ascuțită lance li să împunsără, și ce să răspundă cu toții în îngăimare sta, și despre ce parte a cuvântului întâi s-ar apuca să miera. Tărimea argumenturilor îi spăria, îndrăzneala voroavei îi îmblăznia și ce ieste mai cu greu, neștiința lucrului și a adevărului așeși de tot din țircălamul minții îi izgonia (că pre cât lumina soarelui a lucra poate în organele vadzătoare, pre atâta agiutorește mai denainte știința în mintea adulmăcătoare). Așe ei, tușind, scuișând și cuvintele prin limbi-și învăluind, **Lupul** (carile nu proastă între toate jiganiile să numia) **cuvinte cioplite și supt pilde oarecum acoperite, însă tocmai la țenchiul adevărului dusă și nemerite, într-acesta chip a grăi începu :** „(De multe ori împărații să văd preste vrerea lor a proroci, căci sufletele lor, oarecum de mărimile și greuimele lucrurilor, mai de multe ori și mai adese atingându-să, și preste simțirea lor să par a prognostici). A cării păreri aieve acmu să făcu dovada, de vreme ce dintâiaș dată chiar amândoi dzisără (de veți pomeni pricina ce să scornisă pentru mică și de nemică jigăniuța, ce să cheamă Liliac) și amândoi în gura mare spusără (că din pricinile mici mari gâlceve să scornesc și țințariul să face armăsariu). Au nu, dară, pentru aceasta mai denainte să ferii și acestea pre carile noi acmu cu ochii trupului de față le privim, pre acele ei, încă până a nu fi, cu ochii sufletului le oglindia? Noi, dară, atuncea cuvântul lor în puțin socotind, acmu să vede ca de capul viperii ei cu socoteala ferindu-ne, noi cu nesocoteala în coada scorpii am cădzut, neferindu-ne (însă precât semnele cuvintelor împungătoare, chipul inimii pizmuitoare au arătat). **La arătare s-au făcut că nu spre aședzarea gâlcevii proaspete, ce spre obrinteala pizmei împutite și cuvintele, și lucrurile s-au început, carile ranelor trupului monarhiilor nu tămăduire, ce burzuluire aduc** (că precum otrava cumplită stomahul otrăvind, tot trupul putredzește, așe pizma veche spre izbândă a aduce, tot statul monarhiei răzsipește) (și precum un mădulariu cu netămăduită boală pătîmind, princet, princet, tot trupului moarte pricinește, așe în toată publica cu rău gând și cu pizmă asupra altora îmblând, cu vreme toată monarhiia cu capul în gios prăvălește). **Întâi fost-au trebuit pre cei ce aducători și pricinitori gâlcevii ar fi fost fără nici o zăbavă dintre mijlocul**

nostru să-i fim scos, și, până a nu pătrunde gâlceava aceasta inimile și sufletele tuturor, să fim ales ce-i de scădere și de folos (că precum cineva, pentru mântuirea a tot trupul și pentru paza vieții, fier, foc, și tăierea a unui sau și a două mădulare ardere, tăiere și de tot de la sine lepădarea, macar că cu mari chinuri și dureri, însă suferă și primește, așe și în statul publicăi, unul nestătătoriu și de răscoale și gâlceve scornitoriu să socotește, carile ca un rău și beteag mădulariu din trupul monarhiei curmat și tăiat a fi să cade).

Că ce folos noă și ei Vidra cu sfatul fără vreme au adus? Și ce treabă au avut Bâtlanul cu atâtea cuvinte inima Vidrii a amări și a dosedi? Pre Breb la mărturie cine l-au chemat? Și cine cu ce treabă l-au ascultat? **Numele Strutocamilei, siloghizmul Corbului, împotriva voroava Ciactalului la propozitul adunării aceștia ce folos au adus?** Vânătoarea arapilor, fuga Căprioarii și primejdia Strutocamilei la acesta sinod ce amestec au avut? **Ce adevărul ieste acesta** (că zavistiia ieste jiganie cu multe capete și cu toatele înghit pizmă și deodată borăsc gâlceavă și vrajbă). Căci Bâtlanul socotind că Vidra prin gârle vânatul peștelui îi imputinează, i s-au părut că i să va deșerta vreodată gușea de putregiune de pește și mașile de viermi de putregiune (căci lăcomia Bâtlanului lumii ieste vestită). Brebul așijderea ieste jiganie carea, puterea organelor născătoare pierdzindu-și, în firea și îndrăpnicia hadâmbilor cade, carile vreunui de duh purtătoriu, pre câți soarele încăldzește, prietin adevărat să-i fie, sau binele să-i poftască nici s-au vădzut, nici s-au audzit (că năcazul lipsii la unul scornește zavistiia prisoselii la altul). Și așe mărturiia lui asupra Vidrii de păcura zavistiii neimată și neîntinată să socotească nu să poate (că mai lesne ieste cineva o mie de ani în fântănele cătranului să lucredze și cu cătran să nu să pice decât un ceas zavistnicul cu cea căruia zavistuiește voroavă să facă și cuvânt pizmos din gură-i să nu-i iasă). Au doară căci odănoară un blănarui în meștersug isteț pre altul în conoștință prostatec au amăgit și în loc de piele de breb i-au vândut blană de vidră? Au numai spicul părului și floarea pieii amânduror asămănându-să, pre Vidra precum odănoară Breb să fie fost o dovedește? Ba mă credeți că, de s-au amăgit ochii prostatecului, nici Vidra, nice pielea Vidrii ființa sa ș-au schimbat. Că firea în lucruri nu în celea ce-și răduce, ce în celea ce ieste să socotește. (Că tâmplările precum vin, așe să și duc, deasupra ipohimenului, nicicum ființa-i stricând), ce toate acestea altă nu fac, fără numai (din zavistie îmoncișere, din îmoncișere nădușală și asupreală, din asupreală gânduri de șuvăială și cuvinte de răzsufare să scornesc), precum Bâtlanul asupra Vidrii cu Brebul în pâră și mărturie s-au împreunat, Ciactalul și Căprioara partea Vidrii fiind, siloghizmul Corbului au răzspit și mii de mii de ocări împotriva Strutocamilei au scornit. Aceasta iarășile mai mult prin mijlocul gloatelor de să va tăvăli, sau ea, sau alta în locul ei, de năcaz împingându-să, asupra alții altă ceva mai mult și mai de ocară poate să gârâiască. Și așe în toată gâlceava întorcându-să, o clătire nestătută și neobosită între toți să va scorni.

Și de ciia urmadză între împărați nu numai pentru Liliac scânteile împotrivirii a scântia, ce încă și pentru Fili și Inorog pârjolul mâinii și pojarul izbândii a să ațita. Care lucru, numele adunării fericite în porecla răzsipei nefericite fără greș va muta.

Așijderea că lucruri mici ca acestea, iată că și spre mari gâlceve cresc, și, de să vor cumva putea așadza, încă vreun sămn de nedejde ca acela până acmu nu să arată. Dară de va agiunge giudecata cineva între doi monarhi a căuta și inimile a doi împărați a împăca, oare cum aceasta la săvârșit a aduce va putea? Și cine în mijlocul lor a intra va îndrăzni? (Că mai greu nu ieste de giudecat decât pâră între doi prietini — ales împărați fiind — a căuta, căci cineva între doi neprietini pâră alegând, pre unul prietin poate să facă, iară dintre doi prietini unul să face așeși de tot neprietin). (Că din fire moritorii așe sint tocmiți, nu numai în războaie și nu numai în gâlceve și așeși nici în glume și jocuri a să birui de la altul priimăsc.) **Apoi din gura Ciactalului cineva poate a vrăji că, precum socotesc, gura numai era a lui, iară duhurile până într-atâta îndrăznitoare și cuvintele așe la inimă lovitoare a altuia sint, carile ca toate grosimea fumului ce iese mare văpaie pre urmă a izbucni arătătoare sint".**

Aceasta Vulpea audzind, tare în ascunsul științii sale să împunsă și, pentru ca nu mai în mult voroava Lupului să să trăgănedze, cu scurtă voroavă cuvintele într-altă parte sili a le abate

(însă firea totdeauna pre meștersug biruiește și din plinirea inimii cuvântul și fără veste izbucnește). **Într-acesta chip și Vulpea făcu, că în loc ce gândia, spre potolirea cuvintelor să grăiască, cu iară pucioasă focul vru să potolească și cu iască scânteia sili să înadușască, și într-acesta chip cu mare glas cuvântul din gura ca pîiatra din praștie își slobodzi** (că cuvântul slobodzit mai iute decât fierul împănăt să duce, și piatra în fundul mării aruncată precum vreodată tot a mai ieși tot să nădăjduiește, iară cuvântul grăit, precum va fi puțință a să dezgrăi, toată nedejdea lipsește):

„Și oare cine, dzisă, vreodănaoară au dzis că glasul Corbului ieste spre chedzi buni? Carile macar siloghizmul lui Aristotel, macar sofisticul lui ar avea în gură? Și cu atîta de acmu înainte grăiască și altul, de vreme ce eu nu din cap, ce din coadă, nu denainte, ce dinapoi încheierea siloghizmului fac, adecă (mai prelesne ieste soarelui răzsărit radzele luminii de pre fața pămîntului a-și opri decât adevărul în veci cu minciuna a să coperi").

Toate zburătoarele să tulburară și de dulce otrava Hulpîi tare să ametiță. Căci bine cunoscură că toată puterea siloghizmului Corbului să curma și apărarea carea spre partea monarhîi sale făcea în deșert ieșîia. Pre lîngă a Vulpei de cuvânt împunsătură toată a Lupului uitară învățătură.

Iară în monarhîia pasirilor era o pasire carea să cheamă **Cucunos**; aceasta ieste **din fire cu socoteală înaltă, cuvântul vreo dată gios să-i rămâie nu priimește, însă multe grăiește, dară puține isprăvește, la mînie iute, la foame nesăturată ieste**: dzic că vițelul întreg de-abîia îi ieste de gustarea dimineții. Iară la ospățul prînzului cu taurul și cu cămila nu să satură. Despre partea stomahului așe, iară despre partea sufletului cu multul mai mult nesățios și nesăturat ieste; prin olaturile ei altă jiganie nu numai cât a nu viețui, ce nici a trece fără primejdie poate (că mai pre lesne socotesc și mai fără primejdie cineva călătorie pre lîngă vîrtopile zmeilor și bârlogurile leilor a face să poată decât prin hotarale aceluia a trece carile pururea de foamea lăcomîi să chinuiește). **Aceasta pasire, dară, cu mare mînie, mai mult din stomahul tulburat decât din rostul fără sfat, într-acesta chip cuvintele deodată cu balele își stropîia :**

„**Fi-s-ar cădzut, o, priietinilor, Lupul pildele sale ciobanului să le vîndză și Vulpea prisăcariului bătrîn ciuimiliturile să-și arete.** Iară de ieste glasul Corbului spre sămn rău luat, cine va fi acela carile să nu poată cunoaște (că cînd unuia veste rea de la cineva îi vine, aceiași veste altuia altul de bună îi o duce), ce fie glasul Corbului rea veste în urechile Lupului, Ciacalului, sau măcară și singur Leului, însă sint alte urechi carile, cu dragoste priimindu-l, cu dulce în cămara inimii sale îl ascund. Iarăși și amintrilea, că deși peste tot și tuturor glasul Corbului ieste neplăcut, avem între noi Coțofana, căriia din limbă-i fericire și din gură-i bună vestire îi cură. Dară și cu aceasta ce să isprăvește? Până cînd dară, o, pasirilor, în glozozala în zădar vă îngăimați și statul vrednicîi voastre în samă nu băgați? Până cînd vor urla, vor lătra și vor scânci jigăniile și dobitoacele acestea, carile pururea supt umbra noastră îmblă și ochii noștri totdeauna în spinarea lor privăsc? Până cînd ce firea singură arată, voi aceasta nu cunoașteți vreodată? Că din fire așe ieste orînduit, ca tot dobitocul și toată jiganiia în patru picioare cu capul spre pămînt plecată să îmble, și toată pasirea prin aier zburînd și pe deasupra lor trecînd, uneori cu umbra să le ocrotească, iară alteori cu unghiile și cu pintinii să le lovască (că pururea și mai totdeauna pre stîrvul dobitocului pasirea să pune, iară de penele sau tuleiele pasirii rar dobitoc să îneacă). De care lucru, socotesc că cinstea și vrednicîia monarhîi noastre puțin de la ai săi socotindu-să, spre deschiderea gurii a jigăni ca acestea pricină s-au dat. Deci **guri ca acestea nu cu siloghizmuri loghicești, ce cu porunci împărătești sint să să astupe. Precum marele nostru împărat și nebiruitul monarh, Vulturul, sămnul biruinții Corbului au dat, Corbul dară și epitropul Vulturului, așe va, așe poruncește, așe să să facă.**

Cu a ceștiia sentenție putere și eu acmu sprijenindu-mă, **cuvânt și sfat ales dau. Vidra dintr-amîndoaă monarhiile afară să fie, Strutocamila ori în care izvod îi va plăcea, într-acela să să scrie.** Strutocamili, după chipul ce din fire are și din ocrotirea Corbului cea tare, între alalte dihanii și cornul cel de putere să i să dea, căci partea Corbului clironomiia Vulturului are.

Iară cine acestora împotrivă ar gândi, ar grăi sau ar face, pedeapsa moarte groznică să-i fie. Acesta ieste cuvântul Corbului și bună plăcerea Vulturului (că când grăiesc preoții lui Apolon de la Delfis, atuncea tac toate vrăjile de la Memfis)."

Atuncea toate pasirile și dihaniile zburătoare, socotind că nici cuvânt împotrivă, nici socoteală de asemenea Coconozului să va mai putea afla, cu toatele într-o gură: „Facă-să, facă-să, și voia și porunca împăratului și epitropului plinească-să!" strigară.

Însă, precum dzice dzicătoarea (că răspunderea moale frânge mâniia, și trestia înduplecată de vivor nu să frânge) (așijderea, potolindu-să mâniia, cuvântul cel moale, tare și vârtos a fi să arată, și, trecând vivorul, trestia iară la locul său rămâne dreaptă), într-acest chip smerit chipul jigăniuții (carile să cheamă povața Leului și adulfăcătoriu vânatului îi ieste) și moale glasul lui, precum dârdze cuvintele Cucunozului într-altă parte abătu, așe cu prea supțire meșterșug toată învăluiala desfăcu și Strutocamila cine și ce ieste singură pre sine să să vădească îndemnă (că mai de credzut ieste un cuvânt de mărturisire a gurii hirișe decât o mie de mărturii a altora streine).

Aceasta jigăniută într-acesta chip scurte, dară cu virtute cuvintele sale începu:

„Singura a mea a trupului slăbiciune și micșurare a sufletului supus și a voii legate aratătoare ieste (că obiciuiți sint muritorii cu înălțimea statului, cu frâmsețe trupului și cu ghizdăvia feții, ca cu un lucru prea mare de la fire dăruit a să lăuda și încă mai mult între alții nu numai arcoasă sprâncenele-și a-și rădica, ce și sfaturile preste cuviință a-și da și socoteala preste măsură a-și rădica).

Așijderea, împotrivă ieste de socotit (că în cei mai mulți mărimea și greuimea trupului sămnul micșorimei sufletului și iușurimei minții ieste). Și iarășile cine în lume aceasta dovedit nu-și va avea (că vredniciia sufletului nu de pe frâmseța trupului să măsură. Căci nebunul la chip frumos și trupului grea pedeapsă și numele la mare ocară ș-au scos. Iară înțeleptul grozav și ghibos nici au gândit vreodată, nici au făcut lucru fără folos). Deci precum cu cea mai mică și cea mai de nemică între toate jigăniile să fiu aievea ieste. De care lucru mie nu cuvânt între voi a grăi ce nici împins de flegmă a tuși macară nu mi s-ar cădea. Însă de vreme ce voia și porunca a marilor împărați au fost ca în adunarea de obște și sfaturile de obște să fie, cu a lor poruncă sprijenindu-mă, supunerea trupului în slobodenii sufletului acmu îmi întorc (că spre închisoarea și legarea trupului un lanțuh și o vartă destule sint, iară spre strânsoarea sufletului și spre opreala voii slobode nici mii de mii de lanțuje, nici dzăci de mii de închisori pot ceva face).

De care lucru într-acesta chip dzic (că unde pravila în silă și în tărie, iară nu în bună socoteală și dreptate să sprijinește, acolo nici o ascultare a supușilor trebuitoare nu ieste). O, cinstiților și dintr-îmbe părțile vestiților senatori, ce poate fi aceasta între voi din toate părțile neaședzată, iară altă dată mai mult decât să cade simață voroavă? (Nime în lume atâta de ascuțit la minte și iute la giudecată a afla să poate, carile în toată alegerea negreșit și nesmintit să fie) și (macară că aspru lucru ieste pentru cele șie cunoscute dreapta giudecată a face cât mai vârtos cu greu și așeși peste puțină a toată firea va fi, pentru cele șie mai denainte nicicum știute sau cunoscute, de bune sau de rele, de vrednice au blăstămate, deosăbire a face). Că după a mea socoteală dzic (că mai pre lesne ieste cuiva fără organul ochiului și fără lumina soarelui între alb și între negru a deosăbi decât fără cunoștința lucrului de vrednic sau de nevrednic a-l alege). Într-acesta chip poate fi să fie și sentenția carea dumnealui Cucunozul spre vredniciia Strutocamilii au lăsat. De care lucru dzic (că nime mai mult a altuia decât al său giudecătoriu și nime mai mult pre altul decât pre sine a să cunoaște poate, când spurcata lipsește filafție). **De unde urmadză mai cu cuviință a fi de toată voroava dezmațată părăsindu-vă, pre Strutocamila de față să chemați și pre dânsa pentru sine ce dzice și ce socotește să o întrebați.** Și orice răspuns ar da, pre acela în ciurul alegerii cu dreapta bunei socotele să-l zbateți. Și așe atuncea pre lesne deosăbirea între grăunțe și între pleave a face viți putea".

La **acesta sfat** nu numai cât Coconozul nu avu împotrivă ceva a răspunde, ce încă și tuturor gloatelor **foarte plăcut fu și toate capetele mari și deșerte celui mic și plin să plecară** (că sfatul carile poate da săracul învățat și înțelept toți împărații nebuni și neispitiți nu-l pot nemeri). (Că știința înțelepciunii nu în scaunele trufașe și înalte, ce în capetele plecate și învățate lăcuiește.) **Și așe,**

Strutocamila în mijlocul teatrului chemară. Căriia întrebarea pentru sine înainte-i pusă: „Și ce? Și cine ieste?” o întrebare.

Iară **Strutocamila** răspunsă, dzicând: „**Eu sint un lucru mare și voi să fiu și mai mare, căci aceasta chipul îmi vrăjește, de vreme ce tuturor celor ce mă privăsc mierare și ciudesă aduc.** În palaturile împăraților de pururea mă aflu, puterea stomahului atâta îmi ieste de vârtoasă, cât și pre fier, și pre foc a amistui poate. Acestea vrednicii la mine aflându-să, au nu toate laudele Cucunozului și sămăluirile Corbului mi să cuvin? Așijderea, agiutorind priința și ocroteala Vulturului, de m-ași putea în aer înălța decât toate zburătoarele, așeși și decât Vulturul, mai arătoasă ași fi ”. **Toate dihaniile, la răspunsul ei, râsul cu hohot își clătiră,** numai Corbul și Cucunozul stomahul își tulburară.

Deci **unii de mânie și de năcaz pre nări pufniia, alții de rușinea în inimă ascunsă pre obraz să aprindea, iară alții cu batgiocură în laude și cu mascara în pofală o lua** (că cu cât știința rea într-ascunsul inimii nacăjește, cu atâta la ivala tuturor ieșind, rușinea în față îi pedepsește).

Iară **unul dintre gloate** (din ceata dobitoacelor poate) **glas ca acesta ridică:** „O, priietini și frați, la aceasta adunare împreunăți! Dumneaei Strutocamila, precum în părțile de gios (și poate fi sau supt, sau aproape supt brâul ars) să naște și trăiește, tuturor știut ieste. În capul ai căriia soarele lucru împotrivă au lucrat. Că de s-ar fi născut în părțile crivățului și să fie trăit în părțile austrului, căldura soarelui umedzala crierilor i-ar fi mai uscat, și așe tidva capului spre îndesarea crierilor și cuprinderea înțelegerii o ar fi silit. Ce ea poate fi din fire capul uscat având, în carile de au și fost vreo umedzală firească, arșița soarelui și căldura austrului porii pieii și încheiturile osului tidvei mai mult decât au trebuit i-au deschis. Și așe, puterea căldurii cu puțină umedzală și a crierilor materie pre o parte îi scotea, iară pre altă parte, în locul crieri lor, vântul sau aierul clătît întra și [și] lăcaș vecinic în căpătină-i își afla (căci, precum fără prepus știți că în fire loc ceva deșert a să da nu să poate) și ase din vântul strâns, vânt sloboade (că cineva ce nu are, a da nu poate). Însă, oricum ar fi, prostimei ei iertăciune a să da să cade, de vreme ce poate fi că categoriile loghicăi n-au citit și în cărțile științii nu s-au zăbăvit (că celor ce multe lumânări în citeala cărților topesc, ochii trupului la vedere să tâmpăsc. Iară celora ce niciodată pe slove au căutat, macar că vederea ochilor mai ascuțită ș-au păzit, însă neștiința în întunericul și în tartarul necunoștinții i-au vârat). Iar amintrilea de ar fi fost, după categoriia ce o ați întreat, după aceia ar fi și răspuns.

Ce acmu ea la întrebarea ceinții, dă răspunderea cătinții și feldeinții.

Așijderea voi o întrebați ce ieste, iară ea vă răspunde cât ieste și în ce feliu ieste (că răspunderea când nu să dă după întrebare, puțin deosăbește din voroava mutului cu a surdului). Și iarăși voi o întrebați ce dzice pentru sine, iară ea vă răspunde ce cere, poștește și pune în sine.

De care lucru socotesc urechile de grețoasă cuvintele ei cu alt chip să vă curățiți (că pre cât greu bucatele vârtoasă stomahului slab aduc, pre atâta nesuferire aduce și cuvântul nealcătuit la urechea bine ascultătoare). Adecă, întâi, de ieste cu puțință, așeși de tot și întrebarea voastră și răspunderea ei de tot să să curme (că sufletul înțelept pre cât gura cuvinte rele a nu grăi, pre atâta și urechile voroave fără folos a nu audzi își oprește). Iară aceasta de nu ieste cu puțință, **ași sfătui ca nu după a voastră cunoștință, ce după a ei prostime și neștiință să o întrebați, nici ce și cine ieste, căci bine știți** (că tot capul și sfârșitul filosofiei ieste cineva pre sine ce ieste a să cunoaște), **ce cum o cheamă o întrebați.** Și de-și va ști numele, precum oarece sămn de cunoștință să fie având ieste nedejde, de nu mai multă, încailea cât fietecare dulău numele de pe sunetul glasului își simpte. Iară de nici a numelui hiriș însămnarea în fantazie nu va fi păzit, așeși de tot nedejdea curmați, precum de la cel neștiutoriu știință a vâna viți putea (căci vânătoria științii socoteala, iară măiestriile simțirea ieste)".

Aședară, **după socoteala și sfatul acestui înțelept și anonim sfetnic, „Cum te cheamă?” pre Strutocamilă întrebare.** Iară ea răspunsă: „**Eu pe mine niciodată nu mă chem** (au în locul numelui gramatica n-ați citit, unde arată că *mă* în locul numelui, *eu*, de căderea chemătoare să lipsește?), ce alții pre mine, «o, dumneata» mă cheamă”. Iarăș o întrebare: „Dară numele îți ieste, o, au pe alt nume te cheamă?” Iară ea raspunsă: „Când strigă cătră mine cineva, atuncea audzu, precum și pe voi acmu, când m-ați chemat, v-am audzit. Deci acmu, va rog, spuneți-mi, ce m-ați chemat?”

Cu toții deodată cunoscură (că nu în chipul arătos, nici în dobitocul căpăținos, ce în capul pedepsit și cu multe nevoi, domirit crierii cei mulți sălașluiesc), **în care chip și tâmpă mintea săracăi Strutocamilii se arătă**. De care lucru mai mult a o cerceta și în zădar cuvintele a-și lepăda să părăsiră și acmu cu a **tuturor tăcerea** mai mai a Corbului siloghizm și a Cucunozului sentenție să mărturisiia (căci tăcerea multă la răspunderea de treabă în locul mărturisirii să ține).

Însă iarăși **Căprioara de Aravia, apucând voroava, a clăti cel adevărat nume ce va să dzică la ivală îi scoasă**. Aceasta, dară, într-acesta chip grăi: „De ieste toată pofta adunărilor pentru numele jigăniia aceștiia a să înștiința, pre cât în proasta mea știință să află, a spune nu mă voi lenevi (că pre cât ieste de cu greu și de scădere cineva de știință sărac a fi, cu atâta de urâcios lucru ieste cineva știința despre cei poftitori a-și ascunde). Precum amânduror cea mai multă lăcuire în năsipurile Aravii să ne fie și mai denainte s-au pomenit. Cu care pricină socotesc că fietecărui dobitoc numele mai chiar și mai hiriș să-l știe lăcuiitorii carii sint de același loc cu acel dobitoc. De unde urmadză ca limba arăpască mai chiară hirișiiia numelui jigăniia aceștiia să fie numit. În limba, dară, arăpască, macară că numele ei în patrudzăci și una de feliuri să numește, însă cel mai hiriș, și precum proștilor, așe învățaților mai obiciuit ieste *uștiurmurg*, carile sarachenii îl tălmăcescu *devecuși*. De la arapi să vede că elinii cu tălmăcirea s-au îndatorit, de unde îi dzic *στρούζοκάμηλος*, adecă Struț-cămilă. Iară când ar tălmăci hiriș numele de pe sunarea limbii arăpești, i-am dzice: **cămilă-pasire**.”

Atuncea, hirișul nume a prostului dobitoc dacă învățară, dzisără: „**Pentru numele lui acmu bine foarte ne-am înștiințat**, însă, oare, **cine s-ar afla** în lexicoanele etimologhicești **ca încă și mai dintr-adânc și mai curat numele ei să ne tâlcuiască?**” Deci **unii dzicea**: „**Moimița Liviii**, căci ieste mai uimitoare minții”. **Alții dzicea**: „**Coșcodanul Tharsisului vechiu** (carea acmu să dzice America) căci în instrumentul muzicăi poate cântece alcătuite a cânta”. Iară alții dziseră: „Ba nici aceștiia ceva nu vor isprăvi, că macar că socoteala oarecum aceasta a înțelege le-ar agiunge, însă limba spre închipuirea cuvântului nu le agiunge. De care lucru, socotim **că o jiganie ce poate învăța gramatica** și organele limbii, schimbarea și sunarea sileavelor a alcătui pot (că multe agiunge mintea ascuțită, carile limba făicavă și slabă a le vorovi nu poate). Ca aceasta dară socotim că numai **Papagaia** ieste, carea mai chiar cuvintele dobitocului sămăluitoriu a urma poate.”

Hulpea macară că ceva la gloate a grăi ca o înțeleaptă tare postii și în ceva împunsă a fi să nu să arete, **vârtos să feriia** (că a toată mulțimea, veri de cinste, veri proastă ar fi, voroavele, înțeleptul a le asculta, de nu folos, dară nici pagubă va avea; iară cuvântul a grăi, macară cătră cel prea ispitit, fără primejdii plăcerii sau neplăcerii, de abii ieste de nedejduit), **însă atuncea pre toți așeși de tot de la hotarul științii depărtați vădzindu-i, nici frâul gurii a-l mai sprijeni, nici lăcata tăcerii nedescuiată a feri putu**:

„Și așe, vede-să, o, priietinilor, dzisă, cu depărtarea locurilor și lipsa lucrurilor carile într-acel loc, macar că multe, iară aiurea prea puține, aflându-să, și audzirea lor minunată și vederea ciudată li se pare. De care lucru, Papagaia, căci vine de la locuri departe, toți a o audzi și a o privi poftesc. Însă la vredniciia ei, de nu întrece Coțofana de Evropa, iară precum agiunge, nime nu va putea tăgădui, ce căci precum papagaiele acolo prin izbeliște, așe acestea aicea prin târveliște multe să află. Pentru-aceia Coțofana aicea atâta cinste și laudă nu i să face (că săturarea ochilor ieste ca și greața stomahului, că precum stomahul destul încărcat, bucatele macar fie și cu aromate, nu cu mirosul acel frumos poftă, ce greață îi aduce, așe și ochiul de privală săturat albul vede negru și frumosul grozav). Iară mi să pare că la Liviii mai în mare cinste să află coțofanele decât în Evropa papagaiele și mai scumpă poate fi o mătă vânătoare decât o moimătă giucătoare (că pofta în lume cu lucrurile împreună și inimile stăpânind, cestuia, ieftin, iară celuia scump nume au pus) (că așe ieste din fire tocmă, un lucru cu cât mai de la mulți să pofteste, cu atâta mai de la mulți lipsește). **Însă cât spre trebuința a aceștiia adeverință, precum mi să pare, nu pasire gramatică, ce jiganie filosoafă trebuie, că nu etimologhiia numelui, ce ființa lucrului trebuie tâlcuită când cineva de acel lucru a să înștiința pofteste**. Că în numele acesta doară de ieste vreo ascunsă ieroglifie (precum la eghiptieni numele filului însămnează chipul împăratului), iară cât ieste despre etimologhie, fietecine o poate pricepe, că

din struț, pasire, și din cămilă, dobitoc ieste alcătuit." **Aceasta de la Hulpe cu toții audzind și precum adevărul așe ieste înțelegând** (că la mintea spre înțelegere gătată mai tare pătrunde cuvântul adevărului decât prin moale grosimea trupului ascuțită simceaoa fierului dzisără: „Dară **cine între noi poate fi acela carile mai mult sufletul în filosofie să-și fie crescut** și după pravile el trupul să-și fie scădzut? (Că cu anevoie ieste cineva trupul în toate pre larg și de sațiu să-și hrănească și sufletul de poftele trupești nebetejit să-și păzască), (că precum în hrana slobodă trupul să îngroașă și să îngrașă, așe de post trupul vitonindu-să, sufletul să supție și să învârtoașă) (căci foamea la trup moarte firească, iară la suflet viață cerească aduce). Și cine ieste acela carile mai într-adânc lucrurile firești și ființele trupești să fie pătruns?" La carea **unii dzicea că Moimâța** aceasta va putea isprăvi. Carea răspunsă precum mai mult în filosofia obiceinică decât în cea fizică s-au zăbăvit și mai mult de pravilele obiceilor decât de ființa lucrurilor poate giudeca. **Alții dzicea că poate Privighitoarea** aceasta săvârși, căci în cuvânt vreodată a să osteni nu știe. Ce mai cu de-adins lucrul cercând, o aflară că macară că în limbă lată și la voroavă neîncetată ieste, însă ce și pentru ce, așe mult ritoresește, nici ea nu poate știe (ca voroava lungă și tot aceia, de multe ori poftorită, de ar fi cât de dulce și de frumoasă, până mai pre urmă să arată grețosă și sățioasă).

Iară mai pre urmă cu toții dzisără că precum **Vulpea** au fost aflătoarea sfatului, așe iarăși ea va fi săvârșitoarea faptului. **La carea Vulpea răspunsă:** „Firea așe de înțelepțește pre la toți darurile sale ș-au îndămânat, cât pre unii în cuvânt, iară pre alții în lucru, pre unii în poruncă, iară pre alții în ascultare, pre unii în stăpânire, iară pre alții în supunere vrednici, putincioși și suferitori i-au arătat. Așijderea, unii în gramatică, iară alții în poetică, unii în logică, iară alții în ritorică, unii în cea ithică, iară alții în cea fizică filosofie mai isteți, și unii într-ună, iară alții într-altă învățătură și meștersug mai vestiți și mai fericiți, după a firii orânduială au ieșit (că ce unul Dumnedzău dăruiește, și orânduiește. toata lumea nici a lua, nici a clăti poate). De care lucru umilita mea prostime (poate fi din năstavul firii spre aceasta orânduită) mai mult în cele cinci glasuri a lui Porfirie și dzece categorii a lui Aristotel zăbăvindusă, cu cheia meștersugului meștersugurilor (căci logicăi acest titlu a-i da m-am obiciuit) ușile a deschide și lăcățile a descuia pociu; iar mai înluntruile cămărilor firii nici a intra și mai nici a căuta pociu (că împărăția firii, precum are domni, senatori, deregători și orânduitori, așe are și plugari, și morari, și portari, și chelari). De care lucru socotesc, precum am și mai dzis, **că nu dialectic, ce filosof la aceasta slujbă trebuiește**, că a dialectecului socoteală ieste numai forma siloghizmului să fie, după canoanele logicăi, fie-i macară materiia pentru carea siloghizmul face și necunoscută. De care lucru și eu mai mult ființa socotelii sau a chitelii decât a lucrului pociu cunoaște."

Și așe și Vulpea, dialectică, iară nu filosofă să află. Vulpea, macară că de ar fi îndrăznit, lucrul acesta singură la cap a-l scoate ar fi putut (însă precum adese a face dialecticii s-au obiciuit, adecă la vreme de strâmtoare cu strofe și cu sofismate, precum și oștenii, când cu mâna și cu sabia a birui nu pot, cu mihanii și stratagemate să slujăsc). **Însă cu cleștele carbunele din cuptoriu și cu mâna altuia șerpele din bortă gândi să scoată** (precum și mai denainte prin limba și gura Ciacalului cuvintele își tunase și duhurile își fulgerasă). Vulpea, dară, într-acesta chip și socoteala își orândui, și cuvintele își informui: „Inima mea, o, priietinilor, spre cea cât de grea poruncă și aspră slujbă a monarhiilor noastre pururea gata și bucuroasă au fost și ieste, și încă până la cel mai de pre urmă abur a fi și silesc, și nedejduiesc (că cine n-au învățat nevoia a trage pentru toți, acela nici fericirea va suferi împreună cu toți). Însă cine ce are și cât are, atâta poate da și arăta. **Eu, dară, de săvârșirea lucrului acestuia precum vrednică nu sint și mă cunosc, și mă mărturisesc. Iară precum pre cel vrednic să vă arăt, încă nu mă tăgăduiesc, pre carile, de să va tăgădui** (căci obiciuiți sint cei adevărați vrednici vredniciile sale de privala ochilor și lauda gurilor a-și ascunde) (ce precum focul în piatra mai vârtoasă și în fierul mai îndesat ascuns fiind, dintr-aceleași și mai tare lovindu-să, scânteiază, ase și sufletul plin de vrednicie, pre cât mai mult să acopere, pre atâta mai tare să descopere) **de vrednic a-l dovedi, vrednică sint, pre carile rugându-l** (căci sufletul filosof asupreală nu are, de vreme ce toată asupreală suferind, precum să i să facă asupreală nu simte) **și întrebându-l după a sa filosofie, ce va fi adevărul va grăi.**"

„**Dară cine ieste acela de carile dzici?**” întrebând-o, ea răspunsă: „Adevărat, **între toate jiganiile nu numai bun și adevărat filosof, ce încă și ispitit, iscusit anatomic Lupul ieste**. Căci și în mari, și în mici, și bolnave, și sănătoase jigăanii, adese meștersugul ș-au ispitit, atâta cât în toată lumea macar un dobitoc, pociu dzice, că nu să va afla, al căruia mănuntăi vreodată de iuți și ascuțite bricile lui să nu fie fost despicate.”

Aședară, după învățătura Vulpiei, **pre Lup de față chemară** și de ieste filosof îl întrebară. Iară Lupul răspunsă: „Eu de la cineva filosofia n-am învățat; și ce poate fi întrebarea aceasta?” Ei dzisără: „Vulpea ne spuse precum în tine filosofăsc suflet și vrednice duhuri să află. De care lucru, socotim că toată hirișia Strutocamilei a ne arăta și tot adevărul a ne învăța, de vii vrea, vii putea”. Iară **Lupul răspunsă**: „Vulpea macar că acmu, sau de sula zavistii împunsă, sau de vicleșugul și răutatea firii sale împinsă, și preste simțirea ei adevărul atinge (că zavistnicul și vicleanul numai atunci grăiește adevărul, când sau zavistia descoperindu-i-să, spre rău nu sporește, sau vicleșugul cu un cuvânt al adevărului acoperind, spre mai mare rău pre altă dată îl oprește). **Iară adevărul ieste acesta** (că nici **lângă cuibul șoimului porumbul puii să-și scoată, nici orbul celui cu ochi să să facă povață**, că nici porumbul îi va videa vreodată zburători, nici cel cu ochi își va videa pașii drept îmblători). Că într-această dată în lume undeva, ceva sau la cineva adeverință și adevăr nici vădz, nici a-l videa și a-l mărturisi, fără primejdie a fi, poate (că unde răcnește Leul, nu mai urle Lupul și unde piuiește Vulturul, nu mai geamă hulubul. Că nici glasul celui să aude, nici gemutul cestuia, până mai pre urmă fără lacrimi de singe va putea fi). **Și cu atâta voroava încheindu-mi, pentru această întrebare, voi asculta și altă dată.**”

Cu acestea Lupul tăcând, **Vulpea**, macar că nu în puțin frica Lupului avea, însă **zavistia veche spre răutăți noă nepărăsit o împingea**. De care lucru **cu înțeleapta-și zavistie socotia că cu casa ei împreună și coliba vecinului să să aprindă multu-și folosește**. Și nu doară că socoteala spre lauda Lupului îi era, ce numai doară că mult într-însul vredniciei descoperind, despre cei goli de dânsle, până în cea de apoi vreo ură asupra i-ar aduce (că nărocul așe vrednicilor pizmuind să vede, că cu cât sint mai suferitori furtunelor, cu atâta mult valurile să le îndesască, și pre cât lucruri vrednice de laudă ar face și ar arăta, pre atâta în ura și urgia nevrednicilor să cadă. Care lucru fortuna spre mai mare rușinarea celor nevrednici, precum îl face socotesc, de vreme ce ei pre cât mai mult îi urăsc, pre atâta pre sine să hulesc. Și vredniciei pre cât mai mult să înădușesc, pre atâta în bunătați să mai întăresc, nu într-alt chip, ce ca cum cu cât mai tare cremenea cu oțalul a-i lovi, cu atâta mai iuți și mai luminoasă scânteii sloboade). **Într-acesta chip, dară, Vulpea spre înalgiul Lupului cu toată osirdia nevoindu-să** (căci firea ei binele cuiva a nu pofti obiciuită ieste), **încă mai aievea și mai cu obraznică îndrăzneală, tare, strigă în gura mare**: „Eu, o, priietinilor, **celea ce spre vrednicia Lupului voi să grăiesc, nici pizma mă împinge** (care în inima mea nu numai căci vreodată nu s-au sălășluit, ce așeși nici un ceas n-au găzduiuit), **nici vicleșugul sau nevoia mă încinge, ce pentru tot folosul cel de obște silind, dzis-am și dzic și nepărăsit voi dzice că Lupul precum ieste adevărat filosof, așe și spre isprăvirea trebii aceștia harnic ieste, precum dovedele și argumenturile**, pre carile acmuși-acmuși înaintea tuturor puindu-le, tot adevărul lucrului vor mărturisi. Ce întâiași dată aceasta a ști vi să cade: că eu, ticăloasa, priința și agiutorința Corbului, pentru mari și multe darurile Vulturului, voi și poftesc, că de multe ori rămășița fărămușelor mesii Vulturului copiii din fâlcile foamei și ἀκολυθός (*akolithos*⁵) a morții ne-au mântuit.

Iară Lupul, pentru căci pre sine singur a să chivernisi și viața din primejdia foamei a-și sprijeni știind, cu binele altora nici cearcă, nici poștește să să îndemânedze. Căci în școala lui Dioghenis și în filosofia ce-i dzic cănească s-au învățat, a căroră sentinție ieste acela lucru de la cineva să ceară pre carile altul nici îl poate da, nici de la sine îl poate lua. Căci odănoară un împărat mare întrebând pre Dioghenis ce poștește să-i dăruiască, i-au răspuns să-i dea ce nu-i poate lua, adecă să să dea într-o parte din lumina soarelui și să nu-i facă umbră, oprind radzele deasupra urciului în carile ședea. Ce pentru

⁵ Subst. – tovarăș, adj. – care urmează.

obiceile filosofilor acestora și pentru pravilele filosofiei lor, mai mult a dzice părăsindu-ne, la cuvântul nostru să ne întoarcem. Argumenturile, dară, și dovedele spre a Lupului de înțelept și de filosof încredințare îmi sint acestea:

Partea a II-a (fragment)

„Cu toții, această poveste de la Vulpe audzind, dzisără: «Adevărat, dară, o, prietină Vulpe, că cu mare filosofie Lupul viața sa își chivernisește și cu multă înțelepciune hrana își agonisește».

Iară Vulpea iarăși apucă a mai dzice: «Ce de aceasta vă minunați, o, iubiților miei frați? Căci eu și altă înțelepciune în capul Lupului am vădzut, pre carea, dacă o voi povesti, precum pre aceasta cu multul covârșește, singuri o viți mărturisi. Și macară că istoria în chip de basnă s-ar părea și de abiia să o poată cineva crede până cu ochii nu o ar videa, însă atâta cinstea coadii mele nebetejită cereștii să o păzască, precum că ce cu ochii am privit, aceia cu gura vă povestesc. Odânăoară era un boier carile avea câțava herghelie de iepe. Avea la iepe și un hergheligiul, carile pre cât era de bun păzitoriu, pre atâta era la vin tare băutoriu. În iepe era și un armăsariu prea frumos, carile cu cât era la chip de iscusit, încă mai mult era cu vitejești duhuri împodobit. Căci atâta de tare nu numai al său, ce și a celorlalți armăsari câduri păzii, cât hergheligiul din toate vredniciile numai cu beția îl întrecea (că mai vrednic să poate numi un dobitoc carile slujbele firii sale păzește decât un om carile cele pre mână-i credzute cum să cade nu le otcârmuiește). De care lucru jiganiia rea nicicum în herghelie să năvrăpască, au macară să să lipască nu putea. Căci armăsariul, coada pre spinare ridicându-și și urechile înainte buărându-și și tare nechędzind și rânchedzind, toată herghelia nepărăsit ocolia, și pre Lup, cum îl videa, îndată, fără nici o frică, asupră-i să răpedziia și de multe ori mai până la moarte cu picioarele îl stropșia. Aceasta hergheligiul, de câteva ori la armăsariu vădzind și toată nedejdea în bună paza armăsariului lăsând, pre dobitoc cât pre sine a fi socoti și pre sine mai rău decât dobitocul a să face priimi. Și așe, fără nice o grijă, mai de multe ori, de drojdiile vinului amețit, de pre cal să răsturna decât de strajea nopții obosit spre dormire și odihnă să culca. Deci armăsariul și hergheligiul într-acesta chip să avea. Acum să vedeți și Lupul ce face»”.

Partea a VI-a (fragment)

„Inorogul și dreptății bizuit, și datului cuvânt și giurământ sprijenit fiind, după ce cea de obște făclie lumina supt umbre își duce și fața pământului cu brăul întunerecului să încinge, din vârvul munților la locul numit în prundiș să coborî, unde nu după multă vreme și Șoimul viind, cu cinste și cu plecăciune îi dede închinăciune. Cătr-aceasta cădzute țeremonii și cinsteșe plecăciuni, precum din chipul dinafară, așe din sufletul dinluntru arătând, tând pe sine norocit, tând ceasul împreunării fericit și de buni chędzi numia, de vreme ce de împreunare dorită ca aceasta și de pofta spre carea de multă vreme inima îi sălta, lipsit și neînvrednicit n-au rămas. Așijderea, tuturor cereștilor mulțemită făcea, pentru căci sănătos și de toată grija pizmei neprietinești neatins și nebetejit pre Inorog vede.”

Partea a VII-a (Visul Hamelonului)

„Acestea într-acesta chip prin câteva a nopții ceasuri Inorogul cu Șoimul voroavă făcând, Hamelon, precum mai sus s-au pomenit, la lăcașul său ducându-să, în vasul uluirii vetrilele gândurilor deșchidea, prin marea relelor socotele înotând, spre toate vânturile, horburilor funele chiteleur întindea. Așe el în valurile vicleșugurilor tăvălindu-să (poate fi răutatea îndoit și întrii să lucredze fortuna slobodzind), somn fără somn și odihnă fără odihnă îl chinuia, atâta cât cu ochii deșchiși somna și cu toată fantazia deșteptată visa. În care vis părerea chipuri ca acestea închipuindu-i îi zugrăvia:

Hamelonului cu aer a să paște și cu vânt a să hrăni firea fiindu-i, precum pre marginea unii ape îmblă i să părea, unde niște hingiuri dese și înghimpoase și niște copaci frundzoși și umbroși era, atâta cât de desimea și grosimea umbrelor ce avea, precum de tot soarele le lipsește și preste tot întunerecul îi căptușește i să părea. **Aședară, el îmblând și prin întunecoasă ceața aceia orbăcând, departe înainte precum o zare de foc vede i să păru, spre carea cu toată nevoința năzuind și la dânsa**

apropiindu-să, vădzu că atâta de mare era focul carile cu mare văpaie ardea, cât cu vârvul parăi nuării ceriului pătrundea, unde stihia focului cu apa nuărului mari și groznice trăsnete și plesnete făcea (precum aceste doaă trupuri de stihii goale unul pre altul a nu priimi și vrăjmășește una pre alta a strica și a împrăștiia obiciuite sint). **Iară în mijlocul focului o jiganie groznică vădzu**, carea la chip ca șopârla, însă cu multul mai mare și mai groasă a fi i să părea. **Aceasta în toate părțile prin pară primblându-să, fără sațiu jăratecul păștea și de mare lăcomie și spudza înghiția**, nemică cevași de atâta înfocată văpaie betejindu-să. **Hameleonul așe de cu dulce mâncarea sulimendriții vădzind** (căci așe să numia jigania aceia), lucru carile nici odânăoară stomahul ei îl simțisă, **foamea în mață i să scorni** (că din multe pofta sufletului neclătită ar fi, de n-ar fi simțirile pre dinafară iscoditoare și apoi îndemnătoare). Foamea dară începând, mănuntăile i să întor cea și stomahul tare îl chinuia. Carile de toată știința a simțire ca aceia gol, cu de moarte țipete: «vai, mațele, vai, mănuntăile, vai, pânțele, vai, vintrile mele!» a să văieta și a să văiera începu. Și leacul aceii necunoscute boale, ce ar fi și unde s-ar afla, nu știia. Așe el într-acel chip mișelos chinuindu-să, salamandra din mijlocul focului: «O, sărace, strigând, dzisă, ce poate fi acest chin, carile așe de fără milă te-au apucat și ce această lacomă căutare și nesățioasă mâncare spre bucatele mele?» Hameleonul, fără «vai și vai», altă nu dzicea, și fără «moriu și moriu», altă nu răspundea. Ce mai pre urmă cu langed glas dzisă: «Simțire nesimțită simt și pătimire nepătimită pat, o, domnul mieu și împăratul focului (că Hameleonului precum salamandra bodzul focului să fie i să păru)». **Hameleonul la toate amăgitoriu, iară la aceasta să amăgi, căci în hrană și în mâncare deosăbire a face neștiind, i să păru că jăratecul fără primejdie și focul fără nevoie a înghiți și a mistui va putea. Ce răul rău pate, că în locul foamei sațiu cu arsură și nesuferite durerile i să înmulțiră. Salamandra dzisă:** «O, ticăloase, au nu știi că foametei hrana și setei băutura îi ieste leacul? Însă nu tot stomahul toată bucata mistuiește, nici tot gâtletul toată băutura priimește, nici altă jiganie, fără de mine, foc a paște poate că cine pentru desfrânata poftă orânduiala firească covârșește, acela în focul lăcomiei sale (ca tine acmu) să pe depesește, a căruia stângere și potolire foarte cu greu și mai nici cu greu să găsește. **Ce tu acmu**, mai multă zăbavă nefăcând, **cum mai curând aleargă, cearcă și unde oaăle șerpelui vii afla, nezăticnit le bea, căci după mâncare ca aceasta, băutură ca aceia trebuie**, că numai acelea doară văpaia carea în droburile tale s-au ațitat a stânge vor putea». Hameleonul, de leac ca acesta de la sulimendriță înțelegând, macar că nu fără mari slăbiciuni și leșinături, însă îndată prin toate malurile a cerca, toți câmpii și dealurile a cutreiera și toate borteale copacilor, gaurile țarmurilor și crăpăturile pământului a scociorî începu (că la cel bolnav sănătatea de mare preț ieste, pentru carea toate în cumpănă puind, mai iușoare a fi le socotește). **Deci după multă și cu multe dureri, trudă și ostenință, oaăle șerpelui, carile ohendra să cheamă, într-un loc a afla i să tâmplă, pre carile, de mare arsura mațelor, îndată și fără de nici o îngăimală le sorbi.** Aședară, de cu grabă dacă oaăle bău, precum arsura mațelor ce avea i s-au potolit i sa păru. Însă după fire doftorul, după doftor leacul și după leac ca acela tămăduirea carea i să cuviniia îi vini, de vreme ce nu chipul boalei în chipul sănătății, ce forma răului într-altă formă mai rea și mai cumplită s-au mutat. Căci **oaăle ohendrii în călduros pânțele Hameleonului coborându-să, nu spre mistuire, ce spre zămislire clătire a face începură** și acmu embrionați puii ohendrei după a lor fire pânțele îi fărâma și, pentru ca în lumină să iasă, vintrele îi spinteca (că cine cu lăcomie acul cosătoriului înghite, acela cu mare mișălie fierul arătoriului borește), și așe, săracul Hameleonul iarăși spre moarte să bătea, iarăși munci și dureri de naștere îl cuprindea, în locul leacului otrava și în locul sănătății moartea cunoștea, dară ce să facă și de ce să să apuce nici știia, nici să pricepea. **Puii ohendrii din pânțele-i ieșind, peste trup i să împletecia, de grumadzi i să colăcia, îl pișca, îl mușca, și nu laptele, carile nu avea, ce sin gele, carile de prin toate vinele i să scurea, îi sugea.** Într-acesta chip puii ohendrii și născuții lui și atâta de cumplit din toate părțile de viață deșertându-l, și cu toapsăc și venin împlându-l, în dureri așe mari și chinuri așe nesuferite, îndată oteșirea în minte nu-i venia. Ce mai târziu de mare și minunată **puterea cornului Inorogului asupra a toată otrava aminte își adusă** (căci și de altă dată de otrăvită a văzduhului putregiune mântuindu-l, cu sănătatea vieții îl dăruisă) și așe, din pădure la munte **într-un suflet alergă, ca doară pre Inorog**, de binele său

făcătoriu, **unde va afla va putea. Pre carile într-un munte prea înalt și loc prea aspru și fără suie aflându-l**, i să părea că pre o stincă înaltă în simceaoa muntelui șede, iară din toate părțile prăpăști, hârtoa pe și păhârnituri groznice era, atâta cât căutării ametală adu cea. Iară **din văzduh și peste vârful munților îi păru că o pasire neagră, cu mare vâjiituri viind, pre luminos și lunecos cornul Inorogului vrea să să puie**. Inorogul cu capul clătind și cornul cutremurând, pasirea cu picioarele de neted și luciu cornul lui a să lipi nu putea. Câtăva vreme pasirea să să puie, Inorogul să o surpe și războiu ca acesta făcând, odată să tâmplă ca Inorogul în curmedziș cu cornul lovind, câteva pene din aripa cea dreaptă a pasirii să rumpă. De care lucru, pasirea, slăbindu-să și de multă luptă ametind și obosindu-să, în mieșalos chip, giumătate zburând, iară giumătate prăvălindu-să, în prăpastea dedesupt să coborî (că înălțarea înflaților cu mintea, ca penele în aripi, iară sfârșitul lor ca pasirea zmultă rămâne). Hameleonul, într-atâtea dureri ce să afla, frumoasă privala aceii monomahii durerile a-și uita îl făcuse (că când puterea sufletului chiară în privala înțele gerii să înfige, atuncea toate simțirile trupului dinafară amur țesc). **Ce a luptii privală săvârșindu-să**, boldurile și strămurările patimii la simțirea durerilor îl întoarsă. Ce, precum s-au dzis, unde Inorogul șede, nici loc, nici nedejde de suit **Hameleonul** având, de departe, cu mare umilință, **patima își povestii** și: «Milostivește-te, milostivește-te asupra ticăloșiii mele!» **striga. Inorogul dzisă**: «Ce fel de patimă ieste carea te chinuiește?» **Hameleonul răspunsă**: «Întâi foamea langedzind, apoi focul m-au pârjolit, iară mai pre urmă puii carii am născut m-au prăpădit; și iată că, de nu mai curând milostivirea ta asupra slăbiciunei mele va agiunge, pierit și prăpădit sint, căci altă nedejde și năzuire vieții mele n-au rămas». Și iarăși din toată inima: «Agiutoriu, agiuto riu! striga, și cornul plecându-ți, din otrava ce mă putredește, mântuiește-mă!» să ruga. **Inorogul răspunsă**: «Leacul și puterea leacului cornului meu spre otrava carea dinafară vine slujește, iară nu spre veninul carile dinluntru să naște (că răutatea boalii doftorii o tămăduiesc, iară boala sufletului leacurile apoteca rilor nu știe). Ce pre cât a socoti pociu, **receta leacului tău aceasta ieste: cornul cămilii, coama șerpelui, ochiul guziului orb și unghile peștelui luând, în laptele aspidiei le fierbe, până din dzece ocă, dzece dramuri vor rămânea, carile în chipul alefiului făcându-să, când soarele ca luna va scădea cu o parte pre la rane te unge, iară cu altă parte la sfârșitul soarelui, apă din fărnușuri de marmure și din pilituri de aur storcând, o amestecă, și în chipul șerbetului făcând-o, o bea, și așe leacul îți vii afla**». Hameleonul chipul leacurilor audzind și precum în batgiocură îi dzice socotind: «Vai de mine, vai de mine, dară unde și cine poate lucruri nevădzute, neaudzite ca acestea să afle?» Și cu strigarea deodată să deșteptă”.

Direcții de discuție

1. Care este structura *Istoriei ieroglifice*? → tematică + rezumatul textului
2. Care sînt personajele principale ale romanului?
3. Care sînt episoadele semnificative ale desfășurării epice?
4. Care sînt consecințele trecerii de la cronică la roman din punct de vedere formal și din punctul de vedere al conținutului? → elemente de tehnică narativă, modurile de expunere, atitudinea narativă, tipuri de text, structuri tematice, ideologia auctorială etc.
5. Care sînt elementele de modernitate a textului? (structura alegorică-caricaturală, ironia, răsturnarea ordinii temporale, dramatizarea discursului în „teatrul cititorilor” → jocul cu măști, discursurile mentale ale personajelor, reproduse (Lupul „în sine zisă”) sau narativizate (reprodus de narator) → „povestirea de gînduri” (E. Sorohan), scrisorile fictive, visul Hamelonului (multiple funcții: narativă, anticiparea sfîrșitului, *mise en abyme*, expresivă (în raport cu autorul), simbolică în raport cu cel care visează, ca pretext „hermeneutic”), poveștile edificatoare etc.

Fragmente obligatorii: Toate elementele de paratext: *Izvoditoriul cititorului, sănătate, Iarăși cătră cititoriu, Scară a numerelor și cuvintelor stăine tîlcuitoare, Iarăși cătră cititoriu, Scară a numerelor și cuvintelor ieroglificești tîlcuitoare*

Părțile I, II, VI, VII

Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*

Plan de analiză

1. Structura paratextului

- Care sînt elementele care compun paratextul *Țiganiadei*?
- Care este rolul *Prologului* și al *Epistoliei închinătoare*?
- Care sînt ideile principale ale *Prologului* și ale *Epistoliei închinătoare*?
- Care este relația dintre autor și cititor în *Prolog*?
- Ce legătură se stabilește între text și notele de subsol? Care importanță au reacțiile din note în construirea sensului operei?

2. Arhitectura textului

- Care sînt planurile narative în jurul cărora se construiește acțiunea epopeii?
- Care sînt personajele principale și ce relații se stabilesc între ele? Care sînt principalele direcții tematice ale *Țiganiadei*?

3. Interpretați textele:

„Să fie preceput ș-alte neamuri a Europei prețul voroavei și dulceața graiurilor bine rînduită, adecă ritòrica și poesia, cum au înțalesu-o elinii și romanii, o! câți eròi slăviți să ar ivi dintre vîrvari, sau doară din cei ce să numea sălbateci, pe carii oameni luminați, lipsind, întru neamul lor și pe vremile când au trăit, un Omèr ș-un Virghil, vecinică i-au acoperit nepomenire. Ș-unde era Ector, cel a Troii naltă sprijană, și Ahil, tăria și zidul grecilor, de nu să ar fi născut cîntărețul Omèr?

Deci nu pentru că numai Ellada și Roma au putut naște oameni înalți și viteji luminați, ne mirăm cetind viețile slăviților eroi elinești și romani, ci mai vîrtos pentru că Ellada și Roma au crescut oameni întru podoaba și măestria voroavei deplin săvârșiți, carii cu suptirimea și gingășia condeifului său, au știut într-atîta frumsăța pe eroii săi, cât noi astezi, necunoscînd pe alții asemenea, ne uimim de mare-sufleția, naltă-cugetarea, bărbăția ș-alte vîrtuți a lor, și doară nu luòm sama că mai mare partea întru aceasta este a scriptoriului”. [...]

Răvîrsîndu-și întru mine nește scînteii din focul ceresc a muselor, bucuros aș fi cîntat doară pre vreun eroe dintru cei mai sus numiți; însă băgînd de samă că un feliu de poezie de-aceste, ce să chiamă epicească, poștește un poet deplin și o limbă bine lucrată, nesocotință dar ar fi să cînt fapte eroicești, mai vîrtos când nice eu mă încredințîz în putere, iar neajungerea limbii cu totul mă desmîntă...

Cu toate aceste, răpit fiind cu nespusă poftă de a cînta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicînd *jucăreauă*, vrînd a forma ș-a introduce un gust nou de poezie românească, apoi și ca prin acest feliu mai ușoare înainte deprinderi să se învețe tinerii cei de limbă iubitori a cerca și cele mai rădicate și mai ascunse desișuri a Parnasului, unde lăcuiesc musele lui Omer și a lui Virghil!...

Eu (spuind adevărul!) vrui să mă răpez într-o zburată, tocma la vîrfurile muntelui acestui, unde e sfîntariul muselor, ca să mă deprind întru armonia vîersului ceresc a lor; dar ce folos! Căzui și eu cu mulți alții depreună, și căzui tocma într-o baltă, unde n-auzii numa broaște cîntînd!...

Pentru aceasta, pînă la un alt prilej, când mi să va lovi să beu din fîntîna curatelor surori, primește, iubite cetitoriu, cu bună voință această izvoditură!... și socotește cu priință, aducîndu-ți purure aminte că apa de baltă nice odinioară nu este limpede ca de fîntînă. (*Leonachi DIANEU*)

„Eu socotesc că țiganii noștri sunt foarte bine zugrăviți în povestea aceasta care să zice că ar fi fost scrisă mai întîi de Mitrofîn ce au fost de față la toate și care la nunta lui Parpangel au iscodit un epitalamion sau cîntare de nuntă; de unde țiganii lesne vor cunoaște pe strămoșii săi. Însă tu bagă samă bine, căci toată povestea mi se pare că-i numa o alegorie în multe locuri, unde prin țigani să înțăleg ș-alții carii tocma așa au făcut și fac, ca și țiganii oarecînd. Cel înțălept va înțălege!...” (*Epistolie închinătoare*)

„Icea râd și șuguiesc o parte,
Colea sărutând să strâng în brață,
Iar' alții caută și mai departe
Și, ca când n-ar fi nime de față,
Fără de nunu mare fac nuntă
Ș-aduc lui Amor jârtvă necruntă¹”

Cel rău știa că-a Romicii față
Mai la mulți tineri țigani plăcusă,
Deci învălind' o-într-o neagră ceață,
O răpi din tabără ș-o dusă
Tocma-întrăcea curte-a lui vrăjită,
Din afară cu totul aurită²”.

Acest lucru pre gloata murgie
Umplușă de jele și de frică.
Dar', o tină Parpangele, ție
Nu-ți mai tihnește-în lume nimică
Și te mistuiești cu jele ascunsă
De când Romica ta să răpusă.

După ce prin tabără ș'afară
Prin lunci, prin văi, prin cele dumbrave
Bietu-ș' caută pierduta fecioară,
Slăbindu-i picioarele cimpave,
În urmă, de dor și jele mare,
Să trînti gios și vru să să-omoare. (II, 83-86)

Cîntecul al VIII (Strofele 20-30)

Argumentu

*Țiganii merg și neștiind unde
Să scape de-o nevoie, dau pe-alta;
Sătana-într-o mănăstire s-ascunde,
Vrînd să bage pe frați întru balta
Necurăției; iar' Hamza-arată
Sultanului turcimea-înțapată.*

Nu trecusă-un ceas și jumătate
De când tabăra în somn apucasă,
Când iacă vin din părțile toate
Vaiețe, strigări cu larmă groasă
Și tocma-în cescuțurile scumpe
Prelina păusare le rumpe.

Căci cu toată-această pază bună
Beleaua vini ca și chieamată.
Întii lui Drăgan prin urechi sună
Ca când ar auzi ceva și iată!
Grohăind vrăjmașul și sosește!
Iar' Drăgan din inimă slăbește.

Mai vartos oblicind că neștine
Sâlea cu mânuri și cu picioare
A sui pe măr, nici „vai de mine!”
Putu striga, nici „stăi!” și „care!”...
Că tot sângele-îi pieri din față,
Iar' ochi îi cuprinsă neagră ceață³.

Știu că mulți așteaptă dintre voi
Cu nerăbdare, ca să le spun
Ce felii de vrăjmași sau tâlhăroi
Au fost care-au făcut acel sun
Și cine-au fost îndrăznețul care
Pusă pe Drăgan întrăcea stare?

Cu adevărat Omir ș-alții poeți
De frunte-așa curund nu vă-ar spune,
Dar' eu, care-s dintru lăeți,
Nu precep atâta-îmbieciune,
Ci voi povesti lucru cum este,
Și vă-încredințaz că nu-i poveste!

Îmblând o grămadă de gligani
Încoale și-încoace prin păduri
După hrană,-ajunsă la țigani,
Și spăimântată de-atâte guri
Vorbitoare, cu mare grohniere
Păn' la mărul lui Drăgan fugiră.

Iar' un urs carele mai nainte
Sosisă-acolea și mânca mere,
Spăimântat de năvala fierbinte
A gliganilor, fără-îmbiere
Sări pe măr în sus, neștiind
Că-acolo era Drăgan păzând⁴.

Drăgan săracul de cap amete,
Scapătă din creanga-în care șede
Și cade-ursului tocma-între spete,
Care pierzându-și cumpăna ș-dede
Peste cap cu groaznică sberare.
Gliganii dau fuga pe cărare.

De-atâta sunet și de năpraznă
Cele alte străji să-înfiorară,
Iar' ursul văzându-să de caznă,
Nici el, măcar mânios, de-astă-oară
Află de folos a rămănea-în loc,
Ci fugi ca și pârlit de foc.

Căci Drăgan care, prin o ciudată
Tâmplare, în zios căzând s-aninasă
Între doao crenge,-atunci deodată
Trezindu-să, gândeai că va să-i iasă
Sufletul, așa sbiera de tare,
Ca când toți turcii i-ar sta-în spinare.

O, câte minuni face-o tâmplare!
Iacă tocma-întrăcea-învăluială,
Străjile s-aud strigând: „Stăi... care!...”
Care ești, măi!...” și gătând năvală,
Nu de voie bună, ci de frică,
Căci încă nu văzură nimică⁵.

¹ Aici eu nu înțeleg ce va să zică poeticu, ce felii de jârtvă necruntă aduc. Onoch. a) Așa au aflat scris! Mândrilă. b) Adecă să iubesc fără a fi cununați! C. Adevărovici.

² Dar ce scopos au avut cel rău de a răpi pe Romica, nu să spună aici? Simplițian. a) Dacă poeticul n'au aflat la izvod pricina, de bună samă nice noao poate să spuie, căci el încă nu știe. Onoch. b) Poate că să va ivi din cursul poveștii; să așteptăm puținel. J. Răbdăceanul

³ Spune aici poetul un lucru poznit, adecă că Drăgan ce era rânduit la straje s-au suit într-un măr pădureț, și fiind acolo îi părea că aude ceva. Și ascultând, iacă sosește vrăjmașul supt măr grohăind (cum fac porcii), iar el săracul, atunci slăbi la inimă, însă oblicind apoi că cineva să suie pă măr în sus, cătră dânsul, atunci el cu totu ameți de cap. M. P.

⁴ Zice poetul: știu că s-or mira mulți de acest lucru, neștiind ce nepreteni au spăriat întratâta pe Drăgan. Deacă aș fi eu (adauge poetul) un poet de frunte, cum au fost Omer, v-ași ținea mai mult întru așteptare și prelătând povestea cu meștersug, însă fiind eu un poet de rând, adecă de toate zilele, eu îndată voi spune. Apoi începe a spune povestea minunată și zice că fiind Drăgan în mărul pădureț, peste puțin sosi acolo un urs și începu a mânca mere, iară o grămadă de porci sălbateci spăriați de tabăra țiganilor încă ajunsă acolo; ursul înspăimântat de grohăitul lor, în pripă sări și începu a să sui pe măr în sus, neștiind că acolo, deasupra lui, este Drăgan păzând. M. P.

⁵ Merge mai încolo poetul cu povestea și zice: Drăgan oblicind că oarecare merge suind cătră dânsul, leșină de frică și căzu ca mort, iar căzând nimeri pe bietul urs tocma în spate; și așa fu de norocos, că el însuș apoi căzând mai departe, nimeri între doao crenge care îl opriră, și el rămasă ca și spânzurat. Iar' ursul săracul, izbit fiind căzu cu capu în gios, peste porci carii înspăimați de atâta larmă dedere fuga care încătore. M. P.

Lirica de meditație. **Ion Heliade Rădulescu și Grigore Alexandrescu**

Plan de discuții

1. Care este viziunea scriitorilor romantici despre poet și poezie?
2. Care sînt temele recurente ale poeziei romantice?
3. Care este raportul romantismului românesc cu romantismul european?
4. Care sînt coordonatele tematic-ideologice ale liricii de meditație (Ion Heliade Rădulescu și Grigore Alexandrescu)?
5. Care sînt motivele recurente în lirica de meditație la Ion Heliade Rădulescu și Grigore Alexandrescu?

Interpretați următoarele fragmente:

„Nici rima, adică potrivirea sau împerecherea versurilor, nici numărul silabelor nu pot să facă poezia. Ea stă în descrieri, în sentiment, întru înălțarea duhului și a inimii, și într-aceeași vreme își are scaunul său în armonia vorbelor și mărimea limbei.

În toate veacurile, oamenii cu inima uscată și rece au disprețuit pe poeți, și laudile veacurilor viitoare i-au răsplătit după vrednicie. Cele mai vechi religii, cele mai înțelepte legi, cele mai însemnătoare civilizații, toate sînt datoare poezilor. Ei mergea înaintea tuturilor noroadelor lumii întregi cu lira în mînă pe deosebite drumuri ce au umblat. Poeții singuri au dat pricină și au împins înainte spre sporire toate înțelegerile. Dacă soțietatea este un trup, sentimentul poeziei și al meșteșugurilor este sufletul care îl însuflețește și îl nobilează” (...).

(I. Heliade Rădulescu, *Pentru poezie*, 1832)

„«Pentru ce nu publici scrierile dumitale?» întrebai mai deunăzi pe un bărbat de spirit și de gust care ține ascunse în portofoliul său mai multe manuscrise de poezii. «M-am speriat, îmi răspunse, de când am văzut atîția poeți»... Negreșit, niciodată nu am avut mai multă îndestulare, nu zic de poezie, ci de versuri. De unde vine aceasta? Poate în parte din greșita idee că arta poetului ar fi mai ușoară decât a prozatorului, după cum socotim cei mai mulți, atunci când intrăm în cariera literelor cu toată încrederea juneții și neexperienței; poate însă asemenea dintr-o lege înaltă care va ca poezii să fie cele dintâi instrumente ale geniului noroadelor, când geniul acesta începe să se deștepte. În adevăr, armonia avînd o atracție naturală pentru cei mai mulți oameni și versurile frumoase întipăririndu-se cu lesnire în memorie, toți aceia care la începutul civilizațiilor simt, sau cred a simți, în sufletul lor o scînteie divină aleg instrumentul acesta ca cel mai sigur spre a-și răspîndi ideile lor. De aceea poezia e cea mai antică artă a spiritului omenesc; de aceea legile popoarelor celor antice erau scrise în versuri; de aceea în ierarhia literelor poezia are un loc așa de înalt. Ea face cea mai mare parte a gloriei națiunilor; și cele mai însemnate fapte, cele mai înalte descoperiri au trebuință de ajutorul ei ca să poată trăi. Dar cu cât arta e mai frumoasă, atît este mai anevoie; cu cât sunt mai rari poezii care au lăsat numele lor la veacuri, atît mai numeroși aceia care s-au pierdut în adîncul uitării. Faimosul Béranger, puternicul liric al timpilor moderni, poet popular cu aristocratice forme și unul din capetele cele mai rezonabile ale Franței, zice că multe din cîntecele sale cele mici l-au costat două și trei săptămîni de lucru, mărturisire ce dovedește cîtă strășnicie trebuie să aducă un autor la compunerea scrierilor sale; căci arta este așa de întinsă și variată, frumosul are atîtea nuanțe delicate și fugitive, lucrările imaginației atîta trebuință de ale rezonului ca să poată ajunge ținta lor, care este frumosul ideal sau strălucirea adevărului, după cum zice Platon, încît nu este de mirare dacă desăvîrșirea lipsește la mulți, căroră însă nu le lipsește talentul, și dacă literatura noastră mai ales, a căreia parte poetică nu se compunea pînă în anii din urmă decât de niște balade tradiționale, inspirații necultivate ale suferinței și ale naturii sălbatice, nu este, zic, de mirare, dacă literatura noastră n-a produs încă nici un cap d-operă care să poată sluji de model netăgăduit: acelea nu ies decât în literaturile formate și în limbile statornicite, după cum o știu mai cu osebite toți aceia care scriu și, prin urmare, cunosc influența ce are limba asupra stilului.

Ce pot zice acum de poeziile mele? O parte din ele s-au mai tipărit la Iași, în anul 1842, și defavorul de care mă bucuram atunci a contribuit negreșit la primirea ce li s-a făcut, după cum se întâmplă cu tot ce este poprit. Retipăririndu-le acum, am șters pe unele, am vrut să îndreptez pe altele, și am adăugat câteva, între care unele sugeturi l istorice de un interes național și, prin urmare, și mai puțin egoist; căci eu sunt din numărul acelora care cred că poezia pe lângă neapărata condiție de a plăcea, condiție a existenței sale, este datoare să exprime trebuințele societății și să deștepte sentimentele frumoase și nobile, care înalță sufletul prin idei morale și divine, pînă la viitorul nemărginit și în anii cei vecinici.

Sunt departe de a crede că am tratat aceste sugete cu tot interesul de care sunt priimitoare. Dar o scriere este totdeauna un mijloc de a face alta mai desăvîrșită, și eu voi fi cel dintâi a aplauda pe acela ce va face mai bine”.

(Gr. Alexandrescu, *Cîteva cuvinte în loc de prefață*, 1847)

Decât în frumoasa noapte când plâpânda-i lină rază
A iubitei mele frunte cu vii umbre colora,
O priveliște c-aceea ochii-mi n-au putut să vază,
Lun-așa încântătoare n-am avut a admira.

Și întâi, ca o steluță, ca făclie depărtată,
Ce drumețul o aprinde în pustiuri rătăcind,
În a brazilor desime, în pădurea-ntunecată,
Printre frunze clătinate, am zărit-o licurind.

Apoi tainicele-i raze dând pieziș pe o zidire,
Ce pe multe se ridică, locaș trist, nelocuit,
Mângâie a ei ruină cu o palidă zâmbire,
Ca un vis ce se strecoară într-un suflet pustiit.

Apoi glob rubinos, nopții dând mișcare și viață,
Se-nălță și, dimprejuru-i dese umbre depărtând,
Pe-ale stejarilor vârfuri, piramide de verdeață,
Se opri; apoi privirea-i peste lume aruncând,

Lumină adânci prăpăstii, mănăstirea învechită,
Feudală cetățuie, ce de turnuri ocolită,
Ce de lună colorată și privită de departe
Părea unul din acele osianice palate

Unde geniuri, fantome cu urgie se izbesc:
Și pustiul fără margini, și cărarea rătăcită,
Stânca, peștera adâncă, în vechime locuită
De al muntelui sfânt pustnic ce sârmanii îl iubesc

Erau dulci acele ceasuri de extaz și de gândire:
Șoaptele, adânci murmure ce iau viața în pustii,
A mormintelor tăcere ce domnea în mănăstire,
Loc de zgomot altădată, de politici vijelii.

Noaptea, totul astei scene colosală de mărire,
Două nobile instincte cu putere deștepta;
Unu,-a cerului credință, altu,-a patriei iubire,
Ce odată-n aste locuri pe strămoși îi însufla.

Munții noștri-au fost adesea scump azil de libertate,
Și din vârful lor românii, torent iute, furios,
S-aruncau; mulțimi barbare pentru pradă adunate,
Lei sosind, era la fugă ca un cerb rănit, fricos.

.....
.....

Cu trufie craiul ungur către țară-naintează [1]
Sunt plini munții de oștire, sună zalele de fier;
Pintenii lucesc; la lună săbiile scânteiază;
Basarab încheia pacea cum vrăjmașii lui o cer
Dar românii nu vor pacea, nu vor trista umilință
Ce asupra-le aduce un necinstitor tractat:
Ura lor e nempăcată; în a lor crudă dorință
Cuprind munții, închid drumul ungurului spăimântat.

Astfel e atunci omorul, cât ostașul încetează
Obosit, și riga singur cu puțini scapă fugind;
Strălucitele-i veșminte le aruncă el de groază,
Plânge și în a sa țară se întoarce blestemând.

Niciodată astă lună ce înoată în tărie,
Ca fanal purtat de valuri pe a mărilor câmpie,
Mai mult număr de cadavre de atunci n-a luminat,
Niciodată mândru vultur ce-n văzduh se cumpănește,
Acel domn al atmosferei ce un veac întreg trăiește,
De o pradă-așa bogată încă nu s-a-ndestulat.

Se găsesc ș-acum pe râpe bucăți de armuri zdrobite;
Am văzut întinse piteni de rugină putreziți,
Și pe-al *războiului munte* monstruoasele morminte
Unde șefii ungurimii zac cu toții grămădiți.

Dar românii, fii ai celor ce-n vechime se luptară,
Cu sudori adăp pământul, câștig hrana în dureri;
Sunt plugari; și alte nume, oameni noi se înălțară,
Oameni nensemnați și mândri de vechimea lor de ieri.

Străini prinți ce ne-apăsară au dat lor drept mângâiere
Averi, cinsti, care odată se-mpărțeau drept răsplătiri,
Monopol fac azi de drepturi; în a lor scurtă vedere
Propășirii neînvînse pun ei dese-mpotriviri.

Nu e-așa legea naturii, nu e-așa a țării lege;
Ca tot ce nu e la locu-i va cădea trufia lor:
Al sudorilor străine rod ei nu-l vor mai culege;
Va fi mare tot românul, țării lui folositor.

Cugetări adânc ascunse, idei drepte și înalte,
Ce în inimile-alese ura lor le apăsa,
Vor vedea lumina zilei; și în formă de mari fapte,
Sub privirea providinței, lumii se vor arăta.

(Gr. Alexandrescu, *Răsăritul lunii. La Tismana*)

„Viața e o luptă, o dramă variată
Și actu-i cel din urmă în veci e sângerat:
Moarte-l încoronează, moartea neîmpăcată,
Care în a sa cale pe nimeni n-a uitat.
A, întorcând privirea spre veacurile trecute,
Și nencetat pământul văzându-l pustiit,
Văzând tot aste rele, tot zile neplăcute,
De soarta omenirii din suflet m-am mâhnit!
Câte feluri de chinuri asupra-i se adună!
Însă vezi cum nădejdea o-nșeală nencetat?
Cu o dulce zâmbire vine, ținând de mână
Icoana fericirii. Dai s-o prinzi... A scăpat.

Astfel un vis ți-arată o iubită ființă;
Astfel cu bucurie voiești s-o-mbrățișezi,
Dar astfel umbra-nșeală zadarnica-ți silință;
Acum din mâini îți scapă, acum iarăși o vezi.
Dacă în cartea soartei omu-ar ști să citească,
Să-și afle fiecare grozavul viitor,
Cine-ar mai vrea, Stăpâne, aicea să trăiască,
Când lumea e de chinuri nedeșertat izvor?
Vremea de-acum, trecutul, a-l ști avem putere,
Numai ce-o să se-ntâmpile noi nu putem vedea;
Dar când ceasul sosește, când năluca pierde,
Se trage deodată și veșnica perdea.”
(Gr. Alexandrescu, *Meditație*)

„De zgomot departe, în vesela vale,
A cărei verdeată ades am călcat,
În liniștea nopții, privirile tale
Se-nalță, se ațintă pe cer luminat.

De unde oar' vine a ta reverie?
Ce visuri plăcute în preajmă-ți se joc?
Admiri tu natura, a ei armonie?
Citești viitorul în literi de foc?

Sau cauți departe o stea favorită,
Ce crezi că asupra-ți privește zâmbind?
Dar nu, e instinctul de-o viață dorită,
Ce n-o află omul aicea trăind.

Căci sufletul nostru, ca raza de soare,
Ce-și are-nceputul mai sus de pământ,
Deși luminează a sa închisoare,
Își află în ceruri izvorul cel sfânt”.
Gr. Alexandrescu, *Reveria*

I. „O altă auroră în sufletu-mi lucește,
Rază necunoscută d-a altor lumi ziori;
Ochii mi se deschide, și-n ochii mei zâmbeste
Ziua zilelor noastre, vecii netrecători.

Veacurile, viața-mi ca nopți se strecurară,
Ș-încovoiat pe groapa-mi o văz ca s-a deschis
Ș-îmi face loc printr-însa să trec preste hotară —
E poarta vecinicii!... și mă deștept din vis!

Fruntea-mi albită toată către pământ se lasă,
Brațele-mi rezemate toiagul meu apasă;
Iar sufletu-mi se-ntoarce și cată înapoi...

O, zile! sau ce nume vouă vi se cuvine?...
Dar ați trecut! ce trece mai mult el nu mai vine.
Era mai dinainte să vă întreb pe voi.”

III. Dar visu-și schimbă fața, se prefăcură toate
Și parcă de când lumea părinți nu am avut;
Simții cruzimea soartei în recea străinătate
Și mă văzui în lume pustiu, necunoscut.

Ai mei mă părăsiră; p-a mea copilărie
Grijile dau năvală, nevoia cunoscui;
Se veștezi pe fața-mi oricare bucurie
Ș-orice amar al vieții până în fund băui.

În voile-ntâmplării, întru a mea sudoare
Îmi câștigam o hrană abia-ndestulătoare,
Împins de vântul soartei sub cer fără senin,

Fără nici o povață și făr-adăpostire
În voia-mi ne-ndrăzneată și făr îngrijire.
Cât e de crud să te-afli între ai tăi străin!

II. Ce noapte variată! ce groaznică vedere!
Stai! Îmi aduc aminte: în vis eu mă făceam
C-aș fi fost prunc, îmi pare, și fără griji, durere,
În casa părintească cu grijă mă creșteam.

Trei frați ce avusesem părinții mei pierdură
Și rămăsesem singur cu-al lor fierbinte dor;
Trei fii creștea în mine tânăra lor căldură
Și le zâmbea în mine toată nădejdea lor.

La vârsta mea, în chipu-mi c-o lungă suspinare
Ei se uita, și-n ele afla asemănare
Acelor umbre scumpe ce ne-ncetat vedea.

Eu nu știam necazul, nu cunoșteam mahnire,
Lipsa mi-era străină, ș-orice nenorocire;
În brațul îngrijirii răul nu îndrăzneam.

Dar visu-și schimbă fața, și iarăși lângă mine
Văzui acea ființă ce-atâta o iubeam.
Dar ce fel de schimb magic la ochii mei îmi vine!
P-acea ființă scumpă eu n-o mai cunoșteam.

Pare că era rece l-adânca mea durere;
O, taină-ngrozitoare, abia îmi răspundea!
Căutături fatale avea a ei vedere,
Și când vorbea, ca trăsnet în sufletu-mi izbea.

Ca cugetul, ca umbra era nedezipită,
Vrăjmașă pe odihna-mi era neîmblânzită;
Zicea că mă iubește, și-n dragoste-i turba.

Ura-i îmi era pace și dragostea-i osândă,
Rece-ntr-a ei mânie și foc când era blândă;
Ce-amestec și într-însa, și-n mine volbura!”

I. Heliade Rădulescu, *Visul*

„Blând serafim! o, înger! ce este-a ta solie?
Care îți este slujba? Ce vrei aicea jos?
Pacea vestești tu lumii? Pacea aduci tu mie?
Ce flăcări pui în sânu-mi, o, serafim frumos?!

Ochii tăi... e seninul,	Ființa-ți luminează,
Buza ta e zâmbirea,	Mărirea te-nconjoară,
Fața ta e blândețea,	Liniștea te-nsoțește:
Ca pieptu-ți nu e crinul;	Pasu-ți de naintează,
Dragoste ți-e privirea,	Slava-mprejuru-ți zboară,
Totul ești frumusețea.	Preajma-ți pace vestește.

Frumos serafim! îmi place
La tine a mă uita,
În ochii tăi a căta;
Lumina lor este lină!
În ochi-mi izbește plină
Blânda lor, senina pace.

Tu mă înveți cântarea,	Lira ta e cerească,
Tu îmi însuflă pieptul,	Glasul ei m-aripează,
Tu îmi arăți cărarea	Ființa-mi pământescă
Care merge d-a dreptul	În zborul său cutează
La fiica armoniei.	La scaunul veciei.

Și-n somnu-mi, și aieva ființa-ți mă-nsoțește;
Chipu-ți mi-e faț-oriunde, în preajma mea el zboară
Din soare se repede, din lună strălucește,
După pământ se nălță, din ceruri se coboară.

Pe la fântâni m-așteaptă, cu unda se răsfrânge,
Cu frunza îmi șoptește, cu zefirul suspină,
Cu valea îmi răspunde, cu patima mea plânge,
Cu dealul se înalță, cu câmpul se alină.

Cu floarea se dă-n leagăn, cu iarba undoiază;
Livedea îl arată, dumbrava-l subascunde;
În ziuă și în noapte, la umbră și în rază
Nu e nălucă, -mi spune, mă mângâie oriunde.

Războinice, viteze, heruvim înfocate,
Împlinitor prea strașnic urgiilor cerești!
Repede înger!

Ochii tăi scânteiază,	În urmă-ți e dreptate,
Brațul tău e puterea,	În preajmă-ți strășnicia;
Sabia-ți flăcărează,	Glasul tău mă străbate,
Cruntă îți e vederea,	Totul ești vitejia
Fața ta e fior!	Și fulger arzător!

Heruvim! mă-nfiorează	Inima-mi nu te uraște,
Înmulțita ta vedere,	Tremură l-a ta ivire
Mulții tăi ochi priveghează	Și-n adâncul ei se naște
Ca singura prevedere.	O firoasă cinstire,
Eu te văz, și mă sfîesc. Un foc arzător, ceresc!	

Tu-mi oprești raiul, mi-aduci aminte
A mea greșeală, și mă-ngrozesc!
Limba ta tace, n-auz cuvinte,
Dar îți ard ochii, ei îmi vorbesc.

Când viforul se scoală, când cerul se mînie,
Când negura se-ntinde, când norii se-mpletesc,
Când focul șerpuiește d-a lungul în tărie
Cu fulgerul, atuncea cu groază te privesc.

Când marea se răscoală, volbură-ntăritată,
Când undele-i muginde se nălță spumegând,
Ființa-mi ca o barcă de cuget spulberată
Pe fieșcare stîncă te vede amerințând.

Și când fumegă munții, vulcanul când turbează,
Când flăcări rotitoare până la ceruri zbor,
Când tremură pământul, văzduhul scânteiază,
Al meu suflet te vede în orice meteor.

Pe orice spăimîntează ș-ameriță viața,
În orice loc de groază, acolo te zăresc:
Ca tunetul ti-e glasul ca fulgerul ti-e fata!

I. Heliade Rădulescu, *Serafimul și Heruvimul sau Mîngîierea conștiinței și musturarea cugetului*

Lirica pașoptistă – Balada cultă și pastelul

plan de discuții

- Care sînt temele recurente în balada romantică pașoptistă? (*Baba Cloanța, Sora și hoțul, Crai-nou, Mihnea și baba, Zburătorul*)
- Care sînt trăsăturile specifice ale baladei romantice? (structură, atmosferă, personaje, viziune)
- Despre ce este vorba în baladele amintite mai sus?
- Care este viziunea asupra dragostei propusă în *Zburătorul* lui Heliade Rădulescu și în cel al lui Vasile Alecsandri?
- Care sînt temele recurente ale *Pastelurilor* lui Vasile Alecsandri?
- Care sînt atitudinile lirice specifice în *Pasteluri*?
- Interpretați următoarele texte:

„Baba Cloanța geme, plînge,
Căci fuiorul s-a sfîrșit,
Iar voinicul n-au venit!
Mînele cumplit își frînge,
Crunt strigînd spre răsărit:
«Sai din hău făr’ de lumină
Tu, al cerului dușman!
Tu, ce-n veacuri schimbi un an

Pentru-un suflet ce suspină,
Duhul răului, Satan!»
(...) Abia zice, și deodată
Valea, muntele vuiesc,
În nori corbii croncăiesc,
Și pe-o creangă ridicată
Doi ochi dușmani strălucesc!”
(Vasile Alecsandri, *Baba Cloanța*)

I. „Cînd lampa se stinge la negrul mormînt
Atinsă de aripi, suflată de vînt;
Cînd buha se plînge prin triste suspine;
Cînd răii fac planuri cum au a reține
În barbare lanțuri poporul gemînd;
Cînd demoni și spaime pe munți se adună
De urlă la stele, la nori și la lună,
Într-una din peșteri, în munte rîpos,
Un om oarecare intră curajos.

III. S-aude un zgomot de pași pe aproape,
Cum calcă strigoiul cînd va să dezgroape
O tînără fată... Colo... Ascultați!
Să fie satana cu ochii de focuri?

— «Hei! Cine să calce în negrele-mi locuri,
Se-ntreabă bătrîna... aici nechemăți!...»

Ea zice, și-n umbră un om se arată
Cu ochii de sânge, cu fruntea uscată,
Teribil ca locul în care intra.

— «Bătrîna, el zise, îți fă datoria!»

Și vorba-i, cum geme în zid vijelia,
Din colțuri în colțuri grozav răsuna”.

VI. Oriunde vei merge să calci, o, tirane,
Să calci p-un cadaver și-n visu-ți să-l vezi,
Să strîngi tu în mîna-ți tot mîini diafane
Și orice ți-o spune tu toate să crezi.
Să-ți arză plămîinii d-o sete adîncă
Și apă, tirane, să nu poți să bei,
Să simți totdeauna asupra-ți o stîncă,
Să-nclini a ta frunte la cine nu vrei.
Să nu se cunoască ce bine vei face!
Să plîngi! Însă lacrimi să nu poți vărsa,
Și orice dorință, și orice-ți va place
Să nu poți, tirane, să nu poți gusta!
Să crezi că ești geniu, să ai zile multe

Și toți ai tăi moară; iar tu să trăiești!
Și vorba ta nimeni să nu o asculte,
Nimic să-ți mai placă, nimic să dorești!
VIII. Mihnea încalecă, calul său tropotă,
Fuge ca vîntul;
Sună pădurile, fîșâie frunzele,
Geme pămîntul;
Fug legioanele, zbor cu cavalele,
Luna dispăre;
Cerul se-ntuneacă, munții se clatină,
Mihnea tresare.
Fulgerul scînteie, tunetul bubuie,
Calul său cade;
Demonii rîseră; o, ce de hohote!
Mihnea jos sare.
Însă el repede iară încalecă,
Fuge mai tare;
Fuge ca crivățul; sabia-i sfîrșie
În apărare.
Aripi fantastice simte pe umere,
Însă el fuge;
Pare că-l sfîșie guri însetabile,
Hainele-i suge;
Baba p-o cavallă iute ca fulgerul
Trece-nainte,
Slabă și palidă, pletele-i fîlfâie
Pe oseminte;
Barba îi tremură, dinții se clatină,
Muge ca taur;
Geme ca tunetul, bate cavalele
Cu un balaur.
(Dimitrie Bolintineanu, *Mihnea și baba*)

„«Vezi, mamă, ce mă doare! și pieptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obraji-mi se pălesc!
Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ș' ce-mi cere! și nu știu ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
În brațe n-am nimica și parcă am ceva;
Că uite, mă vezi, mamă? așa se-ncrucisează,

Și nici nu prinț de veste când singură mă strâng
Și tremur de nesațiu, și ochii-mi vâpăiază,
Pornesc dintr-înșii lacrimi, și plâng, măicuță, plâng.
Ia pune mâna, mamă, — pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
Un nod coala m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit»”.
(Ion Heliade Rădulescu, **Zburătorul**)

Dragă, dragă surioară,
Nu știi cântecul ce spune
Că prin frunzi când se strecoară
Raza zilei ce apune,

Fragii el din poală-i fură
Cu-a sa mână nevăzută,
Și pe frunte și pe gură
El o mușcă ș-o sărută.

Astfel vesel pe-o cărare
Glumeau gingașele fete.
Iar în luncă stau la zare
Doi voinici cu negre plete

Zburătorul se aruncă
La copila care vine
Să culeagă fragi în luncă,
Purtând flori la sân ca tine?

Soro, buza-ți e mușcată!
Fragii, poți să le duci dorul.
Spune,-n lunca-ntunecată
Nu-ntâlniși pe Zburătorul?

Și, cântând în poieniță,
Aninau cu veselie
Unu-o salbă-n chinguliță,
Altul flori la pălărie.
(Vasile Alecsandri, **Sburătorul**)

„Aburii ușori ai nopții ca fantasmă se ridică
Și, plutind deasupra luncii, printre ramuri se despică.
Râul luciu se-ncovoie sub copaci ca un balaur
Ce în raza dimineții mișcă solzii lui de aur.

Când o salcie pletoasă lin pe baltă se coboară,
Când o mreană saltă-n aer după-o viespe sprintioară,
Când sălbaticile rațe se abat din zborul lor,
Bătând apa-ntunecată de un nour trecător.

Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malul verde
Și privesc cum apa curge și la cotiri ea se perde,
Cum se schimbă-n vălurile pe prundișul lunecos,
Cum adoarme la bulboace, săpând malul năsipos.

Și gândirea mea furată se tot duce-ncet la vale
Cu cel râu care-n veci curge, fără a se opri din cale.
Lunca-n giuru-mi clocotește; o șopărlă de smarald
Cată țintă, lung la mine, părăsind nisipul cald.”
(Vasile Alecsandri, **Malul Siretului**)

În păduri trosnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare.

O! tablou măreț, fantastic! ... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii.
Munții sunt a lui altare, codrii – organe sonore
Unde crivățul pătrunde, scoțând note-ngrozitoare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteiș
Ca înaltele coloane unui templu maiestuos,
Și pe ele se așază bolta cerului senină,
Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas;
Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă – nici un pas;
Dar ce văd?... în raza lunei o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spaimântată!
V. Alecsandri, **Mezul iernei**

Așezat la gura sobei noaptea pe când viscolește
Privesc focul, scump tovarăș, care vesel pâlpăiește.
Și prin flacăra albastră vreascurilor de aluni
Văd trecând în zbor fantastic a poveștilor minuni.

Iată pajuri năzdrăvane care vin din neagra lume,
Aducând pe lumea albă feți-frumoși cu falnic nume;
Iată-n lacul cel de lapte toate zânele din rai...
Nu departe stă Pepelea, tupilat în flori de mai.

Iată-o pasere măiastră prinsă-n luptă c-un balaur;
Iată cerbi cu stele-n frunte care trec pe punți de aur;
Iată cai ce fug ca gândul; iată zmei înaripați
Care-ascund în mari palaturi mândre fete de-mpărați.

Dar pe mine ce m-atrage, dar pe mine ce mă-ncântă
E Ileana Cosânzeana!... în cosiță floarea-i cântă.
Până-n ziuă stau pe gânduri și la ea privesc uimit,
Că-mi aduce viu aminte de-o minune ce-am iubit
V. Alecsandri, **La gura sobei**

Proza pașoptistă plan de discuții

- Care sînt particularitățile de construcție ale nuvelei pașoptiste?
- Care sînt formulele estetice ce stau la baza acestor nuvele?
- Care sînt temele recurente în nuvelele pașoptismului românesc?
- Cum se organizează narativ aceste nuvele?
- Care este atitudinea naratorului față de lumea povestită?
- Cum sînt construite, tipologic și structural, personajele nuvelor pașoptiste?

Zoe

„*Amour en latin faict amor;
Or donc provient d'Amor la mort:
Et paravant, soulcy qui mord,
Deuil, pleurs, pièges, forfaits, remord.*”
BLASON DE L'AMOUR'

Aceasta au urmat la 1827.

De abia înserase, ulițele era însă pustii. Din când în când și foarte rar se auzea pe pod duruitul unei caleșce, în care era vreun boier ce se ducea la o partidă de cărți, sau un fiacru ce trecea ca săgeata și lăsa să se zărească niște bonete femeiești. Nici un pedestru nu era pe uliți, afară de fanaragiii care striga regulat *raita*; pentru că la 1827 septemvrie, nime nu s-ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliți, după ce înnopta. Pojarul de la 20 iulie prefăcuse în cenușă mai mult de jumătate a orașului Iașii, și fanaragiii, masalagiii, potlogarii de care gemea orașul, șazănd ascunși pîntre răsipuri, pîndeau pe nesocotitul pedestru care zăbovise a se întoarce acasă, și adeseori, el pierdea împreună cu punga și viața sau cel puțin sănătatea. În zadar îmblau streji de arnăuți și de simeni; nu puteau stârpi aceste înrăutățiri, nici descoperi bandele vagabonzilor.

O calească trecu în fuga cailor pe ulița mare, apucă ulița Sf. Ilie, și făcând în stînga, luă la deal pe lângă zidul Sf. Spiridon, și tot suindu-se până-n mahalaua Sărăriei, stătu la porțița unei căsuți, cu două ferestre cu perdele verzi. Din trăsură se coborî un tânăr elegant coconăș, a cărui costum era după moda curții.

El purta un antereu de suvaia alb, era încins cu un șal roșu cu flori, din care o poală i se slobozea pe coapsa stîngă, iar capetile, alcătuiind un fiong dinainte, cădeau apoi peste papucii lui cei galbeni. Pe sub giubeaua de pambriu albastru, blănită cu samur, purta una dintr-acele scurte cațaveici, numite *fermenele*, broderia căria, cu fir și cu tertel, îi acoperea tot pieptul. În cap avea un șlic de o circoferență cel puțin de șapte palme.

Într-un cuvânt, orice damă l-ar fi văzut în ceasul acela nu s-ar fi putut opri de a se coti cu vecina sa și de a zice în jargonul vremii de atunci: ah, psihimu, uită-te cât e de *nostim*!

Chipul său era, de nu frumos, dar plăcut. Lafater, din cea întâi vedere, l-ar fi judecat după fruntea lui strîmtă, buzile groase și sprincenile rădicate cu disproporție dasupra ochilor; dar și nefiind cineva fizionomist putea, fără a se greși, să-l boteze de nătărău, după căutătura cea speriată și neclintirea figurei sale.

În camera unde intra, pe un crevat cu perdele *ponceau*, șădea o fetișoară rezămată într-un cot pe perină. Fusta ei de atlaz albastru deschis, de sub care se zărea un picioruș gras și mic; părul ei castaniu ce se slobozea în unde de mătase pe albii ei grumazi; poziția ei cea lenoasă, în sfârșit lumina murindă a unei lampe ar fi înflăcărat pe Xenocrat, dacă ar fi fost la Iași la 1827, în camera aceea.

Zău era frumoasă tînăra fată! când însă și-a întors tînjitorii ochi căpriei, umbriți de lungi gene și scâlțați într-o rouă de desfătare, când s-a repezit și a apucat în brațe pe tînărul ce intrase, trebuia să aibă cineva toată nesimțirea lui, ca să nu cadă amețit la picioarele ei.

— Ah! tu ești, Iancule, tu ești! Vezi că eu te așteptam. Gîndeam la tine, pentru că numai la tine gîndesc. Pesemne tu nu știi că te iubesc mai mult decît orice alt pe lumea asta și tu iar mă iubești. Așa e că mă iubești? Nu voi să mă iubească alții. Zică ce-a vrea lumea, eu te iubesc — și apoi ce-mi pasă de lume. Tu ești al meu! al meu! Te iubesc, te sărut, sufletețul meu!

Și gingașa copilă îl acoperea de sărutări focoase.

— Ce te-ai făcut de o săptămână de când nu te-am văzut? Unde ai fost? Oh! ți-am scris și nici n-ai vrut să-mi răspunzi. Când ai ști cât am plâns! Uită-te, ochii mei sunt roșii încă; așa e că sunt roșii? Spune-mi, mă iubești?

— Mă întrebi un lucru care poate ți l-am spus de o mie de ori, răspunse cu răceală nesimțitul amorez. — Caraimane, dă-mi un ciubuc!

Un arnău mustăcios intră și întinse stăpânului său un lung ciubuc. Într-un minut, cămăruța se umplu de un fum gros, printre care Zoe se zărea ca o zeiță prin nori. Această întrerupere a unei vorbe amoroase pătrunse pe biata fată, care tăcu, lăsând să scape din sânul ei o oftare de acele ce sfâșie inimi.

— Mi-ai scris că ai să-mi spui un lucru mare. Să vedem, ce este? spune, pentru că n-am când zăbovi, adăogă tânărul, scuturând ciubucul.

— Ah! zise Zoe, înturnându-și lăcrămații ochi spre el, odinioară îți părea că zboară ceasurile ca minutele lângă mine; atunci mă iubeai, acum nu mă mai iubești ca atunci, măcar că eu tot aceea sunt și tot asemenea te iubesc. Oh! Iancule, tu niciodată nu vei ajunge la acel grad a dragostei care eu îți păstrez! Preaiubitul meu! spune-mi, când mă vei numi soția ta? Când voi putea a nu mai tăinu de lume acest amor de care inima mea este plină? Vezi tu, acesta e singurul meu gând. Știi poziția mea. Știi că de am greșit, pentru tine numai am fost o slabă fată. Ah! când ai ști cât sunt de fericită! am să-ți spui o veste care a să te împle de bucurie. Eu o să fiu mamă! — Și copila își ascunse rumena față în sânul coconășului.

Întru auzul cuvântului acestuia, Iancu s-a posomorât, a băgat mâna în buzunar, și scoțând niște metanii de coral de vro doi coți de lungi, începu a se juca cu ele, preîmplându-să în lung și în larg prin mica cămăruță.

Zoe îl privea neclintită.

— Ascultă, draga mea; cred că nu te îndoiești cum că te iubesc. Vestea ce mi-ai dat m-a împlut de bucurie. Dar văd niște mari piedici la însoțirea noastră. Unchiul meu a aflat legătura noastră și e foarte mânios asupra mea. Îmi zice că nu e de cinstea mea să iau o fată săracă, orfană și câte altele. Eu însă nu zic că nu te voi lua, dar trebuie răbdare. Să vedem.

Mișelul! vorbele lui era loviri de cuțit pentru Zoe. Ea tremura.

— Vai mie, nenorocita! iată la ce am ajuns! iată în ce stare mai adus! mă desprețuiești după ce m-ai înșălat! nu ți-e milă de o ticăloasă fată, pe care ai adimenit-o cu juruinți mincinoase. Găsești pretexturi ca să mă părăsești și pe mine și pe copilul tău. Nu te temi de păcat! nu socotești că voi muri dacă m-îi lăsa! oh! fie-ți milă! fie-ți milă!

Și sărmana se târa la picioarele lui, vărsând șiroaie de lacrimi și frângându-și mâinile.

— Cugetă că de mă vei părăsi, voi muri negreșit și vei avea a da seamă lui Dumnezeu, pe care de atâte ori l-ai luat martur jurămintelor tale.

Suspinerile înădușiră glasul fragedii copile, care acum întâi începuse a găci inima amorezului său.

Sfărămată de durere, căzu leșinată la picioarele lui.

Iancu o rădică și o puse în pat, după aceea, chemând pe bătrâna ei slujnică, a lăsat-o lângă ea. El a ieșit și s-a suit în calească.

— La bal, la curte! a strigat arnăutul vizitiului, și caleasca a purces ca vântul.

"Deșanțată pretenție! zicea coconășul răsucindu-și mustețile. Zice că i-am jurat s-o iau, ca când astfel de jurăminte se mai țin vreodată".

II

„Cinga il brando, ed abbia questa
L'asta in pugno, e l'elmo in testa
E con Pallade in bellezza
Già potrebbe contrastar.”
METASTASIO'

Zoe era fiica unui boierinaș, care prin slujbile sale se ridicase la o treaptă cinstită. Încă în fașe, pierduse pe maică-sa, iar la vrâsta de cincisprezece ani, moartea o lipsise și de tatăl său. De atunci, sârmana fată, lăsând o moșioară, iubitul loc a copilăriei sale, care rămăsese moștenire fraților ei, venise la Iași. Curând n-a lipsit a se molipsi de aerul acestui oraș. Se văzu încungiurată de o droaie de curtezani, pe care îi trăgea deosebita ei frumusețe. Focul juneții și simplitatea creșterii sale o făcură să plece urechea la măguliile desfrânaților. Ea iubi, iubi, oh! cum iubi! Neștiind ce e amorul și neprepuind urmările lui, se dete cu totul la această patimă dulce și amară, plăcută și groaznică. Se dete cu gând, cu inimă, cu suflet.

Iată o întâmplare ce va arăta ce fel iubea tânăra copilă.

Cel întâi ce găsi loc în inima ei fu un ofițer al gvardiei curții; tânăr galant, cinstit și birbant, Iliescul era cu totul contra coconășului, pe care l-am văzut figurând la începutul acestei foarte adevărate istorii. Frumos și bine făcut, el n-a avut multă greutate a câștiga inima ei. El o iubea și se mira că o iubește ca și în ziua când culesese cea întâi dulce sărutare pe buzele ei. Și deși Zoe nu cunoștea adimenirile cochetăriei, tot însă ținu în lanțul ei pe fluturatecul tânăr o lună de zile! O lună de zile pentru Iliescul era o vecinicie. Începu a se sătura de un amor fără sfezi, fără împăcaciuni și fără rivali. Se aruncă iarăși în vârtejul lumii.

Într-o zi, el dormea după prânz.

Un arnăuț veni în curtea lui, merse drept la camera unde el dormea, deschise ușa, intră și, scoțând un pistol din cingătoare, îl slobozi în el. Glonțul trecu alături de capul tânărului, bortili perina pe care se răsăma și se înfipse într-o cărămidă din părete, a căria sfărâmaturi să reîntoarseră și căzu pe pieptul dormitorului. Iliescul sări și se răpezi ca fulgerul la noul venit, care scosese al doilea pistol. Arma i se smânci din mână și o îmbrâncătură aruncă pe ucigaș pe o canapea. Negreșit că ceasul morții ar fi sunat pentru acel cutezător, dacă în căderea sa, turbanul nu i s-ar fi desfășurat. Niște coame castanii undoioase se răsfirară peste umerii și pieptarul lui înfîrat. Aceasta era Zoe.

— Doamne sfinte! strigă tânărul cunoscându-o, tu ești, Zoe, cine ar fi putut crede! tu ești care vrei să mă omori! aceasta e răsplata dragostei mele? Vrei să mă omori! și pentru ce?

— Pentru că ești un nelegiuit, strigă fata cu un glas precum de suspinuri, pentru că mă vinzi, pentru că desprețuiești amorul meu și pentru că ai gândit că vei putea, după ce m-ai învățat dragostea, după ce mi-ai arătat dulceața vieții, să mă lepezi ca pe o jucărie ce nu-ți mai place! nesocotitul! pesemne nu știi că pe noi, femeile, dacă un paing ne sparie, moartea nici cum nu ne îngrozește? Iată dovada vânzării tale, și îi tinse un bilet scris pe o hârtie roză. — Cetește, ticălosule! sau mai bine las-să ți-l cetesc eu. Ascultă: "Stăpâna mea! mă învinovățești nedrept. Cum ai putut crede că o proastă fetișoară mă va face să fiu necredincios acei ce singură împărățește în inima mea? Nădăjduiesc să-ți dovedesc în astă-seară că de am și fost poate rătăcit, o secundă n-am încetat de a fi pentru de-a pururea, al dumitale credincios rob." A! ticălosule! nu e slova ta? Tăgăduiești, zi că n-ai scris răvașul acesta; o proastă fetișoară! oh! mă defaimă pentru că-l iubesc din toată inima.

— Acest răvaș e pentru tine, zise Iliescul învâlmășit.

— Pentru mine! și de când mi-ai schimbat numele de *iubită* pe acel de *stăpână*? Când mi-ai mai zis vrodată *dumneata*? A! nu căuta să mă amăgești, căci dacă mâna mi-a tremurat astăzi, să știi că altă dată va fi mai sigură.

— Omoară-mă dar, adaose Iliescul cu un aer teatral, neștiind ce să mai zică; omoară-mă, dacă te supără amorul meu. Văd că cauți pricinui și iai de dovadă însuși încredințările dragostei mele. Omoară-mă! viața-mi e nesuferită fără amorul tău. Iată pistolul, și ca să nu mă greșești, razămă țeava de inima mea, îl țiiu eu, n-ai decât să tragi piedica.

Zicând, dezvălește pieptul și se apropie de fetișoară. El era atât de frumos, întristarea răspândită pe fața lui arăta atâta adevăr, încât gingașa copilă se simți pătrunsă și înfiorată de o faptă la care o împinsese o pornire furioasă de gelozie.

— Oh! eram să te omor, a strigat plângând, Dumnezeuul meu! cum am putut avea un așa gând! să te omor pe tine, pe care te iubesc cu sufletul! și apoi ce aș fi făcut singură pe lume? Vezi tu, crudele, când am slobozit pistolul în tine, nu știu ce putere străină și amarnică îmi împingea mâna. Socoteam că te-am omorât și voiam să mă omor și pe mine. Dar tu nu ești rănit? Tu mă iubești, așa e? Răvașul a fost pentru mine! oh! zvârle pistolul acela, că mi-e frică de el. Și se aruncă în brațele lui.

După ce, peste un ceas, Zoe ieși într-un fiacru și se duse, Iliescul se îmbracă cu dulama lui stacojie cusută numai fir; se încinse pe deasupra șalului cu o curea lată, coperită cu ținte aurite, în care băgă două pistoale suflate cu aur și atârna pe coapsa stângă o sabie încovoiată. La scară îl aștepta un frumos armăsar negru.

Ieșind, văzu arnăuții săi, care sta roată împregiur.

— Ascultați, le zise; astăzi un talhar a intrat la mine când dormeam. A slobozit un pistol asupra-mi, dar nu m-a nimerit. Nu am putut pune mâna pe el și a scăpat. Să nu mor creștin, ci spurcat ca voi, dacă va mai intra cineva la mine, fără să-mi dați mai nainte de știre, de nu, veți lua fiecare câte o sută baltage cârjaliești pe talpe. Știți că-mi împlinesc juruințele.

Arnăuții strigară: mașalla! închinându-să până la pământ.

"Zoe a vrut să mă omoare, zicea în sine tânărul, încălecând; Domnul știe ce-mi vor mai face celelalte trei, pe care nu le poci amăgi așa lesne. Blăstemata de slugă! a greșit răvașile; în loc să dea pe cel verde Zoei, i-a dat pe cel roz; așa va fi făcut și cu celelalte.

M-am bătut fățiș cu Beilicciul și cu Fedeleş¹ fără să simt ce e frica, dar acum zău! mă tem".

III

*„Oh! n'insultez jamais une femme qui tombe!
Qui sait sous quel fardeau la pauvre âme succombe!”*

V. HUGO

Mai mult de un an acum trecuse de la întâmplarea aceasta. Iliescul aflase chip a se deslega pe nesimțite dintr-un lanț ce nu era potrivit cu ușurătatea inimei sale și Zoe începuse a cunoaște că a greșit, judecând pe oameni după inima sa. Amăgită în nădejdea sa, se lăsă la o melancolie ce o făcu mai interesantă, dar inima ei ce se hrănea de dragoste, nu putea via fără amor.

Între toiul neînsemnaților tineri ce o supărau cu curtea lor, ea deosebi pe Iancul B... Îl vedea mai tăcut și mai retras. Sfiala lui o luă drept dovada statorniciei, macar că era semnul nătărăiei. Pe altă parte, ca să scape de gura lumii, acestei pricinuitoare de atâte nenorociri, și cunoscând că trebuie în sfârșit să-și ia un loc oarecare în soțietate, ascultă mincinoasele propuneri ce îi făcu Iancu că o va lua de soție. Depărtă pe toți ceilalți ai săi slăvitori. Iubi pe Iancul; îl iubi sărmana fată, cum știa ea să iubească și curând el nu mai avu nimic să mai dorească. Nu mult după aceasta, simți urmările nesocotinței sale, și îngrijindu-se, își mărturisi starea cea de critică amozului său. Atunci Iancul lepădă masca, își dizvăli urâtul caracter și, puțină vreme după întâlnirea ce am văzut că a avut cu ea la începutul acestei istorii, îi scris răvașul următor:

"Coconiță! îmi pare deșant că dumneata ai luat un capriț drept amor și încă preținzi să te iau de soție! Las-că rudele mele niciodată nu mi-ar ierta un așa pas, dar apoi nici inima mea nare plecare a se robi. Așadar, te rog nu te mai măguli cu o nădejde ce niciodată nu se poate împlini și binevoiește a mă uita și a nu-mi mai scri."

Gingașa copilă ceti răvașul fără să zică nimic, fără să verse macar o lacrimă. Inima îi era plină și suspinele, grămădindu-se în sânul ei, o înădușeau. După o îndelungată și cumplită tăcere, căzu îngenuncheată dinaintea icoanei mântuitorului, zicând: "Dumnezeule, fie-ți milă de mine și nu mă aduce la desnădăjduire!"

¹ Vestiți tâlhari la 1827.

Sanda, bătrână femeie care o slujea, care o hrănise cu sânul său în pruncie și o crescuse în copilărie, stând într-o cameră alăturată, se apropie de o ușă cu geamuri, prin care se vedea în odaia stăpâne-sei, și ridicând perdeaua, văzu această desnădăjduire, această durere atât de adâncă. Ea nu îndrăzni să intre, respectând cuceria stăpâne-sei; dar neauzind nimic și văzându-o tot îngenuncheată cu fața la pământ, intră în odaie ca să o scoată din niște cugetări atât de triste. În zadar însă îi vorbi; deci apropiindu-se o găsi rece, înghețată, o socoti moartă.

Luă în brațe pe această biată fată pe care o legănase și cu care împărțise soarta sa. O numi cu acelaș nume de Zoiță, precum odinioară, și o dismierdă ca și atunci. Silindu-se s-o deștepte din acea dureroasă letargie și, neștiind de trebuie să dorească a o vedea înviind ca să-și afle iarăși durerea, sau mai bine să vadă moartea pecetluind acest secret de nenorocire, "sărmana Zoiță! zise, și o lacrimă căzu din ochii buneii bătrâne, cât e de frumoasă! poate ar fi mult mai bine pentru dânsa să nu se mai trezească!" Această dorință, deși barbară, se cunoștea că vine dintr-o inimă credincioasă către stăpână-sa.

O puse în pat și, peste puțin, Zoe deschise ochii.

— Du-te, mamă, acasă la N... și lasă răvașul acesta la o slugă a lui, ca să-l dea, când se va întoarce din călătoria sa, sau să-l trimită cu poșta unde să va fi aflând. Spune să nu se piardă, căci în el este o cosiță din părul meu.

Astfel vorbea Zoe către Sanda, dadaca și singura sa prietenă, câteva zile după ce primise scrisoarea sus-însemnată și bătrâna a ieșit clătind din cap și zicând: "Maica Domnului să-și facă milă de fata mea!"

Îndată ce s-a depărtat bătrâna, Zoe deschise garderobul său, alese o rochie de catifea neagră, un văl de blondă alb și un șal negru și, ajutată de o copilă ce avea în casă, se îmbracă împodobindu-se ca pentru o sărbătoare. După ce se găti, se puse pe un jâlț, unde șezu absorbită în gânduri. Uneori un tremur fioros o apuca, alteori rădica frumoșii săi ochi spre cer și, suspinând, își frângea mâinile cu desnădăjduire. Un gând fioros se părea că se luptă în ea. Deodată apoi se sculă și cu o oftare: "oamenii așa au vrut, zise; Dumnezeu lor va cere seamă. Oamenii acești minciunoși și vicleni nu știu câtă tărie este în inima unei tinere fete ce s-a dat pentru toată viața; afle dar acum!" Zicând aceste, a ieșit.

Mergând cu un pas răpede, curând a ajuns la porțile unei case. Bătând, un arnăut veni și deschise.

— Acasă e stăpânul tău, Caraimane? întrebă Zoe.

— Ba nu, coconiță, dar cred că nu va zăbovi, căci mâine este alai și trebuie să vie ca să se gătească.

— Apoi dar îl voi aștepta, zise fata; și intră în odaia tânărului.

— Eu sunt silit să ies, adăogă Caraiman, apoi dumneta singură să rămâi?

— Du-te, du-te; eu îl voi aștepta până ce va veni.

Arnăutul se duse.

Zoe se primbla palidă și perită la față prin odaia lui Iancu. "Iată a doua oară, își zise, ce sunt în camera aceasta, întâi când era bolnav și am venit de l-am văzut; atunci am ieșit, dar acum... iată așternutul său; perna cusută de mine încă tot o are... iată pistolile lui, care i le-am cerut ca din partea frățâne-meu, căci atunci încă nu-l iubeam... cu ele eram să omor pe Iliescul. Iliescul! încai acela nu m-a amăgit, eu am fost slabă!... oare-s încărcate?— Și caută pistoalele. Unul e încă plin. Unul! și ce trebuie amândouă?... o mișcare de deget și s-a sfârșit! Oh! pistolul acesta!... să-l aștept oare să vie? și pentru ce? El mi-a hotărât soarta și a mea și a copilului său!... Sărmanul prunc! îl simț clătînându-se în sânul meu... sărmană ticăloasă ființă, blăstemată până a nu vedea lumina!... ah! el e rușinea și nenorocirea maicei sale. Mai bine să moară, să nu cunoască pe tată-său, care mă calcă în picioare... Cine știe, poate într-o zi va fi ca și el de nelegiuit, sau ca și maicăsa de nenorocită!"

Sufletul ei s-a lăsat la acest discurs, care este groaznic când e cineva singur; pe urmă, nu știu ce înfricoșătoare presimțiri a unui trai viitor amărât și chinuit au venit și au sfâșiat biata sa inimă; pe urmă o frică fantastică i-a închipuit niște năluciri fioroase. Sărmana fată simți sângele sleindu-se în vinele sale.

Se duse la masă, și luând un condei, scrise c-o mână tremurândă:

"Eu mor!... Mă duc să aflu liniștea pe care mi-ai răpit-o. Ți iert moartea mea, dar nu-ți voi ierta niciodată pe aceea a nevinovatului prunc ce port în sânul meu... La ziua judecării, când iar ne vom întâlni, el te va trage la poalile scaunului celui vecinic, ca să dai seamă de două morți."

Apoi, simțind o fierbințeală mare, își lepădă șalul și vâlul, luă pistolul cel încărcat și răzîmă țeava de inima sa. O detunare răsună!

Plumbul intrând sub țăța stângă, a frânt o coastă, și petrecând inima, a ieșit prin spate. Zoe căzu moartă.

IV

„*Hélas! que j'en ai vu mourir de jeunes filles!*”

V. HUGO

În ziua aceea era paradă domnească.

De dimineață pompierii stropiseră podul, și la toate răspintinile câte un zapciu al agiei oprea carele să nu se vâre, până după trecerea *alaiului*.

Parada se întindea ca un șârpe pe șovăita uliță. Înainte mergeau suitarii călări cu nalte căciuli flocoase, la care atârna câte o lungă coadă de vulpe, împingând pe norodul ce se înghisuiă. Apoi urmau panțirii isprăvniciei, darabanii agiei, aprozii vorniciei, simenii hatmaniei, toți aceștia triste rămășiți a acelor viteje oști ce muiaseră ambiția polonilor și a ungurilor și înfruntaseră trufia semilunei. Mai în urmă era armașul încungiurat de lăutari ce juca din vioare aerul: *mititico*. Apoi veneau ofițerii curții...

Doi tineri mergeau alături la pas.

Unul, călare pe un armăsar negru, purta un costum arnăuțesc. Broderia de aur lăsa abia să se vadă catifeaua toporășie a hainelor sale. Fața lui tânără și bărbătească însufla încredere, iar ochii lui albaștri ca azurul, plini de foc, dovedeau curaj și nefrică. Celalalt, asemenea călare și nu mai puțin elegant, se deosebea prin mărimea șlicului și largile mânici a benişului său.

— Închipuiește-ți, Iliescule, zicea acest din urmă, aseară când m-am dus acasă, ce să văd? Odaia și patul meu pline de sânge și pe dânsa moartă! oh! nu-ți poți face o idee cum m-am spăriat! o lună de zile de acum nu mai dorm acasă.

— Sărmana fată, atât de tânără și de frumoasă! zău! când s-ar putea s-o învie, mi-aș da armele și pe Haiduc, calul meu. Pre sufletul meu! să se fi întâmplat aceasta din pricina mea, pe loc aş zice: rămâi sănătoasă, lume! m-aș duce în vreo sevăstrie din Ceahlău, ca prin post și rugăciuni să capăt iertarea acestui păcat de la Dumnezeu.

— Așa să trăiesc! zise Iancul B... râzând, aş fi vrut să te văd sehastru; poate te-ai fi făcut și prooroc.

— Și mai poți râde! N-ai muștrare de cuget? Nu-ți pare rău?

— Rău îmi pare cum îți pare și ție și cum trebuie să le fi părând tuturor tinerilor ce au cunoscut-o; dar muștrare de cuget pentru ce să am? Dar, lasă vorba asta, spune-mi cum a rămas cu balul de...

Iliescul nu-l asculta; trecuse înainte și ochii lui era plini de lacrimi.

"Ticălosul, zicea el, nu plătește să strice cineva un glonț întrînsul. Sărmana Zoe!"

Un car coperit cu o rogojină și întovărășit de doi oameni dete să iasă în ulița mare. Un zapciu îl opri în răspinteni.

— Ce aveți în car?

— Un mort.

— Îngăduiți până va trece alaiul.

Și mortul fu silit să aștepte, până va trece deșertăciunea!

După ce a trecut parada, carul și-a urmat drumul. Un tânăr ca de douăzeci ani, cu sprincene negre, îl urma de departe și o întristare adâncă se vedea pe fața lui cea smolită.

"Ce veac! ce oameni! zicea el; pentru că o biată slabă ființă a căzut sub sarcina ticăloșiei vieții, pentru că n-a mai putut suferi chinurile sale, oamenii nu vor să-i dea nici o rugăciune, nici trei coți de pământ în locul unde or să se întoarcă și ei. Ei fac pe Dumnezeu rău și nemilostiv.

Stăpânitorul ce varsă în războaie pâraie de sânge pentru ambiție, ministrul ce despoaie pe văduvă și pe orfan adunându-și o pomenire de blăstemuri, ucigașul ce ține drumurile merg cu paradă de să pun cu obrăznicie lângă însuși locașul Dumnezeuului dreptății și al îndurării; și pe biata fată pământul nu o primește! Iartă-le lor, Doamne! că nu știu ce fac!"

Carul, ajungând pe malul Bahluiului, se opri și cioclii, coborând pe moartă, începură a săpa groapa.

— Ce s-a făcut baba cea care țipa și nu ne lăsa să luăm trupul?

— Ea nebunise; au dus-o la Golia.

— Uită-te ce frumoasă rochie neagră! o să-mi fac un pieptar mie și femeiei o cațaveică.

— D-apoi eu?

— Tu nu ești însurat. Ia mătăsăria cea albă, colțunii, colanul și ce mai are.

— Să nu v-atingeți de dânsa, strigă tânărul, care, stând pătruns de mahniciune (pentru că și el o iubise pân-a nu se duce într-o călătorie, de unde de cu seară sosind, priimise răvașul și cosița de păr ce i-o trimisese Zoe, dar nu apucase s-o afle în viață), auzise numai cele de pe urmă cuvinte a cioclului. Și le aruncă o pungă de bani.

Pe urmă se apropie de moartă, și desfășurând vâlul de blondă ce era lângă ea, o coperi cu el.

Cioclii au coborât secriul în groapă, au aruncat țărâna, și isprăvind, s-au dus la o crâșmă, unde s-au pus să bea prețul hainelor mortului.

Tânărul rămase singur lângă mormânt. El șazu privind acea proaspătă moviliță de pământ, până ce soarele începu a se coborî spre apus.

Multă vreme după aceea, prietenii lui se mirau văzându-l că era tot trist.

Și de ce boală a murit Iancul B...? întreba, după trecere de opt luni, tânărul cu sprincene negre pe un doctor.

— De o strașnică inflamație de crieri. Am șazut lângă el până și-a dat duhul. Neîncetat i se părea că aude împușcături și că vede pe o femeie sângerată că-l îmbrățează. Închipuire fantastică! precum vezi, efect a dezorganizației crierilor! Această boală trebuia meditată. Am cerut să-i fac autopsie, dar n-au vrut rudele nicidecum. Aș fi putut face o frumoasă disertație asupra boalelor ce se încuibă în cap

1829, apr.

O alergare de cai (fragmente)

I. O alergare de cai

Tot orașul Chișinăului se adunase ca să privească alergarea de cai, ce se prelungise pân-în luna lui septemvrie cu așteptarea d. conte Voronțov, guvernatorul general a Nuorusiei și a Besarabiei; dar trecerea lordului Durham, ambasadorul Marei Britanii lângă curtea Petersburgului, pe la Odesa, împiedecându-l, *alergarea* rămase a se face numai în ființa d. guvernator civil, generalul Fedorov.

Locul alergării este zece minute afară de oraș, unde este gătită o galerie de scânduri în felul chinezesc, pentru privitorii nobili. Prostimea sau, în limba aristocratică, canalia, șede împrăștiată pe câmp, sau înșirată pe marginea unui odgon întins ce n-o lasă să se grămădească. Slabă stavilă, dacă n-ar fi sprijănită de jandarmii poliției!

Piața se întinde ovală pe un neted șes, într-o cercoferință de trei *verste*, însemnată cu stâlpușori de lemn de 3-4 stânjini departe unul de altul, iar dinaintea galeriei este bariera de unde pleacă alergătorii, carii, într-o fugă, sunt datori a face giurul pieții de patru ori, adecă o cale de douăsprezece *verste* (ca jumătate poștă); și doi, care întrec pe ceilalți, ajungând mai nainte țința, primesc, cel întâi un vas de argint prețuit 1500 ruble asignații; cel al doile, 500 ruble, care bani îi dă vistieria împăratească.

Alergări de cai se fac pe tot anul în toate guverniile Rusiei. Scopul este ca prin această încurajare să se îmbunătățească soiul hergheliilor și e foarte nemerit, pentru că acum toată călărima se îndestulează din țară, în vreme ce mai demult era nevoie a se cumpăra cai din staturile

vecine. Am uitat să spui că numai armasari și iepe sunt priimiți să alerge; cai nu, și nu de alt soi decât de loc.

Ființa funcționarilor civili și militari, toți *îmmundirați*, da acestei priveliști o pompă solenelă ce aducea aminte de turnerile cavalerilor vrâstei de mijloc, cu această deosebire că aceia se luptau ca să capete o ochire de la dama inimei lor, și aceștia aleargă ca să câștige 1500 de ruble.

Galeria era ticsită de dame frumoase, frumusele și mai slutișoare, toate cu deosebite capele și mode de contrabandă, pentru că Odesa, fiind port franc, se însărcinează a îmbrăca pe chișineence; și e curios a le vedea pe toate cu toalete răcoroase și frumoase și stofele englezești și franțeze cum foșnesc trecând cu despreț pe sub barba vamișilor, care le privesc strâmbându-se și strângând din umeri.

Un frumos landau de Viena venea înhămat de patru telegari roibi. Vezeteul, în vechi costum rusesc cu barba lungă, îi mâna cu hături coperite cu ținte de argint, păzind un aer grav, vrednic de un magistrat. Un luător-aminte îndată ar fi cunoscut că acel atelagiu, deși rusesc, avea o formă cu totul moldovenească; adecă era mai elegant și covârșind măsurile obiceiului, căci caii de la roate era cel puțin de trei stânjini depărtați de naintașii pe care-i mâna un frumos băiet ca de 16 ani, strigând neîncetat: padi! padi! cu un glas ce răsuna ca piculina între instrumentele unui orhestru.

În acel echipagiu, dinapoi era o tânără damă blondă, a căria figură avea acea blândeță ce se vede învecinică de penelul lui Rafael și un june brunet care, de pe barbetă și musteți, se cunoștea că era străin. Dinainte era un om balan, ce putea să aibă 35 ani. Chipul său era frumos și interesant, dar o întristare desnădejduită se vedea pe fața sa palidă. El purta ochilari verzi și ținea mâinile tinerei dame strânse întru ale sale, cu o familiaritate neiertată altui decât unui barbat.

Cât pentru străinul brunet, el părea că nu bagă seamă că e lângă o frumuseță și nu se uita la scena conjugală, care urmare a lui dovedea sau că acea jună femeie îi era rudă, sau că inima lui era prinsă, sau că era un nesimțitor; pentru că dama (precum am mai spus) era atât de frumoasă, încât văzându-o cineva, trebuia, dacă nu s-ar fi înamorat, cel puțin să o privească ca pe un cap d-operă a naturei.

Tânărul om smolit eram eu; ceilalți, d. Ipolit P. și soția sa, d-na S., vara mea.

Sosind la galerie, ne-am dat jos. Vara mea luă brațul barbatului său, iar eu, făcându-mi loc printre dame cam călărește (cavaličrement), călcând pe bătăturile moșnegilor carii mă da la toți dracii, cotind uniforme în dreapta și în stânga cu zicerea pardon, talisman care închide gura ghionțiților și călcaților, am alergat la celalalt capăt a galeriei, unde zărisem o capelă roză împănășată ca o pasere de paradis. Stăpâna acei capele era fanalul care mă lumina, magnetul ce mă trăgea...

Nu voi întreprinde a descrie frumusețile doamnei B., pentru că simț că acum, după trecere de cinci ani, oricât aş voi să fiu de nepărtinitor, suvenirea ei ar sili imaginația mea să galopeze fără voie și aş călca hotărârea ce am făcut de a spune adevărul în toată simplitatea sa. Nu voi vorbi deci nici de farmecul ochilor ei, nici de glasul ei ce semăna cu suspinul amorului, nici de a ei talie mlădioasă...

Netăgăduit este că eu slăvesc pe toate femeile tinere și cinstesc pe bătrâne în amintirea trecutei lor frumuseți; dar cu toată plecăciunea rog pe damele care nu vor avea o talie frumoasă, să mă ierte dacă le prefer pe cele nalte și subțiri. Asta este o greșală de care e vinovat gustul meu.

Doamna B. mă priimi cu un zâmbet încântător, și văzând negura de gelozie ce se răspândise pe fața mea întru vederea unui tânăr ofițer de lănceri ce vorbea cu dânsa:

— Îți recomand pe d. Arsenie Timofeevici J., îmi zise.

— O! noi ne cunoaștem, am răspuns zâmbind cu silă cătră rus.— Bonjour, mon cher; te știam la Hotin.

— Ieri numai am venit, și mâine mă duc.

— Cum! așa digrabă ne lași? am adaos încrețând fruntea și rădicând sprincenele, ca să-mi dau un aer mâhnit.

— Slujba o cere. Slujba militărească are mai multe neplăceri decât mulțămiri.

— Și mai vârtos în vreme de război. Pururea în buza tunului, siliți a bivuaca sub un cort care nu vă poate apăra de nestatornicia văzduhului, meniți poate a muri departe de ai voștri, fără altă petrecere decât ceaiul și stosul...

— A! războiul e cea mai mare plăcere a vitejilor, urmă el cu un aer fanfaronic, dar pacea, pacea e nesuferită. A ședea fără treabă într-o cetate, în tovărășia unui bătrân comandant plin de reumatismuri și de decorații...

— V-ați afundat în strategie, domnilor, zisă doamna B., și nu luați seama că alergătorii au să plece.

Ofițerul ne lăsă.

— De mult venise lăncerul acesta? am întrebat.

— N-aibi nici o grijă, îmi răspunse doamna B., râzând; îmi vorbea de fortificațiile cetății Hotinului. Nu știi însă cât m-a mulțămît întâlnirea voastră. Făceam o comparație între voi când vorbeai; tu atât de negru, el atât de alb; era un contrast de minune.

— Văd că comparația nu-mi era în favor.

— Oh! ești nesuferit. Taci. Iată domnul R., unul din judecătorii câmpului (juges de camp).

Domnul R. ne spuse că se va da semnalul alergării, îndată ce se vor cântări concurenții.

— Cum? am întrebat.

— Toți se cântăresc cu acel ce se socoate a fi mai greu și celor mai ușori li se pune plumb pe șea, până ce sunt toți deopotrivă grei.

— Asta e nedrept. Dacă natura m-a făcut ușor, pentru ce să mă îngreueie cât un grosoman, ce trage poate opt sute de litre?

— Așa e regula.

— Care socoți că va lua premiul? întrebă doamna B. pe judecătorul de câmp.

— Precum gândesc, Meleli va câștiga, căci e bun călăreț.

— Care e Meleli? am zis.

— Acel mic, acolo, cu un strai unguresc larg, încât pare că e de împrumut.

— Slabă nădejde, am urmat, căci n-are nicicum aer călăresc.

— Să-l vedeți pe cal, veți judeca altfel; dar aud chemându-mă. Mă iertați, mă rog.

Judecătorul alergă și, găsind toate formalitățile împlinite, dete semnalul strigând: *allez!*

Alergătorii plecară ca săgeata.

.....

— Mă uit la vara d-tale, îmi zise doamna B., și simțesc o nespusă compătimire pentru soarta ei; atât de tânără și atât de nenorocită! Abia începuse a gusta dulcele unei căsătorii potrivite, cu întâiul ei barbat, colonelul D., tânăr, frumos, viteaz, și moartea îl seceră sub zidurile Silistrei.

Acum, acest al doile...

— O! ea îl iubește.

— Nu mă îndoiesc, căci d. Ipolit merită a fi iubit, dar ce amar trebuie să fie în sufletul lui și câtă jale în inima soției sale, care seamănă Antigonei sprijinind pe Edip.

— Cu deosebire că acel vestit rege a Tebei era bătrân și d. Ipolit este încă în floarea juneței.

— Vai de el! cu atâta e mai de tânguit, pentru că în vrâsta înfocată a tinerelor simțiri, viața i s-a făcut o povară dureroasă.

— În adevăr, am luat seama că nu vede bine, dar asta poate fi o boală trecătoare.

— Nicidecum. E desăvârșit orb. În zadar s-au silit cei mai iscusiți doctori ai Petersburgului și ai Odesei, nu l-au putut folosi, ci mai vârtos, pe lângă desnădejduirea de a se vedea vindecăt, de care pătîmi moralul său, fizicul lui suferi într-atât încât pare că e un bătrân trecut!

O, Dumnezeu!

Blăstemul Olghii se împlini!...

Zgomotul gloatei ne curmă vorba. Alergătorii veneau.

.....

Doisprezece concurenți purceseseră și numai cinci se întornau. Curând și din aceștia mai rămaseră trei. Doi rivali era acum: un armasar negru și o iapă sură. Calul era mic de trup, dar plin de foc; picioarele-i era atât de delicate, încât păreau că numaidecât or să se frângă. Pe dânsul era

Meleli. El sta înfîpt pe șea și atât de neclintit, încât omul și dobitocul semănau un trup, un centaur. Calul era numai spumă; mușchii i se întinseseră ca coarda unui arc și aburi groși ieșeau din el. Fruntea călărețului șiroia de sudoare; el legase frâiele de oblâncul șelei și se ținea de coama cursierului.

Iapa sură, pe care o încăleca un jochei a nu știu cărui domn, era mai mare decât armasarul; trupul ei lungăreț o arăta că e fugariță. Întinsese capul înainte, urechile le lăsase pe spate, și alergând alături cu dânsul, șuieratul largilor ei nări era ca boldul unui pinten pentru armasarul care atunci și mai tare se răpezea la fugă, însă ea nu-i da pasul.

Amândoi era acum ca la cinci sute pași de țintă, când Meleli înfîpse ambi pinteni în coastele armasarului. Un sânge purpuriu vâpsi pielea lui lucie ca atlazul și negru ca pana corbului. Rânchezând de durere, se răsuflă sforăind strașnic, zburli unduioasa coamă și, aruncându-se în zece copce, ajunse ținta, nobilul dobitoc!

Îndată îl urmă și iapa.

— Hura! strigă gloata, bătând în palme.

Meleli priimi vasul de argint pe care era săpate armăturile Besarabiei.

Armăturile aceste sunt: capul zimbrului moldav, țiind în coarnele sale pajura împărătească cu aripele întinse.

Îtovărășit de jandarmi și de toți privitorii, cu muzică înainte sunând marș, Meleli intră în oraș.

Astă intrare triumfală se pomenește și se va pomeni multă vreme în capitala Besarabiei, precum se pomeneau la Roma triumfele lui Cesar, August ș.c.l.

.....

— Ce Olgă, doamna mea, și ce blăstem? am întrebat.

— Asta e o lungă și tristă istorie, pe care îți voi spune-o deseară, îmi zise doamna B., suindu-se în trăsură.

Rădicând storiile, îmi zâmbi, făcându-mi un semn de adio cu buchetul de flori ce avea în mână. Ochii mei au urmat careta până ce au pierdut-o din vedere.

Seara am alergat la doamna B., pe care am găsit-o singură, așteptându-mă.

Iată ce îmi spusă:

P.S. Istoria unei femei, spusă de o femeie, are un farmec deosebit. Copiez din albumul meu chiar spunerea doamnei B., încredințat fiind că cetitorul îmi va rămânea mulțumitor.

II. Olga

"Sunt acum câțiva ani de când trăia în orașul nostru o tânără damă. Nime nu o știa de unde este și cine este. Unii spuneau că e văduva unui nobil polon ce pierise la Ostrolenko; alții adevereau că bărbatul său, pe care însă nu-l cunoșteau, are profeșuri ce îl țin în Petersburg; alții că e o vânturătoare ce cutrieră lumea pentru plăcerile ei; în sfârșit, acei mai rezonabili judecau că ea trebuie să fie vro nenorocită păcătoasă, care venise să se spăsească în urâtul monotoniei Chișinăului. În scurt, aceea ce se aflase mai sigur pentru dânsa era că se numea Olga și era poloneză.

Olga viețuia foarte retrasă; rareori o putea vedea cineva la grădina împărătească, cetind sub umbra unui tei. Mi s-a întâmplat s-o văd odată, și n-o poci uita nici acum.

Închipuiește-ți una din acele femei ce slujesc de îndreptare naturei pentru toate slutele ce a făcut din greșală². Figură nobilă și melancolică; niște sprincene pe care penelul nu le-ar fi încordat cu atâta delicateță încoronau ochii ei negri ca mura, cu căutătură tânjitoare; albeața feței și a grumazilor ei, pe care fluturau lungi repantiri, picioarele ei ce părea că se joacă în niște mici pantofi; talia sa care avea acea *disinvoltura* cu care natura înzestrează pe femeile de miazăzi. Într-un cuvânt, oricare din aceste frumuseți în parte ar fi fost de ajuns ca să deștepte un simțiment de mirare sau un fior de amor. Ea să părea a nu avea mai mult de douăzeci ani; dar câte suferiri au

² Expresie luată de doamna B. de la Balzac.

trebuit să aibă acei fatali ani, de vreme ce șterseseră roza de pe crin și înneguraseră o așa îngerească frunte! Văzându-ne mergând spre ea, trecu în altă alee și se făcu nevăzută.

— În adevăr, am zis d. Ipolit care îmi da brațul, dama necunoscută nu se pare a-ți fi compatriotă; brunetă și poloneză!

— Pintre garofele albe, de multe ori crește câte una de alt color, îmi răspunse.

— Răspunsul este poetic; dar astă sărmană garofă se vede foarte suferindă, și, zău! eu de aș fi în locul d-tale, aș căuta s-o mângâi macar pentru dragostea nației.

— D-tale îți e lesne a vorbi cu așa ușor ton! D-ta n-ai iubit, nici ai să iubești vrodată, pentru că te-ai deprins a socoti amorul o zabavă, nimic mai mult. Cât pentru mine, mă cutremur la singură ideea de a iubi, pentru că cunosc urmările acestei grozave patimi!

— Ah! mă sparii, am strigat. Și de vreme ce este așa, iată făgăduiesc a nu iubi niciodată."

— Și ai putut lua o asemenea sumeață hotărâre? am curmat eu.

— Oh! să dai samă dacă am călcat-o, răspunsă ea tinzându-mi mâna...

Eram fericit!

După puțin, doamna B. urmă:

"Ajungând în capătul aleei, ne-am pus pe o canapea de brazde. D. Ipolit găsi niște tăbliți căzute lângă un copac; negreșit că Olga le pierduse.

— A! am zis, iată acea ce ne va lămuri asupra misterioasei dame.

Luai tăblițele, le deschisei și pintre multele versuri și note leșești și rusești, iată ce găsii:

"On s'égare un seul instant de la vie... aussitôt une pente inévitable nous entraîne et nous perd; on tombe enfin dans le gouffre, et l'on se réveille épouvanté de se trouver couvert de crimes avec un cœur né pour la vetru..."

Pe altă față: "Occhi, piangete; accompagnate il core Che di vostro fallir morte sostiene".

Mai înainte:

"Vergessen sie nicht, dass zwischen ihrem Brautkuss das Gespenst einer Selbstmörderin stürzen wird".

— Rousseau, Pétrarque, Schiller, ce mozaic de poeți! am zis. Precum văd, doamna Olga e o poliglotă; și nu sfătuiesc pe cine n-a fi cetit pe acești autori să-i facă curte. Dacă astă gingașă Luiză caută vrun Ferdinand, negreșit că nu-l va găsi în Chișinău.

Ipolit nu m-asculta, dedat fiind cu totul a ceti cele scrise în tăbliți. Amândoi păzeam tăcere gândind, el la Olga, eu... la toaleta pentru balul de la club.

— Oare va veni la bal? am întrebat după puțin.

— Nu știu.

— D-ta însă vei fi.

— Poate.

— O! Tăblițele aste ți-au luat mințile.

Uitasem și Olgă și tăbliți, când, după vro două luni, am întâlnit pe Ipolit la primblare. Trebuie însă să știi că, sau îndemnul meu, de care mă voi căi toată viața, sau acele fatale tăbliți au fost născut un prieteșug între Olga și Ipolit, prieteșug ce se schimbă în cel mai înflăcărat amor. Toată lumea zicea că el o iubește și că este hotărât a o lua, mai ales că acum și locuiau împreună; însă ea părea că încă mai mult se retrăsese din lume.

— Îți cer o mie de iertări, îmi zise el, apropiindu-se; este o mulțime de vreme de când n-am venit la d-ta. Pricina...

— Pricina e frumoasa poloneză, am curmat râzând, și vreu s-o iert căci mi-a răpit un prietin, de vreme ce a izbutit a domoli o inimă sălbatică.

— Adevărat, îmi răspunse; nu tăgăduiesc că Olga mă iubește cu toată frenezia amorului; asemenea o iubeam și eu la început, dar acum îți mărturisesc că nu mai simt acel foc, acea beție. Amorul meu se prefăcu în compătimire. Olga e minunată, e un înger, dar pururea tristă, pururea plânsă, mă teme, mă chinuiește, îmi scoate sufletul cu atâta dragoste. Eu o iubesc acum mai mult de milă...

— A, ești o fiară, domnule!

— Tânguiește-mă, doamna mea, și nu mă osândi. Simt, cunosc, văd că sunt un vinovat nevrednic de iubirea ei, dar ce vrei? suferințele ce am tras de la sexul d-voastre mi-au stricat inima, au depărtat-o din cararea acea înflorită pe care o visează o inimă de douăzeci ani. Eu am acum treizeci și doi ani și am cercat prea multe chinuri. Pururea vândut de femeile care îmi jurau un tânăr și vecinic amor și apoi mă părăseau lepădându-mă ca pe o modă veche, fără macar a cugeta că prin aceasta omoară o ființă omenească, am sfârșit prin a le cunoaște și a le prețui pentru aceea ce sunt: niște draci frumoși lăsați pentru a ne chinui.

— Mulțămesc de compliment, am zis.

— Iartă-mă, doamna mea, și îți rezic, jălește-mă și nu mă osândi.

— Dar dacă ai o inimă așa stricată, am adaos, dacă nu ești în stare s-o iubești pre cât te iubește, pentru ce nu te destăinuiești ei? pentru ce o îmbrâncești, jucându-te, în râpa pieririi?

— Am cercat, doamna mea, dar, ce pot face, când singura idee e în stare să o omoare. Amorul ei e exaltat, nobil, plin de foc, dar necăjicios. Nădejdea mi-e la vremea care vindecă toate.

Sfârșind, mă lasă ca să alerge înaintea unei tinere dame ce venea spre noi."

Micuța (fragmente)

Ziua întâi

Aveam șaptesprezece ani; eram student în drepturi la o universitate germană oarecare și țineam cu chirie trei odăi *au premier* în casa d-nei Ana Pacht, veche actoriță în demisiune, a cărei unică fată, domnișoara Maria, copiliță de șasesprezece ani, apăruse atunci de curând pe scenă, culegând din capul locului aplauzele publicului iubitor de... domnișoare.

Eu o numeam "Micuța", deși era nemțoaică, ba chiar poate pentru că era nemțoaică: pe de o parte, ca om, o iubeam; va să zică, o iubeam pe de o parte; pe de altă parte, ca român, nu-mi plăceau lucrurile și chiar fetele nemțești, și, numind pe frumușica mea "Micuța", prin însăși aceasta o românizam și o iubeam oarecum și pe de altă parte.

Ce-i dreptul, era frumoasă! Era frumoasă ca o româncă! Avea niște ochi... culoarea și mărimea nu îmi aduc bine aminte. Avea un păr... de seama ochilor. Avea o guriță... Dar de atunci au trecut mulți ani, și-n mulți ani am uitat multe feluri de gurițe! N-am uitat numai că Micuța mea mi se părea a fi foarte frumoasă, neînchipuit frumoasă, frumoasă strașnic!

Contractul de chirie se rostea așa: "D. Ghiță Tăciune va plăti d-nei Ana Pacht câte patruzeci de fiorini pe lună pentru trei odăi și pentru câte cinci feluri de bucate la prânz pe zi, între cari și un aluat; idem câte o mâncare serile".

A doua zi după mutarea mea în casa stimabilei doamne Pacht, intrai în apartamentele dumneaei, despărțite de ale mele prin un lung, îngust și întunecos coridor; făcui o profundă reverință, zâmbii și...

— Ce mai faceți, cucoană?

— Sunt bine; iar d-voastră?

— Nu mai puțin.

— Mă bucur.

— Ducea nu-i acasă?

— Îi la repetiție.

— Mă rog, cucoană, la câte ceasuri ședeți la masă?

— La două nesmintit.

— Și mâncați?...

— Se-nțelege!

— Eram să vă-ntreb dacă mâncați tot aceea ce-mi trimiteți și mie?

— Da.

— Mâncați cu gust?

— Ce întrebare!

— O, cât sunteți de fericită de a putea mânca cu gust!

– Dv. pesemne, aveți stomac dezorganizat?
– O, nu; dar îmi lipsește gustul de mâncare.
– Poate bucatele nu sunt bune?
– Nicidecum; din contra... dar este un lucru la mijloc, cucoană. Nu sunt deprins a mânca singur: în societate mâncarea se pare a fi mai gustoasă, gustul se pare a fi mai mâncăcios... Aș vrea dară...

– Să ședeți la masă cu noi?
– Dacă nu va fi cu supărare...
– Putem începe chiar de astăzi. Ați fost aseară la teatru?
– Am fost.
– Cum vi s-a părut Maria mea în rolul Gertrudei?
– Nu mi-a plăcut.
– Pentru ce?
– D-șoara joacă cu prea mult foc.
– Și de aceea nu vă place?
– Da; artistul ar trebui să fie totdeauna răce, răce ca dreptul pozitiv, răce ca litera legilor, răce ca pandectele, răce ca...

– Dar fi-va el atunci natural?
– Pentru mine.
– Cum așa, pentru d-ta?...
– Natura mea fiind răce, răceala pentru mine e naturală.

Doamna Pacht trecuse peste patruzeci de ani; cu toate acestea, ca veche actoriță "*jeune*", ea se socotea capabilă a juca orișicând un rol tânăr; așadar, pentru a vedea dacă sofismul meu e sincer, ea îmi puse mâna pe umăr și, clipind din ochi, zise cu o voce foarte cuasi dulce:

– Oare nu șuguești, amice? ești rece?
Am lăsat ochii în jos și m-am închinat cu cea mai mare seriozitate.
– Plecăciune, cucoană.
– Vă duceți?
– Iertați-mă, cucoană; aveți prea mult foc.
– Eu?
– Nu sunteți naturală.

Intrând în odaia mea, aprinsei o țigară și mă pusei a medita asupra principiilor juridice ale lui Bentham, care cel dintâi a descoperit că omul poate să facă tot ce-i place; deodată ușa a scârțâit și s-a deschis; întorc capul și văd... un nas; un nas în crăpătura ușii, un nas antedeluvian, adică un nas a cărui mărime covârșește în același grad mărimea nasurilor vulgare, precum mastodonte covârșă pe elefante. Eram să mă sperii; dar auzii tot într-o vreme răsunând de sub baldachinul nasului o voce sau, așa zicând, o zbierare binecunoscută, și care mă făcu să ghicesc pe loc pe proprietarul colosalului nas.

– Aicea șade Tăciune?
– Intră, intră, Feldeșule! răspunsei din odaie, și baronul Rosen se afla deja lângă mine.

Baronul Rosen, student jurist și coleg al meu, era un june bogat, scurt, gros, alb, năsos și cunoscut obștește în societatea universitară sub porecla de "Feldeș". Cine nu mai avea porecle! Pe mine, bunăoară, tovarășii mă numeau "Spițer", zău nu știu din care cauză: sau pentru că iubeam parfumurile și pomezile, sau pentru că aveam cam adesea nevoie de felurite doftorii, ca unul ce mă deosibeam din copilărie prin slăbiciunea constituției; sau pentru că curtasem pe d-na Benedeck, frumoasă spițereasă văduvă, de la care mi-au rămas până acum, ah! drept suvenir, treizeci și șapte flacoane, mari și mici, colorate și necolorate.

Rosen s-a pus înaintea mea într-o poză foarte eroică, cu mâna stângă în șold, cu mâna dreaptă întinsă dasupra capului meu, cu piciorul stâng înapoi și cel drept înaintat în depărtare ca de o palmă; cu nasul rădicat și gura căscată. Apoi conversațiunea s-a început așa:

– Șiretule!
– O!

– Desfrânatule!

– A!

– Craiule!

– E!

– Vicleanule!

– U!

– Dobitocule!

– I! I! Mai stăi și tu! Am sfârșit toate vocalele și am nevoie a recurge la consune. Măi, ai înnebunit tu?!

– Cum de ai îndrăznit, Spițerule, să te muți în casa Anicăi?

– Mă tem că-ți place cucoana Ana?...

– Te provoc la duel.

– Și la duel, și la *quadrille*! Desprețuiesc numai solo și trio.

– Ia lasă gluma la o parte! zise baronul așezându-se. Ți place *mademoiselle* Marie?

- *Quelle idée!*

– Nu-ți place?

– Cum vrei să-mi placă o copilă, un ce nede dezvoltat, necopt, neformat, nematur, nedeplin, nesfârșit, nefinit, nepractic, nepragmatic... *ça fait pitié!*

– De ce dar te-ai mutat în casa Anicăi?

– Trebuia, frate, să mă mut undeva.

– De ce n-ai rămas în casa lui Klumpen?

– Vrea să zică tu nu știi nimica?

– Despre ce?

– O! o istorie foarte lungă! Află că Klumpen a căpătat un gust foarte estetic de când i-a murit femeia, care era modelul urâciunii: *les extrémités se touchent*. El ține numai o slujnică, dar frumușică ca o cadână mahometană, și nu numai că o ține, dar încă ține prea mult la dânsa. Se pare însă că și Frosa lui are un gust nu mai puțin estetic; încât Klumpen, pe care numai doară tu îl poți întrece în privința fizică, nu plăcea nicidecum bieteii copile. Mutându-mă în casa lui - sunt norocos cu grizete! - *veni, vidi, vici*: mai pe lung vorbind, chiar de la cea dintâi zi mi-am însușit *jus servitutis quae in faciendo consistit* asupra Frosei. Trei luni de zile Klumpen nu știa nimic despre coproprietarul său, și începeam deja a spera că voi căpăta în curând *jus prescriptionis*, când deodată... Și așa mai departe. Precum vezi, Feldeșule, mutarea mea în casa doamnei Pacht n-a fost de bunăvoie.

– M-ai răcorit la inimă, Spițerule!

– Mi-am făcut datoria ca spițer, deși în facultăți nu se învață farmacopeea feldeșilor. Mai adaug a zice că sunt atât de departe de a iubi pe păpușica ta, încât voi fi gata a-i vorbi în favoare-ți, a-i iperboliza meritele tale, iperbolic numai în profil; a... *à propos*, de când oare te-au smintit grațiile ei?

– De aseară la teatru.

– La teatru... Hm! Știi c-ar trebui să-i faci un *présent*?

- *Parbleu!* dar n-o cunosc până acum. Introdu-mă.

– Mai târziu. Nu ești frumos (*c'est peu dire!*) și, deci, pentru a plăcea unei femei, trebuie mai înainte de toate s-o previi fără a fi văzut, s-o faci s-admire caracterul și generozitatea ta, să-i apari ca un ideal sublim îmbrobodit într-un real urât. Dintru întâi trebuie să-i faci un prezent anonim, lăsându-mă pe mine a-i dezvălui la ureche, parcă în secret, numele galantului adorator, adăogând din parte-mi un lung comentariu despre ilustrele tale merite.

– Minunată idee! Vino, Spițerule, să te strâng în brațe!

– Bucuros; numai ține nasul mai departe.

Ne-am sărutat, și Rosen, departe de a ghici pe buzele mele vicleana îmbrățișare a lui Iuda, ieși, sau, mai degrabă, zbură din odaie, rămânând ca să-mi trimită fără zăbavă, spre înmânare, cadoul în cestiune.

După ce tovarășul dispăru, m-am uitat la ceasornic: era două fără un patrar.

- Domnule Ghiță! cucoana Ana vă poștește la masă.
- Ah! nici n-am auzit cum ai intrat, Cati! Duduca s-a întors de la repetiție?
- Da.
- Vorbitu-s-a ceva despre mine?
- Cucoana Ana a spus că i se pare că nu sunteți ... adecă...
- În toate mințile?
- Da.
- Și ce a răspuns duduca?
- Că aceasta nu se poate spune despre un poet.
- Și ce a răspuns cucoana?
- Că învățații sunt totdeauna nebuni.
- Și ce a răspuns duduca?
- A tăcut.
- Și ce a răspuns cucoana?
- A tăcut.

La masă găsii pe cucoana Ana și pe duduca Micuța șezând cu șervetele pe genunchi.

- Am auzit, domnule, c-ai fi având o natură foarte rece, începu duduca.
- Natura mea nu vă place?
- Deloc.
- Atunci nu sunteți femeie.
- Dați-mi voie a nu vă-nțelege, domnule filozof.
- Străbunei dv., Evei, plăcuse șerpele, cel mai răce din toate ființele. În orice caz, dacă natura mea nu vă place dv., am fost destul de fericit pentru ca ea să placă neneacăi matală. Să fi văzut azi-dimineață cu ce ochi dulci...

Cucoana Ana, lângă care ședeam, m-a pișcat de genunchi.

- De ce mă pișcați, cucoană?

Întrebarea mea a fost pronunțată cu o naivitate perfectă. Duduca tăcea, dar ochii ei, trecând de la mine la mumă-sa și viceversa, exprimau o curiozitate tragicomică.

- D-ta vorbești azi niște lucruri... începuse cucoana Ana.
- Ei bine! să vorbim despre altceva. Curcanu-i minunat!
- Îi iepure, domnule! nu-i curcan, întâmpină duduca.
- Se cunoaște că n-ați studiat filozofia.
- De ce?

Gustu-i subiectiv; gustul se află în noi și, prin urmare, iepurele d. e curcan pentru mine, de vreme ce subiectul meu simte în acest minut un gust curcănesc!

Cucoana Ana, deși cam bosumflată, n-a putut reține râsul.

- Ai un spirit de contrazicere nepilduit, domnul meu.
- Contrazicerea e cu neputință în natură, doamna mea. Dv. n-ați citit pe Hegel!

Intră Ditrich - așa se numea feciorul meu.

- A venit sluga de la domnul baron.

Mă iertați, cucoanelor? sunt silit a mă lipsi de societatea dv.; să lăsăm pe mâine discuțiile noastre filozofice.

Încă nu închisei bine ușa, când am auzit răsunând vocea doamnei Pacht:

- Ce nătărău!

"Lucrurile merg bine. Norocul ajută pe nătărăi!" îmi zisei și-ntrai în odaia mea.

Baronul - model de bunomie - îmi trimise, după vorba noastră, un prezent superb: un *nécessaire* femeiesc de eben, încrustat cu aur smălțat.

Îi răspunsei prin următoarele rânduri:

"Feldeșule!

Mâini la ora dreptului penal îți voi reporta despre rezultat.

S p i ț e r u l, manu propria.

P.S. - Trimete-mi chiar acum sania ta: aș vrea să ies nițel la aer. Știu că ai să șezi la masă, apoi ai să dormi... trăsura va fi liberă; prin urmare, aștept."

Până la acea zi, baronul nu acordase încă nimenui favoarea ce-i ceream prin scrisoare. Peste o jumătate de oră, o sanie sta la ușa mea.

– La bariera Blinde-Kuh! strigai viziteului.

Prin acea barieră am fost făcut prima mea intrare în oraș, viind a studia la Universitate teoria dreptății, pentru a nu o aplica apoi niciodată în viața practică.

În cei dintâi doi ani ai studiului juridic, m-am mutat de șapte ori din casă-n casă. Voiam acum, pe conta baronului, a revedea cele șase locuinți trecute, reamintindu-mi *en passant* istoria petrecerii mele în fiecare din ele.

– Stânga!

Trecui lângă o casă cu două rânduri, al cărei *rez-de-chaussée* era ocupat prin cinci blănării. În rândul de sus, cele două ferești din capăt, am șezut eu trei luni fără patru zile. Celelalte odăi ocupa proprietăreasa, femeie frumoasă, dar de patruzeci de ani, văduva unui bogat neguțator. Am iubit-o două luni; și m-am jurat de atunci a nu mai iubi în veci o femeie de patruzeci, sau în genere o blănăreasă.

– Dreapta! în ulița M.

Iat-o casă care nu voi uita-o niciodată. Sus ședeam eu, jos Enrieta, modistă franceză, creatură oftigoasă, dar atât de încântătoare, încât mă făcea a crede că oftiga e boala îngerilor. Într-o seară trimite la mine, rugându-mă a nu face zgomot, d-ei fiind bolnavă. Așa s-a început cunoștința. O, zeilor! ce izvor de voluptăți, purure nouă și din ce în ce mai fermecătoare! Ea a murit, sau, mai bine zicând, s-a stins peste șapte săptămâni pe brațele mele. Enrieta a fost singura femeie pe care mă pot lăuda a fi iubit până la moarte.

– Stânga!

Ha! iată și fericita locuință a d-lui consilier titular! realizarea falansterelor lui Fourier. În casa din curte ședeam doi studenți și un împiecat, și toți ne bucuram deopotrivă, fără gelozie, fără ceartă, fără intrigi, de nesecabilele favoruri ale doamnei, al cărei bărbat era al patrulea tovarăș și cel de pe urmă!

– Destulă plimbare! înapoi!

Întorcându-mă acasă, am găsit un nou răvășel de la baron:

"Spițerule!

Am gândit mult despre modul în care ai putea face mai nimerit ca zâna mea să poată ghici numele adoratorului său. S-ar putea ca ideea mea să nu fie rea. Dacă ea îți va putea conveni, iată-i esența. Vei putea pune în nécessaire alăturata aici marcă a neamului meu, ceea ce lesne va putea stârni curiozitatea ei, ș-atunci îi vei putea explica că, după cunoștințele tale eraldice, ea n-ar putea fi decât a baronilor Rosen.

Al tău până la moarte, R."

Scrisoarea o păstrez pân-acum ca model de originalitate și de stil, mai cu samă de stil: ceva à la d. Rosetti!

De acum nu mai este îndoială că Feldeșul iubește pe Micuța: un om teafăr n-ar fi întrebuințat atâtea "pot". *Nécessaire*-ul și sania, lucruri la cari nici m-am așteptat din parte-i, vin a sprijini această evidență.

M-am uitat la marca lui R., întipărită pe un căpețel de hârtie parfumată *couleur rose*. Scutul stemei nu prezintă decât o stea șeptegrană, figura foarte ordinară în eraldica șvezească.

Am tras clopoțelul.

Marca mea, ca și numele meu, ca și natura mea, înfățișază un *tăciune*. O întipări pe ceara tare deasupra scutului baronului, care, adevărat scutul, iar nu baronul, s-a ascuns fript; și închisei hârtiuța în *nécessaire*.

"Această idee poate nu mi-ar fi venit în minte fără scrisoarea Feldeșului", îmi zisei în mine. Adevărata dragoste e inventivă! Acum trebuie să mai pun lucrurile la cale așa ca baronul să fie încredințat că Micuța a primit darul său, că-l iubește (pe dar sau pe baron - totuna!) *incognito*, ba că el a și vorbit cu ea... O așa mistificațiune nu e tocmai grea; să recurgem la vro grizetă, care mâini la

bal masqué... Ah, Doamne, ce inspirație! Rosen are o amantă... Făr-a mă gândi mult, mă grăbii a scri următoarea epistolă polonă:

"*Moja Kochana Pani!*

Am dovezi autentice despre necredința amantului d-tale. Permite-mi a veni chiar îndată și-ți voi pruba lucrul, ba încă îți voi da mijloace de a te încredința în persoană. În așteptarea răspunsului care te interesează, cred, mai mult decât pe mine, sunt al d-tale, Anonim."

Intriga e legată de minune, parcă într-un roman dumasian. Sărmana leșcuță va juca rolul Micuțai!

Au intrat Ditrich și Cati.

– Ați tras clopoțelul? întrebă Ditrich.

– Da.

– Să v-aduc mâncarea de seară? zise Cati.

– Nu dragă! dar bine c-ai venit tocmai acum. Eram să trimet să te cheme. Iat-un lucrușor, Catincuță; trebuie să-l dai în mâna duducai. Spune-i că ți l-a înmănat pe-ntuneric, în coridor, un om pe care nu l-ai putut vedea și care a fugit, rostind numai aceste cuvinte: "La *mademoiselle* Marie pentru reprezentarea de aseară". Ține secretul până la o vreme, adaosei, vârându-i în mână o bancnotă de cinci fiorini.

Cati ieși cu *nécessaire*-ul și, firește, cu bancnota.

– Tu, prostule, du-te în ulița Lorch; caută casa nr. 86, întreabă pe doamna Victoria Przikszevska, dă-i în mână, auzi, în mână, această scrisoare, cerând să răspundă. Ce ți-am spus?

– Că-s prost.

– Adevărat; ș-apoi?

– Ca să mă duc în ulița Lorch.

– Minunat! mai departe?

– Să mă duc mai departe?

– Ba spune mai departe!

– Să caut casa nr. 68.

– 86, gogomanule!

– 86, cuconașule.

– Și ce să mai faci?

– Să-ntreb pe doamna Chiftoria Șicșicșicska.

– Victoria Przikszevska, măgarule.

– Chiftoria Șicșicșicska, cuconașule.

– Întreabă dar numai pe o doamnă văduvă polonă; crez că doară n-o fi două văduve polone sub același acoperimânt!

– Văduvă polonă, nr. 86.

– Casa, iar nu văduva, nr. 86, mă-nțelegi acum?

– Și s-aduc un răspuns.

– Să nu spui cumva cine te-a trimis.

– Atâta?

– Fuga!

Doamna Victoria Przikszevska, sau, cum o numea Ditrich, Chiftoria Șicșicșicska - al patrulea personaj principal al romanului meu, *ego* fiind cel dintâi - văduva unui căpitan austriac ucis în Ungaria, primea de la recunoscătoarea ocârmuire o pensiune atât de mică, încât, pentru a nu muri de foame, spre economia finanțelor statului, ea era silită a întreprinde negoțul frumusețelor goale și leneșe. În acest mod, trecând, asemenea căscării, de la om la om, Victoria, într-una din zile, a dat peste Feldeș, și Feldeșul, tot atunci, dete peste Victoria. "Ah! zise vicleana polonă, uitându-se galeș în ochii celui mai slut și mai bogat student al Universității, ah! în zadar am căutat până acum un bărbat care să mă-nțelegă!" "Oh! răspunse bunaticul baron, topindu-se de focul cochetărilor celor mai rafinate, oh! în deșert am visat până azi o femeie care să mă iubească!" "Nu sunt cu stare!" "Nu sunt frumos!" "Ai sâmtiminte dulci, cari sunt destule pentru a aprinde amorul femeii!" "Ai un chip îngeresc, care e de ajuns pentru a învăpăia dorul bărbatului!..." Victoria a leșinat și Feldeșul s-a

apucat s-o trezească prin o detunătură de sărutări, însoțite, firește, de gâdilitoarea frecătură a piramidalului său nas. Rezultatul melodramei a fost că baronul, spre a înlătura sărăcia polonei, o luă în întreținere cu două mii de fiorini pe an, o trăsură de birjă și daruri neprevăzute în budget; iar polona, viceversa, spre a înlătura diformitatea baronului, îi hărăzea de porunceală ceea ce *le beau sexe*, dupe dreptul naturii și al nomenclaturii, ar trebui să hărăzească numai bărbaților frumoși, sau, cel puțin, *nostimi*.

Rosen de mai multe ori învita pe intimitii săi amici - între cari eu eram primul actor, actor în ambe înțelesurile acestui cuvânt - la ceai, la Victoria. Polona cânta din piano și din gură; vreunul din musafiri o ajuta din flaut sau din violină; vreo două-trei amice și *conbreslaşe* ale gazdei, întovărășite de *nenorocitorii* lor, încingeau o polcă sau un valț; vreo câțiva studenți sau militari se puneau la pichet sau la stos, și seara trecea pe nesimțite, spre mulțumirea tuturor. Nu știu dacă, înconjurată fiind de o societate atât de variată, și ascuțită de gelozia baronului, omul cel mai lesne-crezător din lume - nu știu, zic, dacă Victoria, alunecându-se pe calea virtuții și aducându-și aminte trecutul, n-a avut cumva alți amanți, secundari, întâmplători sau *gratis*. Prezumțiunea juridică mă face a o presupune ca ideal de credință femeiască. Eu, unul, pe cînste, nu i-am făcut niciodată curte, nu din amicie pentru baron, nu pentru că frumușica văduviță nu mi-ar fi plăcut, ci, simplu, de lene: Victoria ședea prea departe. O dată numai, după a sa dulce rugămintă, i-am scris în album un sonet *improptu*, în care ziceam, pare-mi-se, cu o pompă prea poetică, că fericirea cea mai fericită este de a fi fericit în fericire.

Ditrich îmi aduse de la Victoria un bilețel cu cuvântul "*Czekam*", adică, leșește, "aștept".

– Ad-o birjă!

Aveam pe masă o mască; m-am mascat, am pus în buzunar scrisoarea baronului cu "pot", din care am șters cuvântul "Spițer", fiindcă porecla mea era cam universalmente cunoscută, am aruncat pe umere blana și... iată-mă înaintea întrigăteii polone, într-un salon baronește îmbrăcat, *tête-à-tête*.

– Doamna mea, cine sunt vei ști mai pe urmă. Deocamdată, să nu pierdem timpul în vorbe. Cunoști această slovă?

Îi arătai scrisoarea.

– O, Doamne! slova lui Rosen.

– Citește.

– Domnule, cine ești? Spune-mi cine ești? Om sau dimon?

– Sunt prea moral pentru a fi drac; condiția de om îmi convine mai degrabă; dar vorba nu e despre personalitatea mea, ci numai despre necredința baronului: mâini sau poimâini, doamna mea, ai să fii delăsată; o să pierzi acele mii de fiorini; ai să rămâi cum ai fost mai înainte, în intervalul vieții d-tale între capitănie și baronie... Eu, unul, sunt în stare a dărâma planurile lui Rosen și a-ți întări poziția; dar trebuie să-mi dai o ascultare deplină și nemărginită. Te învoiești? Măine este balul mascat. Trebuie să fii acolo. Baronul are să vie, de asemenea, din îndemnul meu, pentru a întâlni pe noua sa amantă, pe care tot eu o voi împiedeca a ieși din casă. Costumul lui voi ști mâini și ți-l voi arăta în bal. Ceea ce ai să vorbești vei ști tot atunci. După ce vei veni, abordează-mă și spune-mi cuvântul "*czekam*", pentru ca să te pot recunoaște. Ești blondă ca și iubita lui Rosen, ești de aceeași statură... lucrul va merge bine! Vino la nouă oare tocmai; mă vei vedea plimbându-mă cu mâinile pe piept *à la Napoleon*; și-apoi am să fiu necostumat, cum mă vezi acuma.

– Ascultă, mască. Dacă vei izbuti a-mi înlănțui pe Rosen, apoi...

– Apoi?

– Cum ți se pare, oare sunt eu frumoasă?

– Să presupunem că-i așa, pentru a ne feri de dispute economico-politice despre valoarea relativă a două mii fiorini...

Proza eseistică și memorialisticăAlexandru Odobescu, *Pseudo-Kynegeticos*Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri (Introducere, Din vremea lui Caragea, Școala acum 50 de ani, Din timpul zaverii)**ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ (Pseudo-Kynegeticos)* Epistolă scrisă cu gând să fie precuvântare la cartea *Manualul vânătorului*) – fragmente

Domnului C. C. Cornescu

Amice,

Când mi-ai dat mai întâi să citesc manuscriptul tău, intitulat *Manualul vânătorului*, ai arătat dorința ca să-i fac eu o precuvântare. Mai apoi ți-ai luat seama și m-ai scutit de această măgulitoare sarcină.

În cazul din urmă, rău nu te-ai gândit, căci eu, după ce am răsfoit cartea ta, m-am luat în adevăr cu plăcere pe urmele tale de vânător; dar, pe când tu te ocupai cu gravitate a-ți alege cea mai bună pușcă, a o încărcă cu cea mai potrivită măsură, a o îndrepta pe cea mai nimerită linie; pe când tu dresai, de mic și cu o minunată răbdare, pe prepelicarul tău, ca să asculte la semnalele consacrate: Pst! Pil! și Aport!; pe când tu, în fine, studiai cu luare-aminte caracterele fizice și etice ale celor mai obicinuie subiecte însuflețite de vânătoare, eu, ca un nevânător ce sunt, m-am apucat să colind răstimpii și spațiile, căutând cu ochii, cu auzul și cu inima, priveliști, răsunete și emoțiuni vânătoarești.

Colindând, m-am rătăcit, și iată-mă abia acum ajuns din fantastica-mi călătorie cu un sac așa îngreuiat de tot felul de petice și de surcele, adunate de pretutindeni, încât nu mai cutez, Doamne ferește! nici chiar eu însumi să-l arunc în spinarea *Manualului* tău.

Am luat dar pretențioasă hotărâre a le deșerta într-un volum osebit, ce-l voi tipări numai pe seama lor, și care, sub un titlu pedantesc și arhaic, spunând vânătorilor numai lucruri ce sunt cu totul de prisos artei lor, va întocmi un fel de Falș tractat de vânătorie, Yeudo-unhgeti©V, în opozițiune fățișă cu *Manualul* tău, care, deși mai scurt, este însă, fără îndoială, cu mult mai folositor celor care vor să învețe ceva cu temei.

Dar mai nainte de a pune sub tipar, m-am simțit, amice, ca și dator să-ți trimit ție prinosul acestui vraf de pagini manuscrise, pe care, bune sau rele, le datorez numai primului tău îndemn amical.

Primește-le precum îți vor place; dar crede, totuși, că, deși îți vin acum cam ca fuiorul popii, ele purced dintr-o afectuoasă pornire a celui care de mult este al tău prieten,

București, 7 mai 1874

Difficiles nugae

I. SĂ MĂ ÎNCURC OARE ȘI EU ÎN CALEA VÂNĂTORILOR? CARTEA TA ȘI PRECUVÂNTAREA MEA. UTILE DULCI SAU SOSII ȘI D<OMNU>L SOCEC. CE ZICE NIMROD DESPRE PODAGRA MEA. ARCADIA PE CÂMPUL BĂRĂGANULUI. DE LA MOȘ DORU, DREPT ÎN PUSTII. LA CONAC! VAI DE BIETUL GOGOL, CE ERA SĂ PAȚĂ!

Ai voit, amice, ca mai nainte de a o tipări, să citesc eu, în manuscript, cartea românească ce tu ai compus sub titlul de *Manualul vânătorului* și, după citire, să-mi și dau părerea asupră-i.

Pentru atâta încredere, nu am cum să-ți mulțumesc; dar, teamă-mi e că, acordându-mi mie o așa amicală și lingușitoare precădere, n-ai nimerit tocmai bine, o, iscusite vânătorule!

Oare nu știai, sau că ai uitat, cum că la vânătorie, ca și la multe altele, eu mă pricep cam tot atâta pre cât se pricepea vestitul ageamiu, carele, văzându-se luat în răspăr de babele satului pentru izbânzile ce făcuse cu pușca dimineața, în băătătură, se apăra în dulcea limbă a poeziei și ținea una că: De e curcă,/ Ce se-ncurcă/ La revărsatul zorilor/ În calea vânătorilor?

Istoria nu adaugă mai departe dacă păgubașele s-au mulțumit numai cu această armonioasă desdăunare, precum, în altă împrejurare, fusese silit să facă simigiul cel cu tocmeala, care, pentru plăcintele mâncate, rămase bun plătit numai cu cântecelul dascălului Caracangea: Deschide-te, punguliță,/ Să plătești plăcintelele; cântecel care, fără îndoială, este, în privința regulilor prozodice, cu mult mai prejos de ingenioasă improvizațiune a vânătorului de curci.

Vezi să nu pați și tu ca simigiul, și de unde, cu drept cuvânt, te așteptai să fii răsplătit, chiar de la început, prin laude meritate, pentru toate cercetările serioase, pentru toate observațiunile adânci, pentru toate ostenele ce ai depus în opera ta, să nu capeți de la mine decât un encomion fluturatic și fără temei, psalmodiat și acela pe drâng sau cântat din frunză.

Dreptul lui Dumnezeu, în asemenea caz, și adică dacă critica mea va fi, precum este și lesne de prevăzut, nedemnă și nepotrivită pentru scrierea ce a provocat-o, rușinea va rămâne numai pe seama mea, căci este drept ca fiecare să poarte ponosul faptelor și ziselor sale, și nu numai vânătorii știu cum că toată pasărea pe lume, pe limba ei pier.

Fie acestea zise din capul locului, ca nu cumva să se întâmple ca vreunui cititor, scârbit îndată de urâtul precuvântării, să-i vină răul gând de a lepăda cartea ta din mână, mai nainte chiar de a fi intrat în materia ei, tratată cu seriozitate și cu științade-cauze, de către conștiințiosul autor.

Mă grăbesc a declara că acel cititor va fi adevăratul păgubaș, căci, dacă nu știe regulile vânătoriei mai bine decât mine și voiește cu toate acestea să le învețe, el pierde cea mai bună ocaziune de a se instrui, citind o carte plăcută, în care formulele costelive ale mecanicii și rețetele grețose ale medicinei veterinarii sunt mai peste tot locul foarte binișor furișate printre o mulțime de noțiuni istorice, de povățuiri înțelepte și de fapte interesante, care pot să placă și să folosească oricărui cititor.

Ca să fiu, dar, drept și să te pun îndată la adăpost despre orice neajunsuri ar putea să-ți vină de pe urma cuvintelor mele, recunosc, iubite autorule, că, deși tu n-ai avut de gând, ca liricul nostru străbun Orațiu, să arăți poezilor din viitorime poteca cea bună, însă tot ai știut, chiar și în materie de vânătorie, să urmezi părinteștile lui povețe, luând drept deviză tăcută a scrierii tale, faimoasele lui versuri din Arta poetică: *Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci, / Lectorem delectando, pariterque monendo*¹.

Îți urez ca să se poată aplica cărții tale și exametrii următori, în care sper că d<omnu>l Socec, carele în asemenea caz ar primi desigur să-ți fie editor, nu va fi supărat a se vedea înlocuind, chiar cu prejudiciul regulilor prozodiei latine, pe anticii domniei-sale quasi-omonimi și colegi în librărie, frații Sosii din Roma: *Hic meret aera liber Socecio, hic et mare transit / Et longum noto scriptori prorogat aevum*².

Dar de vreme ce, pornindu-mă a-ți vorbi despre vânătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzorele literaturii, mulțumește-te, te rog, amice, ca în loc de o analiză scrupuloasă a Manualului tău, în loc de o apărare a meritelor ce el va ști neapărat și cu mai bun succes să destăinuiească la ochii oamenilor de știință și de specialitate, într-un cuvânt, în loc de ceea ce mi-ai cerut, mulțumește-te, zic, să-ți spun aci numai în ce chip, cum și ce fel, imaginațiunea, sufletul și mintea mea au putut aieva să-și însușească plăcerile și farmecul artei pe care tu, cel dintâi, o predai astăzi cititorilor români, înjghebată în reguli mai mult sau mai puțin riguroase.

Dacă chiar în anii tinereții, pe când trupul le bête (vita), cum zice Xavier de Maistre s-avântă mai lesne după zburdările inimii, dacă pe atunci chiar, gusturile-mi stătătoare și trândava-mi fire nu m-au iertat să deviu vânător, apoi d-acum înainte ce speranță să-mi mai rămână? mai ales când, pe toată ziua, junghiurile în picioare și podagra îmi cheazăuiesc, pentru restul vieții, cea mai nerevocabilă patentă de incapacitate în deprinderile sprintene și obositoare ale vânătoriei.

Vorbă curată! nici un al doilea Nimrod, vânătorul biblic¹, nici un al doilea sfânt Hubert, vânătorul minunat al creștinilor, eu unul n-am să mă fac. Trebuie să renunț cu totul la așa falnice năzuiri, și chiar dacă deasa citire a cărții tale ar aprinde în mine un asemenea dor semeț, nevoia ar cere ca să-l potolesc îndată și să mă hotărâsc a rămâne, și în viitor, din ceata acelor care, când văd cloșca păscând bobocii de rață pe malul bălții, se miră zicând: Să fie rață? Mă-sa găină! / Să fie găină? Botul lătăreț!

Dar însă, și eu am crescut pe câmpul Bărăganului! *Et in Arcadia ego*!. Și eu am văzut cârdurile de dropii, cutreierând cu pas măsurat și cu capul ațintit la pază, acele șesuri fără margine prin care aerul, răsfirat în unde diafane sub arșița soarelui de vară, oglindește ierburile și bălăriile din depărtare și le preface, dinaintea vederii fermecate, în cetăți cu mii de minarele, în palate cu mii de încântări.

Din copilărie, și eu am trăit cu tătădăienii, vânători de dropii din baștină, care neam de neamul lor au rătăcit prin Bărăgan, pitulați în căruțele lor acoperite cu covergi de rogojină și, mânând în pas alene

¹ Horatii, *Ars poetica*, v. 343-344: Toată aprobarea o capătă acela care întrunește folosul cu plăcerea, / Desfătând pe cititor și instruindu-l totdeauna (n. a.).

² Horatii, *Ars poetica*, v. 345-346: Acea carte produce bani lui Socec; ea trece și peste mări și prelungește în secolii îndelungați numele vestit al scriitorului. (n. a.).

gloabele lor de călușei, au dat roată, ore, zile și luni întregi, împrejurul falnicilor dropioi, cărora ei le zic mitropoliți, sau când aceștia, primăvara, se întetesc în lupte amoroase, sau când, toamna, ei duc turmele de pui să pască țarinele înțelenite.

Eu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul și priceputul staroste al vânătorilor tămădăieni, carele putea să înghită în largile sale pânțecă atâtea vedre cât și o butie de la Dealul Mare, nici pe iscusitul moș Vlad, în căruța căruia ai adormit tu adesea, pe când el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcând printre fulgii coliliei, nici pe bietul Gheorghe Giantă, cel care, cu o rugină de pușcă pe care orice vânător ar fi azvârlit-o în gunoi, nimerea mai bine decât altul cu o carabină ghintuită, și care pe mine, nemernicul, m-a dus de multe ori cu vânat, la conacul de amiază.

În cartea-ți plină de reguli tehnice și de învățături doctrinarii, tu vorbești, amice, cu despreț superb despre toate acele petreceri cinegetice, în care vânătorul n-are nevoie să umble pe jos, să caute vânatul ajutat de câinele său și să lovească fiara sau pasărea în fugă ori în zbor. Nu tăgăduiesc; în principiu trebuie să aibi dreptate. Dar ce-i faci firii? căci mie unuia, dacă cumva mi-a plăcut vreo vânătoare, apoi a fost tocmai din acelea în care picioarele și mâinile au mai puțin de lucrat.

Și-n adevăr, să ședem strâmb și să judecăm drept: oare ce desfătare vânătoarească mai deplină, mai nețărnută, mai senină și mai legănată în dulci și duioase visări, poate fi pe lume decât aceea care o gustă cineva când, prin pustiile Bărăganului, căruța în care stă culcat abia înaintea pe căi fără de urme?

Dinainte-i e spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă, când înviate de o spornică verdeață, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-i însuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca mușuroaie de cârțițe uriașe, movilele, a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății. De la movila Neacșului de pe malul Ialomiței, până la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau semănate în prelargul câmpiei, ca sentinele mute și gârbovite sub ale lor bătrâneți. La poalele lor cuibeză vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri al căror cioc ascuțit și aprig la pradă răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe. E groaznic de a vedea cum aceste jivine se reped la stârvuri și să îmbuibă cu mortăciuni, când, prin sohaturi, pică de bolesne câte o vită din cirezi!

Dar căruța trece-n lături de acea privesc scârboasă; ea înaintea încetinel și rătăcește fără de țel, după bunul-plac al mârtoagelor arominde sau după prepusul de vânat al tămădăianului căruțaș.

De cu zorile, atunci când roua stă încă aninată pe firele de iarbă, ea s-a pornit de la conacul de noapte, de la coliba unchiașului mărunț, căruia-i duce acum dorul Bărăganul întreg³ - și tocmai când soarele e d-asupra amiazului, ea sosește la locul de întâlnire al vânătorilor. Mai adesea acest loc e o cruce de piatră, strâmbată din piua ei, sau un puț cu furcă, adică o groapă adâncă de unde se scoate apă cu burduful. Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, sau la Cornățele, în miezul lui, ca să găsești câte o mică dumbravă de vechi tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi la poale, iar mii și mii de cuiburi de ciori printre crăcile copacilor. În orice alt loc al Bărăganului, vânătorul nu află alt adăpost, spre a îmbuca sau a dormi ziua, decât umbra căruței sale. Dar ce vesele sunt acele întruniri de una sau două ore, în care toți își povestesc câte izbânzi au făcut sau mai ales erau să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc și cum, în sfârșit, s-a făcut nevăzută în zboru-i prelungit.

După repaos, colinda prin pustii reîncepe cu aceeași plăcere.

Vânătorul, improspătat prin somnul, prin mâncarea și prin glumele de la conac, se aprinde din nou de ispita norocului; el cu ochii caută vânatul, cu gândul zboară poate către alte doruri; dar simțirile-i sunt în veci deștepte; inima-i vegheată este mereu în mișcare, și urâtul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornica zare a nemărginitei câmpii.

Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serii începe a se destinde treptat preste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. Un susur noptatic se înalță de pre fața pământului; din adierea vântului prin ierburi, din țârâitul greierilor, din mii de sunete ușoare și nedeslușite se naște ca o slabă suspinare ieșită din sânul obosit al naturii. Atunci, prin nălțimile văzduhului, zboară, cântând ale lor doine, lungi șire de cocori, brâne șerpuinde de acele păsări călătoare, în care divinul Dante a întrevăzut grațioasa imagine a stolului de suflete duioase, de unde se desprinde,

³ Horatii, *Ars poetica*, v. 345-346: Acea carte produce bani lui Socec; ea trece și peste mări/ Și prelungește în secolii îndelungați numele vestit al scriitorului. (n. a.).

spre a-și deplânga răstriștea, gingașa lui Francescă: E come i gru van cantando lor lai,/ Facendo in aer di sè lunga riga;/ Così vidio venir, traendo guai,/ Ombre portate dalla detta briga⁴.

Dar câte una-una, căruțele sosesc la târla sau la stâna unde vânătorii au să petreacă noaptea; un bordei acoperit cu paie trestia și șovarul sunt scumpe în Bărăgan câteva saiele și olumuri pentru vite, o ceață de dulăi țepeni lătrând cu învierșunare, și, în toată împrejurimea, un miros greu de oaie, de ceapă și de rachiu, iată adăpostul și streaja ce le poate oferi baciul de la Rădana sau cel de la Renciu. Din acestia cată vânătorii să-și întocmească culcuș și cină, dacă cumva n-au avut grijă a-și aduce așternut și merinde în căruțe. Pe când însă, pe sub șure și la vatra bordeiului, ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fiecare-l taie capul, limbile se dezmoțesc și, prin glume, prin râsuri cu hohote, ele răscumpără lungile ore de tăcere ale zilei.

Spune tu ce vei voi despre superioritatea vânătorii cu prepelicarul și despre plăcerile inteligente și alese ce resimte omul în unica societate a unui câine dresat după regulile artei; cât despre mine, eu rămân tot bine încredințat că cele mai dulci mulțumiri ale vânătorii sunt acelea în care trupul nu se află osândit la pedeapsa jidovului răătăcitor, și apoi încă acele care izbucnesc cu veselie printre niște buni tovarăși, întruniți la un loc după o zi petrecută în emoțiuni izolate.

Dar chiar și în căruță, vânatul obosește

Și după-o cină scurtă și somnul a sosit⁵.

Vânători și căruțași, mârtoage și dulăi, culcați toți la pământ, dorm acum duși, la târlă!... Singure, stelele nopții se uită de pe cer la dânșii; ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scârțâind, fluierând, șuierând și toate acele mii de glasuri senalță cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie auzul lor aromit. Când însă vreunul se deșteaptă și clipește ochii, câmpia i se înfățișează luminată de scânteiele strălucitoare ale licuricilor; uneori cerul se încinge pe alocurea, în depărtare, de o vâlvoare roșatică, provenită din pârjol, și un stol întunecos de păsări se strecoară prin noapte...

Mă opresc, căci mi se pare că, fără știrea lui Dumnezeu și a cititorilor, am început să traduc descrierea stepei malorosiene, una din paginile cele mai minunate din minunatul romanț istoric *Taras Bulba* de N. Gogol, scriitor rus, carele, de nu mă-n șel, a scris, el mai întâi, pe rusește, comedia *Revizorul general*.

Aș transcrie aci cu plăcere toată acea încântătoare descrițiune; ca și Gogol, într-o pornire de dragăstos necaz, aș sfârși și eu zicând: Dracul să vă ia, câmpiilor, că mult sunteți frumoase⁶! Dar atunci ce s-ar mai alege din descrierea Bărăganului, pe care m-am încercat a o face eu românește?

Las dar pe Gogol într-ale sale, că mi-e teamă să nu mă prea dea de rușine...

Dar ce făcui, vai de mine! Am uitat cu totul că este acum admis în radicalele principii de suprem și absolut patriotism român că, de vreme ce muscalii trebuie în genere priviți ca inimi și răuvoitori ai naționalității noastre, să ne dispensăm cu totul de a numi, ba chiar să ne și impunem datoria de a desfigura pe autorii lor, de câte ori binevoim a-i traduce, a-i imita sau a-i localiza. Prin aceasta chiar le facem prea multă onoare!

Vous leur fîtes, seigneur,

Eu les croquant, beaucoup d'honneur⁷.

II. ȚIGANII DE ZESTRE. GRIVES EN CAISSE. DISERTAȚIUNE
FILOLOGICĂ, ÎMBÂCSITĂ CU ERUDIȚIUNE. 1 000 GALBENI VENIT PE
AN. GRAURII ȘTIU FRANȚUZEȘTE MAI BINE DECÂT D'OMNU>L
LITTRÉ! DIN FABULELE LUI LA FONTAINE PÂNĂ ÎN PĂDURILE
RUSIEI. AMĂRÂTA TURTUREA, OF! SĂRMANA, VAI DE EA!

Eram băiat de vreo treisprezece ani când am învățat să dau cu pușca; mărturisesc însă că de atunci n-am mai făcut nici un progres în această artă; ba chiar aș putea zice din contră!

⁴ Dante, *Divina Commedia*, *Inferno*, Cant<o> V, <v. 4649>: „Și precum cocorii merg cântând ale lor doine,/ Făcând prin aer din sine lungi șire,/ Așa văzui viind, trăgând vaiete,/ Umbre purtate de pomenita suflare”. (n. a.).

⁵ Eliad zice în *Zburătorul* său: „Dar câmpul și argeaua săteanul obosește,/ Și după-o cină scurtă și somnul a sosit”.

⁶ Romanțul *Taras Bulba* este o admirabilă descriere a vieții cazacilor zaporojeni, care au jucat un așa mare rol în istoria țărilor române, sub domniile strălucite ale lui Matei Basarab în Țara Românească și a lui Vasile Lupu în Moldova (n. a.).

⁷ La Fontaine, *Les animaux malades de la peste* <Animalele bolnave de ciumă, fr.>: Păpându-i le-ai făcut, stăpâne, multă onoare! (n. a.).

Însoțisem pe tată-meu la băile de la Balta Albă, unde se adunase în acel an sarea și marea, precum a și povestit-o cu atâta spirit d<omnu>l V. Alecsandri⁸, pe carele atunci, acolo, pentru prima oară l-am zărit, domnia-lui tânăr, vesel, și încă de atunci cunoscut prin farmecul neaș românesc al muzei ce-l inspiră, eu, copilul, crezând că tot ce zboară se mănâncă.

Locuiam într-un sat de pe malul stâng al Buzăului, la Grădiștea, tot într-o casă cu bătrânul colonel Enghel, acela carele, prin buna sa inimă, prin vioiciunea glumeață a caracterului său și prin pocita șocăție a vorbirii sale românești, a lăsat plăcute și vesele suvenire printre subordonații lui, acum toți veterani ai oștirii; polcovnicul Enghel, care, luând de soție pe o cocoană româncă a cărei bogată zestre cuprindea o laie de robi țigani, zicea nevastei, de câte ori se întâmpla să moară vreunul din acești nenorociți: Plinci, Anicuța-l meu! a murit la dine un sestre!

Colonelul Enghel îmi dăruie o pușcă cu două țevi, scurtă și ușoară, croită și cumpănită chiar după trupul și după puterile mele; el mă și învâță cum s-o umplu, cum să ochesc și cum să trag. De aici înainte, vai și amar de biete vrăbii de pe garduri! Pe toată ziua stricam într-însele câte un corn de praf și câte o pungă de alicie; dar apoi și ce pilafuri ne gătea la masă meșterul-bucătar, sestre al cocoanei Anicuțe!

Mi se pare că întru atâta se cam mărginesc foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică. Vezi bine că cu dânsle nu s-ar putea găti nici măcar iahnia de mistreț, pe care tu o descrii în cartea ta.

D-aș fi mai lăudăros din fire, și nefiind astfel, iată o puternică dovadă că nu sunt și nu pot să fiu bun vânător, nici măcar ca amic Budurof! d-aș fi, zic, mai lăudăros, aș putea să adaog că, tot pe malurile Bălții Albe, m-am încercat a da și-n ciovlice de cele moțate, care se tot clatină în aer și pe uscat, strigând ca puii de jidan de pe ulițe: kibrit! kibrit!; am ochit adesea și în Ciocârlia cea voioasă ce-n văzduh se legăna; ba unde pui că am cutezat a trage cu pușca și-n cârdurile de găște sălbatice ce trec mereu cu grămada de-a lungul Buzăului!

De nu m-ar fi oprit văcarul satului, aș fi nimerit desigur și câte un graure din cei care zboară printre vitele din cireadă și, împreună cu coirile, se cocotează jucând pe spinarea boilor, care, cu o filozofică nepăsare, rabdă așa batjocură. Oare ce vor fi zicând boii, în mintea lor, despre acele obraznice păsăruici?

Și ce gânduri vor fi rumegând ei, când se simt într-astfel călcați sub picioare? Mare e limba bouului, păcat că nu poate grăi!

Nu știu însă cum și ce fel ne aduse vorba a pomeni despre graiuri, și aci, iartă-mă, amice autorule, să te ții de rău fiindcă, în cartea ta, n-ai spus nimic despre acest vânat, și mai cu seamă despre o altă pasăre, pe care mulți la noi o confundă cu graurele, din cauză că ea poartă, pe franțuzește, un nume ce s-ar crede că corespunde cu al acestuia.

Du-te într-o dimineață la Capșa și spune-i să-ți facă, pentru dejun, un paștet din cele ce se cheamă *Pâté de grives*; apoi, a doua zi la masă, cere la Hugues să-ți gătească o mâncare, ce ți se va prezenta într-o gingașă cutioară de hârtie velină albă, sub numirea de *Grives en caisse*.

După ce vei mânca, o să simți fără îndoială o muștrare de cuget pentru că ai trecut cu vederea și ai nesocotit vânatul nu mit grives, iar, după cum se crede, pe românește, sturzi și cocoșari (?).

Aci vrând-nevrând trebuie să mă urmezi și aceasta ți va fi pedeapsa într-o lungă controversă, în care filologia are să se amestece cu istoria naturală, și să facă un talmeș-balmeș, pre cât se va putea mai doct și mai erudit. Bagă de seamă că ai a face cu un membru al Academiei!

Romanii noi, strănepoții lui Traian, începem totdeauna de la romani romanii cunoșteau, printre altele multe, și aceste două specii de păsărele și le prețuiau după dreapta lor valoare; unora le zicea turdus, și altora sturnus.

Turdi erau un soi de păsări foarte lăudat de gastronomii noștri străbuni. Poetul Marțial, pe care însă Traian nu-l prea făcea haz, zice că, după părerea lui, dintre păsări, cea mai bună de mâncare este turdus, iar dintre patrupeze, iepurele.

Inter aves turdus, si quis me iudice certet, Inter quadrupedes, mattea prima lepus⁹.

Fie cum zice Marțial în privința păsării! dar cât despre iepure, să mă ierte domnia-lui; eu țiiu cu tata Traian și nu aprob zisele poetului. Ba încă, de nu mi-ar fi rușine să vorbesc românește cam în felul

⁸ 24 de ceasuri la Balta Albă, 1847, în România literară, foaie periodică, Iași, 1855 (n. a.).

⁹ Martialis Epigram<ata>, XIII, 92: Dintre păsări sturzul, dacă cineva m-ar alege drept judecător, iar dintre patrupeze, cea mai dintâi delicată este iepurele! (n. a.).

Franțozitelor răposatului Costache Facca, cele cu mantela amour sans-fin¹, aş potrive aici, şi nu fără oarecare iscusinţă, vorba românului: Departe griva (adică la grive) de iepure¹⁰! Oraşiu însă se arată şi mai entuziasmat în privinţa turdilor şi, zău, nu se miră că unii-şi mănâncă averea ducându-lă la turdi graşi, căci nimic, zice el, nu este mai bun: Non, hercule, miror,/ Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso/ Nil melius turdo¹¹.

Terenţiu Varrone, în cartea sa despre agronomie, ne vorbeşte pre larg despre creşterea şi îngrăşarea acestui soi de păsări, în case înadins clădite pentru zburătoare, ornithon, pe care le descrie cu de-amănuntul şi mai adaoge cum că o mătuşă a lui avea la vila sa de pe Via Salaria¹, în Ţara Sabină², la mile de Roma, un asemenea ornithon, din care vindea pe tot anul cinci mii de turdi, câte trei dinari unul; ceea ce-i producea un venit anual de 60 000 sesterţii, adică, pe banii de acum, 12 000 lei noi¹².

Ce stăm de ne mai gândim, amice? Hai să căutăm a prinde turdi şi să ne asigurăm dintr-înşii o mie de galbeni pe an, ca mătuşa lui Terenţiu Varrone.

Dar unde să-i găsim? Iată dificultatea.

Adevărul e că naturalistul latin Pliniu ne spune că turdi, precum şi merulae (mierlele) şi sturni (graurii), fără de a-şi schimba penele, se duc prin ţări vecine, şi că iarna sunt foarte mulţi turdi în Germania¹³.

Naturaliştii moderni, şi în capul lor vestitul Buffon, după ce constată că pasărea, numită de latini turdus, poartă, în limba franceză, numirea generică de grive, şi că ea se aseamănă cu mierla, de care însă diferă la pene prin nişte pete regulate ce ea are totdeauna pe piept, împarte acest soi de volatile în patru specii, numite franţuzeşte: grive, propriu-zisă, draine, care este mai mare la trup decât toate, litorne şi mauvis. Aceste două din urmă sunt cele mai preferabile la mâncare.

Diferitele specii, precum şi varietăţile lor, se disting prin mărime, prin coloritul penelor şi chiar prin unele năravuri; dar, în genere, aceste păsări sunt sălbătice, puţin jucătoare, mai mult triste; ele vieţuiesc izolate; cuiburile lor sunt foarte curat clădite, şi ouşoarele lor, frumos colorate albastru sau verde.

Ele trăiesc în ţările de spre nord şi vin mai cu seamă către toamnă în părţile meridionale. Sunt foarte mâncăcioase; însuşi Oraşiu ne-o atestă: Amite Ievi rara tendit retia,/ Turdis edacibus dolos...¹⁴ şi le plac cu deosebire strugurii, cauză pentru care francezii au şi creat zicătoarea: „seul comme une grive”, ce se aplică celor care la noi au furat luleaua neamţului.

În cetatea Dantzig din Prusia se consumă pe an ca la 90 perechi din specia celor numite mauvis; cele zise litorne iernează în Austria de Jos şi în Polonia, iar în unele părţi ale acestei ultime ţări, câtimea speciei grive este aşa de considerabilă, încât se prind fără număr şi se transportă luntre pline, încărcate cu de acest vânat.

Dacă ele însă se află aşa de multe prin ţinuturi vecine cu noi, prin Polonia şi Austria; dacă, ducând dorul vişei, ele se nasc cu grămada în împărăţia hămeiului şi a berii, este oare cu putinţă ca, flămânzite, să nu fi însemnat ele încă de mult, prin aer, căile pe unde, în timpul de acum, avea să ne calce, cu fier şi cu foc, năpastia consoţilor nemţeşti? Despre aceşti noi bumbaşiri ai ţării, ştim cu prisos ce soi de pasăre sunt, şi numele lor le cunoaştem mai cu prisos de cum am dori; cu mult mai greu ne vine de a nimeri pe acela mai puţin ilustrat al impenaţilor lor compatrioţi.

Am consultat pentru aceasta toate dicţionarele noastre, chiar şi pe cel făcut sub numele Societăţii Academice Române¹, şi iată tot ce am putut alege, mai cu seamă din Vocabulariu franceso-românesc al d<omni>lor P. Poenaru, F. Aron şi G. Hill:

Grive se zice româneşte Sturz;

Draine se cheamă în limba noastră Cocosar;

Litorne este un fel de Cocosar, cu capul cenuşiu,

şi Mauvis este un fel de Sturz.

¹⁰ Eliad a publicat în vol. <al> V <-lea> (p. 287-311) al Bibliotecii portative (Bucureşti, 1860), puţinele fragmente de scrieri rămase de la Constantin Facca, carele a murit în 1845 (n. a.).

¹¹ Horatii Epistol., I, XV, v. 39: - (...) Zău, nu mă mir,/ Zicea, dacă unii îşi mănâncă averea, deoarece, decât un sturz gras/ Nimic nu este mai bun (n. a.).

¹² Ter. Varronis, De re rustica, II, 5 (n. a.).

¹³ Plinii Secundi Histor<iae> natural<is>, IX, 25 (n. a.).

¹⁴ Horatii Epod., II, v. 3334: Acaţă de nuiete laţuri căscate,/ Momeli pentru sturzii mâncăcioşi. (n. a.)

Autorii Dicționarului Academic nu înscriu cuvântul cocoșariu; poate că nu va fi de origine latină? Cât despre sturdiu, încă nu au ajuns la litera S.

Într-un cuvânt, la grive, pe latinește turdus, nu este cătuși de pițin graurele românesc, cu toate că, judecând după asemuirea lor, aceste două numiri par a fi rudite.

D<omnu> Littré în monumentalul său dicționar al limbei franceze, nu știe ce origine să dea cuvântului grive. Oare acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin gravis greu, gras pe care îl găsim calificând pe turdi, în următorul vers al lui Marțial:

Sylva graves turdos exagitata dedit¹⁵?

Aceasta ar fi o derivațiune în formă de synecdoche, către care s-ar alipi, ca o metonomie, denumirea românească de graure, dată unei alte păsări, pe care tot Marțial o pune în opozițiune cu turdi îngrășați cu măsline din Picenum: Si mini Picena turdos palleret oliva,/ Nunc sturnos inopes¹⁶.

Despre sturni nu s-a prea zis mult bine; Marțial, după cum văzurăm, îi declară buni-de-nimic, inopes. Pliniu¹⁷ vorbește nu mai de obiceiul lor de a zbura în cârduri rotunde, îndesați unii într-alții. Și mai mult insistă asupra acestei particularități Buffon, arătând că, în zburarea lor repede și zgomotoasă, graurii par a fi supuși la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară, sub ordinele unui șef. Chiar și Dante a luat furtunosul zbor al graurilor, grămădiți în stol larg și plin, drept termen de comparațiune, ca să descrie, în versuri nemuritoare, cum spiritele nenorocite sunt purtate, fără repaos, de suflarea vijeliilor infernale: E come gli stornei ne portan lali/ Nel freddo tempo, a schiera larga e piena,/ Così quel fiato gli spiriti mali,/ Di qua, di là, di giù, di su li mena;/ Nulla speranza gli conforta mai,/ Non che di posa, ma di minor pena¹⁸.

Nu rămâne îndoială că stornei lui Dante, les étourneaux ai lui Buffon și sturni lui Pliniu și lui Marțial sunt graurii noștri, cu penele negricioase și presărate cu pete albe sau sure, care trăiesc în Europa, din fundul Svediei până în insula Malta, și chiar în Africa, până la Capul Bunei-Speranțe, care după ce, în luna lui iunie, și-au clocit ouăle lor cenușii, în cuiburi străine sau în scorburii de copaci, se adună de petrec în stoluri, dorm noaptea în stuf, se ciorovăiesc seara și dimineața, se scoală toți deodată cu mare volbură și trec repede, ca un nor negru îndesat, se amestecă printre porumbei și printre ciori, se domesticesc bine în colivie, ba chiar, dacă îi pui în pension, învață franțuzește, pronunțând gras litera r, întocmai ca la Paris.

Se vede că Buffon o spune însuși a auzit grauri vorbind nemțește, latinește, elinește și alte limbi; cât despre mine, n-am avut parte a constata, de visu et auditu¹⁹, talentele poliglote ale acestui interesant neam de păsări. Atât numai pot zice despre dânsul, că disprețul cu care îl tratează intrigantul acela de Marțial, declarându-l bun-de-nimica, inopes, îndeamnă și mai mult a lua în antipatie pe acest poet servil și demoralizat, urmând și întru aceasta exemplul dat de augustul meu strămoș, Marcu Ulpiu Traian.

Eu, de câte ori mi s-a întâmplat să mănânc grauri, adică sturni latinești, ori étourneaux francezi, și nu sturzi românești, sau grives franțuzești, le-am găsit un gust foarte bun și mai ales un miros de vânat din cele mai plăcute. Nu căuta dar la cele ce zic autorii, și, când vei da peste stoluri de grauri, împușcă fără dispreț cât vei putea mai mulți. Poți fi încredințat că eu unul îți voi rămânea tare recunoscător pentru peșcheș!

Dacă acum te simți cam obosit de lunga digresiune zoologico-filologică prin care am răzbunat de nepăsarea ta pe sturzi, pe cocoșari și pe grauri, apoi tot mai iartă-mă să adaog vreo două-trei cuvinte în materii analoage, adică să-ți fac câteva întrebări, și apoi, zău, vă dau pace și ție și neamului pășăresc.

Mai întâi, te rog, spune-mi dacă știi sau nu știi ce soi de zburătoare este grangurul? Am auzit de la unii și aș dori să aflu dacă aceia nu se înșeală că păsăruica astfel numită este chiar acel vrăbete grăsun care se îndoapă cu fructe de prin grădini, emeriza hortulan<a>, și care cu drept cuvânt este socotit în

¹⁵ Martialis Epigram<ata>, IV, 66, v. 6: Pădurile bătute au dat sturzi grași (n. a.)

¹⁶ Martialis Epigram<ata>, IX, 55: Dacă aș avea sturzi îngrășați cu măsline din Picenum,/ Dar acum [am numai] grauri buni de nimic (n. a.).

¹⁷ Plinii Histor<ia> natural<is>, X, 31 (n. a.).

¹⁸ Dante, Divina commedia, Inferno, cant<o> V, v. 4045: Și precum graurii sunt purtați de ale lor aripe/ Pe timpul rece, în stoluri largi și pline,/ Așa și acea suflare purta spiritele nenorocite./ Încă, încoace, încolo, în jos, în sus le mână;/ Nici o speranță nu le mai mângâie,/ Nu doară de repaos, ci de o mai mică pedeapsă (n. a.).

¹⁹ De visu et auditu - pe văzute și pe auzite (lat.).

Francia ca una din cele mai delicate îmbucături ornitologice²⁰. Abia expus la dogoreala jaraticului, el se prefăce într-o sărmăluță de grăsime profumată. Gândindu-mă la ele, aş vrea să fiu şi eu printre oaspeţii şoarecelui din La Fontaine: Autrefois le rat de ville/ Invita le rat des champs,/ Dune façon fort civile,/ A des reliefs dortolans²¹.

Trec la a doua întrebare. Pentru ce, rogu-te, n-ai spus nici măcar un cuvânt despre o altă pasăre de pădure care, deşi e cam rară la noi, însă este privită pretutindeni ca unul din cele mai delicate vânaturi? Francezii îi zic *gélinotte*; germanii, *Hasellhuhn* (adică găină de alune); ruşii îi amintesc numele-i rusesc, fiindcă pădurile de brad şi mesteacăn ale Rusiei sunt pline de această preţioasă zburătoare ruşii o numesc *reapcik*; iar la noi ea se cheamă cum se va fi chemând? Ştiu de sigur că în judeţele de munte ale Moldovei, unde vânătorii le pândesc pe muşchiul cel verde de la tulpina brazilor, acele pasări, mai mari decât un sitar şi împodobite cu sprâncene roşii ca cocoşii sălbatici, poartă numele de ierunci. Dar dincoace de Milcov, cum le zice? găinuşe sălbatică? găinuşe de alun??

Când divinul cântăreţ al Divinei Comedii, călăuzit de maestrul său Virgil, ajunge în cercul acela din Infern unde erau muncite, de o aprigă şi neîmplânzită furtună, sufletele păcătoase ale muritorilor care, aci pre pământ, dând uitării sănătoasele, dar asprele legi ale înţelepciunii îşi petrecuse viaţa în dezmiardări lumeşti, a così fato tormento/ Eran dannati i peccator carnali,/ Che la ragion sommettono al talento²², atunci poetul nu află, în puternica sa închipuire, alte imagini mai potrivite spre a descrie pe acei nenorociţi, decât a-i asemui, când cu şire lungi de melancolici cocori, când cu stoluri zăpăcite de grauri, când, în fine, cu amoroase porumbiţe care, chemate de dorinţă, cu aripile întinse şi-ncordate, zboară către dulcele lor cuib, purtate prin aer de dorul ce le-ncinge: Quali colombe dal disio chiamate,/ Con lali aperte e ferme, al dolce nido/ Volan per laer dal voler portate²³.

Răpită de armonia acestor suave versuri, ciripite în dulcea limbă toscană, inima se avântă şi dânsa pe urmele amoroase ale pasării uşoare; ochiul o însoţeşte prin spaţiu; gândul se răsfaţă în desfătările aceluia cuib dorit!

Dar colo, sub adâncul frunziş al codrului, stă pitit vânătorul, cu ochiul ţintit la pradă, cu braţul ager la trăgaci. Blanda turturică a sosit, ameţită de bucurie, aproape de soţul ei; ea s-a pus alături cu dânsul pe o cracă verde a stejarului; gungunind, ea îşi scutură aripile şi-şi încovoiaie guşa argintie. Soarele de amiază varsă emanaţiuni voluptuoase de căldură în rariştea pădurii şi sub umbra copacilor; razele lui se strecoară luminoase printre frunze şi sclipesc ca aurul pe undele limpezi ale pârlului. Totul în fire e linişte, tăcere, dor şi speranţă; totul, pentru norocita pereche, pluteşte în visuri de plăcere, în farmec amoroşi! Cu gândul, ea soarbe poate o eternitate de fericiri!

Dar deodată un pocnet fatal răsună; echo îi răspunde de prin toate adâncimile codrului trezit. O sărmană păsărică a picat moartă sub stejar. Vânătorul vesel o azvârle sângerată în tolba sa. Dar soţia turturică, cea care, vai! a rămas cu zile, Cât trăieşte, tot jăleşte,/ Şi nu se mai însoţeşte!/ Trece prin flori, prin livele/ Nu se uită, nici nu vede./ Şi când şade câteodată,/ Tot pe ramură uscată;/ Umblă prin dumbrav-adâncă;/ Nici nu bea, nici nu mănâncă./ Unde vede apa rece,/ Ea o turbură şi trece;/ Unde e apa mai rea,/ O mai turbură şi bea./ Trece prin pădurea verde/ Şi se duce de se pierde;/ Zboară până de tot cade,/ Dar pe lemn verde nu şade./ Unde vede vânătorul,/ Acolo o duce dorul,/ Ca s-o vază, s-o lovească,/ Să nu se mai pedepsească!

De vreme ce tu, autor al Manualului de vânătoare, n-ai socotit de cuviinţă a număra şi turturica printre pasările de vânat, eu am dat cuvântul răposatului întru fericire, marelui ban Ienăchiţă Văcărescu, ca să răzbune de a ta uitare pe aceste dulci şi fragede zburătoare. Totodată graţioasa şi jalnica elegie a

²⁰ Mi-am luat seama sau, ca să zic mai adevărat, după ce am scris acestea, am aflat că grangorele este o pasăre galbenă şi mare cât mierla, care pe latineşte se cheamă *oriolus galbula*, iar pe franţuzeşte *loriot*. Dar numele românesc al gustosului *oriolan* tot nu l-am aflat, ci, din contra, mai mult m-am încurcat văzând în Muzeul de Istorie Naturală de la Academie două păsări de mărime şi de formă cu totul diferite, purtând amândouă numirea latină de *Emberiza hortulanus*, fără de ecuivalente româneşti. *Confusio summa sequitur*. E pur, eu am mâncat ortolani, vânaţi în ţară la noi (n. a.).

²¹ La Fontaine, *Le rat de ville et le rat des champs*: Odinioară, şoarecele de oraş/ Pofti pe şoarecele de la câmp/ Într-un mod foarte politicos,/ La mezeliuri de [?] (n. a.).

²² Dante, *Divina Commedia*, *Inferno*, Canto V, v. 3739: la cazna aci descrisă/ Erau osândiţi cei care au păcătuit cu carnea/ Şi au pus înţelepciunea mai prejos de plăcerile lor (n. a.).

²³ Dante, *Divina Commedia*, *Inferno*, Canto V, v. 8284: Precum porumbii, de dor chemaţi./ Cu aripile deschise şi ţepene, la dulcele cuib/ Zboară, purtaţi prin aer de ale lor dorinţe (n. a.).

vechiului poet român îmi va servi drept orațiune funeabră pentru tot vânatul împenat, asupra căruia m-am întins, mi se pare, cam foarte peste măsură.

Până aci dar cu păsările bune de împușcat și bune de mâncat! Să le fie țărâna, adică nu să le fie mai bine carnea ușoară stomacului, și apoi vecinica lor pomenire!

Direcții de discuție

- Ce semnificație și ce funcție are titlul acestui text?
- Ce idei conține prefața-epistolă „Domnului C. C. Cornescu? Cine este acesta și de ce apare numele lui în *Pseudo-Kynegeticos*?
- Câte capitole are textul? Ce semnificație și funcție au titlurile capitolelor?
- Cum se înfățișează pe sine autorul acestui eseu? Ce atitudine asupra receptorului propune acest text? Prin ce mijloace autorul stabilește o legătură cu cititorul?
- Cum își percepe autorul propriul text? Cum vede el actul de a scrie?
- Ce domenii culturale abordează Odobescu în *Pseudo-Kynegeticos*?

Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*

Introducțiune

Când am început a înțelege cele ce se petrec în lume, intrase de curând în cursul timpului un secol nou, secolul al XIX-lea, secol mare și luminos între toate, menit a schimba fața lucrurilor pe pământ, de la apus la răsărit; secol care a adus cu dânsul o civilizațiune cu totul și cu totul nouă, nebănuită și nevisată de timpii anteriori; civilizațiune ieșită din descoperirile științifice datorite geniului omenesc, care a dat râurilor, mărilor și oceanelor vapoarele, a înzestrat continentele cu drumuri-de-fier, a luminat pământul cu gaz și cu scânteia electrică, ne-a dăruit telegrafia, telefonica și fotografia; prin mecanică și prin chimie a transformat toate artele și măiestriile, a însutit și înmiit producțiunea și a rădicat pe om din robie și din apăsare la egalitate și libertate; a văzut renăscând ca din cenușe state nouă ca Grecia, ca Belgia, România, Serbia și Bulgaria. Secolul acesta a văzut la lucru atâția oameni de geniu, cari s-au ilustrat în științe, în arte și în litere, pe Humboldt, pe Cuvier și pe Arago; pe Goethe, pe Byron și pe Victor Hugo; pe Beethoven, pe Meyerbeer, pe Rossini și pe Wagner; pe Watt, pe Franklin și pe Pasteur.

Pe la anul 1821 tunul încetase d-a răsună în Europa; el își produsese efectul: deșteptase naționalitățile, una câte una, din amorțeala în care erau căzute de secol, și România scăpa din ghearele fanarioților. Grigorie Ghica, nepot de frate lui Grigorie-Vodă Ghica al Moldovei (asasinat pentru împotrivirea sa la cedarea Bucovinei), și Ioniță Sturdza, numiți de Poartă domni al Principatelor, erau amândoi români cu nașterea și cu inima. Boierii începuse a se zice români, a vorbi și a scrie românește și a se dezbăra de morfologia cuvintelor de felul lui pliroforisi, metachirisi, plictisi, care se întinsese chiar asupra cuvintelor ca regularisi și pursuivarisi.

Școli românești de învățământ secundar se deschisese în 'Sfântu Sava' și în 'Trisfetitele', și mai mulți tineri erau trimiși să studieze în Franța, în Germania și în Italia, destinați ca, la întoarcerea lor în țară, să predea științele înalte: filozofia, dreptul, matematicile, științele naturale și fizice în limba română.

De la zaveră rămaseră în țară trupe turcești, un beșliaga cu câțiva neferi în fiecare județ și doi baș-beșli-aga, unul cu reședința în București și altul în Iași. Beilicul după malul stâng al Dâmboviței de la Jicnița și beilicul de lângă Sfânta Vineri din Iași erau cazărmi turcești.

Mai tot malul stâng al Dunărei, pe o depărtare de mai multe kilometri de râu, era rai al fortărețelor Brăila, Giurgiu, Turnu, Calafat și altor pozițiuni întărite. Dup-atunci a rămas unor sate riverane numirile de Vizir, Mola-Braim, Mola-Scoțaru, Muftiu, Nazâr și altele. Acele sate erau sub imediata protecțiune a unor turci puternici din cetăți; nici proprietarii, nici autoritatea domnească nu îndrăzneau să calce în acele pământuri, domenii întinse cari astăzi se arendează fiecare cu sute de mii de franci pe an, precum sunt domeniurile Brăilei și Giurgiu, Moșia-Mare a Ipsilantoaiei, Paraipanul lui Arsake și multe altele pe cari proprietarii lor le părăsise, sau se vindeau pe nimica, ca și bălțile, stuhăriile și pădurile din insule, de la cari românii nu puteau trage nici un venit și se foloseau numai turcii.

Silistra-valesi, begler-beiul Rumelii, avea mai mare putere în Principate decât domnii. Pe un singur ordin al lui Gavanozoglu către beș-bešli-aga din Iași, a zburat capul boierului moldovan Hasanache, luat fără voia lui vodă, ziua în amiaza mare, din curtea domnească, unde ocupa funcțiune militară. Grigorie-vodă Ghica a trebuit, după cererea lui chehaia-beg, să aresteze pe boierul Alecache Villara, care îi era nepot de soră prin căsătoria cu fata lui Rallet, să-l dea pe mâna pașei de la Giurgiu, să-l trimită surghiun la Eski-Zagra, unde a fost deținut mai mulți ani la Zindan.

Până pe la 1826, cârjaliii făceau incursiuni prin țară și veneau până la barierile Bucureștilor tăind și pârlolind.

Principatele erau cu numele și cu faptul grănarul sultanului. Nici un product nu putea să iasă din țară până mai întâi nu se aprovizionau toate serhaturile cu trebuincioasele garnizoanelor și locuitorilor cetăților dunărene, cu oi, grâu, orz, ovăz, unt, miere, cerviș, seu etc., cari se luau de capanlii de la săteni români, cu voie, fără voie, pe prețurile ce se fixau pe fiecare an de marele capan din Țarigrad: pe șase lei chila de orz, zece parale ocaua de unt, douăsprezece parale mierea etc.

Guvernorii provinciilor din apropierea Dunărei și, mai ales, pașii Silistrei, Rusciukului și Vidinului erau aleși totdeauna dintre turcii cei mai viteji, cei mai ispițiți în războaie și mai dârji, tot viță de derebeghi, de cei de cari tremura chiar saraiul împărătesc, ca Pasvantoglu, Caraosmanoglu, Mustafa Bairactaru, Hussein-pașa, Said Mirza, Tahir Bosnali, Gavanozoglu. Ei tractau pe domnii noștri ca pe niște zapcii, le trimeteau ordine scrise și verbale, ș-apoi pas să nu le fi urmat. Pentru a zbura capul unui domn era destul să vie în București sau în Iași un capugiu cu un gealat, să arate arzul sultanului, și capul domnului era luat în traistă și dus la Țarigrad. Astfel a căzut capul lui Grigorie-vodă al Moldovei, al lui Hangerliu, domn al Valahiei.

Într-o călătorie ce am făcut în munți cu poetul Alexandrescu, am găsit la Cloșani în Mehedinți pe unul banul Niculae, țăran cu ȋtari și cu cojoc, dar cu barba mare și ras la cap, ceea ce-i da un aer de boier. El ne-a povestit cu multă vervă cum ajunsese deodată ban mare.

Badea Niculae, clăcaș din satul Băilești din Dolj, fusese scăunaș, adică comisionarul unui turc din Vidin, anume Mustafa, pe seama căruia strânga zaherea de prin satele vecine pe prețurile capanului. Într-o zi Mustafa dispare din Vidin, și bietul Niculae, după ce alergă vreo trei ani căutându-l în toate părțile cu răboajele contabilității legate de brâu, află în sfârșit că acel Mustafa se găsea în Țarigrad. Turcu, în vestita răscurare a ienicerilor contra lui sultan Selim III, ajunsese tare și mare, devenise acel fioros vizir Mustafa Bairactaru, spaima ienicerilor.

Badea Niculae, oltean cutezător, cum îi află de știre, își ia răboajele ș-o pleacă să-l găsească ca să-și încheie socotelile. Ajuns la Țarigrad, nu se sperie nici de cavași, nici de capugii, cari îi opreau intrarea conacului vizirial, împinge, răstoarnă și dă năvală drept în odaia lui Mustafa Bairactaru.

Fostul său amic și asociat, cum îl vede, i s-aruncă în brațe, zicându-i:

– Bre Niculae, bine ai venit! A sosit vremea să te procopsești și tu după urma mea. Rămâi aici să zic să-ți dea tainuri. Voi să te fac om.

– Cum vrei tu, Mustafa - îi răspunde Niculae - să-mi las eu țara, cuprinsul meu unde m-am născut și unde voi să mi se odihnească oasele când oi muri?

– Dacă e așa - îi zice vizirul - spune-mi ce este mai mare acolo la voi? Acea voi să fii.

– Apoi, deh! Mai mare decât toți la noi este Vodă, răspunde Niculae.

Turcu, la aceste cuvinte, stă nițel pe gânduri, cu mâna pe barbă, ș-apoi îi zice:

– Vezi, asta o să fie cam greu, pentru că la numirile astea de Bogdan-beg și de Iflak-beg se amestecă totdeauna diavolii ceia de elcii, scot la maidan fiecare pe câte un cirac, aleargă pe capete, ei și dragomanii lor, în sus și-n jos, pe la toate regealele; fac fel de fel de intrigi, strigă de-ți ia auzul, și aduc mare supărare și năduf sultanului. Dar spune-mi, după domn ce vine?

– Cine să vie? Vine mitropolit, răspunde Niculae.

– Ei bine, mitropolit să fii! și ia condeiul să scrie.

Niculae, speriat că vrea turcu să-l facă mitropolit, sare strigând:

– Stai, Mustafa, nu scrie, că eu am nevastă și copii, păcatele mele! Acolo nu e ca la voi, mitropolitul trebuie să fie călugăr și arhiereu. Cum să-mi las eu nevasta, să mă duc să mă călugăresc? Nu fac una ca asta o dată cu capu.

– Dar după mitropolit ce vine? întrebă iar Mustafa.

– După mitropolit, boier mai mare este banul cel mare.

– Ban mare fii, dar!

Poruncește de-i aduce îndată un caftan și-l îmbracă, îi dă și o scrisoare vizirială către domnul Valahiei.

Niculae ia scrisoarea, o bagă în sân și o pleacă cu dânsa la București drept la vodă, care, citind-o, rămâne pe gânduri, că nu era de glumă cu Mustafa Bairactaru. Să nu facă pe Niculae ban mare, își găsea beleaua cu viziru; să-l facă, își aprindea paie în cap cu boierii țării. Așa s-a hotărât să intre la tocmeală, crezând că doar l-o împăca cu un zapciliu, o vătășie de plai, cu o isprăvnicie cel mult; dar badea Niculae, la toate propunerile lui vodă, răspundea, ținând-o una și bună cu vorba:

– Cum a zis Mustafa!

Vodă, dac-a văzut ș-a văzut că n-o scoate la căpătâi, poruncește de-i aduce o cărucioară de poștie, cheamă pe un edeciu și-i dă pe Niculae în seamă să-l ducă la munte la Cloșani, cu ordin către vâtaful de plai d-acolo că nici pasăre măiastră să nu-i afle de știre.

Când l-am văzut, bietul om trăia de vreo treizeci de ani în Cloșani, uitat cu totul de ai lui, dar iubit și stimat de locuitorii plaiului, cari toți i se închina cu respect și-i zicea banul Niculae.

Vodă a avut noroc că vizirul Mustafa Bairactaru, strâmtorat de aproape de ieniceri, apărând pe sultan Mahmud II, nepotul nenorocitului Selim, a preferit mai bine să puie foc prăfării, să saie în aer cu palat cu tot decât să cadă pe mâinile ienicerilor. Așa n-a apucat să afle de renghiul jucat amicului său Niculae, pe care până la moarte îl credea ban mare în Țara Românească.

De altfel, înăuntrul țării domnii erau stăpâni, și stăpâni absoluți; tăiau și spânzurau; rar însă, foarte rar, uzau de această prerogativă; se mulțumeau a trage supușilor lor, din vreme în vreme, câte-o falangă bună, având, bineînțeles, precauțiunea a așterne postav roșu când tălpile erau viță de boier cu caftan.

Pe hoții de cai și pe omorători îi trimeteau la Telega, la Slănic sau la Ocnele-Mari sau îi aruncau în câte-o ocnă părăsită.

Pe borfași îi da prin târg, bătându-i la spete.

Pe măcelari și pe brutari, când îi prindea cu ocaua mică, îi ținutua d-o ureche în mijlocul târgului.

Femeile vinovate le espunea în piață legate de un stâlp, cu capul ras.

Pe feciorii de boier, când făceau vreo neorânduială sau vreo necuviință, îi pofta la cafea, în odaie la cămăraș, la tufecii-bașa sau la baș-ciohodar, și acolo li se trăgea câteva nuiiele la tălpi, ca să le vie mintea la cap, ș-apoi surghiun la vreo mănăstire.

Dacă vreun boier prindea prea multă poftă de vorbă, se bănuia sau se dovedea că ținea corespondență cu Țarigradu, se pomenea pe la miezul nopții cu vizita unui edeciu domnesc, care-l scula din somn, îl lua în căruța de poștie și-l ducea surghiun la Mărgineni, la Snagov sau la Poiana-Mărului; sau cel puțin îl mărginea în casă sau la moșie cu pază, ca să nu comunice cu nimeni. Când vina era mai grea, edeciu îl pecetluia ca să nu se poată primeni cât ținea osânda.

Grigorie-vodă Ghica, când s-a dus la Țarigrad să primească domnia de la sultan, luase cu dânsul pe un boier, anume Filip, fiul unui marseliez pribegit, venit cu Ipsilant. Acel Filip făcuse cunoștință cu un impiegat al Porții și, la întoarcerea sa în țară, scria turcului cele ce se petreceau la domnie, ceea ce aflând Grigorie-vodă Ghica a pus de l-a pecetluit și l-a surghiunit.

Deși domnii aveau fiecare un postelnic pentru relațiunile cu consulii, dar acțiunea acelor funcționari se mărginea mai mult în cele ce privea interesele sudiților streini; iar cestionile adevărat politice și internaționale erau tractate mai totdeauna la Țarigrad de reis-efendele Porții cu elcii puterilor interesate. Lucrurile se petreceau totdeauna cam în modul următor:

Mihai-vodă Sturdza, pe la anul 1842, ducându-se în voiaj în streinătate, încredințase trebile domniei vărului și ministrului său favorit, logofătului Costache Sturdza. Tot p-atunci consulul grecesc, lipsind și el în concediu, lăsase cancelaria consulatului în seama unui dascălaș anume Căminarache, om de casă și de masă boierului Sturdza. Grecu, îngâmfat să se vadă el reprezentant de putere europeană, îmbracă haine cusute cu fir, își trânteste în cap o șleapă cu pene, își pune spanga la brâu și o pleacă să facă vizită oficială locotenentului de domn. Glumețul Costache Sturdza, când îl vede gătit astfel, îl apucă râsul și-l primește cu: 'Ce e asta, caraghiosule?'

Grecușorul, nemulțumit de o asemenea primire, se supără, părăsește salonul ministrului, se duce la consulat, dă bandiera elinească jos și rupe relațiunile cu guvernul Moldovei, declarând că s-a făcut ofensă regelui Othon, în persoana reprezentantului său.

Afacerea ajunge la Constantinopol, unde ministrul Greciei aleargă în toate părțile, cerând reparație de la Poartă, și după trei luni de negocieri și intervenire a mai multor puteri amice se hotărăște ca postelnicul cel mare al Moldovei să se ducă în plină uniformă la consulatul elinesc din Iași, să exprime părerea sa de rău pentru neînțelegerea urmată și după aceea să asiste la rădicarea steagului grecesc, care să se facă cu muzică și cu onoruri militare.

După îndeplinirea acelor formalități, grecu, îmbrăcat iar cu uniforma știută, se duce să facă vizită locotenentului domnesc, și atunci marele logofăt îl primește cu mâna întinsă, răsturnat într-un fotoliu, zicându-i: 'Na, mascara, vino de sărută mâna'. Grecu i-a sărutat mâna și astfel s-a închis incidentul. Caminarache a făcut chef mare în ziua aceea, că de trei luni fusese înfărcat de la masa bogată în mâncări bune și vinuri alese a mărețului boier Costache Sturdza.

Acum vreo cincizeci de ani populațiunea țării se compunea numai de români, afară de câteva sute de familii de greci, venite cele mai multe în urma fanarioților, de câțiva armeni refugiați din Turcia; nemți foarte puțini, iar de ovrei nici vorbă. Rar, foarte rar se auzea prin orașe câte un bocceagiu strigând: 'Marfă, marfă', cu legătura rezemată pe cot. Invaziunea jidovească a început cam după la 1830, de când în Austria și în Rusia îi iau la oaste; așa că, până pe vremea Regulamentului, locuitorii țării erau împărțiți în mai multe categorii sau clase:

1. Clasa țăranilor de la sate, talpa casei, cum s-ar zice, care plătea dări și ducea toate sarcinile statului, se deosebea în:

Clăcașii, așezați pe moșii boierești, mănăstirești sau domnești. Ei clăcuiau, adică plăteau proprietarului în muncă chiria pământului pe care locuiau și în care se hrăneau; și în:

Moșneni sau rezași, adică proprietari mici, șezători la țară în pământurile lor.

2. Câteva mii de țigani, robi ai boierilor, ai mănăstirilor sau ai statului.

Aceștia se deosibeau în:

Netoți, oameni fără casă și fără șatră, nomazi, umblau în cârduri cu capul gol, netunși, despletți și nepieptănați, înveliți în câte-o otreapă, o rogojină sau un Țol vechi, rupt și soios, ca într-o manta, ducând copiii în cârcă sau în glugă; furau ce puteau și mâncau ce găseau: hoituri împruțite, câni, pisici și mortăciune; când apăreau undeva, era spaimă. Armașul Manolache Florescu a căutat să-i stabilească, împărțindu-i ca robi pe la proprietarii cari au voit să-i primească pe moșiile lor; a luat chiar el pe moșia sa din județul Dâmbovița, Vizurești, mai multe familii de le-a așezat acolo. Știu că mulți au murit de inimă rea, văzându-se deveniți stătători; dar cei cari au rămas muncesc pământ.

Țigani de laie, nomazi și ei, dar aveau șatre sau corturi; ei se deosebeau, după meseriile ce esersau, în: rudari, ursari, cărămidari, fierari, spoitori și salahori la zidiri. În vremi mai vechi, unii erau aurari și își plăteau birul către visterie din aurul ce găseau în râurile de la munte.

Armașul cel mare avea toată autoritatea asupra robilor statului, strângea birul de la ei și uneori profita de salahoria lor ca să-și facă pe ieftin o căscioară la țară sau la București.

Țigani de vatră, mai toți robi boierești sau mănăstirești, erau meseriași sau servitori pe la casele stăpânilor și proprietarilor lor, unde slujeau zi și noapte, îmbrăcați sau despoiați, mâncați sau nemâncați, dar totdeauna desculți și bătuți.

Robii boierilor și mănăstirilor nu plăteau nimica la stat, erau proprietate absolută a stăpânilor, puteau să-i vândă cum voiau, în familii sau izolați.

3. Boierănașii, neamurile și mazâlii sau nobilimea cea de la țară, în care se aflau mulți din urmașii domnilor și boierilor vechi cei mai ilustri, erau scutiți de dări către stat, dar nu aveau alte prerogative, nici privilegii.

4. Populațiunea orașelor se compunea de meseriași și neguțători, împărțiți în isnafuri sau corporații: croitori, cavafi, ișlicari, curelari, ceaprazari, tabaci, brașoveni, gabroveni, bogasieri, lipscani și zarafi; fiecare corporație cu starostele său.

5. Câteva sute de boieri mici, fără barbă, ziși starea a doua și a treia, între cari se prenumărau edeclii domnești, bașcihodaru, tufecci-bașa, divictaru, cafegi-bașa, stolnici, șătrari, slugeri, medelniceri, cluceri de arie etc., până la serdari, căminari și cluceri mari.

6. Boieri ziși de starea întâia, boieri cu barbă, ale căror ranguri începea de la agă și spătar până la logofăt al credinței, treizeci sau patruzeci la număr; dintre aceștia se luau slujbașii cei înalți administrativi și judecătorești.

De la logofăt al credinței în sus, rangurile de logofeți de Țara-de-Sus și de Țara-de-Jos, de vornic de Țara-de-Sus și de Țara-de-Jos, până la ban mare inclusiv, zece sau doisprezece cel mult, formau ceea ce se numea protipendada.

Boierii cei mari purtau contoș și pe cap gugiuman de samur. Cei halea țineau dinaintea lui vodă, la ceremonii, bastoane lungi de abanos cu mânerul de fildeș. În ziua când cineva îmbrăca caftan de boier mare, era trimis acasă cu alai, călare pe cal domnesc. Acolo îl aștepta berber-bașa al curții care-l rădea, însemnând cu briciu pe unde să lase să-i crească barba. În tot timpul acestei ceremonii îi bătea în curte meterhaneaua cu surle, cu tobe și tumbalechiuri.

În vârful piramidei de clase era domnul cu cabaniță și cucă, cu sabie, topuz și tui.

Boierii mari și mici nu numai că nu plăteau nici o dare către stat, dar aveau și privilegiul de a scuti un număr de dajnici, de la trei până la optzeci, după importanța rangului la care era ajuns; acești scutiți erau scutelnici și poslușnici boierilor și, în loc de a plăti dările lor către stat, le plăteau patronilor boieri, în bani sau în muncă. Regulamentul organic a desființat acest privilegiu pentru viitor, conservând acelor ce-l aveau la 1831 o rentă viageră în bani pe care-i primeau de la visterie, rentă care astăzi este, cred, cu totul stinsă.

Birul către stat se făcea în lude. Marele vistier întocmea tabele pe județe, pe plăși și pe sate, după trebuințele țăranului. Acea tabelă, cum ajungea la sat, obștea se aduna duminică în sobor la ușa bisericii și făcea cislă, puind asupra fiecărui sătean o dare potrivită cu starea și cu puterea sa.

Veniturile celealalte, otcupurile sau huzmeturile, precum oieritul, vinariciul, vămile, ocnele și altele se vindeau la mezat de marele vistier și se adjudecau acelor cari ofereau prețurile cele mai favorabile. Acei antreprenori sau otcupcii erau cei mai mulți armeni și greci, oameni veniți cu domnii fanarioți din părțile Turciei: un becer sau cuparu Manolache, un Polisache, un Manuc sau un Privilegiu; aceștia, întinzând bine sfoara, se îmbogățeau în doi-trei ani. Mulți din preinșii noștri nobili de astăzi, cărora nu le ajungi cu strămurarea la nas, datoresc celebritatea și averea lor otcupurilor.

Erau unele funcțiuni publice fără leafă; remunerația titularului era lăsată în seama vredniciei sale, s-o facă cât putea mai lucrativă.

Logofătul Fănică, împiegat al hatmaniei, care era unul din amplexii de această categorie, într-o dimineață, după ce se răsese bine pe obraz și pe cap și se spălase, ieșise în curte, legase un căpătâi al taclitului de clanța ușii și se încingea peste antiriu, învârtindu-se și strângându-se în brâu, când un ceauș îi aduce înaintea doi împricinați să-i judece. Unul se jăluia că, tras în gazdă la un han de la capul Podului Mogoșoaii, când s-a sculat a doua zi, nu și-a mai găsit cizmele, furt despre care acuza pe un alt călător care dormise într-o odaie cu dânsul.

– Ai auzit tu, mă? zice logofătul Fănică, adresându-se către pârât, de ce ai furat cizmele? Să le dai omului înapoi, că te ia dracu!

Pârâtul se apăra tăgăduind; atunci logofătul Fănică se întoarce către pârâș și-i zice:

– Auzi, că de unde să ți le dea, dacă nu ți le-a furat el? Și, după ce unul repetează vreo trei-patru ori că acela îi furase cizmele, și celalalt tăgăduiește, logofătul Fănică închide dezbaterile, zicând ceaușului:

– Ai! ia-i ceauș! Am înțeles pricina; închide-i pe amândoi la gros, să dea fiecare câte cinci lei, și dacă nu au parale, să le iei epinglele.

Dreptatea s-a făcut într-un minut, dar nici până azi nu se știe cine a furat cizmele călătorului.

Pe vremile acelea, și până mai încoace, nu existau în țară nici șosele, nici poduri peste gârle; la cea mai mică viitură de ape comunicațiunile încetau, la malurile vadurilor stau carăle și căruțele adunate ca la bâlci, câte-o săptămână, așteptând să scază apa, să poată trece. Vara, când era uscat, și iarna pe pârție, caii de poștie, mici și slabi ca niște pisici, zburau cu trăsura după ei, cu o iuțeală de douăzeci și douăzeci și cinci de kilometri pe oră, pe când toamna și primăvara, când era pământul desfundat de ploii, d-abia puteau lua o poștă într-o zi, și acea cu vai, cu chiu, cu gură multă și cu bice bune. Cine-și mai aduce aminte astăzi de noroiul adânc de un cot din zăvoiul Orbului, sau de vestitul Codru Herții în care pocnea picioarele cailor și lăsaus tipar la fiecare pas!

Mulți ieșeni poate că n-au uitat timpii dintâi ai Unirei Principatelor, când, pentru a veni toamna la Cameră la București, luau mai bine drumul pe la Cernăuți, Lemberg, Viena și Pesta, de unde se puneau în vapor și veneau pe la Giurgiu, decât a veni d-a dreptul pe la Focșani și Buzău.

A călători noaptea nici vorbă, căci trebuia să tragi la gazdă când era soarele de-o suliță sus pe cer, dacă nu voiai să faci cunoștință cu vreun Grozea, un Petraru, un Tunsu sau Belivacă.

De-o jumătate de secol, Moldova pierduse, prin luarea Bucovinei, cele mai frumoase ținuturi ale sale, și nu trecuse mulți ani de când o altă parte a ei, Basarabia, fusese adjudecată Rusiei, și gurile Dunărei cu Delta cu tot treceau una câte una, în domeniul muscălesc, așa că pe la 1840 chiar malul drept al canalului Sfântu Gheorghe, pe o distanță de mai multe kilometri, se găsea în puterea țarului.

Am văzut pe baș-beșli-aga părăsind cazarma beilicului și ieșind cu trupele sale pe la bariera Șerban-Vodă, pe când, pe la bariera Moșilor, generalul Roth intra în București cu avangarda rusească.

Am văzut țara guvernată de Pahlen, de Zaltukin și de Kisselef, cu Bârzof și cu Pazarnicu.

Puneam noaptea urechea pe pământ la Ghergani și număram tunurile cari băteau Silistra.

Am pomenit domnia lui Grigorie-vodă Ghica și pe a frate-so Alexandru-vodă, domnia lui Bibescu cu căpitan Costache chehaia, ucenicu și imitatorul Pazarnicului.

Pe atunci scriitorii cancelariilor se ziceau piseri, șefii de serviciu nacealnici, masa sau biurou se numea stol și șeful de masă stol-nacealnic; scriptele cancelariei se numeau ciorna, sprafca, oțnoșenie, pricaz și sdelca; ofițerii se numeau prapurcici, porucici, polcovnici și pot-polcovnici.

Slavismul își încerca conchista prin biurocrație și prin armată, precum odinioară o încercase prin biserică cu blagoveștenie, preobrejenie, blagoslovenie, bogoslov, zlatauz, pristol și denie.

Am asistat la înființarea Societății literare și societății 'Frăția' și la răscularea de la 1848.

Am văzut îndoita alegere a lui Cuza-vodă, proclamarea Unirii Principatelor și lovitura de stat.

Am asistat la noaptea de 11 februarie la plebiscitul lui vodă Carol de Hohenzollern, apoi la declararea independenței României și a regatului și la încoronarea regelui Carol I.

În epoca de tranziție, prin care a trebuit să trecem ca să ieșim din starea de umilință în care eram căzuți și să ne rădăcăm la o viață civilă și politică, am putut avea multe și mari decepțiuni, am putut întâlni în cale fel de fel de caractere: oameni, unii slabi de înger, cari la momentul chemării au lipsit de la datoria lor, alții, regretând o stare de lucruri în care trăise, care le convenea și le profita poate, se uita cu dor la trecutul țarei; pe alții, îngrijați de reperiunea cu care se succedau aspirațiunile și exigențele naționale, rămăneau înapoi; pe mulți îngâmfați de succesele națiunii, la cari nici cu gândul nu gândise, își atribuiau lor tot meritul, fără a voi să recunoască cea mai mică participare nici mersului natural al lucrurilor, nici împrejurărilor dinafară. Am putut vedea oameni orbiți de invidie sau de ambiție cari nu au cruțat nici intriga, nici clewetirea, pentru a ajunge sau pentru a se susține la putere sau la favoare, sau pentru a-și face o popularitate.

Dar numărul tuturor acestora se pierde în negura mulțimei, ș-apoi chiar lor nu li se poate imputa lipsa de patriotism, pentru că, la timpi de cumpănă grea, i-am văzut pe toți uitându-se cu trupul și cu sufletul la glasul țarei.

'Fericiți sunteți voi, tinerilor români, ne zicea Michelet; în țara voastră totul e de făcut, fiecare din voi se poate distinge și chiar ilustra prin fapte patriotice și mărețe'.

Pe când Michelet rostea aceste cuvinte, numele de român nu trecea încă dincolo de Carpați și de Dunăre; mulți din tinerii noștri aflați la studii în Viena, în Munich sau în Paris se credeau umiliți d-a aparține unei naționalități necunoscute în lumea europeană. Le era rușine chiar de numele lor de familie și de botez; fiii lui Ion, lui Gheorghe sau lui Ilie se porecleau Ioanidi, Gheorghidi sau Iliadi. Astăzi își zic românește Ionescu, Gheorghescu și Iliescu; ba chiar fiii lui Iacob, lui Moise și lui Teohari își dau numele de Iacovescu, Moiescu sau Teoharescu, crezând că țiganii că lulelei, dacă i-o zice pipă, românul n-o s-o cunoască. Chiar francezii, în mijlocul cărora trăia sute de tineri români, ne numea până acu vreo douăzeci de ani valac și moldav sau valav și moldac, sau, cu un singur cuvânt, moldovalac, iar țarei îi zicea Moldavie, Valachie, Moldaquie, Valavie și, cu un singur cuvânt, Moldavalachie.

Astăzi numele de român și de Românie, ca națiune și ca stat, sunt cunoscute în toate colțurile lumii civilizate, și orice fiu al patriei îl poartă cu mândrie.

Din natura lui, românul este modest, chiar sfiicios, aș putea zice; și de i se poate imputa ceva, ar fi că nu are destulă încredere într-însul. El prețuiește mai mult decât pare; nu este nici lăudăros, nici pretențios. Ori de câte ori am văzut la noi în țară un fanfaron, un om care se crede mai mult decât este, un om care să pretinză că le știe și le poate toate, am avut ocazie să mă conving că era viță de strein.

Când era vorba d-a se înființa Curtea de casație, mulți din oamenii noștri politici se întrebau unde o să găsim douăzeci de legiști învățați și ispitiți, cu cari să se poate pune în mișcare o asemenea înaltă instituțiune; și mai toți deputații sta la gânduri dinaintea acelu argument. Nevoia ne-a silit să îndrăznim,

și Curtea noastră de casație nu este mai prejos în lumini și capacitate decât instituțiunile de același ordin din țările cele mai înaintate în știința dreptului.

A fost un timp, și nu prea demult, când corespondența în streinătate se făcea prin cancelaria rusească și austriacă, care lua scrisorile și pachetele noastre de le espeduia cu o expedițiune organizată în toată forma la noi în țară, cu biurouri în toate orașele noastre. Reprezentanții puterilor streine se împotriveau la ideea de a se trece acest serviciu la poșta română. 'Unde vă sunt - îmi zicea unul din consuli - oamenii speciali, capabili și experimentați, cărora să le putem încredința corespondența noastră diplomatică și interesele supușilor noștri?' Am răspuns acelui diplomat că, precum am putut învăța calculul diferențial și integral, așa că manipulăm funcțiunile (...) tot așa de bine ca și Delaunay și Puiseux, nu mai puțin eram siguri a învăța, dacă nu în câteva săptămâni, dar în câteva luni, a manipula primirea, espeduirea și distribuirea scrisorilor și pachetelor ca și împiegații poștei rusești și austriece. Nevoia ne-a silit să luăm asupra-ne acest serviciu, și chiar de la început el s-a făcut într-un mod satisfăcător; și astăzi nimeni nu-i poate nega dreptul de a se compara și a rivaliza cu serviciile telegrafo-postale cele mai bine organizate.

'Voiți să răscumpărați drumurile-de-fier - zicea un senator - dar unde vă sunt oamenii cari să știe a le administra, unde o să găsiți împiegați capabili să le puie în mișcare, unde vă sunt inginerii cari să le poată repara la trebuință?' Dinaintea unor asemenea argumente mulți stau pe gânduri să voteze alb sau negru. Dar nevoia ne-a silit să luăm pe seama statului rezoul cel mai lung; și putem zice că, chiar din ziua dintâi, serviciul s-a făcut în toată regula și în toată securitatea, cu împiegați români; și nimeni nu poate tăgădui că liniile au fost totdeauna în bună stare, fără a regreta administrațiunile anterioare ale lui Strussberg, Bleichröder sau Staat's Bahn.

Nu voi pretinde că tot ce s-a făcut în țara noastră de un sfert de secol încoace este perfect, dar îmi permit a observa pesimiștilor și impacienților că nici o țară din lume n-a progresat așa de mult ca țara noastră într-un așa de scurt timp, și că orice progres începe printr-o stare neguroasă și plină de nedomiriri; stare de care unii dibaci știu a se folosi, aceasta mai ales când progresul se operează de jos în sus; de aceea este totdeauna bine ca impulsunea și conducerea reformelor prin cari trece o națiune să vie de la clasele de sus, de la clasele luminate; de la acelea să proceadă spiritul de inovațiune, să nu aștepte ca inițiativa reformelor necesare să pornească de jos, căci atunci clasa numeroasă pierde spiritul de conservațiune care trebuie să domine totdeauna la bază, și societatea intră într-o perioadă de agitațiune care anevoie se poate astâmpăra.

Oamenii pe cari instituțiunile, împrejurările sau educațiunea i-a pus în fruntea unei națiuni sunt datori să fie înainte-mergătorii ei, să nu caute niciodată să împiedice mersul progresului, ci să lase toată latitudinea și toată libertatea inițiativei individuale, mai ales în ceea ce privește industria și comerțul, căci ele nu se pot conduce decât numai de luminele științei cari singure pot arăta drumul care conduce pe om a deveni folositor și necesar societății în care trăiește.

Nimeni nu are dreptul d-a opri omenirea din mersul ei progresiv, care este tras de natura fizică și morală a omului; nimeni nu are dreptul d-a-i impune sisteme oricât de geniale ar fi acele combinațiuni. Să te ferească Dumnezeu de omul care n-a citit decât o carte; acela ajunge mai curând sau mai târziu la o sistemă absolută, merge până a voi să prefacă societatea după capul său, după ideile ce și-a format; uită adevărurile sociale cele mai fundamentale, uită că progresul moral este libertatea și că progresul material este de a produce cât se poate de ieftin, d-a pune pe om în stare bună și a-i crea timp de a-și rădica gândirea mai sus de mulțumiri materiale.

Omul la tinerețe trăiește cu speranțe și la bătrânețe trăiește cu suveniri.

Plăcută este tinerețea cu cortegiul ei luminos și înflorit de cugetări înalte și de iluziuni plăcute, și frumoasă a fost tinerețea oamenilor generațiunei din care am făcut parte, generație care a trăit cu mintea ațintită la fapte mari și patriotice, plină de speranțe, de credință în Dumnezeu și în viitorul României; hrănită cu aspirațiuni înalte, din cari multe, grație împrejurărilor și stăruinței oamenilor de bine, am putut a le vedea realizate una după alta; izbânde cari au lăsat bătrânețelor noastre suveniri plăcute și au deschis generațiilor celor tinere un câmp întins și luminos de speranțe și mai mărețe, și mai glorioase; generație care a urmat de aproape după deșteptarea românismului din letargia în care îl afundase grecismul fanariot, ce începuse a prinde coajă și năbușa naționalitatea noastră, precum apasă astăzi asupra românilor din Tesalia, din Epir, din Macedonia și asupra albanezilor.

Cât îmi place în orele mele de izolare să-mi aduc aminte de unii din oamenii cu cari am trăit alături, pe care i-am văzut luptând cu abnegațiune și curaj pentru redobândirea drepturilor țării și pentru libertate! Găsesc o mulțumire nespusă a-mi rememora faptele și cuvintele lor și a le binecuvânta numele și memoria.

Într-o seară lungă de iarnă, pe când ninsoarea bătea în geamuri, așezați pe jățuri la gura sobei, dinaintea unei flăcări dulci și luminoase, am petrecut ore întregi și plăcute cu amicul Vasile Alecsandri, povestindu-ne unul altuia suvenirile noastre din tinerețe. Se apropia de ziuă când ne-am adus aminte de camerile noastre de culcat, și ne-am despărțit găsindu-ne amândoi la un gând, zicându-ne:

'De ce nu ne-am scris unul altuia, sub formă de epistole intime, cele ce ne-am povestit într-astă seară; poate că unele din istorioarele noastre ar interesa pe unii dintr-acei cari n-au trăit p-acele vremi?'

Și astfel am început o corespondență, deși adesea întreruptă, dar pe care am reînnoit-o de câte ori ocupațiunile ne-au permis; corespondență în care ne-am ferit de orice invective, fără însă a ne abate niciodată a spune adevărul.

Din vremea lui Caragea

Amice,

Mazilia lui Ipsilant și a lui Moruz, unul din domnia Valahiei și celalalt din scaunul Moldovii, înainte de împlinirea celor șapte ani stipulați în tractatul de la Kuciuc-Kainargi, adăogându-se la alte pricini de gâlceavă ce împăratul Alexandru căuta sultanului, a adus războiul de la 1806; și după șase ani de luptă crâncenă, în care victoriile se precumpăneau, puterile Europei, cășunând asupra Porții, au silit-o să încheie pace numai și numai ca să lase Muscalului mâinile slobode în lupta cu Napoleon. După zicătoarea românească 'Turcul să plătească', sultanul a dat lui Alexandru Basarabia și un bun hârtău în Asia pe malul Mării Negre, și astfel a făcut Englezului pe plac, iar după încheierea păcii de București contele Metternich, profitând de încurcătura în care se găsea Rusia pe malurile Moscovei, a împins la domnia Țării Românești pe Iancu Caragea, amicul și protegiatul cavalerului de Gentz. Dar, cu toată stăruința internunțiului la Constantinople, sultanul nu a voit să-i dea domnia până ce mai întâi nu l-a asigurat Caragea că-și va da demisia după trei ani. Pe de o parte, suzeranul căta să eludeze stipulațiunea de domnie pe șapte ani, și pe de alta, voia să aibă pe grec la mână.

După mai multe străgăneli cu inșaaala, cu pechei și cu bacalum, pe la sfârșitul lui octombre, Caragea a putut ieși din Constantinopol, și în ziua de Sf. Spiridon al anului 1812 el și-a făcut intrarea în București cu alai domnesc, călare pe tabla-bașa, în sunetele clopotelor, ale surlurilor și tobelor. După ce a descălecat la Sfântul Spiridon cel Nou din Podul Beilicului (astăzi Calea Șerban-Vodă), s-a dus de s-a miruit în biserica Curtea-Vechi, după obicei.

Sosirea acestui domn în București a fost semnalul a mari calamități pentru țară! Chiar în noaptea instalării sale, palatul domnesc de la Mihai-Vodă din Dealul Spirei a ars până în temelie și Curtea domnească a devenit Curtea arsă până în ziua de astăzi; iar a doua zi, la 13 decembrie, s-a ivit ciuma între oamenii curții veniți cu vodă de la Țarigrad.

A fost în multe rânduri ciumă în țară, dar analele României nu pomenesc de o boală mai grozavă decât ciuma lui Caragea! Niciodată acest flagel n-a făcut atâtea victime! A murit până la 300 de oameni pe zi și se crede că numărul morților în toată țara a fost mai mare de 90 000. Contagiunea era așa de primejdioasă, încât cel mai mic contact cu o casă molipsită ducea moartea într-o familie întreagă, și violența era așa de mare, încât un om lovit de ciumă era un om mort.

Spaima intrase în toate inimile și făcuse să dispară orice simțământ de iubire și de devotament. Muma își părăsea copiii și bărbatul soția pe mâinile ciocilor, niște oameni fără cuget și fără frică de Dumnezeu. Toți bețivii, toți destrămații își atârnavă un șervet roșu de gât, se urcau într-un car cu boi și porneau pe hoție din casă în casă, din curte în curte. Ei se introduceau ziua și noaptea prin locuințele oamenilor și puneau mâna pe ce găseau, luau bani, argintării, ceasornice, scule, șaluri etc., fără ca nimeni să îndrăznească a li se împotrivi. Fugea lumea de dânsii ca de moarte, căci ei luau pe bolnavi sau pe morți în spinare, îi trânteau în car, claie peste grămadă, și porneau cu carul plin spre Dudești sau spre Cioplea, unde erau ordiile ciumaților. Se încrețea carnea pe trup auzindu-se grozăviile și cruzimile făcute de acești tâlhari bieților creștini căzuți în ghearele lor.

Rareori bolnavul ajungea cu viață la câmpul ciumaților. De multe ori o măciucă peste cap făcea într-o clipă ceea ce era să facă boala în două-trei zile! ... Și poate că acei uciși astfel erau mai puțin de

plâns, căci mai mult erau de jale acei aruncați vii în câmp, fără așternut și fără acoperământ, pe pământ ud și înghețat. Cale de jumătate de ceas se auzeau țișetele și vaietele nenorociților din câmpul Dudeștilor! ...

În urma mai multor scene oribile, neomenoase și bestiale, petrecute la ordie, unde unul din acești mizerabili fusese rupt cu dinții de un tânăr care apăra cinstea soției sale, lovită de ciumă chiar în ziua nunții, și în urma revoltei ciumaților, cari au sărit cu parul și au omorât zece ciocli, autoritatea în sfârșit a luat măsură de a organiza un fel de serviciu sanitar. Ea înființase câțiva vătășei însărcinați de a întovărăși pe ciocli din casă în casă, și aceștia strigau de la poartă: 'Sănătoși copii?' Unul din ei, într-un raport către șeful său, zicea:

'Azi am adunat 15 morți, dar n-am putut îngropa decât 14, fiindcă unul a fugit și nu l-am putut prinde.'

Deasupra orașului se ridica un fum galben și acru, fumul băligarului care ardea în curțile boierești, și orașul răsună de urlatul jalnic al cânilor rămași fără stăpân.

La fiecare poartă era câte o șandrama, un fel de gheretă, în care se adăpostea câte un servitor pus acolo pazarghidan (comisionar pentru târguilele de pâne, de carne și de zarzavaturi). Nimic nu intra în curte decât după ce se purifica la fum și trecea prin hărdăul cu apă sau prin strachina cu oțet.

Cioclii, când treceau pe lângă o casă bogată, nu lipseau de-a arunca zdrențe rupte de la ciumați, ca să răspândească contagiunea. Ei nu se temeau de molipsirea boalei, căci mai toți erau dintre acei cari zăcuseră de câte două-trei ori de acea grozavă epidemie. Ciuma, ca toate boalele mortale și lipicioase, ca vârsatul, ca tifosul, ca lungoarea neagră, foarte periculoasă întâia oară, devine puțin violentă la acei cari au mai fost loviți de ea.

Jafurile și tâlhăriile oamenilor, direct sau indirect prepuși la serviciul ciumaților, au fost nepomenite. Multe averi și case mari s-au ridicat în București după ciuma lui Caragea din sculele și banii bieților bolnavi.

După un an, cam pe la decembrie, boala a început a se domoli și lumea s-a readunat încetul cu încetul în oraș. Acei cari se regăseau, se îmbrățișau, dădeau o lacrimă celor pierduți pe câmpia de la Dudești și porneau cu viața înainte, uitând suferințele și însetați de plăceri.

Totdeauna după o epidemie, ca și după un război, omenirea caută a-și recăpăta nivelul; în aparență viața devine mai lesne, averile flăcăilor și zestrele fetelor sporesc prin moșteniri și prin moartea fraților și a surorilor cu cari ar fi avut să împartă averea părintească, dacă ar fi trăit ei. Când este o mortalitate mare, poporul zice că se ieftinește pâinea, și această credință avea pe atunci oarecare temei, căci țara fiind pe atunci lipsită de esport, grâul nu avea altă căutare decât pentru consumația interioară. Și în asemenea împrejurări căsătoriile trebuiau să devie numeroase, cu atât mai mult numeroase cu cât răul a săcerat mai multe ființe. Deci, îndată după încetarea boalei, lumea s-a pornit pe nunți.

Pe atunci nunta nu vrea să zică un petec de hârtie velină, tipărită frumos la Socec sau la Weiss din partea d-lui X sau a d-nei Z, anunțând celebrarea cununii fiului sau fiicei lor în ziua cutare, la biserica Sărindar sau la Domnița Bălașa, ș-apoi ... pe ușă afară! Pe atunci nunta era dandana mare!

Mai întâi pețitorii și colăcerii cu aldamaș; după ei logodnă cu arhieru, cu diaconi, cu preoți, cu cântăreți, cu lăutari și cu ziafet toată noaptea până la luceafărul de zi. Cu câteva zile înainte de nuntă, dacă mirele și mireasa erau de neam de boier, se făcea cherofilima (sărutare de mână) la curte, unde tinerii cu toate rudele lor erau duși cu alai spre a săruta mâna lui vodă și a doamnei, cerându-le binecuvântarea.

Când se apropia ziua nunții, mahalaua se împodobește cu brazi de la casa ginerelui până la casa miresei. În ajunul nunții, cam după amiază, porneau călțunuresele, tot cucoane alese dintre rudele cele mai frumoase ale ginerelui, în trăsuri înhamate cu armăsari de preț. Întâia călțunăreasă intra la mireasă purtând o căție de argint cu flori suflate în aur, din care ieșea fum de udagaci și de curse; ea mai purta și o stropitoare din care arunca apă de trandafir, semnul curățeniei, și ura miresei să fie totdeauna spălată și parfumată. O a doua călțunăreasă ducea pe tava de argint florile cu cari se împodobeau cununile. A treia călțunăreasă aduce o tavă cu peteală, semnul bogăției. Veneau în urmă celelalte călțunărese cu zece-douăsprezece tave încărcate cu tot felul de daruri: șaluri, giu-vaere, stofe scumpe, bani, cofeturi etc. Mulțime de fete înconjurau pe mireasă, și lăutarii ziceau din vioare și din gură cântecul vechi:

Astăzi cu fetele

Mâne cu nevestele ...

După ce fetele deschideau boccelele și admirau darurile, ele tăbărau pe tavele cu peteală și pe flori; unele împleteau cununile: cruce întregă pentru ginere și cruce jumătate pentru mireasă. Celelalte

desfășurau jurubițele de peteală, le depăneau și făceau urzeală lungă de trei coți, podoaba miresei, un râu de aur în care se putea ascunde copila logodită din cap până-n picioare. Din vreme în vreme, fetele trăgeau cu coada ochiului și aruncau flori sau noduri de peteală în partea flăcăilor; aceștia le ridicau și le aninau de fermenale; pe când fetele, ca unele ce împărțeau, își făceau și ele parte, agățându-și la piept, în dreptul inimei, snopuri de peteală.

După clacă se puneau cu toții la jocuri: de-a ineluș-învârteguș, de-a baba mija, de-a gaia, de-a cârpa, și acestea se încheiau printr-o horă mare. Astfel, mireasa își lua ziua bună de la fete și surate; iar bătrânii și babele, bărbații și nevestele petreceau toată noaptea pe ziafet, pe bere și pe mâncare, în sunetul necurmat al lăutarilor.

Dar a doua zi mai cu seamă era ce era! Nunta începea chiar din zori; nuntașii nu mai osteneau întruna de la casa ginerelui la casa miresei. Cununia se celebra la amiazi la biserica enoriei, de unde apoi mireasa nu se mai întorcea la căminul părintesc. Ea, împreună cu mirele, se puneau în trăsură cu cei care purtau gevrele, și lua la trăsură lumânările aprinse, înfipte într-o pâne. Iar dacă cununia era a se face acasă la ginere, una din rudele cele mai de aproape ale acestuia, mama, sora sau mătușa, pleca de lua pe mireasă și o aducea acasă la mirele ei, cu așternut, cu zestre cu tot. Trăsura era înconjurată de toți flăcăii, rude și amici ai ginerelui, cari încurcau caii lor, aducând știre că sosește mireasa.

Momentul despărțeniei de părinți era solemn pentru mireasă, însă ea, când pășea pragul casei părintești, trebuia să tragă din picior, pentru ca să se mărite și celelalte fete. Obiceiul cerea ca să o podidească plânsul în acel moment, și lăutarii cântau:

Taci, mireasă, nu mai plânge,
Căci la mă-ta mi te-i duce
Când a face plopul mere
Și răchita vișinele ... etc.

După cununie, masă mare cu zaharicale de la becerul Manolachi și cu cofeturi de la vestitul Pascu; cu vin de Drăgășani, cu pelin de Dealu-Mare și cu vutcă de vanilie și de cursă. Lăutari și horă toată noaptea, iar în ziua se trămiteau nunii, socrii și nuntașii pe la casele lor, cu lăutari.

Acest chef, la cei de jos, ținea trei zile, iar la boieri ținea șapte zile și șapte nopți, după legea domnilor și a împăraților. O nuntă se isprăvea și zece începeau, încât Bucureștii într-o sărbătoare o duceau. Doliul se schimbă în veselie!

Viața aceasta îi pria lui Caragea, căci popor și boieri, cufundați în ziafeturi, nu băgau în seamă jafurile domnești; și-apoi caftanele după cari alergau însurățeii îl ajutau mult la sporirea pungii. Îmbulzeala la ranguri era atât de mare, că se umpluse din scoarță în scoarță condica pitacului domnesc, și se spune că, în ziua fugii lui Caragea, postelnicul de-abia a pridedit să citească numele celor din protipendadă și câteva din starea a doua. Chemat de vodă ca să plece, el a trântit pitacul jos, strigând cu glas tare: 'Iar voi ceilalți, pitari și serdari!'.

Caragea se urcase în trăsură, zicând că merge să se primble la Băneasa, dar acolo îl așteptau trăsurile înhamate cari l-au dus la Brașov, chiar în ziua când sosea în București capugiul ce venea să-i taie capul, fiindcă șezuse pe scaunul domniei șase ani în loc de trei, precum se legase către sultanul.

Venit domn pe puțini ani, Caragea căuta să adune cât mai curând o avere cu care să poată trăi măreț în străinătate. Prin urmare, el a lăsat un mare nume în felul jafurilor. Se zicea în țară până mai deunăzi că se fură ca în vremea lui Caragea.

În domnia lui, toate slujbele și caftanele se dau pe parale. El a suit birurile într-un mod nepomenit, de la 1 500 000 lei (115385 galbeni) la suma de 3 700 000 lei (248 848 galbeni), afară de ocne și de vămi, pe cari le vindea cu preț de zece ori mai mare decât înainte, lăsând pe taxidari să rupă cât puteau; apoi pecetluituri, mazilii, neamuri și câte și mai câte! ...

Când i se părea că punga nu se umplea destul de repede, avea și alte coarde la arc. Scottea pe aga în târg cu cântarul și cu falanga; acesta prindea cu ocaua mică pe vreun brutar, pe vreun cârcimar, pe vreun măcelar, îi trântea câte o sută de nuiete la tălpi sau îl țintuia de ureche în mijlocul pieței. Vodă era sigur că isnaful avea să alerge de la unul la altul ca să facă curama, iar pedeapsa înceta îndată ce starostele venea la curte cu un porcoi de mahmudele. Un alt șurup ce găsisse fântânii de aur era porunca strașnică din vreme în vreme ca toți negustorii să se răfuiască între dânșii, ca să nu fie datori unii altora. Pe atunci se lua zeciuală de la împlinirile de bani. Bieții oameni, speriați de ruina ce ar fi urmat unei asemenea

răfuiei pripite, se adunau, făceau cislă, și astfel mai dobândeau o amânare, căci suma cislei curgea în punga domnească.

Caragea avea multă imaginație în asemenea materie, dar și găsisese câțiva oameni zdraveni cari îl ajutau la desăvârșirea tertipurilor lui. Vorba mergea în țară că:

Belu belește,
Golescu goleşte
Manu jupuiește!

După șase ani de domnie, el a dus cu dânsul la Pisa o avere de milioane, cu care a trăit în belșug și a ajutat Eteria și revoluția grecească. Era violent și înfiorător! Un poet lingușitor îi adresă o odă în care îl făcea să zică în limba grecească:

Am sabie și buzdugan
Te omor ca pe un porc

Un boier, pe care-l dojenea pentru niște hoții, din care nu-i dăduse o parte îndestulătoare, îi răspunse: fur, furi, fură, iar Caragea, în loc de a-l pedepsi pentru atâta îndrăzneală, l-a îmbrăcat în caftan de boier cu barbă.

Acest domn însă era neîmpăcat cu boierii cari, nevoind a fi instrumentele hrăpirii lui, ai făceau vreo împotrivire sau chiar vreo simplă observație. Astfel, pe banul Constantin Filipescu l-a ținut doi ani la moșie, la Bucov, cu pază de arnăuți; pe banul Grigorie Ghica l-a ținut doi ani închis în casă, oprit de a vedea față de om; pe vornicul Constantin Bălăceanu, de care se temea fiindcă acesta avea relațiuni de familie la Viena, l-a trimis surghiun la Castoria.

Lui Caragea îi plăceau femeile. Într-această privință, purtarea lui și a fiului său, beizadea Costachi, era un scandal de toate zilele. Când punea ochiul pe câte o nevestă, trimetea pe bărbatul ei într-o slujbă depărtată, la trebuință îl și surghiunea, și atunci lua cu dânsul câțiva arnăuți și se introducea la femeia pacientului cu voie, fără voie.

Beizadea Costachi, tânăr frumos, nu avea altă ocupație decât a căta să scoată din fire pe cucoanele cele tinere și plăcute. El se înhăitase cu câțiva feciori de boieri și băteau mahalalele ziua și noaptea. Odată, fiind urmărit de bărbatul uneia din conchistele sale, cu care se primbla în trăsură, și văzându-se strimtorat de aproape, scoate pistolul și trage să împuște pe soțul trădat; glonțul însă nimerește în unul din caii lui, calul cade din ham și beizadeaua scapă cu chica topor. A doua zi femeia adulteră era izgonită de sub streșina conjugală și lăutarii improvizară cântecul: C... ai fost, c... să fii,/ La mine să nu mai vii!

Pe vremea aceea nu era lucru lesne de a fi galant și nu fiecare îndrăznea a face curte. Când un tânăr puneă gând rău pe o fată, el putea să dea cu ochii de tatăl sau de fratele ei, și atunci, nici una, nici două, popa îi și cânta Isaiia dănțuiește, și căsătoria, deși silită, era valabilă. Dacă bietul tânăr avea a face cu o muiere măritată, treaba devenea mai serioasă, pentru că răsplata depindea mult de brasla la care aparținea bărbatul ultragiat. Măcelarii luaseră obiceiul să umfle pe galanți cu țeava, ca pe berbeci, și-i trimitea acasă în căruță. Croitorii se serveau de foarfecile cele mari de țesghea. Un băcan ce găsisese pe un cuconaș sub scară, la nevasta lui, după ce l-a despuiat în pielea goală, l-a uns cu cătran din creștet până în tălpi, i-a pus o pereche de coarne pe cap, l-a legat răstignit de mâni pe un drug, i-a legat un căluș în gură și l-a luat în șfichiul biciului pe pod, de fugea lumea de dânsul ca de Ucigă-l toaca, încât nici chiar slugile lui nu au voit să-l primească în casă. A doua zi l-a găsit vizitiul ascuns în ieslele din grajd. Pe un alt cuconaș bărbatul l-a uns cu miere pe piele și l-a lăsat o zi întreagă prada muștelor și viespelor.

Unde se pomenea trotuar sau bulevard pe acel timp! ... Femeile erau încunjurate de toate precauțiunile profilactice; ferestrele aveau zăbrele ca pușcăriile; porțile se deschideau greu, căci erau înarmate cu broaște tari; iar când o nevestă se ducea la o rudă, la o prietenă sau la baie, ea era întovărășită de două-trei jupânese bătrâne și credincioase. Fetele erau ținute și mai aspru; de-abia aveau voie să iasă în grădină, și grădina era încunjurată cu zid nalt sau cu uluci de scânduri de stejar. Nici măcar peștorii nu le vedeau până nu se isprăvea vorba de căsătorie, încât ginerele nu era totdeauna sigur că a văzut bine fața logodnicei sale.

O fată de boier mare, întoarsă dintr-un clauster de la Viena, unde fusese crescută și unde dobândise un talent muzical extraordinar pe clavir, a adus cu dânsa în casa bărbatu-său prețiosul instrument. Într-o seară, boierul, zărind câțiva inși cari se pitulasera lângă uluci ca să asculte frumoasele melodii ale junei diletante, s-a zbârlit de gelozie, și când a doua zi tânăra femeie s-a trezit, nenorocita! ... a găsit clavirul spart cu toporul în mii de bucăți. Măhnirea ei a fost atât de mare, încât peste câteva săptămâni o duse la

groapă. Ea lăsase cu limbă de moarte să-i facă coștiugul din scândurile clavirului, dar popa s-a împotrivit, zicând că fusese vasul Necuratului.

Arta era lucru necunoscut. În tot Bucureștiu nu se aflau decât un singur piano și o harpă. Muzica aparținea lăutarilor și cântăreților de la biserică. Persoană cu inspirații artistice erau numai domnița Ralu, fata cea mai mică a lui Caragea, natură aleasă, posedând gustul frumosului în cel mai mare grad, admiratoare a muzicii lui Mozart și a lui Beethoven, hrănită cu scrierile lui Schiller și Goethe. Ea găsisese în câțiva tineri greci, rude și amici din școala grecească de la Măgureanu, studenți admiratori ai tragediilor lui Euripide și Sofocle, un element pentru a pune în scenă câteva piese de teatru. Cu nițică pânză croită și cu hârtie poleită, domnița organizase în apartamentele sale o mică scenă pe care se juca în limba elenă Oreste, Moartea fiilor lui Brutus și câteva idile ca Dafnis și Chloe.

Mai târziu a zidit un teatru la 'Cișmeaua roșie', în colțul stradei Victoriei și a Fântânei, pe locul unde se vede astăzi un felinar ascuns după o perdea de fier; un teatru în toată forma, cu parter, cu stale, cu scenă și cu mai multe rânduri de loje. Ruinele aceluia edificiu, ars la 1825, se mai vedeau până la 1840, când s-au mistuit în zidurile lui Ioan Carătașul.

Domnița Ralu visa ridicarea teatrului grecesc. Pentru acest scop ea a trimis pe Aristia la Paris, ca să studieze pe vestitul Talma. Ea a și adus de la Viena o trupă de artiști nemți cari reprezentau opere și drame. Din acea trupă făcea parte vestita Dilly, cântăreață și tragiană de un mare merit, ce venise la București numai pentru o iarnă. Iar îndrăgindu-se de unul dintre tinerii noștri boieri, a rămas în capitala noastră până când a murit, dând naștere unuia din bătrânii noștri generali.

Avântul dat de domnița Ralu artei dramatice a încetat cu fuga lui Caragea, dar mai în urmă a găsit o slabă imitătoare în Smaranda Ghica din Gorgan, în casa căreia, după zaveră, Aristia intrase ca institutor de copii. Acolo Iancu Văcărescu a căutat să puie limba românească pe scenă; a încercat să joace pe Britanicus și pe Zgârcitul lui Moliere, dar surghiunile, războiul, muscalii și câte și mai câte calamități au amânat lucrul până în 1833, când Câmpineanu a înființat Societatea filarmonică.

Tulburările de pemprejurul țării, precum răscularea lui Caragheorghe și a lui Pasvantoglu, incursiunile cărjaliilor, Eteria grecească și revoluția de la 1821 făcuseră să zbârâie în tinerii români coarda vitejiei. Lor începu să le placă armele, vânătoarea și călăria; feciorii de boieri luau un fel de aer de cabadai, termen adoptat de dâșii și care avea semnificarea de voinici.

În timpul lui Grigorie-vodă Ghica, pe la 1823-1824, cuconașii nu lăsau să le scape nici un prilej de a se îmbrăca cu poturi, cu mintean și cu cepchen; a se lega la cap cu tarabolus și a-și încărca sileahul de la brâu cu pistoale și cu iatagan, precum și a-și atârna pala de gât. Pentru cel mai mic lucru ei se serveau cu armele, încât, din pacinici ce erau mai înainte, deveniseră arțăgași și tulburători. Între toți se deosebeau mai cu seamă Iancu, feciorul lui beizadea Costachi Caragea și al Raliței Moruzoaiei, frații Bărcănești, Bărbucică, nepot de fată al banului Barbu Văcărescu și câțiva alții cari se țineau de ștregării și ajunseseră a fi spaima mahalalelor. Ei petreceau ziua în Cișmegiu cu lăutari pe iarbă verde și, cum răsărea luna, plecau cu ghitare și cu flaute la serenade pe sub ferestrele fetelor și a nevestelor frumoase. Până-n ziua vuiua mahalalele de cântece, de gâlcevi, de bătăi și de lătrări de câni.

Într-o noapte tânărul Palama, voind să gonească pe donjuanul Bărbucică Catargiu de la ferestrele logodnicei lui, s-a pomenit cu un cuțit în pânțele. Nenorocitul, scăldat în sânge, a putut de-abia profera numele celui care-l lovise; și muma lui, în desperare, a alergat la palat și a sculat pe vodă cu țipetele sale. Grigorie Ghica pornește pe baș-ciohodar Măciucă, care și aduce la curte pe Bărbucică, îl trănțește la pământ și din porunca domnească îi trage o falangă, apoi îl trimite surghiun la mănăstire. De acolo bietul donjuan pățit a pornit la Paris cu gând să studieze pictura, artă pentru care credea că are o mare vocațiune.

Anarhia domnea în toate, și lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă, astfel că ucisul fiind totdeauna presupus că s-ar fi împușcat la vânătoare, ucigașul rămânea nepedepsit.

În una din petrecerile la care luau parte mai mulți tineri, pe când se întorceau în București, într-o căruță cu patru cai se găseau trei tineri: Iancu Caragea, Dimitrachi Bărcănescu și Iancu Crețulescu, poreclit Ursu mai târziu, pentru că o ursoaică îi dezmiardase obrazul cu labele ei. Cei doi dintâi, luându-se la ceartă, trag cu pistoalele unul într-altul, și căruța intră în curtea Moruzoaiei ducând pe fiul și pe nepotul ei înecați în sânge. Peste trei zile, două dricuri se urmau unul pe altul, ducând la locașul cel vecinic pe doi din tinerii cei mai eleganți și mai frumoși ai Bucureștilor.

Stranie epocă! ... Numai venirea muscalilor la 1828 a pus capăt acestei vieți zvăpăiate a tinerilor cuconași, luându-i ca comisari (mehmendari) pe lângă generalii ruși, pentru înlesnirea aprovizionării oștirilor cu proviant și cu cară. La 1831 cei mai mulți au încins sabia, scriindu-se în miliția națională.

Școala acum 50 de ani

Iubite amice,

Pe când în școala de la Măgureanu vestiții eliniști Lambru, Comita, Vardalah și Neofit, emulii lui Corai, predau tinerilor greci și feciorilor noștri de boier Memorabiile lui Socrate, Fedon și Metafizica lui Aristot; pe când banul Brâncoveanu discuta cu puristul Duca în limba lui Tuchidid Apoftegmele lui Hipocrat și Ariometria lui Arhimed și se munceau să izgonească din limba greacă toate cuvintele câte nu erau curat atice, precum unii din învățații noștri caută să curețe limba română de tot ce nu se termină în -ciune, la biserică la Udricani, la Sfântul Gheorghe și la Colțea se auzea glasul ascuțit al câtorva copii cari strigau în gălăgie pe:

on, mislete, ucu: omu

pocoi, on, mislete, ucu: pomu.

Băieții mai înaintați la învățătură, când voiau să-și zică ceva care să nu fie înțeles de profani, comunicau între dâșii astfel:

az, iotă, lude, az, pocoi, răță, ucu, naș, est

și cellalt îi răspundea:

naș, est, buche, az, tferdo, est, pocoi, on, pocoi, az

Cei de la bucoavnă râvneau la dâșii cum vorbeau pășărește.

Dascălul Chiosea, bătrân cu antereu de calemcheriu, la cap cu cauc de taclit vărgat cu cearșaf alb, se primbla pe dinaintea băieților înarmat c-o vargă lungă, arzând când pe unul, când pe altul, după cum i se părea; se oprea dinaintea fiecăruia, la unii le asculta lecția, la alții le mai adăoga câte un ucu scurt pe ici, pe colea, sau câte o aruncătură, două pe deasupra, ca să fie slova mai ciocoiască. Apoi să fi dus sfântul pe vreunul să nu-și știe lecția, că dacă nu-l ajungea cu nuiaua, apoi scotea imineu din picior și-l azvârlea după dânsul cu un:

'Fir-ai al dracului cu tat-to și cu mă-ta, că n-ai învățat matima'.

Dascălul Chiosea nu era om rău, dar se necăjea, pentru că-l durea inima când vedea că nu se silesc copiii la învățătură. El nu era civilizat ca să nu-i pese dacă elevii învață sau nu. Pentru el școala nu era o chiverniseală, nu se gândea la: treci, zi, treci, noapte, apropiie-te, leafă. Nu sta cu ceasornicul deschis pe catedră ca nu cumva minutarul să treacă peste semn.

La Chiosea, ca la Chiriță, ca la Stan, lucrurile mergeau altfel; viața lor era cu copiii din școală, nu știa nici șosea, nici cafe-șantan, nici deputăție. Dimineața buchille, Ofoicu și Psaltirea, după prânz psaltichia. Chiosea avea un pa, vu, ga, di care-i ieșea pe nas cale de o poștă.

De pe la de-alde Chiosea ieșeau dieci de visterie și calemgii; la de-alde el au învățat să scrie românește logofătul Greceanu, Văcăreștii, Anton Pan, Nănescu, Paris Momuleanu etc.

Acei bieți dascălași, cari au fost depozitari limbei și naționalității noastre, duceau o viață zdruncinată, plină de privațiuni și de coate-sparte, fără bene-merenti și fără recompense naționale, fără pensii și parapensii; plătiți ca vai de ei cu un codru de pâne, trăiau și mureau necunoscuți; fără să bănuiască măcar că erau patrioți, împinși numai de un instinct bun și generos, își făceau cu sfințenie datoria, fără să aibă conștiință de binele ce făceau țării lor.

Ei se delectau mai mult cu citirea întâmplărilor lui Alexandru Machedon, care s-a bătut cu furnicile și cu păsările cu ciocu de fier decât cu citirea mâniei fiului lui Peleu. Oile, câinii și fluierul păstorului întristat al lui Văcărescu le erau mai dragi decât Afrodita și Bacus a lui Anacreon. Se pomenise de la tată și de la mamă români neaoși din moși-strămoși. Limba și urechea le spunea că nu erau nici tătari, nici greci, nici slavi; purtau noblețea neamului în inima și în spiritul lor, fără să se preocupe de arborele genealogic, nici de fărtațele de nobleță. Scriau românește fără filologie și fără morfologie, fără să știe dacă sunt etimologiști, fonetiști sau eclecticii; dar scriau cum vorbeau, și scrisul îl numeau icoană, crezând că el trebuie să fie reproducțiunea esactă a vorbei; puneau cât mai puține buchi, ba pe unele le mai aruncau și pe deasupra ca să facă economie de timp și de hârtie. Unde să le dea lor prin gând că avem două limbi, una în gură și alta pe hârtie, și că trebuie să vorbim într-un fel și să scriem într-altfel; vorbeau toți aceeași limbă. Acum lumea s-a subțiat, fiecare vorbește și scrie limba sa proprie și știe că suntem

strănepoți ai lui Traian. Dar mulți cred că de la venirea acestui împărat în țară până la sosirea lor în viață, nu s-a mai petrecut nimica pe pământul românesc; nu încep însă a socoti toți tot de la aceeași epocă. Unii numără existența țării de la Regulamentul organic, la care cred că au colaborat, fiindcă au fost chemați de l-au iscălit; alții, morți tăieți, nu vor să convie ca să fi mai fost ceva pe lumea asta înainte de patruzeci și opt; spun și scriu într-una că s-au plimbat pe ulițele Bucureștilor cu steaguri și cu masalale, strigând pe: 'Trăiască guvernul provizoriu', și că erau cei mai de dimineață pe câmpul Filaretului. Pentru alții iar calendarul românilor începe de la îndoita alegere a colonelului Cuza, sau din noaptea de 11 februarie; își închipuiesc că ei au suit pe Alexandru Ioan I, că ei l-au dat jos și că tot ei au adus pe Carol I. Cei mai înfocați astăzi nu recunosc de adevărați patrioți decât pe acei cari au strigat: 'Moarte turcului!' și cred că, deși n-au fost la bătălie, dar că fără vitejia lor cea civică Țara Românească era pierdută, umilită, batjocorită, tăiată de turci și că muscalii îi ștergeau o bucată de pământ și mai mare.

Pentru mulți politica este intrigă și minciună, nu cred în sinceritate și în adevăr, desprețuiesc cunoștința lucrurilor petrecute și cercetarea evenimentelor ce se pregătesc. Nu lasă nimica trecutului, cred că ei au făcut cerul și pământul românesc, că ei sunt începutul și sfârșitul, alfa și omega. Dar apoi creatorii străini! unul se compara cu La Fayette, deși nu făcuse pentru România nimica care să semene cu ceea ce făcuse generalul francez pentru America; altul, care vânduse participiuri pe patru galbeni ora și înregistrase zece ani de-a rândul colorile și garniturile cocoanelor la baluri, așezându-le în ziarul său după ordinul coloarei de la putere și după importanța subvențiunii, crede că el a scos pe români la lumină; altul crede că ne-a inventat limba și istoria românilor, dându-se de un fel de Columb, fiindcă critică și batjocorește gloriile noastre naționale. Acești fructe seci din țările străine se cred genii, luceferi luminători îndată ce găsesc un adăpost sub cerul României, și ei, sărmanii, nu văd zâmbirea ce inspiră românilor, cari în vorbirea lor sarcastică i-au poreclit: locuste oloage.

Dar să ne întoarcem la școala noastră de la Udricani, școala sub albastrul cerului pe prispa bisericii, unde când ploua copiii se ghemuiau în odaia țârcovnicului jos pe cărămizi, sau în clopotniță; citeau și scriau pe genuchi și pe brânci.

Prinprejurul bisericii, în mahala, pintre livezile de meri, de peri și de duzi, se zăreau vreo zece-cincisprezece învelișuri cu streășină ieșită ca o umbrelă, sub cari locuiau câțiva cavafi, croitori, ișlicari și cojocari; aceștia, când plecau la prăvălie, își trămiteau copiii la dascălul Chiosea, ca să nu ștângărească pe uliță și ca să învețe să cananarchisească, să ție ison cântăreților din strană, să citească Apostolul, să zică Tatăl nostru și Crezul și să meargă de-a-ndăratele cu sfeșnicul într-o mână și cu cădelnița în cealaltă, dinaintea preotului când ieșea cu sfintele daruri. Le plăteau ce pe apă nu curge; dascălul Stan, de exemplu, cel mai bine plătit din toți, avea câte douăzeci de parale de copil pe lună și mai avea și de la biserică tain de mălai, de fasole și de lemne.

Din acele școli își recrutau bisericile preoți și cântăreți, acolo boierii căutau băieți pe cari îi luau în casă pe procopseală, de acolo a ieșit Chiru de la biserică Enii, Dumitrache Bondoliu, tata răposatului vlădică Calistrat, Unghiurliu de la Sărindar, Costache Știrbu de la Sf. Ioan de lângă pușcărie și Petre Efesiu, care mai în urmă a ajuns cântăreț în strana din dreapta la Patriarhie. Acolo au fost dați la învățătură Anton Pan, Petrache Nănescu, Nicolae Alexandrescu, Paris Momuleanu, Marin Serghiescu etc.

Pe Nicolae Alexandrescu, cum l-a auzit Grigorie Ghica, l-a luat în casă, a-l plimba cu dânsul noaptea în butcă dinainte, de-i cânta cântece de lume. Când Grigorie Ghica s-a făcut domn, Nicolae Alexandrescu a ajuns cafegi-bașa.

Pe Marin Serghiescu l-a luat Alecache Villara cântăreț la Biserica Negustorilor, l-a primblat pe dânsul pe la Petersburg, cu Regulamentul; dar mai pe urmă, molipsindu-se de boala patriotismului, a fost arestat cu Mitică Filipescu, cu Nicolae Bălcescu și cu Telegescu, trimis la ocnă, unde și-a spășit păcatele șapte ani, până când a venit de l-a scos revoluția din patruzeci și opt, ca să-i procure dulcile fericiri ale unei proscricțiuni de zece ani. El a fost cunoscut mai mult sub numele de Marin Naționalu. Vodă Cuza îl iubea, îl avea adesea la masă și-l mângâia cu numele de moș Marin.

Când a venit în București dascălul Lazăr, băieții de la Udricani, de la Sfântu Gheorghe, de la Colțea și de la toate bisericile, au golit acele școli și au alergat la 'Sfântu Sava' cu Petrache Poenaru, cu Eufrosin Poteca, cu Simion Marcovici, cu Pandlele, cu Costache Moroiu și cu mulți alți tineri din școala grecească; mai în urmă, unii au fost trimiși în străinătate la Pisa, la Viena, la Paris și s-au ilustrat ca profesori și ca înalți funcționari, alții s-au făcut cântăreți; Anton Pan a devenit Anton Pan, și cei mai mulți s-au adăpostit prin curțile boierești ca grămăticii, vâtafi de curte, stolnici, trăind pe bere și pe mâncare fără grijă de ziua

de mâne; când puneau mâna pe câte o para, o băteau la tălpi pe must, pe cârnați, cu lăutari la Filaret. Ziua aveau, n-aveau de lucru, dar seara, când era lună, răsuna mahalalele de serenade; învățau fetele să cânte din chitară marșul lui Napoleon și din gură pe Șeine-Minca.

Anton Pan, Nănescu și Chiosea-fiul erau veselia grădinilor lui Deșliu, lui Pană Breslea și lui Giafer; Iancu al Raliții Muruzoaiei, Bărbucică al Țiții Văcăreaschii, frații Bărcănești, Costache Faca și alți tineri din lumea mare nu puteau fără dâșșii.

Nănescu, crescut de Ghiculești, a fost vătaf de curte, vătaf de spătărie, judecător de tribunal și a murit îngrijitor la Spitalul Brâncovenesc. Cânta bine din vioară; elev al lui Dimitrache, el compunea cântecele lăutarilor din Scaune.

Lui îi datorim pe:

Ah! iubito, cale bună,
Dar te rog nu mă uita.

.....
Rața ici, rața colea,
Rața paște papura.

.....
Inima mea multe are
Culese după-ntâmplare.

.....
Pom eram eu, pom.

.....
Ardă-ți rochița pe tine
Cum arde inima-n mine.

.....
Jupâne povarnagiu.

.....
Ah! amor, amoraș,
Vede-te-aș călugăraș.

.....
Fă-te om de lumea nouă,
Să furi cloșca de pe ouă.

.....
Piatră de-ai fi, te-ai desface
Și la mine te-ai întoarce.

.....
Frunză verde ș-o lalea,
N-am cuțit că m-aș junghia.

.....
Cine la amor nu crede
N-ar mai călca iarbă verde.

Când coconițele începuse să îndruge franțozește cu: 'Bonju', 'Chesche vu parle franse, munsu', 'Bonsua' și 'Alivoa', Nănescu, în colaborațiune cu Costache Faca și cu Costache Bălăcescu, au făcut satira:

Ah! ma șer, să-mi vezi mantela,
Mai sublim, mai lucru fen,
C-o dublură-nfricoșată
Și fața amur san fen.

Unghiurliu și Chiosea-fiul au fost cei mai mari cântăreți ai bisericelor din București. Venirea unei trupe de operă i-a făcut să vază în arta muzicală orizonturi despre cari nu aveau nici o idee pân-aci; impresiunea produsă asupra lor de operele lui Mozart și ale lui Rossini a fost atât de mare, încât n-au mai putut să cânte nici Cheruvic, nici Chinonic, fără s-o dea pe La ci darem la mano din Don Juan și Una voce poca fa din Bărbierul.

Într-o duminecă, la liturghie, scandal mare la Sărindar. Epitropul, om evlavios, recunoscuse în Domnul Domn Savaot aria Voyez sur cette roche! din Era Diavolo.

Pe lângă grupul Anton Pan, Nănescu, Chiosea și Unghiurliu, unul și nedespărțiți, se lipise un copilandru nalt, rumen, sprintenel, cu pletele de țârcovnic; se introdusese în societatea acelor diletanți făcându-le tot felul de misiuni; știa unde se găsea pelinul cel mai bun și unde se frigea 'trandafirii', cei mai gustoși; îl făceau haz fiindcă era plin de originalitate, de duh și de veselie. Acela era tânărul Filimon, care, deși aspirant la preoție, dar știa pe Arghir pe de rost din scoarță până-n scoarță. Îndată ce Iancu Văcărescu, Eliad, Alexandrescu sau Anton Pan făceau o poezie, a doua zi el o știa pe dinafară; cânta din memorie, și foarte bine, toate ariile operelor italiene jucate în sala 'Slătineanu'. Într-o vreme a izbutit chiar să fie admis corist în trupa madamei Carl; mai în urmă l-am găsit flautist în orchestră, și când Papa Nicola, după nobilul obicei al impresarilor, încetase plățile artiștilor și-i lăsase muritori de foame pe strade, Filimon a trebuit să-și caute existența într-un alt izor; și-a pus altă coardă la arc, a părăsit flautul și a apucat condeiul, s-a făcut foiletonist la ziarul Naționalul. În colecțiunea aceluiași jurnal, în numerele 2, 3, 4 și 5 din anul 1858, în numerele 8, 14, 16, 30, 74 și 91 din 1859, și în numerele 11, 14, 79, 82, 85, 89, 90, 94, 96, 97, 98 din 1860, găsești o serie de articole teatrale cari dovedesc un spirit cultivat, analitic și serios și o cunoștință adâncă de știință muzicală.

Critica lui era plină de dreaptă judecată și de bunăvoință; el critica fără patimă, fără interes și fără venin; critica ca să îndrepteze, iar nu pentru ca să descurajeze; articolii lui erau plini de învățătură și de povește bune și folositoare; scopul lui era să îndemne pe artiști și să formeze gustul publicului.

În același ziar poți citi în anul 1859, în numerele 77, 78, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109 și, din 1860, numerele 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22 și 23, seria interesantelor foiletoane intitulate Trei luni în străinătate, o descriere de călătorie plină de spirit și de impresiuni juste. În numerele 43, 46, 52, 80, 81 și 84 din același an, se găsesc de dânsul mai multe nuvele foarte bine alese; dar el a îmbogățit literatura română cu două scrieri de un adevărat merit: Slujnicarii și Ciocoi.

Aceste două opere ale lui Filimon nu sunt niște romanțuri în cari să se desfășoare peripețiile unei intrigă; ele sunt mai mult o colecțiune de tablouri adevărate și vii ale obiceiurilor și moravurilor noastre din epoca de tranzițiune.

Prologul cu care începe cartea intitulată Ciocoi este un studiu psihologic, și scrierea în totalitatea ei o psihologie de care s-ar mândri un La Bruyere și un Theophil Gauthier.

Filimon ne spune că s-a primblat mult timp cu această din urmă a lui scriere în buzunar, căutând un Mecena să i-o dedice; s-a uitat la boier și nu l-a găsit demn, a trecut pe lângă negustorul cămătar și nu l-a băgat în seamă; dar când s-a lovit piept în piept cu ciocoiul, a strigat fără voia lui: 'Iată omul!' și-l salută astfel:

'Acestor luceferi ai vițiului, cari au mâncat starea stăpânului și s-au ridicat pe ruinele acelor cari nu i-au lăsat să moară de mizerie, acelor cari sunt putregaiul și mucegaiul ce sapă temelia casei, cari au furat cu sfațul din funcțiunile cele mici și cu miile de galbeni din cele mari, cari acum și-au cumpărat moșii și palaturi și stropesc cu noroi pe făcătorii lor de bine dedic scrierea mea'.

Filimon, care a cunoscut toate celebritățile curților boierești: pe Tudor Ciolănescu, vătaful de curte al banului Grigorie Băleanu, pe Gheorghită Mațe-Goale de la Filipescu Buzatu, pe Neagu Chioftea al banului Constantin Bălăceanu, pe Stănică Găvan din curte de la Modroganu, pe Zamfir Ploscă de la Isac Rallet, pe Gheorghită de la armașu Manu, pe Ilie Sgabercea de la Vulpe; el, care a studiat și a urmat dezvoltarea ciocoiului și a cercetat sub toate fazele această clasă cu scalpul spiritului său investigator, ne zice că: 'Nimic nu este mai periculos pentru un stat decât de a da frânele guvernului în mâinile acestor parveniți, cari din etatea de douăzeci de ani știu cum să fure cloșca de pe ouă fără ca ea să cârâie'.

Și mai la vale: 'Ciocoiul își crește copiii cu slugile până îi aduce în gradul cel mai înalt de corupțiune, și atunci îi trimite în Franța. Ciocoiul și puiul de ciocoi nu se pronunță definitiv pentru nici o doctrină politică, ca să poată exploata toate doctrinele. Patriotismul, libertatea, egalitatea, devotamentul și toate virtuțile cetățenești sunt vorbele care-i servă de trepte ale scării pe care se suie'.

Dar scopul acestei epistole nu este de a face analiza însemnatelor scrieri ce ne-a lăsat Filimon, nici de-a explica pe eroii săi. Cine voiește să-i cunoască n-are decât să citească vol. II și vol. III al Revistei române și să se uite la călăreții cei mândri și la cuconașii răsturnați în droști și în calești la Șosea, și va recunoaște și pe vătafu Dinu Păturică, și pe postelnicu Tuzluc și pe Costea Chioru cu toate progeniturile lor. Cât pentru cucoana Duduca, de-o fi și mai trăind, dar n-o mai cunoști. Alifia vânăta cu care se ungea seara, albușul de ou, abuzul de cărămidă arsă stropită cu apă de salcâm și apă de pelin cu care-și întindea

pieleți, buretele muiat în apă cu castraveți cu care-și scotea petele, dresul, sulimanul și rumeneala cu care se vâpsea, gogoșile de ristic și plasturi negri cu care-și îmbina sprâncenile și-și punea murse și zbenghiuri au tras largi și adânci brazde pe obraji ei; zbârciturile cad una peste alta ca valurile unei mări turbate, și pleoapele vinete care-i încadrează ochii cei roșii n-ar mai face pe bietul Iordache Calemgiu, fiul căpitanului Gheorghe Basma de la dorobănție, să cânte pe:

Aruncă, lumina mea... o privire veselă

ba cred că de-ar mai trăi i-ar striga: 'Retro, Satana!'

Lui Filimon îi plăcea traiul bun; amicii săi îl poreclise mălai mare, fiindcă mânca bine. Când vorbea de bucate, i se umplea gura, și defectul ce avea la vorbă dispărea când pronunța:

Icre proaspete cu lămâie de Mesina,
Măsline dulci de Tesalia,
Icre de chefal,
Marinată de stacoji.

Îi plăcea cu deosebire ciorba de știucă fiartă în zeamă de varză acră cu hrean, iacniile și plachiile, crap umplut cu stafide, curcan cu varză umplut cu castane și purcel fript, dacă era întreg.

Când era la câte un ziafet, își sufleca mânecele, și iată cum frigea mielul: în înjunghia, îl spinteca, îi scotea pânțele, îl cosea la loc și-l acoperea cu pielea, după aceea îl băga într-o groapă plină de jeratec cu curpeni de viță-sălbatecă, unde-l lăsa până când pocnea ca un tun; atunci îl scotea, îl învălea într-o pânză și-l ungea c-un fel de salță inventată de dânsul, făcută cu vin amestecat cu usturoi pisat și cu băcănii, cu lămâie și cu sare, și te poftea la masă fără cuțit și fără furculiță, ș-apoi să nu-și fi lins degetele. Nici repauzatul Homer, bucătarul bucătarilor, nu știa să dea o friptură mai bună.

Filimon avea un caracter blând, vesel, plăcut și nepăsător; întristarea nu s-a lipit de dânsul decât o singură dată, atunci când și-a închipuit că bunul și scumpul său amic Millo a voit să-l parodieze în rolul Paracliserului din Florica lui Alecsandri.

Într-o zi îl întâlnesc pe stradă; din vorbă în vorbă, îmi spune că suferă de piept; eu, având înaintea mea un om cât un munte, nalt, gros și rumen la față, mi-a venit să râz și l-am tratat de ipocondru; dar peste trei săptămâni, nemaivăzându-l pe la mine, trimit să-l întrebe de sănătate și mi se răspunde că era greu bolnav în așternut; m-am dus să-l văd, dar când am intrat în camera unde zăcea nu l-am mai cunoscut, atât era de schimbat. Peste trei zile aveam durerea a-i întovărăși rămășițele la ultimul locaș.

Acei cari l-au cunoscut pierdeau un amic sincer, leal, îndatoritor, totdeauna vesel și voios, totdeauna mulțămît cu puținul ce câștiga prin munca și talentul său; caracter independent, nu s-a căciulit niciodată la nimeni; ura și desprețuia lipsa de demnitate și lingușirea; modest până a roși când auzea laude pentru scrierile lui, n-a bănuît niciodată că era un scriitor de mare merit.

Literatura a pierdut în el pe unul din luceferii săi.

Din timpul zaverii

Iubite amice,

'De ce-mi scrii așa de rar?' îmi ziceai mai deunăzi, vorbă foarte măgulitoare când îmi vine de la tine; dar știi tu de câte ori leapăd condeiul din mână până ce nimeresc ceea ce trebuie să zic asupra unui eveniment despre care am auzit sau la care am asistat; despre un om pe care l-am cunoscut, de care s-a vorbit sau pe care l-am găsit în drumul vieții mele fie într-o direcțiune, fie într-alta; de câte ori rup foi întregi, fiindcă nu găsesc în memoria mea, sau în însemnările mele științele ce-mi trebuiesc pentru elucidarea faptelor ce voiesc să-ți povestesc? Mie nu-mi este iertat să scriu decât numai atunci când pot spune un adevăr; și a cunoaște adevărul și a-l spune nu e lucru lesne, mai ales când în chestie se amestecă și puțină politică. Lordul Possomby zicea pe patul morții: 'Ce anevoie este a spune adevărul! Chiar într-acest moment, când să mă înfățișez înaintea înaltului judecător, mi-e greu să spun tot adevărul!'

La noi cum să te luminezi asupra celor petrecute pe la începutul secolului? Bătrânii cari știau au dispărut și dispar câte unul; cei tineri nu știu, sau dacă știu, știu rău; scrieri contemporane avem foarte puține sau nicidecum. Înainte vreme tot se mai găsea din timp în timp câte un boier, câte un logofăt, un

Ureche, un Costin, un Neculcea, un Greceanu, uricari, letopiseți și cronicari istoriografi, care înregistrau zi cu zi, oră cu oră cele ce se petreceau în timpul lui Grigorie Ghica, lui Cantemir, lui Brâncoveanu etc.; vezi că pe-atunci nu erau cluburi, presă, bulevard și grădini cu cântări și încântări, mai scriau oamenii și de urât; de atunci, pas de mai găsește ceva până mai acum douăzeci de ani, de când avem Monitorul pentru fapte și ziarele pentru aprecieri; dar și Monitorul nu le înregistrează toate, nici nu le scrie cum sunt; iar ziarele, unele sunt albe și altele roșii, unele înjură ce celelalte laudă și viceversa. Tot ce este bun, frumos, patriotic și sublim pentru unele este rău, rușinos și infernal pentru celelalte. Spune-mi dacă, atunci când le-ai citit pe toate, mai ști ce să crezi despre oamenii cari i-ai văzut sau despre evenimentele la cari ai asistat. După unele, omul sau faptul despre care vorbește este un om de geniu, un patriot model, un cetățean mare, o virtute, faptele lui - sublime; după altele, nu e decât un prost, un trădător, un mizerabil.

N-ai admirat adesea înlesnirea cu care vorbesc și scriu unii oameni, și nu te-ai întrebat: de unde lor aceasta, când îi știi cine sunt și ce sunt? Ei, știi care e secretul talentului lor? Este că pot spune și scrie tot ce le vine la gură și sub condei, și verzi, și uscate; vorbesc și scriu fără să se gândească, nu cred ceea ce spun, nici ceea ce scriu; singura lor preocupare este de a face efect asupra galeriei sau de a-și îndeplini îndatorirea ce au luat cătră patronii lor; înțelegi că poate scrie cineva mult și bine când cugetul îi permite să îmbrace oamenii cum îi place și cum îi vine mai bine la socoteală, că poate lesne să-i arate pe unii frumoși, chipoși și plăcuți și pe alții ticăloși și mizerabili. Eu, dac-aș face așa, tot mi s-ar părea că-mi sună la urechi ca un Mane Tekel Fares cuvintele:

'Iată cum scrii tu istoria.'

Ce vrei, sunt sfiicios și mi-ar crăpa obrazul de rușine când, laudând sau criticând pe un om sau un fapt, s-ar putea scula cineva să-mi zică: 'Nu este adevărat'.

Mai zilele trecute văd numele meu tipărit într-o foaie; am curiozitatea să o citesc ca să aflu și eu ce-i greșisem de mă batjocorea; era vorba de o epistolă ce-ți adresasem și mărturisesc că eram emoționat; credeam cine știe ce, că eram căzut în vreo eroare, că-ți relatasem vreun neadevăr; dar m-am liniștit când am văzut că, fiind vorba de ceea ce-ți spuneam despre bătălia de la Calafat din anul 1828, unde românii au luat turcilor 400 de cară încărcate cu zaharea, redactorul mă trata de mincinos, nimic mai puțin, pentru că era, zicea el, cu neputință ca turcii să fi avut acolo atâta zahar. În neștiința sa de limbă, mărețul și războinicul redactor confunda zaharea, cuvânt turcesc, dar adoptat în limba noastră de când cu turcii, precum de la Petru și de la Caterina, de când cu muscalii, s-a adoptat și echivalentul său proviant, cuvinte cari amândouă înseamnă proviziune de hrană. Precum vezi, confunda zahareaua, adică făină, pesmeți, pastramă, unt, sare, orz etc., cu zahărul, dulcea substanță ce punem în cafea sau în ceai, cuvânt luat de la greci, care și ei poate îl luase din alte limbi de unde și arabii au luat pe zakair al lor.

Țin mult dar, foarte mult, a nu-ți spune decât ceea ce a fost și așa cum a fost. Mai bine trec cu tăcerea sau îmi frâng pana decât să laud vitejiile și virtuțile unui om care n-a fost decât o secătură, sau să înnegresc pe cineva pentru că nu mi-a plăcut ochii săi sau pentru că ai mei nu au avut norocirea să-i placă lui.

Este și păcat a pune pe lume să citească ceea ce n-a fost. Un turist care a petrecut câteva săptămâni în București se deșteaptă peste câteva zecimi de ani și vrea să-și plătească datoria de recunoștință pentru ospitalitatea ce primise; apucă condeiul de coadă și spune, coloane întregi, că d-l X ... era un om de spirit, învățat, plin de talent, model de devotament și de patriotism; că moștenise toate virtuțile cerești și pământești de la moșii și strămoșii lui; pe când sârmanul om nu era decât un prost, născut și crescut în păcate, ciocoi ca toți ciocoi, slugă plecată generalilor, pașilor și domnilor; îngâmfat cu numele unei familii respectabile, cu care unul dintr-ai săi fusese odinioară aliat prin căsătorie. Tată-său, moșu-său, buni și străbuni, toți ciocoi zăcași și răi, slugi plecate a tuturor puternicilor și a tuturor fanarioților.

Ce vrei, trăim într-o epocă de camaraderie.

'Nul n-aura de l'esprit que nous et nos amis'. Ce ar zice Moliere dac-ar trăi să vadă cum oamenii de gașcă se tîmâie și se canonizează între dânsii pentru cea mai mare glorie a istoriei? Ce vrei? Progres!

Dar să lăsăm și să venim la corespondența noastră.

Fii sigur, amice, c-or putea găsi epistolele mele proaste, nesărate, lipsite de aprețieri adânci, lipsite de simț politic, fără idei înalte și patriotice, proză și stil anevoie de înghițit, dar niciodată nu le vor putea găsi alături cu adevărul.

Să-ți povestesc astăzi ceva din vremea zaverii și de când cu Grigorie-vodă Ghica și cu Ioniță Sturdza-vodă, istorii pe cari cele mai multe le-am auzit de la episcopul Ilarion, un amic al răposatului tată-

meu și un confident al cugetărilor lui Tudor Vladimirescu. Să nu te aștepți însă la o istorie sau la o biografie a acestor oameni; de voi pomeni uneori de dâșii, ca unii cari au jucat un rol mare în destinele României, o voi face-o numai într-un mod incidental. Dar cum să fac ca să fiu clar și scurt? ... Armează-te dar cu răbdare! căci tu ești de vină că mi-ai zis să-ți scriu.

Pe la anul 1818, Caragea fugise în Austria, precedat de multe milioane luate din țară; și Calimah era mazălit pentru multele esacțiuni și prevaricațiuni, cari într-atât aduseseră poporul la desperare, încât răbdătorii tătarășeni strigau cu neîncetare:

'Jos Calimah!'

Pe-atunci, în mahalalele Iașului nu se pomenea picior de ovrei.

Așa amândouă tronurile României erau vacante și Poarta avea să numească doi domni deodată.

Numirea de Bogdan-beg și de Iflak-beg era dandana mare la Țarigrad, căci toți solii cu toți dragomanii și cu toți secretarii lor se puneau în mișcare zi și noapte, pe apă și pe uscat, alergând și intrigând care mai de care să susție pe favoritul său. Lupta era totdeauna crâncenă. De astă dată ambasada rusească era stăpână pe situațiune; de astă dată, Rusia nu avea pe nimeni să i se împotrivescă, căci împăratul Alexandru era eroul timpului, era iubit și măgulit de toți suveranii și de toate guvernele, pentru concursul său în contra lui Napoleon; era temut pentru numeroasele oștiri din Europa și din Asia. Monarhii îl considerau toți ca pe stâlpul cel mai puternic al edificiului politic și al ordinii sociale, și popoarele îl aveau ca pe cel mai liberal dintre potentăți, pe când turcii erau puși la indice ca barbari și ca apăsători cruzi ai creștinătății.

Deși boierii din Valahia ceruseră printr-un arzmahzar să li se dea domn pământean și chiar recomandase pe bătrânul Priscoveanu din Craiova, dar Poarta, cedând cerințelor baronului Strogonof, a trimis pe Alexandru Suțu domn în Țara Românească și pe Mihai Suțu, fiul lui beizadea Grigorie și al Catincăi Dudescu, domn în Moldova.

Familia Suțeștilor fusese mai înainte vreme considerată ca devotată Franței, dar de la decapitarea lui beizadea Alecu, pentru relațiunile sale cu generalul Sebastiani, trecuse cu totul în partidul rusesc, singurul puternic atunci în Constantinopol.

Grecii erau poporul cel mai luminat din tot Orientul, aveau oameni învățați, erau singura naționalitate din Imperiul otoman cunoscută în Europa, aveau școli în toate orașele și în toate insulele; acele de la Chio, de la Kidonia și din București dobândiseră o adevărată celebritate; clerul ortodox din toată Turcia era compus numai de preoți și de călugări greci; averile mănăstirești din Principate erau toate pe mâinile lor; aveau comercianți și bancheri mari și bogați în toate porturile; marina lor de comerț rivaliza cu marina italiană și cu marina franceză. Corai, Comita, Vardalah și mulți alți eleniști se puseseră în relațiune cu toți învățații Europei. Prin lucrările lor literare asupra vechilor autori clasici câștigase cauzei grecești toate spiritele universităților și academiilor, îi câștigase inimile tuturor învățaților și ale întregii tinerimi școlare. Grecilor li se putea vorbi de naționalitate, lor li se putea zice să se scoale pentru nație și libertate, pe când celorlalte populațiuni ale Turciei, cufundate în cea mai adâncă ignoranță, cari nu aveau nici o noțiune despre originea și naționalitatea lor, bulgarilor, bosniacilor, arnăuților etc., cari se credeau și se ziceau toți greci, fiindcă erau de rital ortodox zis grec, nu li se putea vorbi decât de biserică și de persecuțiunile turcilor, lor li se zicea să se scoale pentru religie, pentru credință (zavera).

Poetul Riga, fostul secretar al lui Alexandru-vodă Ipsilante, în unire cu Scufa, un neguțator epirot din Odesa, cu profesorul Santo farmazonul și cu arhimandritul Diceu, înființase o societate secretă cu numele de Eterie (tovărășie), nume modest, care nu bătea la auz și nu putea să dea bănuieli turcilor, căci erau obicinuiți cu cuvântul eterie în porturi și în insule, unde grecii aveau mulțime de asociațiuni de comerț.

Împrejurările erau favorabile pentru dezrobirea Greciei, căci puteau să se serve la luptă de toate naționalitățile Imperiului otoman.

Eteria era formată după tipul vechilor frății (frați făcuți), turcește cardaşlîc, uzitate în tot Orientul și mai ales în Albania. La noi, bărbații se ziceau frați de cruce și femeile surate.

Acei cari se prindeau frați de cruce mergeau în biserică îmbrăcați în haine de sărbătoare, și acolo, la ușa altarului, se înțepau fiecare cu ac la braț, până scotea o picătură de sânge, pe care celalalt o lua cu limba; schimbau armele unul cu altul și pronunțau cuvintele:

'Viața ta a mea și sufletul tău al meu.'

Jurământul eteriștilor era a sacrifica familie, avere și viață pentru libertatea patriei și supunere oarbă ordinelor comitetului.

Lozinca sau parola de recunoaștere între soți era cuvântul (opincă), la care celalalt răspundea (par), și comitetul central se numea (cap). Dar cine era acel arhe, acel cap? Niminea nu o știa, și poate că nici nu exista. Se lăsa însă să se creadă că era Capo D'Istria, favoritul împăratului Alexandru I al Rusiei, ba mulți credeau că era chiar însuși împăratul.

După moartea lui Riga, executat de turci la Belgrad, la 1815, propaganda Eteriei a mers înainte, dar nu și-a luat adevărata ei dezvoltare decât pe la 1818, în urma numirii lui Alexandru și Mihai Suțu la tronurile Principatelor.

Iată împrejurarea care a dat un mare credit acestei societăți în Principate: unul din apostolii ei, anume Galatis, trimis să facă prozeiți printre grecii din Rusia, de-abia ajuns la Odesa, a fost arestat de poliție, dar peste câteva zile s-a eliberat, dându-i-se 20 galbeni cu îndemnul de a trece peste hotar. Ajuns la Iași, fu chemat la consulatul rusesc; se credea pierdut, când, în marea sa mirare, consulul îi pune în mână 5 000 de lei, zicându-i că acei bani erau din partea împăratului. Această împrejurare, adevărată sau inventată de Galatis, alături de atitudinea lui Domnando și a nepotului lui Capo D'Istria, Gheorghe Leventi, amândoi împiegați ai consulatului rusesc, a dat o mare crezare șoaptelor că împăratul era capul Eteriei, și dintr-acest moment n-a mai rămas în spirite îndoială că Rusia proteja Eteria și că voia răscularea în contra turcilor. De atunci propaganda a început a face prozeiți fără sfială în Principate. Apostolii cei mai activi erau în Iași Teodor Negris, secretarul fostului domn Calimah, Anagnostopolu și Lasanis, iar în București, căminarul Sava, căpitanul Ghiordache Olimpie și Gheorghe Leventi.

Nicolae Ipsilante, fiul lui Constantin-vodă și nepotul lui Alexandru-vodă, unul din afiliați, căutase să tragă și pe frate-său Alexandru, general în armata rusească și adiutant împărătesc, dar acesta nu primise, arătând pericolele unei asemenea întreprinderi fără un ajutor puternic dinafară. Mai în urmă, însă, găsind prilej să vorbească cu Alexandru I despre starea mizerabilă a grecilor și de ajutorul ce ei așteptau de la Rusia, împăratul i-ar fi zis:

'Facă-se o răsculare în Grecia și cazacii mei se vor duce s-o ajute'.

Se crede că numai în urma acestor cuvinte, Alexandru Ipsilante s-a hotărât, la 1819, să intre în Eterie și să devie șeful ei militar.

Alături cu Eteria mai lucra și o altă societate, care acoperea oarecum în ochii turcilor pe cea secretă; aceasta era Societatea culturii, al cărei scop era înființarea de școli alilodidactice sau lancasteriene în țările grecești. Învățătorii pentru aceste școli se luau numai dintre eteriști și misiunea lor principală era de a propaga răscularea în contra turcilor. Astfel formată, această societate ajunsese la 1820 să numere 200 000 de tovarăși.

O fi fost sau n-o fi fost cu știrea guvernului rusesc sau a împăratului Alexandru, adevărul însă este că era foarte încurajată la Iași și la București de consulatul rusesc, prin secretarul său Domnando și prin dragomanul Leventi, amândoi tineri greci din insulele Ionice, eleganți, amabili, cu spirit și capabili de a învăța deodată intrigile politice și intrigile amoroase.

Alexandru Suțu, domnul Valahiei, mai prudent decât confratele său din Moldova, văzând că valul revoluționar se suia neconținut și mai repede decât ar fi voit, căuta să-l împiedice sau cel puțin să-i amâie izbucnirea prin oarecare măsuri de poliție în contra vânzării armelor și a prafului de pușcă; dar, înconjurat cum era din toate părțile de eteriști, ordinele lui rămâneau fără efect, și comitetele lucrau fără sfială, în Moldova mai ales, unde Mihail-vodă Suțu era chiar el eterist. În București, înscrierea arnăuților zaverghii se făcea ziua în amiaza mare în casa lui Constantin Samurcaș de sub Mitropolie, unde este astăzi cazarma sergenților de oraș, și cuvintele țaruchi, paluchi era în gura tuturor.

Sub denumirea de arnăut se înțelegea orice sârb, arvat, arnăut, bosniac, muntenegrean, bulgar sau grec, dacă se lega cu un brâu roșu sau cu un tarabolus, cealma la cap, fustanelă sau poturi, mintean și iminei roșii. Își trântea la brâu un sileaf cu un iatagan și două pistoale și intra în serviciul curții domnești, al hatmăniei, spătariei sau agiei, sau se suia cu ciubucul în mână dindărătul caleștii vreunui boier.

La anul 1820, Eteria se simțea în putere și începuse a se gândi la acțiune. Deși se fixase de la început ziua de 25 martie a anului 1825 pentru răsculare, epoca la care, după zisa lui Ipsilante, Rusia era să declare război turcilor, dar, după mai multe conferințe ținute la Kișinov și la Sculeni de comitetul eterist cu generalul Ipsilanti, cu Mihai Suțu, domnul Moldovei, și cu cneazul Gheorghe Cantacuzino, colonel în armata rusească, cumnat cu principele Gorciakoff, actualul cancelar al imperiului, s-a hotărât să

se devanseze epoca izbucnirii și să înceapă cu primăvara anului 1821. Comitetul a fost silit la această precipitare de indiscrețiunile și de imprudențele unora din eteriștii cari deșteptase bănuielele turcilor și-i făcuse să ia măsuri crude în contra propagandiștilor, atât în provincii, cât și în Constantinopol.

În București și în Iași, mulți din boieri, și din cei mai considerabili, făceau parte din Eterie, dar din toți, cel mai important era slugerul Tudor de la Vladimirești din Gorj, om de arme, îndrăzneț și patriot, care dăduse dovezi de o mare vitejie; comandând pandurii în toate bătăliile în contra turcilor de la anul 1806 până la 1812, dobândise grad de ofițer în armata rusească și fusese decorat cu Crucea Sfântului Vladimir. La 1814, refugiat la Viena de urgia lui Caragea, care căuta să-l prindă și să-l predea turcilor, fusese prezentat de Capo Dîlstria și de Strogonof împăratului Alexandru. În urmă, întorcându-se în țară cu recomandății de la ambasadorul rusesc, Caragea l-a numit vătaf de plai la Cloșani și l-a avut foarte de aproape.

Slugerul Tudor, vrăjmaș aprig al abuzurilor și al prevaricațiunilor, al ciocoilor și al domnilor fanarioți, credea în ajutorul Rusiei; intrase în Eterie crezând-o patronată de împăratul Alexandru; fusese inițiat de Sava și de Olimpie, dându-și jurământul în biserica Sfântului Sava, care era în locul din bulevard, unde este astăzi statua lui Mihai Viteazul; primise pe Ipsilanti de șef, pe cuvântul că grecii, după ce se vor organiza în Principate, vor trece Dunărea ca să se bată cu turcii în țările grecești, iar el, Tudor, să rămâie cu pandurii lui în țară, ca să se lupte pentru redobândirea drepturilor strămoșești și pentru stărpirea abuzurilor. El aducea în Eterie pe toți tovarășii lui de arme cu cari făcuse războiul de șase ani în contra turcilor, aducea ceva și mai mult, aducea numele său și influența de care se bucura printre pandurii Olteniei.

La 3 decembrie 1820, Alexandru-vodă Suțu cade bolnav, și la 19 ghenarie 1821 moare, Domnul știe cum.

Slugerul Tudor, chemat din vreme în București din ordinul amicului și protectorului său Samurcaș, pornește în ziua de 22 ghenarie cu 40 de arnăuți eteriști, trece Oltul, ajunge în munții Gorjului și Mehedințului și începe a scula pandurimea. În zadar caimăcămia îl tratează de hoț de codru și trimite în contra lui pe Prodan, pe Hagi Stoian și pe Solomon cu plăieși ca să-l prinză mort sau viu; puterile, în loc de a se bate în contra lui Tudor, trec toate în tabăra lui, și în câteva săptămâni îl găsim în capul a 8 000 de panduri și 500 de arnăuți, bulgari cei mai mulți, acești din urmă comandați de Macedonski și de Hagi Prodan, cu cari pornește spre București și în ziua de 16 martie tăbărește la Cotroceni. Se zicea că vine să taie pe ciocoi. La București convoacă pe mitropolitul și pe boieri și-i pune să iscălească o adresă către consulul general Pini, prin care se cerea intervențiunea oștirilor rusești ca să oprească pe turci de a intra în țară. Așa făcuse și boierii moldoveni la Iași, după căderea lui Ipsilante.

Tot într-o vreme înainta și Ipsilante spre București, și numele lui era în gurile tuturor; se zicea că vine cu muscalii cum venise și tatăl său la 1806, deși Poarta se grăbise să numească, încă de la 7 februarie, domn pe Scarlat Calimah.

Nici Ipsilante nu venea cu muscalii, nici Tudor nu avea gând să taie pe boieri; adevărul adevărat este că unul cugeta să-și dezrobească țara de sub jugul musulmanilor și celalalt voia să o scape de fanarioți și de ciocoi; și unul, și altul credeau în ajutorul și protecțiunea Rusiei. Împrejurările politice dinafară, pe de-o parte, necapacitatea și îngâmfarea lui Ipsilante, pe de alta, au făcut ca lucrurile să ia un alt drum, și acești doi căpitani să devie vrăjmași de moarte.

Prădăciunile și jafurile oamenilor, cu cari veneau și Tudor și Ipsilante spre București, speriasse într-atât pe bieții locuitori, încât fugeau toți în toate părțile dinaintea zavergiilor și a pandurilor, ca dinaintea unor inimi cruzi și barbari; familiile avute treceau în Transilvania, în Bucovina și în Basarabia, iar săracii se ascundeau cum puteau la apropierea lor și așteptau pe turci ca pe niște salvatori. Starea țării era de jale, măsurile aspre și chiar crude luate de Tudor în contra jăfuitorilor nu puteau să aducă nici un remediu, căci pandurii lui aveau dinaintea lor exemplele desfrânate ale zavergiilor. Tudor aștepta să vadă pe Ipsilante trecând Dunărea, iar Sava și Olimpie, șefii arnăuțimii eteriste, și zavergiii îl chemau în București, făgăduindu-i unul Giurgiu și celalalt Ada-Kale, și mitropolitul de la Filipopol îl asigura că-i dă 15 000 de bulgari. Ipsilante, după toate aceste făgăduieli, credea să găsească de-a gata o armată organizată și disciplinată, pe care nu avea decât s-o comande pe câmpul de bătăie. Astfel, legănat de visuri frumoase, iese pe furiș din Kișinov, întovărașit de câțiva amici, trece Prutul în noaptea de 22 februarie 1821, trage în Iași la casa cneazului Gheorghe Cantacuzino, aleargă la Iacovache Rizu, unde întâlnește pe Mihai-vodă

Suțu, pune pe boieri să iscălească o petițiune către împăratul Alexandru, cerându-i protecțiunea Rusiei pentru Țara Moldovei, și espeduiește pe cneazul Gheorghe Cantacuzino s-o ducă la Laibach.

În ziua de 26 februarie, eteriștii și zavergiii, adunați în Mănăstirea Galata din deal de lângă Iași, pornesc în procesiune cu steagul alb pe care erau inscripțiunile:

Cu acest semn vei birui și

Renasc din cenușa mea

cu crucea și cu fenixul ieșind din flăcări; fac rugăciune în biserica 'Trisfetitele' și pornesc spre București. Pe strade se citește proclamațiunea lui Ipsilante, prin care se face cunoscut că s-a sculat pentru liberarea Greciei și că trece în Turcia ca să combată pe nimic. Lasă pentru paza Iașului și a domnului pe Duca și pe Pendedeca, și el pornește cu 7 500 de oameni în contra turcilor.

Din nenorocire, răscurarea grecilor începe cu jăfuirea a 600 000 de lei de la bancherul Pavel Andrei și cu măcelul a 80 de turci, cari, urmăriți de arnăuți, se refugiasc în biserica de la Golia.

Moldova era pusă la discrețiunea Eteriei, căci Mihai Suțu numise din vreme pe tânărul Niculache Rosnovanu visternic mare. Slujba care pe-atunci se da boierilor celor mai maturi și mai experimentați se dăduse acestui tânăr, fiindcă el fusese inițiat în Eterie, încă la Paris fiind, de grecul Minas Minaid, bibliotecar la Institutul Franței.

Mersul lui Ipsilante spre București a fost un adevărat marș triumfal, pretutindeni îi ies înainte corpuri armate care i se închină și se pun sub comanda lui; la Focșani este întâmpinat de 340 de tineri greci, cei mai mulți studenți din școala de la București, floarea tinerimii, cu care formează 'legiunea sacră'.

La Ploiești însă îl ajung știrile rele: împăratul nu voise să primească în audiență pe cneazul Cantacuzino la Laibach, ordonase ca atât generalul Ipsilante, precum și colonelul Cantacuzino să fie șterși din controalele armatei rusești și trimisese lui Strogonof la Constantinopol instrucțiuni strașnice în contra eteriștilor și asigurări de amicie sultanului, declarând că nu susține nici pe eteriști, nici răscurarea grecilor, pe care o dezaproba. Tot acolo află că mitropolitul de la Nicopol, care îi promitea 15 000 de bulgari, fusese spânzurat de turci și că Vladimirescu se pusese în relație cu guvernorii fortărețelor Dunării.

Pozițiunea lui Ipsilante devenea critică, și el începe a se gândi să treacă Dunărea ca să ajungă în Grecia, urmând linia munților Bulgariei, dar Sava, Olimpie, Farmache se împotrivesc la acest proiect, așa că el se hotărăște să rămâie în Principate și să primească lupta cu turcii, luând drept bază de operațiune Ploieștii, Târgoviștea și Piteștii; dar descurajarea a pătruns în inimile zavergiilor prin știrile de la Laibach, și răscurarea grecilor își pierduse toate simpatiile și tot prestigiul prin purtarea lor vătămătoare și spăimântătoare. Arnăuții deșertau lagărul și se formau în bande de tâlhari. Ipsilante crezu că va ridica moralul soldaților săi aducându-i spre București, și veni de-și puse ordia la Colintina. La 15 martie intră triumfal în București, trage la casa Belului, fosta locuință a Văcăreștilor, face o rugăciune în capela din fundul curții și, după un discurs înfocat al tânărului Dumitrache Suțu Chiabap, fratele poetului Alexandru Suțu, oștirea face o primblare pe stradele principale cântând Marsieleza lui Riga:

Prietenii mei din aceeași patrie

Până când să fim slugile

Stricaților de musulmani,

Tiranii Greciei?

se întorc la casa Belu și înfig steagul în poartă, strigând:

'Așa și la porțile Bizanțului!'

A doua zi mitropolitul Dionisie Lupu se prezintă cu boierii la acest generalisim, arătându-i suferințele țării din cauza jafurilor și esceselor zavergiilor, și-l roagă să puie capăt unei asemenea stări de lucruri. Ipsilante îl asigură că va lua toate măsurile și le anunță că pornește spre Târgoviște, zicându-le și lor să se retragă la Câmpulung.

Știrea dezaprobării împăratului Alexandru, comunicată domnului Tudor și boierilor de cancelarul consulatului austriac Udriski, îi face să trimită la Silistra-valesi, begle-begu Rumeliei, să-l asigure că românii erau supuși credincioși ai sultanului și că țara se răscurase nu în contra Porții, ci în contra fanarioților și în contra asupritorilor, ciocoilor și grecilor.

Pe la începutul lui aprilie, amândouă corpurile, și al grecilor și al românilor, se aflau în București cu șefii lor; anarhia era la culme; șefii se urau și se pizmuiau între dâșii; amândoi, și Tudor și Ipsilante, porunceau, orânduiau în slujbe și ridicau dări; jaf în visterie, jaf în casele particularilor. Zavergiii și

pandurii vindeau ziua în amiaza mare pe strade șaluri, scule și argintării furate și jăfuite de pe la boieri și neguțatori. Măsurile aspre luate de Tudor nu aveau alt efect decât să irite și să nemulțumească pe unii din comandanți în contra lui, făcându-i să râvnească la libertatea de plească de care se bucurau în prezent căpitani din oștirea lui Ipsilante.

Decețiunea lui Tudor era mare: în loc de a-și vedea țara liberă de fanarioți și de ciocoi, o vedea prada tâlharilor și jafurilor zavergiilor. În explicațiile ce are cu Ipsilante, îi cere îndeplinirea angajamentelor sale, sfătuindu-l să treacă Dunărea. Ipsilante, temându-se de turci, cari se găteau să intre în țară, precum și de Tudor, pe care îl bănuia de a fi înțeles cu pașa de la Silistra, își împarte oștirea în patru corpuri și pornește să ocupe Ploieștii, Târgoviștea și Piteștii, lăsând pe Sava la paza și apărarea Bucureștilor, dar mai cu deosebire ca să survegeze mișcările și faptele lui Tudor.

După pornirea lui Ipsilante, sosesc în București trei comisari turci trimiși să se asigure de veracitatea arătatilor lui Tudor. Ei se întorc la Silistra, încântați de cele ce văzuse și de primirea ce li se făcuse de popor, dar cer de la comandantul trupelor românești să curețe țara de zaverгии și de eteriști.

În părțile grecești răscularea lua un caracter din ce în ce mai grav: Epirul, Tesalia, Peloponezul și insulele Arhipelagului se ridicau la arme unele după altele și luptau vitejește pe mare și pe uscat. Însă ceea ce preocupa mai mult pe guvernul otoman era ceea ce se petreceau la noi în țară. Căci, deși împăratul Alexandru dăduse suveranilor adunați la Laibach cele mai solemne asigurări despre dorința sa de a menține pacea, deși se pronunțase într-un mod categoric în contra grecilor revoluționari de pretutindeni, deși ambasadorul rusesc exprima pe toată ziua sentimente de amicie și de simpatie din partea împăratului pentru sultanul, cu toate acestea cabinetul din St.-Petersburg se împotriva la orice măsuri armate ce voia Poarta să ia pentru a înăbuși răscularea lui Ipsilante, sau cerea, cel puțin, ca ocupațiunea Principatelor să se facă într-un mod simultan, cum s-a făcut bunăoară la 1848, când România a fost ocupată totodată de corpul lui Omer-pașa și al generalului Luders. Astfel, ordinele date oștirilor turcești să intre în Principate erau revocate a doua zi, după cererea și străduința baronului Strogonof. Și Ipsilante putea înainta în tihnă, precum am văzut, nesupărat de nimeni, așa cum a înaintat și generalul Cernaieff la 1876 în Serbia.

Pe la mai, însă, ambasadorul rusesc, rupând relațiunile sale cu Poarta și părăsind Constantinopolul din cauza decapitării patriarhului ecumenic și a cruzimilor făcute în contra grecilor, n-a mai avut cine să se opuiască la ocupațiunea Principatelor; atunci s-a dat ordine lui Silistra-valesi, begler-begul Rumeliei, Selim-pașa să trimită oștire ca să potolească cât mai în grabă răscoala din Valahia și Moldova. Acest guvern general pornește pe Cara-Mustafa, chehaiaua sa, cu un corp de 10 000 de turci, cazaci, zaporojeni, tătari și manafi să ocupe Bucureștii, pe Iusuf-pașa l-a trimis la Galați cu 6 000 de oameni să se suie în sus pe Prut spre Iași, și pe Hagi Ahmed-aga l-a pornit cu 5 000 de turci de la Vidin, să apuce pe valea Oltului.

Îndată ce sosește chehaia-beg cu oștirea sa la Afumați, Sava părăsește Bucureștii și pornește spre Târgoviște, unde se afla Ipsilant.

Numai atunci a înțeles Tudor perfidia grecilor, atunci a văzut că scopul lor era să-l lase singur în contra turcilor, atunci a părăsit și el capitala pornind pe la Bolintin spre Pitești.

Până într-atât s-a demascat Ipsilant, încât căpitanul Iordache i-a trimis răspuns că, de va merge mai departe, îl va găsi în cale, gata a-l combate. Dar Tudor nesocotește amenințările și-și urmează drumul.

Din nenorocire, armata pandurilor nu mai era ceea ce fusese la început, ea se demoralizase în contactul de două luni cu zavergiii. Nesupunerea pusese pe comandantul lor în trista pozițiune de a ordona mai multe execuțiuni capitale chiar asupra unora din căpitani, între cari și căpitanul Urdăreanu, strășnicie care foarte mult a indispus în contra lui mai cu deosebire pe Macedonski și pe Prodan.

Ajungând la Golești lângă Pitești, Tudor găsește pe Iordache și pe Farmache instalați acolo cu arnăuțimea lor, dar în loc de a i se împotrivi, cum se lăudaseră, îl primesc cu amicie și cu onorurile cuvenite, își schimbă steagurile unii altora, se ospătează împreună, și eteriștii cedează românilor, retrăgându-se la Pitești.

Dar zilele lui Tudor erau numărate, numai planul se schimbase: fusese franc și voinicesc, acum devenise mișelesc.

Iusuf-pașa din Brăila trecuse la Galați, gonise pe arnăuți din oraș și înainta cu 4 500 de turci spre Iași, urmând malul drept al Prutului, împingând tot în sus pe cneazul Gheorghe Cantacuzino până la Sculeni, unde-l silește să primească lupta; după o mică și slabă împotrivire, oamenii comandați de cneazul sunt siliți să treacă Prutul și să fugă în Basarabia. Pendedeca urmează exemplul cneazului fără a face cea

mai mică împotrivire, numai Atanasie Maurotalisitul cu 500 de arnăuți se luptă voinicește cu toată armata turcească până la cel din urmă om.

Iusuf-pașa, victorios, ocupă Iașul, de unde Mihai-vodă Suțu fugise cu două zile mai înainte și trecuse Prutul.

Cele ce se petreceau în Valahia erau mult mai grave. Acolo chehaia-beg, după ce ocupase Bucureștii, porni cu oștirea lui spre Târgoviște. Ipsilant credea pe Tudor înțeleș cu turcii și căuta să-i răpuie viața. În perfidul său proiect, avea chiar pe unii din căpitani pandurilor. Iată planul adoptat pentru îndeplinirea crimei.

În ziua de Sf. Constantin, Olimpie sosește la Golești cu o mică escortă de arnăuți, zicând că era chemat la Târgoviște ca să se înțeleagă cu Ipsilante despre planul de campanie ce trebuia să adopte. Se așază cu amicii în chioșc, vorbesc mult și prietenește, până ce Olimpie izbutește a convinge pe Tudor să meargă să asiste și el la acel consiliu de război, făgăduind intervențiunea sa și a tuturor amicilor ca să facă să dispară bănuielele și animozitățile dintre dânsul și Ipsilante. Unii din căpitani lui Tudor susțin cu căldură propunerea lui Olimpie și leahul român, cu toate cuvintele ce avea de a fi în cea mai mare rezervă cu eteriștii, se lasă să se înduplece și pornește cu Olimpie spre Târgoviște, fără a lua cea mai mică pază cu dânsul.

Abia ieșiți din ochii pandurilor, când ajung în dreptul văilor de la Leurdeni, le iese înainte Orfani cu trei sute de arnăuți cari stau ascunși, le taie drumul, îi înconjoară, se năpustesc asupra lui Tudor, îi pun în fiare mâinile și picioarele și-l duc în tabăra lui Ipsilante, unde-l aștepta Caravia, Cavaleropolo și Granowski, ca să-l judece. În câteva minute i se hotărăște osânda și e luat de doi tâlhari cari-l duc la iazul morii de lângă grădina lui Giardoglu din Târgoviște. Acolo a fost asasinat mișelește eroul revoluției române de la 1821. Aceasta a fost în ziua de 27 mai 1821.

Dacă știrea morții lui Tudor a putut mulțumi pe greci și pe doi sau trei căpitani de panduri, românii s-au simțit loviți în afecțiunile, în speranțele și în demnitatea lor. Pandurii adora pe șeful lor, și românii toți îl numeau domnul Tudor și-l considerau ca pe un adevărat domn al Țărei Românești.

Disparițiunea șefului a fost semnalul desfacerii oștirii românești; soldații n-au mai voit să urmeze nici pe Prodan, nici pe Macedonski; și afară de pandurii din ceata lui Solomon, cari se luptau voinicește cu turcii în Mehedinți, și afară de două sau trei sute cari, atrași de jafuri și de hoții, s-au dus la zaverгии, toți cei cari compuneau lagărul de la Golești s-au retras pe la casele lor.

Chehaia-beg pornise din București cu 8 000 de turci, în două coloane, pe valea Dâmboviței și pe valea Colintinii. Ajunși aproape de Nucet, se găsesc față-n față cu trupa lui Colocotroni așezată în ordin de bătaie. Ipsilante trimisese acolo pe Duca și pe Orfano, ca să susție pe Colocotroni, cu ordin ca unul să atace pe turci în coastă și celalalt pe la spate. Iar Ipsilante, sosind în timpul luptei, să cadă asupra centrului și să distrugă armata turcească. Planul însă nu izbutește din cauză că Duca, neputând rezista atacului cavaleriei lui Tahir-aga, se pune pe fugă, sperie pe celelalte trupe grecești ale lui Orfano și Colocotroni, cari se retrag și ajung în dezordine la Văcărești, unde era Ipsilante cu trupele lui.

Astfel înfrântă, armata grecească pornește spre Slatina, ca să ție valea Oltului în contra lui Hagi Ahmet-aga, venit cu oștire din Vidin. Caravia, care comanda avantgarda compusă de arnăuți, întâlnind din jos de Drăgășani o coloană de turci care înainta spre oraș, are nesocotința s-o atace; dar îndată ce se încordează lupta, turcii cari se aflau în Drăgășani în număr de 2 000, dau foc orașului, aleargă în contra lui Caravia și-l înconjoară. Ipsilante, înștiințat în Slatina de pozițiunea critică în care se afla avantgarda sa, pornește pe fratele său Nicolae și pe Olimpie cu 5 000 de infanterie, 2 500 cavalerie și 5 tunuri. Caravia, cum vede că-i vine ajutor, ia curaj, atacă pe Carafefizi cu 800 de zaverгии călări. Turcii rezistă atacului și se năpustesc asupra unei coloane după deal, o rostogolește și o distrug cu desăvârșire: erau eroicii și nenorociții ierolochiți în număr de 350.

Într-acea luptă crâncenă au căzut glorios tinerii greci cei mai distinși, Dimitrie Suțu, fratele poetului Alexandru Chiabap, Draculi, Andronic și Luca, cei patru căpitani ai legiunii sacre; acolo a căzut M. Suțu, fratele lui Costache Suțu (Suțicu) și al doamnei Mavru, acolo au căzut într-un cuvânt toți ofițerii și toți soldații acelei nemuritoare legiuni.

În timpul luptei, Ipsilante a stat neclintit în Slatina, cu 2000 de oameni călări, oprit - se zice - de ploaie și de drum rău.

În urma catastrofei de la Drăgășani n-a mai rămas din armata grecească decât cete izolate, fără nici o coeziune între dănsule, rătăcind prin văi și prin munți, care încotro putea, urmărite cu sulita în coastă de călărima turcească.

Ipsilante, aflând că Sava și Ghencea împreună cu Mihail, cu Kiuciuc Ciolac și cu toată trupa lor se închinase lui Tahir-aga și că fusese trămiși cu Sericoglu în goana zavergiilor, pierde orice speranță, se îndreptează spre Turnu-Roșu și trece în Transilvania.

Din vama Sibiului datează el faimosul ordin de zi pe armată, o adevărată imprecațiune în contra zavergiilor și o laudă meritată pentru vitejia și patriotismul nenorociților ierolochiți. Ipsilante spera să meargă la Hamburg, ca să se imbarce să se ducă în Grecia, să ia parte la luptă; dar arestat la Mohaci de austriaci, după trei ani de detențiune și de boală, l-a ajuns moartea la Theresienstadt.

Farmache, scăpat din înconjurarea lui Bimbașa Sava, izbutise a-și forma un corp de 800 de arnăuți și apucase în munți, dar urmărit de aproape de 1 500 de turci, s-a refugiat în Mănăstirea Secu, unde a ținut în contra unei trupe de 2 000 de vrăjmași până în mijlocul lui septembrie, când, înșelat de făgăduielile turcilor, s-a predat. Acolo a fost prins Olimpie și amândoi au fost executați fără milă.

Cu căderea acestor doi bravi căpitani a dispărut orice urmă de luptă în Principate.

Deși Sava și Ghencea, cari acum făceau parte din armata turcească, erau cei mai zeloși în goana eteriștilor, tăind și spânzurând fără cruțare, totuși, chehaia-beg nu avea încredere într-înșii.

Într-o zi de paradă la curtea generalismului turc, Bimbașa Sava, voind să intre în odaie la chehaia-beg, turcii trag cu pistoale asupra lui și-a lui Ghencea, le zboară capetele și le primblă pe strade înfipite în sulite. Turcii alergau în toate părțile în goana zavergiilor, la tot pasul erau capete înfipite și trupuri puse în țeapă. Multă lume nevinovată a pierit, până ce un oltean turcit, amic al lui Tahir-aga, a găsit o formulă prin care să distingă pe români. Omului bănuit i se propunea să zică:

'Retevei de tei, pe miriște de mei'.

Se zice că zavergiii, cei mai mulți slavi, pronunțau:

'Retevela tela pe miriștela mela',

iar grecii:

'Redevea da dea pe miriști da mea'.

Când olteanul zicea Kes, capul și zbura.

Pe strade, turcii dădeau dezghinuri cu caii, aruncând giritul în capete înfipite pe la porțile curților.

Pentru mănținerea ordinii, chehaia-beg în Valahia și Iusuf-pașa în Moldova orânduise în fiecare plasă câte un beșliu cu 10 neferi, în orașele principale câte un beșli-aga cu 50 de neferi, și la Iași și București câte un beșli-aga cu câte 200 de neferi; poliția toată era în mâna acestor turci. Cât pentru administrațiune, turcii au trimis la Brașov și la Sibiu, să invite pe boierii refugiați ca să vie în țară.

Această stare de lucruri a durat până în primăvara anului 1822, când au fost înștiințați boierii că Poarta, dorind să cunoască păsurile țării, cerea să se trimită la Constantinopol o deputațiune cu care guvernul otoman să se poată înțelege. În deputațiunile trimise de la Iași și de la București era și Ioniță Sandulache Sturdza, un coborător al lui Vlad Țepeș și Grigorie Dimitrie Ghica, nepot de frate decăpitatului Grigorie Alexandru Ghica al Moldovei.

După mai multe conferințe cu vizirul și cu reis-efendi, conferințe cari au durat mai bine de două luni, pe la iulie sus-menționații doi boieri au fost anunțați că sunt numiți domni: Grigorie Ghica al Valahiei și Ioniță Sturdza al Moldovei, și pe la septembrie ei luau în mână cârma țărilor respective, prin singura voință a Porții de astă dată, fără ca Rusia să fi participat la alegerea făcută de sultanul.

La suirea lor pe tron, Ghica și Sturdza au găsit țările zguduite până în temelie, jăfuite și sărăcite de bandele de zaverгии, de bașbuzuci, de zaporojeni și de sute de bande de tâlhari răspândiți peste toată țara. Pe de altă parte, boierii rămași în Sibiu și în Brașov, fie de invidie, fie mișcați de îndemnări străine, urzeau neconținut intrigi și conspirațiuni în contra domnilor; cei mai îndrăzneți erau cei din Sibiu, unde se afla și consulul rusesc din București, Pini.

Deși Gavanozoglu, care urmase lui chehaia-beg, nu permitea oștirilor de sub comanda sa cea mai mică abatere, dar prezența șefilor militari turci alături cu domnii țării aducea cea mai mare vătămare autorității domnești; așa, de exemplu, pe o simplă denunțare făcută lui Silistra-valesi în contra boierului Alecache Villara, a cărui femeie era chiar rudă de aproape, nepoată de soră lui Grigorie-vodă Ghica, acest boier fusese arestat de baș-beșli-aga, pus în fiare și trimis la Eskizara, unde a fost deținut mai mult de doi ani. La Iași, boierul Hasanache, care făcea parte din casa militară a lui Ioniță Sturdza, a fost arestat de

Kiuciuk Ahmed-aga și pus în spânzurătoare fără măcar a preveni pe domn, sub cuvânt că acel Hasanache, după ce, creștin fiind, se turcise, s-ar fi întors iar la religia creștinească, ca să scape de pedeapsa de care era amenințat pentru un omor ce săvârșise asupra unui turc.

Pini conta pe intrigile boierilor opozanți refugiați în Transilvania, sperând o turburare în contra lui Grigorie Ghica mai ales, care să dea un pretext de intervențiune Rusiei. Oștirile stau pe malul Prutului gata a trece în Moldova.

Această purtare a lui Pini, care lucra pe față la o răscoală în țară, neliniștea foarte mult, mai cu deosebire pe Englitera și pe Austria, cari căutau cu orice preț să împace pe Rusia și să facă să dispară neînțelegerile și nemulțumirile ei contra Porții.

Expedițiunea lui buluc-bașa Simion, om al Brâncoveanului, fusese nimicită de Magheru, care-l silise să se întoarcă rușinat la Sibiu, de unde fusese trimis. Se crede că ar fi fost arestat și închis la Alba-Iulia, după cererea lui vodă Ghica prin Fleischak Akenau, consulul austriac din București; alții cred că ar fi trecut în Serbia, amestecându-se cu cârjalii.

Dar din toate încercările boierilor, cea mai serioasă a fost a lui Ghiță Cuțui cu Toma Brătianu și cu serdarul Cristu, care adunase 600 de străini voluntari la pasul Vulcan, cu cari credeau să ridice pandurii, cum făcuse Vladimirescu; dar ei n-au ținut nici două zile în contra lui Magheru. La cele dintâi detunături de pușcă au fost părăsiți de oamenii cu care ajunsese aproape de Cozia. Toma Brătianu și cu Cristea au fugit la Petroșani, iar nenorocitul Cuțui a căzut cu 20 de tovarăși în puterea lui Magheru, care i-a dus dinaintea domnului la București. Dați în judecata divanului, au fost condamnați ca culpabili de înaltă trădare, și Ghiță Cuțui cu doi tovarăși au fost spânzurați în Târgul de Afară, singura esecutare capitală în tot timpul domniei lui Grigorie-vodă.

După această încercare, care se zice că ar fi costat pe boieri 500 000 de lei, împrumutați de consulul Pini, acesta, nemaiputând pune temei pe vorbele boierilor, văzând influența lor scăzând pe toată ziua și încrederea țărilor în domni crescând din ce în ce mai mult, lucrurile luând o cale regulată, a părăsit Sibiul, oropsit chiar de guvernul său.

Contele Nesselrode a luat altă cale ca să ajungă la realizarea scopurilor sale; s-a hotărât să primească bunele oficii ale Engliterii și ale Austriei, sperând să pună încetul cu încetul să cadă toată vina asupra Porții și să dobândească dacă nu aprobarea Europei, dar să-și asigure cel puțin neutralitatea ei în războiul ce proiecta. La mai 1823 consimte în sfârșit să transmită ambasadorului englez la Constantinopol, lordului Strangford, o notă în care enumera nemulțumirile ei contra Porții.

Deși, după instalarea domnilor, partea cea mare a armatei turcești, adusă în țară în contra zavergiilor, se retrăsese în cetățile Dunării și se lăsase numai ca la 4 000 de neferi cu beșliii lor sub comanda a doi baș-bešli-aga, unul în București și altul în Iași, această ocupațiune, deși puțin numeroasă, tot nu putea fi suferită de țară, și Rusia se servea de această nemulțumire. În nota dar transmisă lordului Strangford figura în întâiul rând al nemulțumirilor Rusiei în contra Porții ocupațiunea armată; în al doilea rând, figura numirea domnilor fără participarea Rusiei la alegerea făcută în persoanele numite.

Lordul Strangford credea în buna-credință a guvernului rusesc și era convins că toate manoperile lui Pini erau fără știrea cabinetului din St.-Petersburg și contrare intențiunilor împăratului.

La întrevvederele ambasadorului englez cu reis-efendi, acesta-i răspunde că numirea domnilor dintre boierii pământeni nu aducea nici o schimbare în sistemul de administrațiune a țărilor, căci nu se călca nici un tratat, nici o stipulațiune, căci nicăieri nu era zis ca domnii să se ia dintre familiile grecești; cât pentru notificare, zicea că această neîmplinire de formalitate provenise numai din lipsa ambasadorului rusesc de la Constantinopol.

În privința beșliilor, reis-efendi răspundea că numărul lor nu era cu mult mai mare decât fusese înainte de 1821.

Din partea sa, internunțul, baronul Ottenfeld, care avea instrucțiuni să ajute din toate puterile acțiunea lordului Strangford, stăruia pe lângă Poartă să facă concesiunile necesare; și izbutise a îndupleca pe ministrul turc să făgăduiască că va reduce numărul beșliilor la 850 și că chiar aceștia să fie puși sub autoritatea directă a domnilor, cum fusese mai înainte de 1821, și că va notifica într-un mod oficial numirea lui Grigorie Ghica și a lui Ioniță Sturdza, îndată ce va veni ambasadorul rusesc la Constantinopol și se vor restabili relațiunile diplomatice.

În privința grecilor, nota contelui Nesselrod nu făcea nici cea mai mică mențiune, dar ceva mai mult, la întrevvederele celor doi împărați la Cernăuți, în septembrie 1823, Alexandru exprimă un adevărat

dezgust pentru greci din cauza intrigilor și neînțelegerilor dintre dâșii, declară că nu va cere nimic pentru ei și protestă sus și tare în contra intențiunilor ce i se atribuia, că ar voi să aducă turburări și perturbațiuni.

Ca și la Laibach, el zicea că voiește pacea, se arăta furios în contra agentului său Pini pentru încurajările ce da boierilor emigrați, făgăduind că-l va destitui. Faptul urmează cuvintelor, și îndată, întors la Petersburg, împăratul ordonă rechemarea lui Pini și înlocuirea lui cu ghibaciul Minciaki.

Față de lordul Strangford, adresându-se către contele Nesselrod, îl întrebă dacă noul numit era rus, și răspunzându-i-se că era italian din statele papale:

'Atât mai bine - îi zice împăratul - îmi pare că acest om este bun pentru postul ce-i încredințez. De mă voi fi înșelat, îl voi destitui și pe dânsul, cum am destituit pe Pini. Nu voi ca agenții mei să se amestece în afacerile Principatelor'.

După asemenea cuvinte și fapte, mari erau speranțele pentru mântuirea păcii, încă și mai mare încredere în sinceritatea împăratului Alexandru, deși ținea oștiri grămădite pe malul Prutului.

Noul consul general Minciaki era însărcinat să meargă mai întâi la Constantinopol să reguleze niște afaceri comerciale cu Poarta și-apoi să treacă la postul său la București.

Ajungând la Țarigrad, Minciaki începe tratările cu Poarta prin nota din 24 februarie 1824, în care, pe lângă cererea de deșertare a Principatelor de trupe turcești, pe lângă notificarea formală a numirii domnilor și a restabilirii stării de lucruri, așa cum erau înainte de răscularea grecilor, mai cerea ca Poarta sau să lase liberă navigațiunea Mării Negre pentru corăbiile siciliene, napolitane, sarde și spaniole, sau să le permită a lua, ca mai nainte, bandiera rusească; și termină cerând, în treacăt, ca Poarta să împace pe greci, acordându-le respectul religiei și stabilirea unei stări de lucruri juste și durabile.

Pentru întâia dată Rusia pune cestiunea grecească pe tapet, deși nici vorbă nu fusese despre aceasta în tratativele anterioare cu lordul Strangford; dar Rusia înțelegea că, deși guvernele, atât al Franței, cât și al Engliterii, nu aveau nici o simpatie pentru răscularea grecilor, dar că dinaintea deșteptării opiniei publice, care din zi în zi se manifesta mai mult în favoarea descendenților lui Pericles și ai lui Leonida, guvernele Europei nu vor putea să nu susție o cerere în favoarea grecilor. Și în adevăr, nu se înșală, căci, departe de a se opune acestei cereri neașteptate a lui Minciaki, au trebuit să o susție și pe dânsa, ca și pe celelalte, sfătuind pe Poartă să formeze trei principate, sub numirile de Grecia orientală cu Tesalia, Beoția și Atica; Grecia occidentală cu Epirul și Acarnania; Grecia meridională cu Morea și Candia.

Această soluțiune, deși era un început de dezmembrare a Imperiului otoman, dar cel puțin avea avantajul de a fi în aparență o disoluțiune în favoarea naționalităților cari compuneau acest imperiu. Dar cum în urmă au ajuns cele trei puteri, Franța, Englitera și Rusia, a consilia darea Moreii lui Mehmet Ali, pașa de Egipt? Aici se amestecă vederi personale și interesate. Așa, de exemplu, Franța lui Carol al X-lea voia încetarea revoluțiunii grecești cu orice preț, pentru că o considera ca o reproducțiune a revoluțiunii celei mari franceze; era speriată de numele de carmanioli ce-și dau în insule oamenii partidului cel mai neîmpăcat turcilor; așa restaurațiunea ajută pe Rusia în ideile de dezmembrare a Imperiului otoman și sfătuiește darea Moreii lui Mehmet Ali, cu speranță să poată pune mâna pe Egipt, când Mehmet Ali ar fi avut toate puterile sale în Morea.

Englitera, și ea, prin considerațiuni de o altă natură, ajungea tot la soluțiunea de a se da Morea lui Mehmet Ali, înțelegând gândirile Franței și temându-se ca nu cumva, printr-o înțelegere cu Rusia, afară de cooperațiunea ei, să nu-și piardă preponderența ce dobândise în Turcia. Astfel susține ideea Franței și a Rusiei, pe când pe de altă parte ajută pe greci cu bani ca să poată rezista lui Mehmet Ali, și astfel să slăbească și să ruineze pe acest puternic pașă, încât să nu mai poată gândi la independența Egiptului.

'Aveți doi inamici, zicea lordul Strangford lui Pertef-pașa: pe Mehmet Ali și pe grecii revoltați, unul ascuns încă, dar care în curând va ridica și el masca, celalalt care luptă cu succes; puneți pe unul în contra altuia, și se vor slăbi și se vor distruge unul pe altul'.

Cât pentru Rusia, orice soluțiune îi era bună, destul să se rupă cât mai mult din imperiul sultanului.

Astfel, pe căi deosebite, câteșitrele puteri dau Porții un sfat identic și care nu putea să nu placă unui guvern de război în contra grecilor. Poarta, urmând acestor sfaturi, trimite lui Mehmet Ali un firman prin care-i conferă pašalâcul Moreii, însărcinându-l să trimită oștire ca să potolească cu orice preț revolta acelei provincii și punându-i flota la dispozițiune pentru transport de trupe.

În ceea ce privește cestiunea principatelor, Poarta nici nu ia vreo măsură, nici nu răspunde, încât din zi în zi relațiunile cu Minciaki devin mai acute. Miniștrii Porții, întrebați de reprezentanții puterilor despre starea în care se află acele tratative, răspund cu indiferență că Poarta era hotărâtă să depărteze pe beșlii.

Ibrahim, teribilul Ibrahim, fiul lui Mehmet Ali, luase comanda trupelor egiptene, debarcase trupe în Morea și începuse operațiunile sale cu o cruzime care revolta pretutindeni în Europa simțul public. Grecii se luptau vitejește. Condurioti, președintele guvernului Moreii, izbutise, prin trimișii săi, Orlando și Lusioti, să ridice 280 000 de lire din împrumutul de 800 000 făcut la Londra; subscripțiunii îi veneau din toate părțile, și Byron pregătea expedițiunea în contra Lepantului.

Nu mai rămăsese nici o speranță pentru mântuirea păcii; trupele rusești stau gata să intre în Principate, de nu pentru a declara război turcilor, dar cel puțin pentru a ocupa țările dunărene ca o garanție.

Aceasta era starea lucrurilor când, la 3 decembrie 1825, sosește la Constantinopol știrea morții împăratului Alexandru, patru zile înainte de a înceta din viață, căci acest monarh a murit la 7 decembrie.

Fratele său Nicolae îi succedează, dar turburările cari au întovărășit moartea împăratului Alexandru și spiritul de revoltă și de conspirațiune care s-a ivit în armata rusească înlătura pentru moment temerile unui război.

Austria și Anglita, profitând de acest răgaz, atât Labzaltern, ambasadorul Austriei la Petersburg, precum și internunțul Ottenfeld cu lordul Strangford la Constantinopole, lucrează cu stăruință, și în iunie 1826 dobândesc de la Poartă retragerea beșliilor și reducerea lor la numărul de 850, puși sub ordinele directe ale domnilor, liberarea lui Villara din închisoarea de la Eskizara și trimiterea de plenipotenți (murahași) la Akerman, ca să trateze și să determine restabilirea de statu-quo dinainte de 1821 în Principate. Împăratul Nicolae însă voiește ca, mai înainte de întrunirea plenipotenților, să existe o înțelegere prealabilă asupra teritoriilor în litigiu din Asia, conformându-se tratatului de București din 1812. Turcii cereau să li se remită Anapa, pe care o dețineau rușii sub cuvânt că ei posedau acest punct încă cu 20 de ani înainte de a face parte din teritoriul Mingreliei și mării Abazii, pe când aparținea Georgiei, al cărei principe o cedase Rusiei, până nu recunoscuse încă suveranitatea Porții; pe de altă parte, turcii nu voiau să remită Rusiei Kemhelu, Redut-Kale și Sukum-Kale, stipulate în tratatul de la 1812, până ce nu li se va reda Anapa. Înțelegerea s-a făcut la Constantinopole prin stăruința ambasadorilor, și generalul Worontzof cu Ribeaupierre au fost trimiși la Akerman să trateze cu murahașii turci.

În convențiunea încheiată, s-a dat deplină satisfacțiune cererilor Rusiei; între altele s-a stipulat să se dea Principatelor o organizațiune regulată, articol care a fost izvorul din care au ieșit Regulamentele organice ce ne-au guvernat până la 1848 și la 1857. Nu s-a zis însă nici un cuvânt în privința grecilor, și Ribeaupierre a fost trimis, îndată după încheierea Convenției de la Akerman, ca ambasador la Constantinopole, și Minciaki dus la postul său la București. Acum pacea părea asigurată mai mult decât oricând, și orice bănuială de ostilitate dispăruse, când lordul Strangford este rechemat și înlocuit cu un fellow (tovarăș) al universității de Cambridge, cu Stratford Canning, vărul vestitului liberal George Canning. Noul ambasador al Angliei debutase în cariera diplomatică în anul 1807, ca secretar de ambasadă la Constantinopole, pe când de-abia era de 21 de ani, de unde apoi fusese trimis la Washington. Era un entuziast al cauzei grecilor, plin de suvenirile nemuritoare ale clasicității și antichităților elene. Tânărul ambasador aducea cu dânsul convenția încheiată la Londra între Franța, Rusia și Anglita, privitoare la Grecia.

Deși puterile se înțeleseseră la Laibach și declaraseră că afacerea greacă era o cestiune cu totul de administrațiune interioară, în care nimeni nu avea dreptul să se amestece, acum însă voiau să intervie, și să intervie cu forța, căci se stipulaseră în Convenția de la Londra că flotele combinate vor merge în apele Greciei să oprească cruzimile ce se comiteau de trupele egiptene. Poarta, refuzând de a da satisfacțiune cererilor ambasadorilor celor trei puteri contractante, Stratford Canning părăsește Constantinopolul, se retrage la Poros, unde-l urmează mai în urmă ambasadorul Latour-Maubourg și Ribeaupierre. Guvernul revoluționar grecesc se transportase la Nauplea, flotele sunt chemate, și consecința acestei acțiuni a fost oprirea debarcării de nouă trupe egiptene și distrugerea flotei turcești la Navarin. Cine se poate opri de-a nu găsi și aici o asemănare cu cele ce se petrec și cu cele ce se pregătesc astăzi în Orient?

Deși intențiunea Anglita n-a fost de a face din refuzul Porții o stare de război și de ostilități, dar nu era tot astfel și pentru Rusia, căreia îi plăcea să considere Navarinul ca un început de ostilități. Într-o explicațiune cu Pertef-pașa, care arăta lui Uszar, însărcinatul rus, obstaculele ce există în Coran de a da cestiunii grecești soluțiunea cerută de puteri, acesta îi zicea, cu un ton puțin curtean, că este o incongruitate de a tot pune înainte legea sfântă a Coranului, cuvinte la cari Pertef-pașa răspunde:

'O cred și eu, căci dacă creștinii ar ști să aprecieze valoarea acestor argumente și a legii noastre sfinte, s-ar fi făcut de mult musulmani'.

De la Petersburg, lordul Dudley scria că, deși lupta de la Navarin și încetarea relațiilor diplomatice cu Poarta da drept Rusiei să se considere în stare de război cu Turcia, dar că împăratul Nicolae îl asigurase pe cuvântul său de onoare că nu avea de gând să bage trupele sale în Principate; vine însă în urmă circulara Porții din februarie 1828, trimisă tuturor guvernurilor de provincii, în care Rusia este tratată de inamică a Islamului și de instigătoarea insurecțiunii grecești, în urma căreia împăratul Nicolae trimite pe Lieven la Londra, cu o notă în care face cunoscut guvernului englez că împăratul se vede provocat prin nouă injurii din partea guvernului Porții și chiar prin acte de ostilitate, precum erau încurajările date Persiei de a nu respecta armistițiul încheiat cu Rusia și obstacolele aduse neconținut navigațiunii în Marea Neagră; și consideră că Rusia se consideră de aici în stare de război cu Turcia și că va împinge operațiunile militare până ce va dobândi satisfacțiune pentru ofensele ce i s-au făcut, desăvârșita aplicare a Tratatelor de la Akerman, garanții îndestulătoare în contra obstacolelor navigațiunii rusești în Bosfor și îndemnizări de război. Mai adaugă nota adusă de Lieven că Rusia se credea obligată prin tratatul de la Londra să dea o soluțiune satisfăcătoare cestiunii grecești.

Guvernul Porții, prin sistemul său nenorocit de temporizare și prin îngâmfarea sa, prin esitațiunile și imprudențele sale, dăduse Rusiei o aparență de dreptate de a-i declara război, și aceasta într-un moment și aceasta când toată opiniunea în Europa era în contra ei, când se afla cu totul izolată și abandonată la discrețiunea inamicului său.

Acestea erau pozițiunile respective, când, în ziua de 7 mai 1828, oștirile rusești, sub comanda principelui Wittgenstein, trec Prutul la Sculeni și la Rieni, ocupă Iașul, înaintează spre București, înconjoară forțele de pe malul Dunării, și Wittgenstein pune mâna pe guvernul Principatelor, numind pe contele Pahlen prezident-plenipotent al divanurilor țării.

Direcții de discuție

- Despre ce este vorba în fiecare din fragmentele de mai sus?
- Care este atitudinea autorului față de receptor și față de cele povestite?
- Care sînt particularitățile tematice și stilistice ale fragmentelor de mai sus?

N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, B. P. Hasdeu, *Ursita*Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi****Dedicație***

Domnilor ciocoi!

Este mult timp de când umblu cu această nuvelă ziua și noaptea, întocmai ca Diogen, căutând o clasă de oameni ca să le-o dedic. Am voit să fac această onoare boierilor; dar, după o gândire serioasă, miam schimbat hotărârea, căci, deși într-această clasă s-au strecurat mulți venetici corupți și, cu toate lovirile și tentațiunile străinilor la care servă de țintă de un secol și jumătate, tot se găsesc printre dâșii bărbați cu simțăminte nobile și cu inimă de adevărați români, care au făcut, fac și sunt convinși că vor face mult bine patriei lor.

De la boieri am alergat la neguțători. Am revizuit toate stabilimentele de comerț, de la magazinele cele mari și luxoase până la maghernițele cele umilite ale precupeților. Am văzut zarafi fără capital, fanfaroni și malonești, care sărăcesc lumea prin dobânzile lor cele nemăsurate; lipscani și bogasieri care își împodobesc magazinele cu marfă putredă și cu oglinzi mincinoase și, dându-și ton de mari capitaliști, ruinează societatea prin falimente frauduloase, ce se efectuează foarte lesne în țara noastră; băcani care vând rapiță în loc de untdelemn, orez îndoit cu pietricele ca să tragă mai greu la cântar și cafea amestecată cu orz și fasole. Am văzut cârciumari amestecând vinul cu apă și vânzând cu ocale cu două funduri, măcelari și precupeți vânzând cu cântare strâmbe și m-am mâhnit, căci răul este foarte mare, dar n-am găsit în acești amăgitori decât niște hoți sau ciocoiși ordinari, ieșiți din școala voastră fără diplomă de specialitate!... Am alergat prin sate și cătune, am vorbit cu țărani bătrâni și tineri; ce e drept, sunt plini și ei, sărmanii, de mârșăvii până între urechi, dar n-am găsit nici între dâșii pe oamenii ce căutam. Am intrat în locașul lui Dumnezeu, am observat cu conștiință clerul înalt și pe cel proletar. Dar vai! ce dezamăgire!... Acolo unde credeam că voi găsi toiagul și traista, sacralul simbol al umilinței și pietății creștine, am găsit ignoranța întronată, invidia, mândria, lăcomia și alte păcate morale, pe care ne oprim a le descrie, căci legea de presă, fără îndoială, ne-ar condamna la zece ani de ocnă.

Obosit de atâtea cercetări zadarnice, hotărâsem să-mi ard manuscriptul; dar tocmai când mă pregăteam să dau flăcărilor rodul ostenețelor mele de șase luni, m-am gândit și la voi, preaiubiții mei ciocoi ai condeiului, de toate clasele și partidele, și am zis ca strămoșul nostru Pilat: „Ecce homo” sau „Iată oamenii mei”!

Vouă, dar, străluciți luceferi ai viciilor, care ați mâncat starea stăpânilor voștri și v-ați ridicat pe ruinele acelor ce nu v-au lăsat să muriți în mizerie; vouă, care sunteți putrejunea și mucegaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile; vouă, care ați furat cu zvanțul din funcțiunile cele mici și cu miile de galbeni din cele mari, iar acum, când v-ați cumpărat moșii și palate, stropiți cu noroi pe făcătorii voștri de bine; vouă și numai vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere. Citiți-o cu băgare de seamă, domnii mei, și oricâte hoții îmi vor fi scăpat din vedere, însemnați-le pe un catastif și mi le trimiteți ca să le adaug la a doua edițiune.

Prolog

Nimic nu este mai periculos pentru un stat ce voiește a se reorganiza, decât a da frânele guvernului în mâinile parveniților, meniți din concepțiune a fi slugi și educați într-un mod cum să poată scoate lapte din piatră cu orice preț!...

Platon a zis, cu două mii de ani înainte de a lua noi pana în mână ca să descriem pe ciocoi, că un om, ca să poată deveni cetățean onest, mai întâi de toate caută să fie născut bine, crescut în frica lui Dumnezeu, și din copilărie până la maturitate să trăiască înconjurat de oameni virtuoși și drepti.

Ciocoiul este totdeauna și în orice țară un om venal, ipocrit, laș, orgolios, lacom, brutal până la barbarie și dotat de o ambițiune nemărginită, care eclată ca o bombă pe dată ce și-a ajuns ținta aspirațiilor sale.

Pepiniera în care cresc acești inamici ai onoarei și ai tuturor virtuților cetățenești este mai totdeauna casa bogatului și mai cu seamă a bogatului parvenit. Aci vine ciocoiul, umilit, și cere a servi pe boierul pentru o bucată de pâine, o cameră de dormit și un veștmânt ca să se apere de asprimea frigului.

În anii dintâi, aceste vulpi cu două picioare, care întrec în ipocrizie și vicleșug pe cele cu patru picioare din fabulele lui Esop și La Fontaine, petrec împreună cu servitorii cei îmbătrâniți în păcate de tot felul, îi studiază cu cea mai mare atențiune, încât la etate de douăzeci de ani, ei știu foarte bine cum se fură cloșca de pe ouă fără să cârâie; cu alte cuvinte, știu cât să fure de la aprovizionarea din toate zilele, cât de la aprovizionările cele mari, cât de la arendarea moșiilor și alte mai multe tranzacțiuni ale casei boierești în care se află servind.

Știm cu toții că între slugile de la casele bogaților, ca în toate meseriile sociale, există o ierarhie oarecare. Ciocoiul, dar, își începe uneori cariera de la postul de rândaș, iar alteori de la lacheu ce se pune în coada trăsurii boierului; devine cu încetul sofragiu, apoi vătaf de curte, iar mai pe urmă se face și el boier; și cu toate că unii-alții îi zic în deriziune boier făcut, copiii lui însă devin boieri și fii de boieri.

În timpul pe când ciocoiul umblă după trăsura boierului, el află toate slăbiciunile stăpânului său și-i ajută cât poate ca să și le împlinească în paguba lui și în folosul său. Se întâmplă, însă, de multe ori ca stăpânul ciocoiului să aibă și virtuți, dar aceste lucruri pătrate nu pot să intre în capul și în inima cea triumfiară și îngustă a ciocoiului plecat pe drumul de a deveni om mare cu orice preț.

Ca sofragiu se obișnuiește atât de mult cu mâncările delicate, încât nu mai poate să trăiască fără friptură de fazan, brânză de Parma, salam de Verona, icre moi, conserve de Franța și vinuri din cele mai celebre dealuri ale Europei. Astfel dar, când ciocoiul ajunge la gradul de vătaf, este corupt moralicește și fizicește până la măduva oaselor.

Înălțat la acest din urmă și mai suprem grad al slugăriei, ciocoiul devine prevăzător ca un prezident de cabinet... din Europa. Ideea ce-l preocupă ziua și noaptea este de a afla metoda prin care să-și facă stare. Diferite planuri i se prezintă în imaginațiune, unul mai întunecos decât cellalt; le studiază pe toate și, găsim-le realizabile, le pune în lucrare fără mustrare de conștiință.

S-a zis de mai mulți filozofi și cărturari că conștiința este cel mai aspru jude al criminalului. O fi, nu tăgăduiesc, dar vătaful de curte cunoaște secretul de a face din acest aspru judecător un consilier întocmai după cum îi trebuiește lui.

El zice în sine: Tot omul este creat de Dumnezeu cu dreptul de a se hrăni pe pământ; de ce dar unii oameni au mai mult decât le trebuie, când alții nu au nici chiar mijloacele necesare spre a se susține? De ce unii sunt puternici și alții nebăgați în seamă? De ce unii stăpânesc pământuri întinse, iar alții nu au nici chiar pământul necesar spre a se înmormânta? Aceasta este o stare de lucruri anormală zice înțeleptul vătaf de curte și cată să o combat din toate puterile, adaugă el.

Astfel dar, omul nostru, mergând din raționament în raționament și din deducție în deducție, devine comunist, fără știrea lui, și începe a pune în lucrare această doctrină atât de frumoasă și egalitară în aparență, cât este de hidoasă în fond.

Nu trece mult și ingeniosul vătaf de curte se pune cu ardoare a nivela starea societății... Își cumpără moșioare, vitișoare și alte diminutive de acestea care fac viața lesne și plină de plăceri.

După ce a ruinat de ajuns pe nenorocitul boier, care nu l-a lăsat să piară de foame pe drumuri și după ce și-a luat rangul de pitar, la care nu este vătaf de curte care să nu aspire, omul nostru caută un pretext și părăsește casa stăpânului său tocmai atunci când acesta simte cea mai mare nevoie de dânsul.

Este cunoscut că omul îmbogățit prin furtișag nu se satură niciodată de avere, oricât de bogat ar deveni, ci, din contra, caută noi mijloace de a-și mări bogățiile. Căsătoria, dar, devine pentru dânsul o nouă mină de exploatat. Se propune ca ginere pe la toate fetele bogate; trimite samsari de căsătorie în toată țara și nu se însoară decât numai atunci când găsește o zestre după placul lui, fără să se tulbure cât de puțin dacă femeia cu care-și leagă soarta este jună, frumoasă și crescută bine, sau slută și depravată.

Omul ce se însoară numai pentru ca să-și mărească starea niciodată nu ia soție bună. Ciocoiul o știe și aceasta, dar îi pasă foarte puțin, căci el nu are altă țintă decât realizarea planurilor sale celor ambițioase. N-apucă să treacă luna de miere și casa ciocoiului devine o cafenea în care se adună toată lepra societății. Soția lui devine o Messalină; copiii se nasc Dumnezeu mai știe cum, cresc împreună cu slugile și, tocmai când ajung la gradul cel mai înalt al corupțiunii, îi trimite în Franța ca să învețe carte.

Nenorociții copii, lipsiți de educațiunea morală și neîntăriți prin virtuți și exemple de onoare învățate din casa părinților, cum ajung la porțile Parisului, cad în mâinile femeilor și junilor celor stricați, care îi depravează și mai rău; iar când se întorc în patrie, în loc să aducă cu dânsii luminile Europei civilizate, nu aduc decât viciul și depravarea sau, dacă vreunul dintr-înșii reușește a învăța câte ceva, această cultură intelectuală, nefiind susținută de o educațiune morală, produce mai mult rău decât bine nenorocitei țări ce hrănește în sânul-i asemenea vipere.

Ciociul sau puiul de ciocii, ajuns om de stat, se deosebește de omul onest prin mai multe fapte, iar mai cu seamă prin purtarea sa. El nu se pronunță definitiv pentru nici o doctrină politică, nu se face adept credincios al nici unui partid, nu doară că are spiritul drept și nepărtinitor, ci ca să poată exploata deodată toate doctrinele și partidele în folosul său.

Amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul sunt vorbele sacramentale ale ciociului, pe care le rostește prin adunări publice și private; dar aceste virtuți cetățenești, de care face atâta pompă, nu sunt decât treptele scării pe care voiește a se sui la putere; și uneori, când ele nu-i servă de ajuns, el aleargă la străini și primește de la dâșii posturi în țara sa.

Ajuns la gradul de mărire pentru care a comis toate mișeliile, a suferit toate umilințele și a declamat, fără de a le simți, toate virtuțile din lume, ciociul își ridică masca ipocriziei de la ochi și se arată lumii în mizerabila și urâcioasa nuditate a sufletului său celui mic.

Inima lui, asprită de suferințele, umilirile și înjosirile prin care a trecut, devine incapabilă de orice simțământ frumos și uman. Libertatea presei îl supără, căci descoperă inechitățile vieții sale și nu-l lasă să despoaie de averi pe stat și pe particulari; funcțiunile statului le împarte la ciocii cu cea mai mare prodigalitate și, ca să se poată folosi mai bine de orânduirile în serviciu, își recrutează un ciocii tot de calibrul său și speculează printr-însul pâinea nenorociților funcționari.

Iată tipul ciociului din toate țările și mai cu seamă din țara noastră, unde lumina adevăratei civilizațiuni n-a risipit încă norii cei groși ai ignoranței și ai depravațiunii. Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze prin care el a trecut în secolul nostru, de la ciociul cu anterior și cu călămări la brâu al timpilor fanariotici, până la ciociul cu frac și cu mănuși albe din zilele noastre.

Dinu Păturică

Într-o dimineață din luna lui octombrie, anul 1814, un june de 22 de ani, scurt la statură, cu fața oacheșă, ochi negri plini de viclenie, un nas drept și cu vârful cam ridicat în sus, ce indică ambițiunea și mândria grosolană, îmbrăcat cu un anterior de șamalea rupt în spate; cu caravani¹ de pânză de casă vopsiți cafeniu; încins cu o bucată de pânză cu marginile cusute în gherghef; cu picioarele goale băgate în niște imine de saftian, care fuseseră odată roșii, dar își pierduseră culoarea din cauza vechimii; la încingătoare cu niște călimări colosale de alamă; în cap cu cauc de șal, a cărui culoare nu se poate distinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cârpit, și purtând ca veșmânt de căpetenie o fermene de pambriu ca paiul grâului, căptușită cu bogasiu roșu; un astfel de june sta în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, rezemat de stâlpii intrării și absorbit în niște meditațiuni care, reflectându-se în trăsurile feței sale, lăsau să se vadă până la evidență că gândirea ce-l preocupa nu era decât planuri ambițioase ce închipuirea lui cea vie îi puneă înainte și obstacolele ce întâmpina în realizarea lor.

În momentul acela, ușa scării se deschise și se arătă înaintea junelui un arnăut îmbrăcat numai în fir, cu pistoale și iatagan la brâu și cu tătarcă roșie blănită cu vulpe nafe. Mândrul albanez, fără să privească cât de puțin pe bietul june ce-i făcea temenele² până la pământ, strigă cu voce de stentor: “Ioane, trage butca boierului la scară”.

Vizitiul, după ce plesni de câteva ori din bici și mai făcu câteva marafeturi prin care voia să arate abilitatea ce avea în meseria sa, trase butca la scară.

Nu trecu mult și se auziră pașii cei leneși și gravi ai marelui postelnic, ce cobora scara cu o cadență simetrică. Junele, a cărui atențiune era ațintită la cea mai mică mișcare ce se petrecea, auzi și el acest zgomot și cu un aer în care se vedea foarte curat neliniștea, ridică de la pământ două cutii cu păstrăvi și câteva găini; apoi vârî măchinălicește mâna în sân și scoase un plic sigilat; iar după ce își strânse fermeneaua la piept și-și luă caucul din cap, lăsând să se vadă o căpățână rasă peste tot și numai în creștet cu vreo câteva fire de păr, luă o poziție umilitoare și așteptă sosirea boierului. În fine postelnicul apără în scară îmbrăcat cu anterior de cutnie ca gușa porumbului, încins peste mijloc cu un șal de Țarigrad, cu ișlicul în cap și învelit până la ochi cu o giubea de postav albastru, blănită cu blană de râs. El zări pe june și-i zise cu gravitatea de boier de protipendadă³:

– Cine ești, mă băiete, și ce voiești de la mine?

¹ Caravani – pantaloni turcești.

² Temenele – complimente turcești.

³ Boier de protipendadă – de prima clasă.

Junele căzu în genunchi și, sărutând pulpana anterioară, răspunse cu o voce lăncedă ce inspira compătimire:

– Să trăiți întru mulți și fericiți ani! Sunt Dinu Păturică, nemernicul fiu al preaumilitei voastre slugi treti-logofăt Ghinea Păturică, fostul odinioară vătaf de curte al înălțimii voastre.

– Ei bine, spune-mi ce vrei de la mine?

– Am o scrisoare de la tata către preacinstitul și de bun neam obraz al măriei voastre.

– Ad-o-ncoace, să vedem acea scrisoare.

Junele se apropie de postelnicul ținând capul plecat până la pământ și-i dete scrisoarea; apoi căzu iarăși în genunchi și, stând în această pozițiune, așteptă răspunsul.

Boierul deschise scrisoarea și citi cele următoare:

“Preamilostivului și de bun neam al meu stăpân, cu cea de slugă supunere mă închin.

După sânta datorie ce am, ca un supus credincios vin a cerceta despre fericita și mie foarte scumpă sănătate a panevgheniei tale, ca aflând-o pe deplin să mă bucur din rărunchii inimii mele, căci eu, din mila Domnului, mă aflu în toată întregimea sănătății și mă îndeletnicesc cu umilita mea slujbuliță de sameș ce te-ai milostivit a-mi da. Am primit preacinstita scrisoare a blagorodnicei tale și cele ce-mi poruncești le-am pus în lucrare. Cele patruzeci lude⁴ scutelnici: pescari, răcari, vânători și dărvari, i-am împrăștiat în tot județul și cred că, cu ajutorul lui Dumnezeu și iușchiuzarlâcul smeritului tău rob, curtea blagorodnicei tale în scurtă vreme se va umplea de toate cele trebuincioase.

Alta am să te rog, arhon postelnice: fiul meu, înfățișătorul acestei umilite scrisori, a ajuns în ilichie și cu toate că m-am silit a-l învăța toate iușchiuzarlâcurile și marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgui, dar nefiind de ajuns toate acestea, îl trimit la domnia ta ca să se mai roadă, ca să poată ieși și el mâine-poimâine la obraze.

Primește, milostive stăpâne, două bote cu păstrăvi și zece găini crescute și îngrășate de mine.

A panevgheniei tale smerita și umilita slugă, treti-logofăt Ghinea Păturică ot Bucov, sud Saac.”

După ce postelnicul Andronache citi scrisoarea, chemă pe vătaful său de curte și-i zise:

– Ia aceste cutii cu păstrăvi și să le trimiți colo, știi tu! – iar pe ștrengarul acesta de băiat să-l oprești în curtea mea și să mi-l faci deocamdată ciubucciu.

La aceste vorbe ale boierului, inima lui Dinu Păturică săltă de bucurie – și avea mare dreptate, căci prin admiterea lui în serviciul postelnicului devenise proprietar pe prima literă a alfabetului fortunei.

În timpul acesta vizitiul atinse caii cu biciul și ieși cu butca din curte, iar vătaful luă cutiile cu păstrăvi împreună cu găinile și, urmat de noul său confrate în ciocoism, sui mai întâi scara cea mare a casei, trecu prin sală și, ajungând la o galerie cam întunecoasă, se opri în loc și zise lui Dinu Păturică:

– Iată odaia ce ți-am gătit pentru locuință; intră într-însa și peste un ceas voi veni să te învăț meseria de ciubucciu cu care te-a cinstit stăpânul.

Noul ciocoi așteptă până se depărtă vătaful, iar după aceea se coborî în curte și, luând o pereche de desagi în care era o colecțiune de trențe ce compuneau averea ce aducea el din casa părintească, sui scara cu repeziciunea vântului și intrând iarăși în camera sa își așeză toate lucrurile pe la locul lor.

Camera despre care vorbim era în periferie de un stângen pătrat; într-unul din cele patru unghiuri era o vatră întocmai ca cele obișnuite la cafenelele turcești, pe care sta un ibric colosal, înconjurat din toate părțile cu cărbuni stinși pe jumătate. În celălalt unghi era așezat un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulțime de ciubuce de antep și de iasomie, cu imamele de chihlimbar limoniu; iar mai sus, pe o despărțire făcută într-adins, se vedeau o mulțime de feligene pentru cafea, cu zarfurile lor de argint, și câteva chisele de dulceață. La extremitatea de jos a acestui dulap se zărea un lighean de argint, pe al cărui acoperământ era pusă o bucată de săpun mosc în formă sferică. Lângă acest dulap era un mizerabil pat de scânduri, acoperit cu o pătură de lână albastră, iar pe pereți erau ținute câteva cadre de hârtie, zugrăvite cu vopseli proaste: una dintr-însele reprezenta lupta navală de la Ceșme-Liman și arderea flotei turcești de către prințul Orlof, iar pe cealaltă era desenată asasinarea principelui Hanger(1) de către trimisul Porții Otomane.

Dinu Păturică dete o privire repede și disprețuitoare camerei sale, apoi deschise fereastra și începu să se uite în curte. Privi cu băgare de seamă mulțimea de găini, găște, rațe, claponi, cocori și călifari ce furnicau prin curtea boierească, apoi se întoarse către bucătărie și, la vederea mulțimii de tingiri de diferite capacități, în care se pregăteau cele mai gustoase bucate din Fanar, fața lui se coloră de o bucurie

⁴ Lude – invidie.

nedrescriptibilă; iar după o reflecțiune de câteva minute, zise în sine: Iată-mă în sfârșit ajuns în pământul făgăduinței; am pus mâna pe pâine și pe cuțit: curaj și răbdare, prefăcătorie și iușchiuzarlâc și ca mâine voi avea și eu case mari și bogății ca ale acestui fanariot.

Postelnicul Andronache Tuzluc

Să lăsăm pe ambițiosul nostru ciocoi în pace a-și face planurile sale pentru exploatarea averii stăpânului său și, în loc d-a-l întrerupe din visările sale ambițioase, să facem cunoscut lectorilor noștri pe postelnicul Andronache Tuzluc.

Acest fanariot venise din Constantinopole în suita domnitorului Georgie Caragea și făcuse meseria de ciohodar în curtea acelui principe.

Ca fanariot născut în ulițele cele strâmte ale Fanarului, unde se urzesc și se pun în lucrare cele mai întunecoase intrigi ce au ruinat Imperiul greco-roman, el moștenise din naștere un mare talent de intrigă și de lingușire; știa din încercare că raiul ceresc și pământesc nu se poate deschide decât prin femei; de aceea își îndreptase toate bateriile intrigilor sale în contra femeilor doamnei și mai cu seamă ale domniței Ralu, fiica preaiubită a domnului Caragea.

El făcu cunoștință cu acea volubilă și capricioasă principesă prin mijlocul unei dame a ei de onoare, cu care se înamorasese numai pentru împlinirea acestui scop. Un an întreg fanariotul nostru făcu domniței tot acele servicii ce făcea odinioară Mercur celui mai mare dintre zeii Olimpului elenic, cu deosebire numai că domnița, neputând să dea fanariotului nemurirea, făcu ca să cadă în mâinile lui pitacul domnesc prin care îl numea vel-cămăraș.

A fi mare cămăraș al unui principe care are un fiu frumos ca Paris și desfrânat ca Don Juan și a fi ridicat la această demnitate prin intrigile unei principese, frumoasă ca Elena lui Menelau și mai desfrânată decât Frine și decât Cleopatra, este negreșit a poseda cheile minelor de aur ale Californiei.

Fanariotul nostru exploată cât se putu mai bine postul de cămăraș, iar când văzu că în cămară nu mai rămăsese nimic de furat, cumpără mai întâi calemul vinăriciului, al oieritului și mai în urmă huzmetul spătăriei; și astfel, unindu-se cu hoții și tâlharii de drumuri, despuie țara în toate modurile mai mult de trei ani, până ce își cumpără vreo zece moșii, câteva familii de țigani, case, vii și altele; iar după aceea izbuti, tot prin intrigă și baseță, a deveni mare postelnic.

O singură dorință mai avea să-și împlinească, ca să ajungă la culmea fericirii sale.

El hrănea de mult timp un amor foarte tare pentru juna Maria, unica fiică a a banului C..., român de națiune; dar rangul tatălui frumoasei copile, sufletul ei nobil și curat, faptele ei pline de cuviință și de blândețe înfrâneau toate semețele dorințe ale depravatului venetic. De multe ori el se încercă a se duce la banul ca să ceară mâna fiicei sale: dar totdeauna un simțământ fatal îl oprea din această întreprindere. În acele momente de îndoială și descurajare el devenea posomorât și teribil. Adevărul, pe care Dumnezeu l-a pus și în inima celui mai mizerabil om, se prezenta în acele momente dinaintea lui și, arătându-i oglinda în care se răsfrâneau crimele prin care ajunsese la mărirea în care se afla, pare că-i zicea: "Privește, mizerabile, crimele tale, și nu cuteza să pălești cu suflarea ta cea înveninată acel crin semănat de mâna Domnului în această vale a lacrimilor."

Dar dacă adevărul este pus în inima omului ca să-i arate calea ce duce la fericire, fatalitatea a voit ca pasiunile materiei să învingă mai totdeauna acest sfânt simțământ ce se manifestă în noi de câte ori voim să comitem vreo nelegiuire.

Astfel se întâmplă și cu fanariotul nostru; mustrea de conștiință dispăru de la dânsul întocmai ca fulgerul sau ca spaima de-un minut ce simt copiii când sunt certați cu frăgezime de către părinții lor. El se hotărî într-o zi a merge la banul și, după mai multe complimente și lingușiri, reclamă de la dânsul onoarea de a deveni ginere al său.

Bătrânul rămase uimit de cutezanța cea mare a fanariotului; cunoscând însă influența ce exercita asupra principelui Caragea și relele ce ar fi putut să-i pricinuiască un refuz de-a dreptul, se prefăcu că primește cu bucurie propunerea și îl lăsa a se încânta de acest vis.

Greul înțelese însă din trăsăturile feței bătrânului ura ce avea asupra lui; dar nu disperă, ci se duse la principele Caragea, plin de speranță că va dobândi prin forță ceea ce bătrânul îi refuzase prin manieră diplomatică.

Trei zile în urma acestei întrevorbiri, banul C... se plimba prin grădina casei sale, absorbit în cugetări melancolice ce-i inspira trista stare în care adusesese țara jafurile acestei domnii dărăpănătoare, iar mai cu seamă preocupat de un vis goaznic ce-l făcea să se aștepte la o mare nenorocire.

Într-acest timp se prezentă înaintea-i un slujitor de ai casei sale și anunță că un cîhodar domnesc cere a vorbi cu dînsul.

“Să intre!” zise venerabilul bătrîn, îndesîndu-și caucul peste perii capului său, cei albi ca zăpada, și cercînd a se distra privind și mirosind florile unui neramz înflorit⁵.

Cîhodarul intră în grădină și, făcînd cîteva complimente orientale, dete banului un plic sigilat; apoi, trăgîndu-se puțin, luă o pozițiune respectuoasă.

Banul deschise plicul și găsi într-însul scrisoarea aceasta:

“Arhon bane, mâine dimineață să vii la curte, căci am să-ți vorbesc ceva tainic.”

Ion Gheorghie Caragea

După ce bătrînul boier băgă scrisoarea iarăși în plic și plicul în buzunarul de la pieptul anteriorului, zise cîhodarului: Spune măriei sale că voi face astfel precum îmi poruncește.

Trimisul domnesc se închină pînă la pămînt și, ieșind, se duse că să-și împlinească mesajul; iar bătrînul apucă îngrijat pe o cărare ornată de amîndouă părțile cu roze și cu iasomii și se opri dinaintea unui pavilion lucrat în stil oriental. Pînă a nu pune piciorul pe treptele scării, stătu puțin în loc și se gîndi. Nu știm care vor fi fost gîndirile ce-l preocupau; știm numai că trăsăturile feței sale uneori deveneau crunte, alteori pline de îndurare și cîteodată un zîmbet dulce apărea pe buzele sale pălite; dar dispărea ca fulgerul, lăsînd loc unei melancolii adînci.

În fine, după puțină ezitațiune, sui scara pavilionului și intră înlăuntru. Acolo găsi patru femei, dintre care două torceau, una dărăcea în și cealaltă împletea la un ciorap.

În mijlocul acestor femei ședea o copilă ca de patrușprezece ani și cosea la ciur⁶ un simizet. Niciodată natura nu combinase mai multe nuanțe de frumusețe într-o ființă umană, decât în această jună copilă: ochi negri, umbriți de niște gene și sprîncene ca pana corbului; piele albă și colorată de purpură; buze ce se-ntreceau cu rozele; dinți albi și frumoși; toate în fine armonizau de minune cu un trup de o formă minunată, cu niște mâini delicate de nimfă; era în adevăr un tezaur de frumusețe ce nu se putea vedea decât în statuile grecilor antici.

Pe dată ce intră venerabilul bătrîn în pavilion, toate femeile se sculară în sus și puseră mâinile la piept. Bătrînul le făcu un semn să iasă; apoi, rămînînd numai cu juna copilă, îi zise:

– Iubita mea copilă, cum te afli?

– Foarte bine, tătule.

– Dară ce, nu vii să săruți mîna scumpului tău tată?

– Ba da, tătule, da! Și deodată cu vorba se apropie de bătrîn și depuse pe mîna lui un sărutat inocent și plin de dulceață.

Bătrînul o strîns la piept și o sărută pe frunte cu acel amor pe care numai părinții îl simt.

După ce tata și fiica își schimbă între dînșii cîteva priviri de o iubire nedescriptibilă, șezură pe o sofa de postav roșu cu ciucuri albi de Veneția, iar după cîteva momente de tăcere și contemplațiune, bătrînul zise copilei:

– Mario, tu te faci din zi în zi mai frumoasă și te deschizi întocmai ca un trandafir la razele soarelui. Eu caut de acum înainte să mă gîndesc la fericirea ta, să-ți caut un tînăr de treabă ca să te mărit.

Frumoasa Maria, auzind aceste cuvinte, se roși și își îndreptă ochii către pămînt.

– Ai, ce zici, draga mea copilă? adăugă bătrînul cu nerăbdare. Ce, nu-mi răspunzi? Te temi oare de bătrînul tău tată?

Maria nu răspunse nimic la aceste din urmă cuvinte. Confuziunea și marea întristare ce acoperise fața ei făcură pe bătrîn să creadă mai multe lucruri deodată și, ca să poată pătrunde în secretul care făcea pe juna copilă să sufere atît de mult, hotărî să vie de-a dreptul la chestiune.

– Știi, dragă Mario, – urmă el că mîria sa doamna și toate cucoanele nu mai vorbesc decât de frumusețea ta? Știi că vodă a și ales pe viitorul tău soț?

Aceste cuvinte făcură pe Maria să tremure; dară după ce-și reluă putere, ea privi pe bătrîn cu ochi rugători și îi zise:

– Pot să te întreb, tată, cine este acel soț de porunceală?

– De ce nu, fata mea? El este unul dintre cei mai iubiți boieri ai domnului Caragea; este tînăr, frumos și bogat.

⁵ Românul, când se află cuprins de gînduri întristătoare, obișnuiește a-și îndesa căciula pe cap. Acesta este un gest românesc ce se păstrează pînă astăzi între locuitorii țărani.

⁶ Ciurul era instrumentul de festonat al doamnelor române din timpul lui Caragea.

– Numele lui?

– Voiești să-i știi numele?

– Da, tată.

– Ei bine, copila mea, viitorul tău soț este postelnicul Andronache Tuzluc.

– Ah! taci, tată; nu mai îmi spune acest nume sau, de nu, mă vei vedea moartă dinaintea ta. Spune-mi, te rog, ce ți-am greșit de voiești să mă faci nenorocită pentru totdeauna? Oare fiii boierilor pământeni s-au stins din țară? Nu mai găsești pe nimeni decât pe acel fanariot nesuferit?

Ura Mariei asupra grecului parvenit mulțumi foarte mult pe bătrân, care, voind să se încredințeze mai bine despre aceasta, se prefăcu că nu observase simțământul de reprobare și de ură al nobilei copile.

– Așadar, tu urăști pe postelnicul, adause el; și de unde-ți vine această ură, fata mea?

– Ura cea neîmpăcată ce am asupra acestui ticălos îmi vine mai mult din prevedere.

– Poate că te înșeli, fata mea.

– Nu tată, nicidecum. Un om care acum doi-trei ani nu era decât un ticălos ciohodar, ce tremura de frig dinaintea scării caselor noastre, iar acum înnoată în atlasuri, catifele și samuri nu poate fi decât un nemernic. Aceasta mi-o zice cugetul și o cunosc chiar din vorbirile domniei tale cu serdarul D... Nu ești domnia ta acela care ziceai serdarului că acest fanariot n-a dobândit nimic de la stăpânus ău, decât prin slujbele mârșave și umilitoare ce a săvârșit domniței Ralu și beizadelei? Dar bine, tată, cum voiești acum să unești pe unica ta copilă cu acel ciocoi mârșav care a venit aci, la noi, cu toate desfrânările și hoțiile din Fanarul lui? Care fură și despoaie pe lume ziua în amiaza mare și ale cărui mâini păstrează încă mirosul nesuferit al curelelor butcei lui Caragea. Mai bine mă voi îngropa de vie într-o mănăstire și-mi voi plânge în singurătate nenorocirile mele, decât să primesc a fi soția celui mai necinstit dintre ciocoi lui Caragea.

Bătrânul boier, auzind aceste cuvinte pronunțate de Maria cu atâta ură și dispreț, tresăltă de bucurie; apoi, privind pe juna copilă cu un aer plin de dulceață, îi zise:

– Vino în brațele mele, copilă vrednică de sângele moșilor și strămoșilor noștri. De astăzi înainte nu ai a te teme de nimic; neîmpăcata ură ce ai asupra acelui grec mârșav îmi dă inimă de ajuns ca să mă împotrivesc poruncilor și înfricoșărilor lui Caragea. Mângâie-te, fata mea, și nădăjduiește în dragostea ce are părintele tău pentru tine.

A doua zi, pe la nouă ore ale dimineții, trăsura sta la scară așteptând pe bătrânul boier ca să intre într-însa; nu trecu mult timp și venerabilul bătrân apărură în pridvorul caselor sale, îmbrăcat cu anterior de atlas vișiniu, încins cu șal de Țarigrad, cu biniș de postav albastru-închis, încălțat cu meși și papuci de saftian galben; la brâu cu un hanger de aur, iar în cap cu un gugiuman (căciulă) de samur cu fundul roșu. După dânsul venea fie-sa cu oamenii și femeile casei, dintre care un june ca de douăzeci de ani, îmbrăcat cu anterior de manită, cu giubea de pambriu, lungă până la pământ, și legat la cap cu un taclit cadrilat, ieși înainte și coborând scara cu mare grabă deschise ușa caretei, iar după ce intră boierul într-însa, se sui în coadă, zicând vizitiului: “La curtea domnească!”

Două lovituri de bici, lăsate cu marafet pe spatele armăsarilor, fură de ajuns ca să pună trăsura în mișcare și să o pornească pe calea curții principelui Caragea.

Ne oprim puțin din această narațiune ca să dăm cititorilor noștri o idee repede despre locul unde se afla palatul domnesc pe acei timpuri și despre forma arhitectonică și alte amănunte originale ale acestui locaș, în care domneau moliciunea amestecată cu umilirea și cu depravațiunea.

Pe spațiul de pământ ce se cuprinde astăzi între casele lui Resch giuvaiergiul și vechea sală a lui Momolu, era clădită pe timpul lui Caragea noua reședință domnescă, ce înlocuise pe cea veche din Dealul Spirei, arsă la 1813.

Pozițiunea topografică a acestui palat era astfel: pe locul unde se află astăzi casele lui Bossel era clădit palatul domnesc, compus dintr-un șir de case cu două rânduri, ce începeau din ulița Mogoșoaiei și se termina dinaintea caselor generalului Herăscu, pe ulița numită a Școalei.

Arhitectura acestui palat era vagă și nedeterminată; era o zidire sau o grămadire de material în care se vedeau mai multe ordine de arhitectură, imitate în ceea ce au ele mai grosolan și mai neregulat. Fațada ce privea către Podul Mogoșoaiei avea un balcon în formă de chioșc turcesc, mobilat cu divanuri și lavițe tapetate cu catifea roșie, în care venea adesea principele de-și lua cafeaua și ciubucul, privind pe trecători.

Pe partea dinspre Momolu era un șir de odăi în formă de chilii călugărești, în care ședeau idiclii, neferii și iciolani domnești. Fundul curții, sau partea despre Herăscu, era consacrat grajdurilor unde se țineau armăsarii de Missir și Arabia, cu care se servea domnitorul la solemnități și în plimbările sale, iar

în fața Podului Mogoșoaiei, pe o lungime aproape de una sută stânjeni, era un zid simplu, care închidea în întregul său marele pătrat ce compunea reședința, și o poartă mare numită Pașa Capusi, ce servea de intrare principală.

Curtea domnească, pe timpul acela, se deosebea cu totul de curțile domnitorilor din zilele noastre. Atunci ea înfățișa un centru unde se aduna tot ce aveau Bucureștii mai inteligent, dar mai leneș și mai depravat. Palatul era plin de boieri și de calemgii de tot felul, dintre care fanarioții se deosebeau prin cocheta umbrelor lor, prin desele complimente și temenele ce făceau în dreapta și în stânga, iar mai cu seamă prin eleganța veșmintelor tăiate după ultima modă venită din Fanar. Interiorul curții prezenta vederii o panoramă foarte curioasă și variată: în mijloc stau înșirate caretele și butcile boierilor; mai încolo, vizitii lui vodă plimbau armăsarii îmbrăcați cu cioltare cusute cu sârmă de aur; dinaintea unui rând de odăi numai cu un rând, tufecii, arnăuții și satârașii își curățau armele, șuierând printre dinți câte o arie albaneză. Înăuntru și afară de poartă, o adunătură de popor din clasele de jos căsca gura la învârtelile și strâmbăturile pehlivanilor și ale măscăricilor domnești. Simigii, cu tablalele lor sferice puse pe cap și cu tripodele de lemn la subțioară, împreună cu bragagii și salepgii arnăuți, făceau contrast cu alunarii și cu vânzătorii de șerbet din Fanar, care purtau pe cap fesuri mici cu funde stufoase de ibrișim și cămăși de borangic subțiri, care lăsau să se vadă pe piepturile și pe brațele lor goale figuri simbolice încrustate, precum obișnuiau ienicerii. În fundul curții se vedeau diferite grupe de masalagii și pungăși; unii jucau nuci; alții iasâc și tura; alții iarăși jucau la o para cinci și stos pe despuiate. Acești tâlhari, în mare parte fanarioți scăpați din închisorile Stambulului, jefuiau cu deplină libertate, în curtea domnească, pe oamenii cei fără experiență și creduli.

Pe când se petreceau aceste variate scene în curtea lui vodă Caragea, butca marelui ban intră cu pași gravi și măiestoși. Poporul saluta din toate părțile pe venerabilul bătrân, iar el răspundea printr-un surâs dulce, punându-și mâna dreaptă la barbă și la frunte.

Ajungând la scara palatului, feciorul deschise ușa butcii și ajută bătrânului să se coboare; apoi îl urmări pe scară până la perdeaua sălii de primire; acolo boierul se opri puțin, iar feciorul îi trase cizmele cele galbene de saftian și, scoțând de la brâu o pereche de papuci, îi puse în picioare, îi netezi puțin și binișul pe spate și apoi se trase la o parte cu respect.

Era în acea zi primire mare la curte. Logofătul de obiceiuri îngrijise despre toate; sala tronului era împodobită cu o sofa pentru prințul și lavițe pentru boieri. Cafegiii, ciubuccii și alți slujbași ai palatului, îmbrăcați în veșminte orientale de o eleganță plăcută vederii, așteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraș, ca să dea probe de dexteritate ce aveau în meseriile lor.

Jos în curte erau așezate două bande de muzică instrumentală; unde se compunea de tumbalechiuri⁷, tobe mari și meterhanele⁸; iar celelaltă, de douăsprezece tobe, sunate de fustași români, ale cărora veșminte de postav verde cu ciaprazuri albe și căciuli de oaie cu fundurile roșii făceau un contrast foarte curios cu binișele de postav roșu și cialmalele cele rotunde și pline de semeție ale artiștilor musulmani.

Cum intră banul în sală, un slujitor strigă cu glas puternic: "Marele ban C..."

Bătrânul boier înaintă câțiva pași; apoi se opri în loc și salută pe toți boierii, iar după aceea merse cu pași statornici și maiestosi până la treptele tronului, privi pe domnitor cu un ochi în care cel mai mare fizionomist n-ar fi putut să descopere nici lingușire, nici servilism, ci numai ură și dispreț, acoperite cu vâlul indiferenței; apoi, după ce făcu un compliment oriental, sărută mâna asupritorului, cu o neplăcere destul de învederată.

Caragea era destul de fin ca să nu-i scape din vedere aversiunea ce avea banul către dânsul; cu toate acestea îi întinse mâna cu un zâmbet care ar fi amăgit pe orice om nededit cu finețea fanariotică; dar bătrânul stâlp al țării văzuse și pățise în viața lui foarte multe. El sărută mâna fanariotului și, făcând câțiva pași înapoi, se duse de-și ocupă locul convenit demnității sale.

În fine, ceremonialul sărutării de mână se săvârși; toți boierii părăsiră sala, afară numai de banul C... și postelnicul Andronache, care rămăseseră în urma tuturor.

⁷ Tumbalechiul este un fel de timpan și se întrebuința foarte mult în vechime la muzicile otomane. Sunt mai multe maniere de a suna cu acest instrument, dar cea mai obișnuită la noi, în timpii domnitorilor greci, era aceasta: fiecare artist avea două tumbalechiuri, unul acordat în sol, iar celălalt în do, cheie de bas, pe care le lovea cu ciocanul după oarecare reguli și forma un acompaniament melodiilor puse în executare. (n. N. F.).

⁸ Meterhaneaua este un fel de hautbois (oboi n.n.) imperfect, cu sunetul foarte ascuțit și țipător. Acest instrument, asemănat foarte cu anticul shialumo al celților, era foarte întrebuințat în muzicile otomane pentru executarea melodiilor. (n. N. F.).

Pe când se urma însă ieșirea boierilor din sală, Caragea se retrăsese în altă cameră, dar, în momentul când cei doi boieri se găteau și ei să se ducă pe la casele lor, una din ușile laterale se deschise și, apărând principele, zise: “Arhon bane, treci în odaia grămăticiei, că am să-ți vorbesc”.

Banul se supuse ordinului, iar postelnicul Andronache, după ce făcu lui Caragea un compliment adânc și plin de lingușire, părăsi sala cu inima cuprinsă de bucurie.

Educațiunea ciocoiului

Lectorii noștri cunosc foarte bine agitațiunea în care am lăsat pe Păturică în primul capitol al acestei scrieri; știu asemenea ambițioasele lui visuri și marea sete de bani și mărire ce îl munciau. Este datoria noastră acum să le spunem mijloacele întrebuintate de dânsul pentru realizarea acestor aspirațiuni.

Când acest șarpe veninat călca pragul casei fanariotului, el intra în al douăzeci și doilea an al vieții sale. Educațiunea lui intelectuală se compunea din citire și scriere în limba românească și oarecare începuturi slabe de limbă greacă modernă; știa să facă jălbi cu pilde din Scriptură, pitace, volnicii, catastișe, de lude și alte forme cancelarice obișnuite în timpul acela; mai știa, și încă foarte bine, să tortureze pe nenorociții țărani, punându-le ouă fierbinți la subțiori și dându-le fum de ardei la nas, ca să le ia cea mai din urmă para din pungă.

Dar aceste talente nu-i mai serveau nimic în noua sa carieră; el căta să se instruiască în ipocrizie și intrigă și aceste două mari mijloace de parvenire nu se dezvoltă, nici se pot perfecționa decât prin învățătură. Puiul de ciocoi simți de sineși acest adevăr și hotărî să-l pună în lucrare.

A doua zi după sosirea lui, postelnicul îl chemă la dânsul ca să-i examineze spiritul și inteligența, spre a vedea de poate face ceva dintr-însul; iar când veni înainte-i, îi zise cu un ton îngâmfat, dar dulce:

- Cum te numești, băiete?
- Constantin, cucoane; dar tată-meu îmi zicea Dinu.
- Știi ceva carte?
- Știu să citesc și să scriu.
- Românește, nu este așa?
- Da, blagorodnice stăpâne.
- Altceva mai știi?
- Știu să fac împliniri de bani; am fost cu vinăriciul, cu oieritul și cu fumăritul⁹.
- Așa de tânăr?
- Da, stăpâne; tata mă lua cu dânsul prin județ de-i ajutam la taxidărie.
- Da ceva elinică te-a învățat tată-tău?
- De! ce să zic, stăpâne?... Mă cam pricep puțin. Am învățat Pedagoghia și Eclogarion din scoarță până în scoarță; dar tocmai când era să încep la Gramatichi, m-a trimis tata la înălțimea voastră!

Fanariotului îi plăcu naivitatea ciocoiului, iar mai cu seamă pompoasele titluri ce-i da cu atâta prodigialitate; și avea dreptate, căci nu este om căruia să nu-i placă un titlu pe care nu-l are și nu-l merită, dar la care aspiră foarte mult. El zâmbi cu bunătate și zise ciocoiului:

Să știi, băiete, că de astăzi înainte am să te iau sub îngrijirea mea. Am să te dau la școala domnească să înveți carte grecească multă, ca să te procopsești, să te faci om. Slujba ce ai să-mi faci este aceasta: dimineața să vii să mă freci la picioare, să mă ajuți să mă îmbrac, să-mi dai de spălat, să-mi aduci dulceață, cafea și ciubuc; iar după aceea să te duci la școală să înveți. Ai auzit?... Ai, du-te acum de-ți caută de treabă!

Din ziua aceea Păturică se puse pe învățătură cu o silință extraordinară și, în mai puțin de doi ani, învăță limba grecească ca un sofologiotatos; dar el nu se mulțumea numai cu atâta. Ce-i folosea lui cunoștința unei limbi moarte și a literaturii ei atât de antipatică caracterului și intențiunilor sale? “Omer, Pindar, Sofocle, Euripide, Anacreon, Safo etc. sunt buni pentru femei și oameni afemeiați, zicea ciocoiul în sine cu dispreț. Mie-mi trebuiesc cărți care să-mi subțieze mintea, să mă învețe mijlocul de a mă ridica la mărire. Plutarh îmi vine la socoteală, “Comentariile” lui Cezar, “Istoria omenirii”, viețile marilor

⁹ Vinăriciul, oieritul și fumăritul erau dăjdii indirecte ce plăteau particularii către stat; sub nume de vinărici domnesc, era dator fiecare stăpân de vie să dea din zece vedre una, afară de privilegiații și scutiții cu hrisoave domnești. Oieritul era o dăjdie pentru care se plătea de fiecare vită mare și mică câte cincisprezece parale; fumăritul asemenea era o dăjdie ce plăteau stăpânii de pivnițe și cârciumi. Aceste dăjdii se vindeau la particulari și ei le adunau prin oamenii lor numiți taxidari. (n. N. F.).

bărbați din veacurile trecute și acelea în care trăim iată cărți pe care, citindu-le, cineva poate să zică cu cuget împăcat că nu și-a pierdut timpul în zadar”.

Cu asemenea reflecțiuni intră el în casa unde își avea fanariotul biblioteca¹⁰ și alese tot ce găsi într-însa mai bun. Între alte cărți găsi un tractat de fiziologie și operele lui Machiavel, pe care le citi și le studie cu mare băgare de seamă; în fine, făcu tot ce putu spre a deveni perfect în arta ipocriziei și a perfidiei.

Se zice că voința tare și statornică învinge toate obstacolele. Nu ne putem pronunța asupra acestei maxime; zicem numai că Păturică ar fi fost în stare să dea contemporanilor săi o dovadă strălucită că ea se realizează câteodată. Picătura găurește piatra, zice un alt proverb. Se poate și nu se poate; acela însă care realizează acest proverb este un om mare în felul său.

Păturică era într-adevăr un om extraordinar. El își luase hotărârea de a deveni om mare și nici un obstacol nu putea să-l abată de la această idee fixă. Ca slugă, era dator să lucreze mai multe ore pe zi și a se supune la toate slugile cele mai vechi decât dânsul; ca ambițios, căta să învețe carte multă, precum îi zisese fanariotul, și să se silească a înlătura toate obstacolele ce întâmpina în calea ambițiunii sale. Cum putu dar să învingă atâtea greutăți și să iasă triumfător?

Iată modul ce întrebuiță: când se crăpa de ziuă, Păturică se afla lângă ușa postelnicului, stând în picioare spre a împlini cu exactitate ordinele stăpânului său. Pe dată ce fanariotul se deștepta, el intra în casă, îl freca pe picioare, îl ajuta să se îmbrace, îi da de spălat, îi aducea dulceață, cafea și ciubuc. Toate aceste mici servicii le executa cu cea mai mare iuțeală, grație și cu un fel de afecțiune ce făcea pe fanariot să-l creadă de cel mai credincios și devotat dintre servitorii săi.

După ce pleca boierul la curte, se ducea la vâtaful și-i făcea o mulțime de lingușiri; apoi, după ce-și spăla feligenele de cafea și curăța bine ciubucurile, se închidea în camera sa și se da cu totul la citire și la meditațiuni, petrecându-și astfel timpul până la ora prânzului, când, după obiceiul său, se așeza pe treptele scării de la intrarea casei cu câte o carte în mână și sta acolo până ce venea stăpânul său; iar după aceea, când ședea la masă, el își lua locul printre servitori și se silea să întrecă pe toți în zel și activitate.

Osebit de aceasta, el se purta cu mare amabilitate către toți servitorii casei, fără excepțiune; îi ajuta la lucrările lor și le împlinea dorințele, punându-se mijlocitor între dânsii și vâtaful de curte.

Această purtare făcu pe Păturică să fie iubit și adorat de toate slugile, afară numai de vâtaful curții, care, înțelegând foarte bine gândurile lui, se prefăcea că nu bagă în seamă nimic și îl spiona în tăcere.

În timpul acesta se întâmplă cearta postelnicului cu amanta sa, pe care credem că n-au uitat-o lectorii noștri. Fanariotul se afla cuprins de o mare iritație; nu știa, nenorocitul, de urma să creadă cele ce se vorbeau despre amanta sa sau jurămintele și istericalele prin care ea își proba inocența. Bietul om o iubea foarte mult și, pentru mai marea lui nenorocire, era gelos ca un turc. Astfel dar, după multă chibzuire și reflecțiune, se decise a o pune sub privegherea unui Argus. Măsura nu era rea, dar prezenta mari dificultăți în privința alegerii unui individ care să îplinească acest important serviciu. Prima idee ce i se înfățișa fu de a o pune sub privegherea unei femei bătrâne; dar după ce mai medită câțva timp, el zise în sineși încruntându-și sprâncenele: Muierile cele bătrâne se corump foarte lesne. Se gândi să aducă un eunuc din Constantinopole, dar lepădă și această idee, căci știa din încercare cât prețuiește și credința eunucilor.

Obosit, în fine, de a căuta și a nu găsi vindecarea grijii ce-l muncea, se lăsă pe sofa oftând din băierile inimii; dar după ce se mai gândi un minut, se sculă cu repeziciune și bătu din palme.

La acest semn de chemare, întrebuițat foarte mult pe acei timpi, ușa se deschise și intră Păturică cu ochii plecați în jos și cu fața mai umilită decât a unui călugăr.

Fanariotul îl privi cu mulțumirea ce simte tot omul când găsește aceea ce a căutat; apoi zise:

– Apropie-te, Dinicule, că am să-ți vorbesc!

– Poruncește, stăpâne! zise prefăcutul ciocoi, înaintând către stăpânul său cu mâinile puse pe piept și cu ochii plecați către pământ.

¹⁰ Pe acei timpi, ca și în zilele noastre, bibliotecile erau la modă; toți junii muchelefi și spudaxiți aveau câte o bibliotecă formată din cele mai bune cărți ale timpului, pe care nu le citeau niciodată. Bibliomania era atât de întinsă, încât mulți din cei aprinși de această patimă, nevoind să sacrifice bani și timp, chemau câte un pictor meșter și le zugrăvea prin saloane și prin camerele de studiu câte o bibliotecă de minune, în care se găseau tot ce ne-a lăsat mai sublim gândirea omenească, de la creațiune și până în timpul lui Caragea. Judecând între oamenii care au biblioteci și nu le citesc și între cei care le au numai zugrăvite, eu cred mai cu minte pe cei din urmă (n. N. F.).

– Ia spune-mi, Dinicule, cum trăiești tu în curtea mea? Te mulțumești de bucatele cu care te hrănesc și de hainele cu care te îmbrac?

– Foarte bine, stăpâne; nu sunt vrednic să mulțumesc lui Dumnezeu pentru marea bunătate ce ai arătat și arăți cu mine!

– Ia spune-mi acum, mă iubești tu pe mine?

– Te iubesc, stăpâne, mai mult decât pe tată-meu.

Fanariotul surâse cu îngâmfare; apoi, după ce-și răsuci de câteva ori negrele sale mustăți, zise;

– Ascultă, Dinicule. Am să-ți încredințez una din cele mai mari taine ale sufletului meu; bagă însă de seamă, să mă slujești cu dreptate, căci într-alt chip nu numai că vei pierde nădejdea de pricopseala ta, la care mă gândesc de atâta vreme, dar te voi și pedepsi fără milă.

– Îți jur, stăpâne, să te slujesc cu credință la orice-mi vei porunci.

– Ei bine, Dinule, ascultă. Cunoști tu pe Duduca?

– Nu o cunosc, stăpâne.

– Cum se poate să nu cunoști tu pe țiitoarea mea?

– În adevăr, stăpâne, nu o cunosc.

– Asta nu face nimic. Duduca este o fată foarte frumoasă, pe care o iubesc până la nebunie și, fiindcă o fată ca dânsa poate să placă și altora, m-am gândit că n-ar fi rău a o pune sub privegherea unui om credincios. Ai, ce zici tu, bine m-am gândit?

– Foarte bine, stăpâne. Paza bună trece primejdia cea rea, zice parimia.

– Deși Duduca mea este foarte înțeleaptă și n-am simțit până acum nimic despre dânsa...

– Așa este, blagorodnice stăpâne, ai dreptate.

– Dar pentru mai mare siguranță te-am ales pe tine, ca să o păzești.

– Când este vorba să te slujesc pe domnia ta, stăpâne, sunt gata a trece chiar prin foc; spune-mi numai ce am să fac și vei vedea.

– Aferim, Dinicule, aferim, să trăiești, copilul meu; cine slujește cu zilos pe stăpânul său, pe acela nu-l părăsește Dumnezeu. Duduca mi-a zis că-i trebuie un fecior; cată dar să te muți cu locuința la dânsa și să treci în fața ei ca o slugă credincioasă; să o ascuți la orice-ți va porunci; să te prefaci că nu bagi de seamă nimic, că nu vezi și nu auzi nimic și să vii în toate zilele la mine să-mi spui tot ce se va petrece în casa ei, fără să treci cu vederea cel mai mic lucru.

– Voi urma întocmai poruncilor blagorodniciei tale și mă voi sili cât voi putea ca să mă fac vrednic de încrederea ce ai în mine.

– Să trăiești, copilul meu! și, deodată cu vorba, bagă mâna în buzunarul anteriorului și scoțând cincizeci de ruble zise: Ține, Dinicule, și să fii cuminte, mă înțelegi tu?

Păturică, ca ciocoi fin ce era, înghenunche dinaintea fanariotului, îi sărută mâna cu cea mai mare umilință și făcu să cadă din ochii săi de șarpe două lacrimi de acelea ce în aparență arată o inimă plină de recunoștință, dar în realitate nu sunt decât plânsul crocodilului prin care amăgește victima sa.

După această scenă de tartufism jucată cu atâta măiestrie, ciocoiul părăsi camera stăpânului său și intră într-a sa.

Liber acum de povara simulării, începu a se plimba prin cameră cu pași rari și precipitați. Trăsăturile feței sale luară un aspect straniu, ce lăsa să se zărească uneori expresia unei nespuse bucurii de a-și vedea împlinite dorințele sale de atâta timp; câteodată un nor de neîncredere în viitor schimba într-o clipă fața fizionomiei sale; apoi iar cădea într-un fel de apatie, din care trecea cu iuțeală la o feroasă și amenințătoare veselie.

Această criză morală ținu câteva momente, iar după aceea fizionomia ciocoiului se luminează și, cu liniștea ce-i redase încrederea în sine și în dibăcia sa, el exclamă cu bucurie: Iată-mă, în sfârșit, ajuns la ținta dorințelor mele! Am în mâini pe țiitoarea grecului, patima lui cea mai de căpetenie; în sfârșit am cheia acelui strălucit viitor pe care-l visez de atâta timp. Ce fericire, ce neprețuită fericire!... Aceasta este o cheie cu care cineva deschide chiar porțile raiului... Și de ce nu?... Eva a scos pe Adam din rai, ca să dea prilej altei femei a i-l deschide mai în urmă. O femeie a făcut pe greci, după cum zic cărțile, să se bată zece ani de-a rândul¹. Favoritele din harem țin în mână soarta împărăției turcești; chiar aici, la noi, vedem pe domniță întorcând curtea și țara întreagă după plăcerea ei și, dacă ea a făcut pe stăpânul meu din ciododar, postelnic mare și cămăraș, de ce oare Duduca să nu facă din mine un om puternic, fericit?... Pildele nu ne lipsesc. Câți au fost ca mine, ba încă și mai rău decât mine, căci, slavă Domnului, nu sunt țigan², și cu toate acestea, prin muieri și alte marafeturi ciocoiești, chiar și țiganii au ajuns azi la noi în

protipendadă, încât n-ai încotro să te întorci de postelnici, logofeți și vistieri. Prinde inimă, dragul meu Păturică! Măine vei pune ișlicul în cap și, de va vrea Dumnezeu cu tine, nu va trece mult și vei avea moșii, țigani și averi nenumărate și vie atunci cineva să-ți ceară socoteală despre mijloacele prin care ai dobândit toate acestea! Vie, de va putea!

Pe când Păturică își crea în imaginația sa aceste realizabile visuri, ușa camerei sale se deschise și intra un țigan înlăuntru.

– Ce cauți aici, cioară? zise ciocoiul supărat.

– Mă iartă, logofete Dinule, dar am venit să-ți dau o carte de la băbaca dumitale.

– Ad-o-ncoace, cioară, și piei din ochii mei.

Țiganul se retrase și Dinu Păturică, deschizând scrisoarea, citi cele următoare:

“Cu părintească dragoste mă închin dumitale, preaiubitul meu fiu!

Iată doi ani în cap de când te-am dat pe pricopseală la postelnicul și nu văd nici un spor de la tine; aceasta mă pune în mare aporie. Se vede că tu, în loc să te silești a ieși la obraze, umbli haimana pe poduri cu derbedeii. Bagă-ți mințile în cap, măi băiete, vezi că eu sunt bătrân și sărac, să n-ai de la mine nici o nădejde. Cum îți vei așterne, așa vei dormi, auzitu-m-ai? Scrisoarea ce-ți empericlisesc este către d-lui, postelnicul; să i-o dai negreșit, căci într-însa îi vorbesc pentru tine și îl rog să te puie în vreun mansup.

Al tău preadoritor părinte, treti-logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud Saac

1816, mai 17”

După ce Păturică citi această scrisoare, scoase călimările de la brâu, se așeză pe un scăunel și, punând piciorul drept peste cel stâng, scrisese răspunsul acesta:

“Cu fiiască plecăciune. Părinteasca dumitale scrisoare de la 17 zile ale lunii lui mai am primit-o cu nespusă veselie și m-am bucurat din rărunchi că te afli sănătos, căci eu, din mila cerescului Părinte, mă aflu într-o toată întregimea sănătății. Bucură-te, taică, și iarăși bucură-te, căci, deși am slujit doi ani la postelnicul pe îmbrăcăminte și mâncare și mi-am plecat capul la toți calicii fără osebite, dar acum, slavă Domnului, am pus mâna pe pâine și pe cuțit. Am oprit roata norocului: n-am să mă mai tem de nimic!

Postelnicul m-a ales sfetnic de taină al său și pe negândite mi-a încredințat o taină prin care în puțin timp pot să ajung om mare. Atât deocamdată: îți voi mai scrie!

Preaplecat și dorit al domniei tale fiu,

Dinu Păturică”

După ce plicui și pecetlui această scrisoare, chemă de afară pe țigan, i-o dete în mână și-i zise: Du această carte la postelnicie și spune să o trimită la Bucov, fără cea mai mică zăbavă, ai auzit?

Țiganul dispăru cu iuțeala vântului, iar ciocoiul se lăsă pe pat și adormi, gândindu-se la exploatarea minei sale.

B. P. Hasdeu, *Ursita*

Capitolul I

În care se arată cum, murind o babă, băiatul a pierdut pe tată

Era pe la sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare. Postelnicul șarpe, încungiurat de o ceată de voinici călări, se întorcea de la Cracovia, unde fusese trimis pentru a combina o alianță antimusulmană între Moldova și Polonia.

Acum ei ieșiră din Cernăuți și se apropiau de codrul cunoscut pe atunci sub numele de Cosmin, unde astăzi se află satul numit românește Molodia, și botezat nemțește – nu știu de ce – Frantzthal, adică „valea lui Franț“, ceea ce se cam aseamănă cu luleaua românului, pe care neamțul ca să nu se zică că-i furată, a prefăcut-o în „pipă“

Soarele apunea și cele de pe urmă ale sale raze se culcau somnoroase deasupra uriașului codru, întins pe un șir de dealuri și colnice, văi și văgăune, ce păreau de departe a fi ca un singur arbore acoperit cu milioane de frunze.

Postelnicul era un om de vro treizeci și cinci de ani, foarte scurt la stat, dar atât de spătos, încât pe umerii lui lesne s-ar fi putut așeza două capete și, mai știi! ar mai fi rămas loc, poate, pentru un al treilea; iar în voluminosul său piept ar fi încăput nouă suflete, după vorba poporului.

O barbă neagră, tăiată rotund împregiur, unduia pe zaua de argint a postelnicului, împodobită– zaua, nu barba – cu flori sculptate; lungi plete, cam crețe și stufoase, șerpuiau de sub o cușmă de samur în patru colțuri cu un ciucur de catifea roșie; în fine, pentru a încheia portretul vom adaogă nește ochi mici și negri, un nas larg de șoim o frunte pătrată și zbârcită și buze foarte subțiri, ce abia se zăreau de sub arcul mustețelor.

Ceata trecea acum d-a lungul unui șir de movile albe, rădicate din grămezi de oase omenești: trista rămășiță a bătăliei în care

Ștefan-vodă măcelărise toată armata regelui, polon Ioan-Albert; nește movile atât de trainice, încât după un secol serveau ele încă de călăuze pentru călătorii rătăciți; O bătălie atât de neuitată, încât până astăzi ea a rămas ca o zicătoare în gura poporului polon:

Za króla Olbrachta poginela szlachta“ (sub regele Albert a pierit boierimea).

Postelnicul își opri calul – un bidiviu mic, păros și țeapăn ca și stăpânul său– și-și întoarse fața către frunzașul cetei, care purta steagul boierului: „un balaur negru cu aripe de argint pe câmp roșu“, de unde venea și porecla „șarpe“

– Măi Lucă! zise postelnicu, arătând cu mândrie la piramidele de oseminte. Aici ne-am bătut cu leșii.

– Aici! repetă junele stegar, nalt, uscat și palid, pișcân-și galbena mustață.

– Am ucis și eu în acea ziulică vro zece!

– Vor fi fost mai mulți.

– Dar și tu te arătași voinic, copile; n-am ce zice!

– Apoi de...

În acest minut vro câteva săgeți, repezite de pe un deal, au spintecat aerul, unele șuiărând dasupra capetelor cetei, altele înfigându-se în pământ, una mai nemerită, oprindu-se la piciorul flegmaticului Luca, tocmai când el rostea: „apoi de“...

– Hoții! zise stegarul, fără să-l fi turburat, cât de puțin durerea neașteptatei rane; trecu stindardul în mâinile unui cetaș de alături, zicându-i: Mai ține-l și tu, Iorgule! Scoase piciorul lovit din scara de stejar a șelei – numai boierii aveau pe atunci dreptul de a purta la șea scări metalice fi rupse jumătatea săgeții, lăsând cealaltă parte înfiptă în carne.

– Hoții! a repetat ceata.

Și-n adevăr, prezența hoților era cu atât mai lesne de ghicit cu cât în genere finitul domniei lui Ștefan cel Mare se deosebea prin o neînchipuită înmulțire a numărului haiducilor, mai cu seamă în partea nordică a Moldovei, încununată cu munți nestrăbătuți și codri verguri. E destul a zice că unul din căpitani hoților, celebrul Mihu Copilul, despre care vorbește poezia noastră națională și cronica polonă a lui Martin Bielski, izbutise a aduna sub povățuirea sa nu-mai puțin de zece mii de haiduci!

Necurmatele războaie ale lui Ștefan-vodă, luând neconținut pe țărani de la sapă la-armă, au sărăcit cu desăvârșire clasa de jos a poporului, pe care o mai apăsau și boierii, căci domnul cruța foarte mult aristocrația țării, organizată după modelul feudalității ungare și polone. Așadară, toți acei ce simțeau în

piepturile lor bătând inime de zmeu alergică la frunza verde a codrului, sub al cărui adăpost-se puneau a pândi și a tăia pe neguțătorii drumeți, mai cu seamă turci și armeni, și pe avuta boierime.

Postelnicul șarpe, prin o mișcare iute ca lovitura fulgerului, aținti ochii asupra culmii dealului, apoi scoase sabia și strigând:

„după mine!“ se răpezi cu toată ceata în goana calului în direcțiunea de-unde au venit săgețile.

O a doua improscătură de săgeți a răsturnat de astă dată la pământ doi din ceata postelnicului, care el însuși abia scăpa numai mulțumită armurii sale; dar când ceata ajunsese în vârful dealului și spera a descoperi, în fine, pe misterioșii dușmani, ea n-a văzut altceva decât un copilaș ca de opt ani, cu păr roșietic, care se juca în iarba.

– Al cui ești tu? îl întrebă postelnicul.

– Al tatei, răspuse băiatul, uitându-se fără frică la călăreții ce-l încungiurară.

– Și cine-i acel tată?

– Un pui de zmeu.

– Un hoț?

– Ba hoț ești tu!

Postelnicul rădică pe copil și-l așeză înaintea sa pe cal.

– Mulți haiduci sunt aici în codru?

– Douăzeci și patru

– Cine e căpitanul lor?

– Drăgan Bărbuță-Scurtă.

– Unde sunt ei acum?

– S-au dus în ceea parte, răspuse copilul, arătând la dreapta.

Postelnicul cu ai săi urmară drumul după arătările băiatului, dară abia făcură vro două sute de pași înainte, când, de pe o stâncă, au început a ploua pietre asupra capetelor lor fără ca să se vadă cine le arunca.

– Înapoi, fraților! zise postelnicul cu despreț; doară nu ne vom bate cu văzduhul!

Ceata se retrase, urmărită dentâi de zborul pietrelor, apoi de loviturile săgeților. Un bulgăr a izbit pe postelnic în umăr, iar o săgeată s-a mai înfipt în celălalt genuchi al bietului Luca, care seamănă acum cu un înger înaripat la picioare. Postelnicul a răspuns la rană prin o înjurătură, Luca prin tăcere.

Tocmai atunci ieși dintre crângi și se apropie de ceată o babă îmbrăcată în stremțe, cocoșată, cu capul plecat în jos îmbrobodită astfel, încât i se vedeau numai ochii.

– Fie-ți milă, jupâne; dă-mi copilul înapoi, zise ea, apropiindu-se de postelnic și silindu-se a da glasului său un ton femeiesc,

Tata! tata strigă copilul, zbuciumându-se ca să sară de pe cal.

A, hoțule! răcni postelnicul, care căuta o jertfă de răzbunare.

Și, smulgând măciuca aninată la șea, izbi în capul mincinoasei babe. Haiducul se îndreptă, se apucă cu mâinile de cap, se clatină și căzu mort. În aceeași clipă ca prin minune, vro douăzeci de hoți, îmbrăcați țărănește, dar cu pene de păun la cușme și înarmați cu sulite și lungi cuțite, s-au aruncat din toate părțile asupra cetii postelnicului, strigând: „Ucide! ucide!“

Postelnicul nu avea cu sine, după moartea celor doi uciși, decât pe stegarul său Luca, pe grămaticul său Iorgu și șase tineri, feciori de boieri, cari l-au întovărășit în Polonia pentru, a vedea și ei țările străine; dar toți erau înarmați până-n creștet și ardeau de dorința de a se arăta voinici în fața unui bărbat atât de vestit ca postelnicul și de ale cărui laude atârna viitorul lor.

Postelnicul era modelul unui ostaș român din școala lui Mircea, Ștefan; țepeș. Vitejia fără viclenie era pentru el ca carne fără sare, ca prânz fără vin. El vedea că hoții sunt mulți mai numeroși și mai tari prin cunoștința localității. Ceata sa era obosită de drum. Așadară, postelnicul tună deodată cu puternica sa voce:

– Stați, haiduci! că o să vă spun o vorbă bună.

Hoții, încredințați că mica ceată boierească nu le poate scăpa din mâni, s-au oprit pe loc.

– Nu șade frumos – urmă postelnicul – nu șade frumos ca românii să se bată cu români, căci doară suntem frați. Mai bine să ne înțelegem cu pace. Cine e vătășelul? Care din voi e Bărbuță-Scurtă?

– Eu! răspuse unul din hoți, ieșind cu semeție din grupa celorlalți, de cari se deosebea numai prin neobicinuita lungime a barbei. El se apropie de postelnic, și, răsucindu-și mânecele cămeșii, îl întrebă cu un aer măreț:

– Vezi aste brațe groase, groase și vânoase? Vrei o luptă dreaptă?

Postelnicul îl măsură cu ochii de la cap până la picioare, fără a răspunde un singur cuvânt, despică aerul cu tăișul săbiei, și o dată cu aerul, a despicat capul îndrăznețului haiduc.

În același moment toată ceata postelnicului se aruncă asupra hoților, amețiți prin neprevăzuta moarte a căpitanului. Lupta n-a durat mai mult de câteva minute; șapte haiduci căzură morți, iar ceilalți, cuprinși de o frică și de panică, au dispărut în desișul codrului.

– Unde-i tata? unde-i tata? țipa copilul, revenit din leșinul ce-l cuprinsese văzând moartea părintelui său, și pe care postelnicul îl ținea strâns la piept cu brațul stâng, pe când cu mâna dreaptă mânua arma. Unde-i tata?

– Taci, că-ți sfărâm capul! răcni postelnicul. ține-l, Iorgule, adause el către unul din ceată, dându-i pe copil, să mi-l aduci teafăr la Suceava! Trebuie să scăpăm sufletul acesta nevinovat din păcatul hoției. și-apoi, noi suntem cari l-am lipsit de tată...

Capitolul II

Din care se vede cât e de primejdios a sosi în capitală în ziua când se naște un copil în palatul domnesc.

Chiar în ziua când postelnicul șarpe se întoarse pe la crăpatul zilei în Suceava, curtea domnească înfățișa spectacolul unei bucurii amestecate cu tristețe. Domnița Stanca, femeia tânărului Bogdan-vodă; mai-marele fiu al domnului, muri din facere, născând un cocon, cărui i s-a impus în botez falnicul nume de Ștefan.

Bogdan-vodă era nemângâiat. închis în camera sa, el ascundea de văzul curții lacrimile ce-i udau ochii. „La naiba! cugeta el în gândul său, copii voi mai face treizeci, dar o nevastă ca Stanca unde mai găsesc!“

În adevăr, a fost frumoasă, plâpândă, drăgălașă răposata domniță, despre care istoria tace, dar o slăvește până astăzi cântecul poporului:

Fecioară ca o stea, Mândră ca o păsărea, Dulce ca o floricea! Pe când la aripa stângă a colosalului palat domnesc, zidit, în forma unei cetăți, tânjea junele Bogdan-vodă, la cealaltă, aripă, unde locuia Ștefan cel Mare, era petrecere-și veselie. Bătrânul domn, a cărui patimă pentru femei se stinsese acum sub greutatea anilor și a podagrei, se bucura de nașterea unui nepot, netezindu-și barba și zicând cu zâmbet: „Cu o muiere mai puțin, cu un voinic mai mult!“

Apartamentul lui vodă avea forma de semicerc cu o galerie de ferestre arcate, iar sub fiecare fereastră, din partea curții, se înălța câte o cascadă, și în stropiturile argintii ale apelor se jucau în acest moment razele soarelui, îngânând toate culorile-pietrelor scumpe

Odaia era podită cu mozaic; tapițată cu catifea mohorâtă de Veneția, pe care străluceau flori cusute și împletite din mărgăritar și aur; mobilată în giur cu divanuri acoperite de covoare turcești; iar în mijlocul apartamentului stă o masă circulară de marmură neagră, pe care se vedeau așezate o mulțime de prețioase mănunchișuri: cerbișori de aur cu coarne de mărgean, păunași cu coade presărate de ametiste, rubini, smaragde, zmei de aur cu ochi de diamant etc., etc.

Ștefan cel Mare ședea într-un jeț și părea a număra bobیțele frumoaselor metanie de mărgean, ce i le închinase cu câteva zile înainte starețul de la Putna.

Înainte domnului ședea pe scaun hatmanul Arbure și sta în picioare doftorul măriei-sale, italianul Geronimo da Cesena.

– Zici, meștere doftore, că copilul e sănătos, voinic?

Întrebă pentru a treia oară bătrânul vodă.

– Era cam în primejdie – răspunse doftorul, dându-și un aer de importanță– dar, slava Domnului, am luat toate măsurile trebuincioase și poci răspunde de sănătatea băiatului.

– Spune mai pe scurt că era în primejdie, și tu l-ai scăpat.

– Da, măria-ta.

– Apoi minți, că nu l-ai scăpat tu ci l-a scăpat Dumnezeu. Așa e, jupâne hatmane?

Hatmanul plecă capul în semn de afirmațiune, iar Ștefan-vodă, mulțumit de neplăcerea ce face doftorului concurența lui Dumnezeu, urmă mai departe:

– Cu cine seamănă copilul, cu mine, cu Bogdan, sau cu mă-sa?

– Pană acum nu se poate cunoaște, măria-ta; toți copiii seamănă la față unul cu altul; dar putem să-i cercetăm zodia...

– Bine spui, meștere doftore! Vrea să zică, tu ești și zodiac pe lângă celelalte? Cum de nu mi-ai spus-o până astăzi?

– Ba nu, măria-ta; eu nu sunt zodiac, dar zilele trecute a sosit aci de la Padova un văr al meu, foarte învățat în magie.

– Ce vrea să zică magia, jupâne hatmane? Întrebă vodă pe Arbore, crezând că boierul nu va ști să răspundă.

– Slăvonește se zice adică volhovstvo măria-ta...

– Procopsit mai ești, jupâne hatmane! Credeam că te pricepi numai la arme. Dar eu îți voi spune, totuși, că magia nu e volhovstvo; și cată să am dreptate, măcar că tu ești cel procopsit. Magia este amăgeală. Cum ți se pare!... Chemați-mi dară pe acel învățat amăgitor.

Doftorul, deprins cu păcăliturile bătrânului domnitor, se închină în tăcere și ieși.

– Ia spune-mi, Arbure – urmă vodă după o scurtă pauză – crezi tu în solomonii d-ale zodiacilor?

– Trebuie să credem, măria-ta, căci vorbesc și Sănteles Scripturi; trebuie să credem, dar oricum să fie, e mare păcat, mare păcat este de a asculta pe zodiacari...

– Și de ce să fie păcat?

– Pentru că adică e lucrul Satanei.

Ștefan-vodă s-a pus pe gânduri. Pe d-o parte, curiozitatea și iubirea îl împingeau a afla viitorul nepotului său, pe de altă parte, machiavelismul îi impunea necesitatea de a părea religios până la fanatism, în fine, domnul găsi un ingenios mijloc de a împăca această contradicțiune.

– Zici, Arbure, că solomoniile sunt lucruri drăcești?

– Da, măria-ta.

– Și mai zici că este păcat de a se folosi de lucruri drăcești?

– Așa, măria-ta.

– Dar mie unuia mi se pare că este păcat numai atunci când te vinzi dracului, iar nu când înșeli pe Bată-l Crucea și, prin urmare, faci o faptă plăcută lui Dumnezeu.

Hatmanul nu știu cum să răspundă la puternica argumentațiune a domnului, care tăia cu sabia greutățile teologice.

În acest moment ușa s-a deschis și a intrat doftorul, urmat de astrolog și de un băiat de vro zece ani.

Astrologul era de o vârstă de mijloc, frumos, nalt, cu o figură foarte dulce și plăcută. Intrând, el se întoarse mai întâi de toate către icoana Sântului Ștefan, aninată într-un unghi al odăii, făcu trei cruci, apoi merse spre vodă, îngenuche, îi sărută mâna... dar toate astea fără a rădica ochii în sus.

Băiatul se deosebea prin o figură atât de palidă și transparentă, încât se părea că-i poți număra toate oasele.

El imită întocmai ceremonialul de intrare al stăpânului său, cu acea numai diferență că nu-și ascundea ochii.

Ștefan cel Mare îi privi în tăcere, apoi zise:

– Dar multe cruci mai faceți!

Astrologul ceru de la doftor italienește explicarea cuvintelor domnitorului.

– Îi pare bine că te vede, răspunse doftorul.

– Ce ți-a spus talianul? Întrebă vodă.

– A răspuns că face multe cruci pentru că meșteșugul său atârnă de ajutorul dumnezeiesc.

– Cu atât mai bine! cu atât mai bine!

Precum vedeți, astrologul rămase foarte mulțumit cu traducerea italiană a cuvintelor domnului, iar domnul fu

Încântat de traducerea românească a cuvintelor astrologului; priceputul doftor știu a-i îndestula pe amândoi.

Acum astrologul așeză băiatul pe divan, aținti asupra-i ochii săi căprui deschiși, a cărora privire avu puterea de a adormi îndată pe slabul copil, și s-au început interogațiunile: vodă se adresa românește către doftor, doftorul italienește către astrolog, astrologul tot italienește către băiat, băiatul răspundea, și apoi doftorul d-a dreptul traducea răspunsul.

– Pentru ca să fiu sigur că zodiacul știe viitorul, trebuie să văz mai întâi dacă-i sunt cunoscute lucrurile de dată, zise vodă.

Întreabă-l, meștere doftore, ce face acum împăratul turcesc?

După ce întrebarea trecu prin intermediile enumerate mai sus, băiatul răspunse:

– Doarme.
– Dar ce face craiul leșesc?
– Doarme.
– Tot doarme! Pesemne numai eu sunt mai harnic decât toți domnii creștinătății! Dar, ia spune-mi, ce gândesc eu acum?
– Să ne dai câte douăzeci și cinci la spate.
Zău ai ghicit! văz că Dracul nu glumește! Aci domnul făcu o cruce. Mai spune-mi ce veste a primit, domnia-noastră în astă-noapte?
– Două vești: una că a ars palatul de la Vaslui, alta că tătarii se pregătesc a intra în țară.
– Minune! mare minune! strigă domnul, făcând trei cruci dupăolaltă. Auzitu-l-ai pe neamț, Arbure? Ei bine, acumă să-mi spui dacă nepotul meu va fi voinic.
– Va fi un viteaz de frunte.
– O să fie iubitor de dreptate?
– Va vărsa mult sânge nevinovat.
– Cu cine va avea războaie?
– Cu turcii și tătarii. .
– Mult va trăi?
– Va fi omorât de tânăr.
Fruntea lui vodă s-a posomorât: și cine-l va omorî?
Aci copilul nu răspunse nimica.
– Cine-l va omorî? repetă vodă. Copilul se păru a face o silință convulsivă și răspunse:
– Moartea lui a sosit astăzi în Suceava.
Tocmai în acest moment intra postelnicul Șarpe. Vodă s-a uitat la Arbure, Arbure s-a uitat la postelnic, postelnicul se uita cu nedumerire la unul și altul, la copilul așezat pe divan, la astrolog, la doftor...

Capitolul III

în care apar pe scenă trei doftori: un italian, o babă și un copil de unde rezultă că medicina a prosperat totdeauna la români.

Luca cu care am făcut cunoștință la începutul acestei istorii, era nepot de frate al postelnicului șarpe.

Tată-său, părcălab al Cetății-Albe, fu ucis pe murii fortăreței, apărând-o contra turcilor. Mumă-sa și două surori căzute în robia tătarească, pieriră fără veste. Luca a scăpat, fiindcă din întâmplare se afla atunci în Suceava la moșu-său.

După obiceiul acelei epoci, de la doisprezece sau treisprezece ani în sus, fiul de boier român, pentru a ajunge însuși boier, devenea ostaș. În războaiele contra turcilor, tătarilor, leșilor, mai cu seamă în sângeroasa bătălie de la Cosmin, tânărul Luca atrase asupra-și privirile chiar din partea celor mai vitezi, nu atât prin o furie războinică pe cât prin un sânge rece mai presus de natura omenească.

A ședea lângă vatră sau a sta în fața dușmanului îi era totuna. El căpăta rane cu aceeași nepăsare cu care bea un pahar cu apă.

Niciodată ninieni nu l-a văzut nici râzând, nici plângând; niciodată vocea lui nu-și schimba tonul obicinuit; niciodată pașii lui nu erau mai pripiți sau mai înceți. Luca nu știa multă carte, dar avea multă minte. Deprinderea de a cumpăni fiecare mișcare, de a cântări fiecare cuvânt, de a desfira fiecare faptă îl înzestra în gradul cel mai înalt cu cunoștința vieții. El vorbea bine, dar niciodată de prisos, însuși postelnicul, cu toată fineța sa, de multe ori recurgea la sfaturile nepotului și recunoștea bunătatea lor.

Luca nu pricepea ce este dragoste sau ură. El nu ura pe turci sau pe tătari, deși lor le datorea stingerea neamului său. El nu iubea pe postelnic, măcar că acesta era unica sa rudă și unicul său protector. El nu ura și nu iubea pe nimeni; dar în privința tuturor își împlinea ceea ce i se părea lui a fi o datorie a sa. Se bătea ca un leu cu turcii și tătarii, socotea și apăra ca un fiu pe postelnic...

Luca era nalt, subțire, cu picioare și mâni de o lungime disproporționată; avea o piele foarte albă, ochi albaștri și somnoroși, păr galben, un nas tras; în fine, o figură mai mult olandeză, ceea ce nu este de mirare, căci românii nu se deosebeau niciodată, ca celelalte popoare, prin vreun tip propriu al lor. Ca regnul vegetal al țărilor noastre, ca temperatura cea nestatornică ce ne bântuie când cu frigul norvegian, când cu arșițele Egiptului, fiii Daciei lui Traian poartă pe fețele lor tiparul tuturor climelor.

Și nu știau ce să facă, cum să înceapă măcar. După fuga postelnicului din țară, mai mare peste casă a rămas cunoscutul nostru din Codrul Cosminului, gramaticul Morgu, poreclit Hârea, fecior al unui boier

muntenesc care pribegise în Moldova din cauza cruzimilor lui țepeș-vodă și muri aici, lăsând pe fiul său sub ocrotirea postelnicului șarpe. Iorgu iubea foarte mult pe Luca și cu tristeță se scărpină la cap, gândindu-se la suferințele lui și întrebându-se pe sine însuși: „Ce-i de făcut?”

– Să aducem pe mătușa Despa, îi zise vânătorul Focșa.

– Dar nu știi tu că mătușa Despa e o muiere și ea? răspunse Iorgu, apăsând asupra cuvântului muiere.

– Te temi de mânia boierului? Parcă jupânul postelnic o să știe!

– Poate să afle...

– Vorbă să fie! ș-apoi dacă nu va vindeca mătușa Despa, atunci nici Dracul nu va mai putea să vindece, iartă-mă, Doamne!

– Fie și așa! Ad-o dară aici pe mătușa Despa. –O aduc îndată, dar să știi că ea nu primește bani mai nainte de a vindeca cu desăvârșire.

– Numai caută să nu ajungă cumva la știrea postelnicului.

Mătușa Despa a cercetat starea lui Luca, a cerut să i se aducă apă nencepută și stropi rana de trei ori, cântând următoarea invocație, rămasă de la strămoșii noștri romani, și pe care nu știu dacă ea singură o înțelegea:

"Sator

Arepo

Tenet

Opera

Rotas"

După aceea udă în apă un petec de pânză curată și-l legă la rană, incredințând că bolnavul se va însănătoși în nouă zile, repetându-se de câte șase ori pe zi operațiunea spălatului ranei cu apă nencepută și descântată.

Dar numai două zile a urmat Luca cu leacul mătușei Despei. La a treia zi veni hatmanul Arbure, îndemnat prin scrisoarea pribeagului postelnic, și, aflând despre boala nepotului prietenului său, aduse cu sine pe doftorul Geromino.

Medicul italian dezlegă rana lui Luca și o văzu pe jumătate tămăduită.

– Cine l-a căutat? întrebă el pe Iorgu.

– Apoi de, cine să-l fi căutat! adusei pe mătușa Despa...

Auzind acest nume, doftorul, aruncă pe masă bereta sa te catifea neagră și nu putu a nu rosti printre dinți un: „Carpo di Bacco“

– Și ce a făcut mătușa voastră?

– Descânta și uda rana cu apă rece.

– Blăstemată! proclată! Poftim, mă rog, ce fel de duh descânta și uda!

– Cu toate astea, vezi că leacul a ajutat mult; rana s-a închis... clipă la copilul găsit Mihule.

Introdus în casa postelnicului, el alătură mai nainte de toate îndemnările noii sale locuințe cu golitatea vieții hoșești; își aduse aminte grosimea cămășuței sale țărănești cu scumpul dolmănaș ce-i luă Iorgu de la Liovean, precum se numeau comercianții din Lemierg așezați în Suceava alături ghionturile și bătăile ce căpăta de la hoți, cu socotința ce-i arătau acum toate slugele, numindu-l „cocon”; și toate aceste alăturări l-au mângâiat pe dată chiar de moartea părintelui său.

Uitându-se apoi în giur, Mihule văzu că, afară de el, postelnicul mai avea alți doi copii de suflet mai vechi și, firește, mai iubiți, pe Luca și pe Iorgu; și băiatul pricepu că dragostea lui șarpe pentru dânsul ar fi mai mare, de n-ar fi ceilalți doi părtași, pe cari a și început a-i urî.

Văzând pe Luca bolnav și zăcând fără mișcare, Mihule își zise: „încai acesta de ar muri, deocamdată!”

Invidia e unul din acele simțiminte cari se nasc și se devoltă în om mai nainte de toate.

Biblia, totdeauna sublimă în alegoriile sale, rezevizintă invidia iscându-se între cei dintâi doi copii de pe fața pământului: Cain și Abel. Nemic mai adevărat!

Mihule a fost față când doftorul se rosti asupra netrebniceii descântecei babei, și el resimți bucurie. Mihule a fost față când doftorul promise a aduce leacuri cumsecade, și el se întrista.

– Bădiță Iorgule – zise deodată copilul către gramaticul postelnicului, aruncând mingea în sus—oare piperul strică la o rană sau nu?

– Cum să nu strice, nebunule, de vreme ce arde? Nu degeaba muntenii îi zic ardei!

– Cine sunt muntenii?

– Niște români ce ascultă de o altă domnie.

– Vrea să zică, piperul arde ranele? Firește.

Peste câțva timp, doftorul aduse un borcânaș cu o unsoare de culoare trandafirie, zicând lui Iorgu să ungă rana la noapte și să lase așa până la a doua zi, când se va vedea ce va mai fi de făcut.

Iorgu puse borcânașul pe o masă lângă patul lui Luca.

– Aceasta-i unsoarea pentru rana bădiței Luca? întrebă Mihul.

– Dară, răspunse Iorgu.

Leacul a înzecit durerile bietului Luca. Rănitul se zbuciumă toată noaptea. Când doftorul veni dimineața, el se miră și se sperie singur de o așa neprevăzută lucrare a unei unsori menite a liniști și adormi suferința; dar, dezlegând rana, văzu că doftoria cuprindea acum în sine niște atome negre, ce i s-au părut a avea o mare asemănare cu piperul și cari nu făcea de loc parte din rețeta primitivă, prescrisă după preceptele lui Galien.

Iorgu, aducându-și aminte de întrebările ce i le-a fost adresat Mihul, a înțeles pe dată cine era vinovatul.

– Schimbă doftoria, meștere doftore, și te asigur că voi priveghea astfel ca nimeni să nu se mai amestece în această treabă.

Doftorul se uită în ochii lui Iorgu cu un aer de măreață profunditate și-i zise cu un ton misterios:

–Așa că sunt drăcii d-ale babei Despei?

Direcții de discuție

- Despre ce este vorba în cele două romane?
- Care sunt temele celor două romane și care sînt personajele principale?
- Care sunt particularitățile narative ale romanelor *Ursita* și *Ciocoi vechi și noi*?
- Ce relație se stabilește între narator și cititor în cele două romane
- Care este raportul între descriere și narațiune în cele două romane?
- Cum sunt construite personajele în *Ursita* și *Ciocoi vechi și noi*?
- Care este funcția elementelor de paratekst în cele două romane?

Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Răzvan și Vidra*

Poemă dramatică în cinci cânturi

"Mărirea deșartă și iubirea de arginți, acestea sunt nește neputințe iuți ale sufletului..."

DEDICAȚIUNE*Soției mele Iulia Petriceicu Hasdeu*

Cumplita sărăcie și-invidia vicleană

Danțau în jurul meu:

În inimă durere, și-o lacrimă pe geană,

Și-n piept suspinul greu!

Tu, însă, ca o lampă rămasă mângâiere

Cînd faclele s-au stins,

Cu-o rază de iubire sorbeai acea durere,

Secai amarul plîns!

Suspînul singur numai îmi sta mereu în cale:

Oftam fără să voiesc,

Ca umbrele, ce-n fața luminii matinale

De noapte ne-amintesc.

În zilele acelea de sumbră poezie,

Cu-o mână-n mîna ta,

Am scris această dramă, ce-n viață-mi o să fie

Ca floarea „nu-m-uita”!

În stalactit se-ncheagă o undă, picurată,

P-o stîncă ne-ncetat;

Așa oftarea-mi lungă aice-i închegată

Suspîn cristalizat!

Mânia mizantropă a omului în goană,

Sarcasmul infernal

Le vezi în astă carte, înfipite-ntr-o icoană

Cu vârful de pumnal!

Și cui să-nchin eu oare, când timpul se răzbună,

Ecoul amorțit

Din nemilosul viscol pe care împreună

Abia l-am resimțit?

O, tu, ce chiar suspînul îl împărțeau cu mine,

Făcându-l mai ușor:

Tăiai oftarea-ntreagă în două mici suspine,

Unite prin amor!...

B.P.H.

CÂNTUL I - UN ROB PENTRU UN GALBEN„În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără județ,
fără vină și fără seamă. Singuri cei mari judecători, singuri pârâși și
singuri plinitori Legii. Și de acest obicei Moldova nu scapă...”

Ureche, sub anul 1564

FETELE :

RĂZVAN, țigan dezrobit

SBIEREA, boier bătrîn

TĂNASE, cerșitor

BAȘOTĂ, mare vătav

DASCĂLUL

TÂRGOVEAȚA I

TÂRGOVEAȚA II

TÂRGOVEAȚA III

TÂRGOVEAȚA IV

TÂRGOVEȚUL I

TÂRGOVEȚUL II

TÂRGOVEȚUL III

FATA I

FATA II

SLUJITORI de la vătăvie

O piață în Iași, în fund o biserică, mai încoace o piatră, în lături case.

TĂNASE

(șezând pe piatră)

Miluiește-mă, jupâne! Dumnezeu va da-nzecit

Sufletelor ce se-ndură de-un sărman nenorocit!

SBIEREA

(oprindu-se în drum)

Cum? ce spui? La sută mia? O camătă minunată!

De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar îndată...

Să știi însă că dând una, n-o mai vezi, n-o mai găsești...

TÂNASE

(sculându-se)

Miluiește-mă, jupâne, cu ce singur socotești!

Ș-un bănuț o să-mi ajungă... Iată, de trei zile-n gură

N-am luat un pic de pâine, n-am avut o fărmitură...

SBIEREA

De trei zile? Ce minciună!.. Ș-apoi cine-i vinovat?

Pentru mine e totuna de-ai mâncat sau n-ai mâncat...

Un bănuț! Cum nu! E lesne!.. Bănișorii nu s-aruncă.

Decât cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.

(Răzvan se arată în fund și se oprește din dosul lui Sbierea)

TÂNASE

Vai, jupâne! vai, jupâne!.. Nu cerșește un român,

Nu cerșește cât mai are un pai de nădejde-n sân!

Nici eu nu cerșeam, jupâne, pe când aveam vitișoare,

Ș-un pământ cât trage plugul, ș-o prispuliță la soare;

Dar vecinii, din rea pizmă, la judecată m-au tras,

Ș-acum iată-mă-s, jupâne, gol pe poduri am rămas!..

Copilașii plâng de foame...

SBIEREA

Copilașii!... Vrea să zică

Tu ești un nebun de frunte! După ce n-ai chiar nimică,

Te mai apuci de prăsilă. Auzi! Îi trebui copii!

Un neam de netoți... Dă-mi pace! Ducă-se pe la pustii!

TÂNASE

(așezându-se)

Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vro ispită!

(Sbierea face trei cruci mari dinaintea bisericii și se depărtează, fără a băga de seamă că i-a căzut o pungă din chimir.)

RĂZVAN

Așa cruci evlavioase, așa față răstignită,

Așa-nchinăciuni plecate, până la brâu și mai jos,

Nu făcea nici sfântul Petre, nici însuși domnul Hristos!...

Bre! Jupânul ăsta crede că drept la rai o să meargă,

Pe când dracii după dânsul cu limba scoasă aleargă!...

(Face câțiva pași și ridică de jos punga.)

Aoleu! O punguliță!... Ba-i un săculeț cam greu!...

Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu...

Măi, oprește-te, jupâne!... Stai, jupâne, de m-ascultă!...

SBIEREA

(din afară)

La naiba! Ți-am spus o dată că nu-mi place vorba multă!

Un singur pas nu poți face fără să dai de vrun calic!...

Fugi! N-am bani! N-am o groșiță! N-am nimic, nimic, nimic!

RĂZVAN

Nimic n-are, sărăcuțul! Așa zice!... Prin urmare,

Omul neputând să piarză tocmai lucrul ce nu-l are,

Punga nu-i a lui. Atuncea... fie dar a cui o vrea,

De vreme ce toată lumea mi se leapădă de ea...

(Numără: „unu..., cinci..., opt...“)

Douăzeci, și toți cu găuri! Parc-ar fi să-mi povestească

Cum se dezmierdau, sărmanii, în salba sărbătorească,

Pe-un grumaz de țărăncuță, grăsuliu și răsfățat,

Pân'ce gheara ciocoimii din carne i-a înhățat!...

De-ar avea banii o limbă, lucrurile ce ne-ar spune

Pe mulți albi i-ar face negri, ca cel mai negru tăciune...

Nu! Eu nu vreau astă pungă!... Și chiar foame de mi-ar fi,

Pâinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!...

Moșule!

TĂNASE

Ce vrei?

RĂZVAN

Jupânul nu ți-a dat lescaie frântă?

Uite! Eu ți dau o pungă... Scoală, moșule, și cântă!

TĂNASE

De la un țigan pomană?

RĂZVAN

Dec! Și totuși, pe boier,

De-ți da o scârbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE

E român, oricum.

RĂZVAN

Jupânul e român? Vai, ce ocară!

Te-nșeli, moșule! El este piatră, lemn, strigoi sau fiară,

Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român sunt eu!...

Nu căta că-ți pare searbăd și pârlit obrazul meu,

Că nici noaptea nu-i bălană, dar pământul odihnește;

Că și pâinea de secară este neagră, dar hrănește

Ș-apoi, moșule, eu unul nu-s țigan de rând, mă jur.

Nu, nu, crede-mă, în pieptu-mi bate suflet de vultur.

Măiculița fu româncă...

TĂNASE

Moldoveancă?

RĂZVAN

Se-nțelege.

TĂNASE

Moldoveancă? Ce-auz, Doamne!... Dar asta-i o fărdelege! Unde s-a aflat

Că s-a-mpreunat

Corbi cu turturele,

Șerpi cu floricele,

Urși cu căprioare

Și norii cu soare?...

Orumbiță să-ndure un bărbat cioroi...

RĂZVAN

Taci, măi!

Că simțesc cum intră-n mine șaptezeci de năbădăi!...

N-atinge țărâna mamei, că nu mai știu ce-o să fie!

Mi se-ntâmplă multe pozne când sunt cuprins de mânie.

Eu nu-s țigan... ți-am mai spus-o!... Nu mă mai tot zăpăci!...

Mai pe scurt, na, iată banii!... Pleacă dracului de-ac!

TĂNASE

De la un șerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:

Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată.

De mi-ar fi să mor de foame, mâna mea n-o voi păta,

Primind milă dintr-o mână, care... nici ea nu-i a ta!

RĂZVAN

Eu șerb? Dar bată-te focul, mitropolitul Năstase

Nu știi oare că la moarte-i pe toți robii săi iertase?...

Singurul vlădică-n lume, sau cel puțin la români,

Care nu voia ca frații să fie slugi și stăpâni,

Fiind tot un os ș-o carne... Așa scris-a în diată,

Poruncind să plece slobozi toți ȣiganii săi deodată;

Toți, moșule, pân'la unul: bărbați, copii și muieri...

S-a spart lanțul! De-atunci, iată, două ierni și două veri

Eu zbor în stânga și-n dreapta, ca voioasa ciocârlie

Pe care n-o mai poprește ferecata colivie.

TĂNASE

Ești țigan pe jumătate, nu ești rob...

RĂZVAN

Asta-i nimic,

Mai este ceva. Văzut-ai?...

TĂNASE

Ce?

RĂZVAN

Un țigan grămatic?

TĂNASE

Grămatic?... nu!... nu, băiete... N-am văzut, căci nu se vede,

Și chiar de-aș vedea cu ochii, pare-mi-se că n-aș crede.

RĂZVAN

ȣiganii sunt tot ce-ți place: șelari, fierari, potcovari...

TĂNASE

Călăi...

RĂZVAN

Adică, nu-i vorbă, nici călăii nu sunt rari!

Dar grămatici, ba... Ei bine! Numai singur eu sub soare,

Dintre mii de țigănite, știut-am să-nvăț scrisoare,

Sârbească și românească, încât ajunsei de mic

În casa mitropoliei cel mai isteț grămatic...

Grămatic, moșule dragă!... Acuma ia dară banii,

Și te rog a nu mă pune într-un hal cu toți ȣiganii...

TĂNASE

Dar acești bani, măi băiete, vor fi un lucru... furat.

RĂZVAN

Așa-i! Tocmai! Ai dreptate! Ai vorbit adevărat!

Toți banii din țara noastră poartă, moșule, pe sine

Semnul furilor ce-i pradă, pînre lacrimi și suspine,

De la noi, de la opincă, de la omul cel sărman,

Ș-apoi nu vor să ne-arunce în obraz un gologan!

Zburători ce sug în umbră! Javre, moșule, d-acelea
La cari omenească-ți pare numai fața, numai pielea,
Iar sufletul pe dobândă fu luat de la Satan,
Cu tocmeală să se-ntoarcă mai murdar și mai viclean!...

TĂNASE

Bine, bine spui, băiete!...

RĂZVAN

Lucru furat! ai dreptate!

Însă n-oi fi eu acela care va prăda pe-un frate!

Mama, buna măicuță, din mormânt ar tresări

De-ar ști că-n pieptu-mi se mișcă păcatul de-a tâlhări!...

Dar la naiba frunza verde! Ce să mai tocăm degeaba?

Iată banii, mulțumește, du-te, caută-ți de treabă!

Află, moșule, atâta: fie banii chiar furați,

Copilașii tăi te-așteaptă fără pită și-nsetați!...

TĂNASE

(luând punga și sculându-se)

Bogdaprosti, măi băiete!... Bogdaprosti! Rău îmi pare

Ca să văz o lighioană c-un suflet atât de mare!

De-ai fi român, cale-vale! dar țigan, păcat! păcat!

Tat-tău o fi fost, băiete, o groază de blăstemat

De-au întortocheat pe mă-ta în lingușirile lui...

Multe dragostea mai face pe fața pământului!

E curat un fel de boală, ce de noi când se lipește,

Pe român mi-l țigănește, le țigan mi-l românește,

Toate lucrurile-n lume cu susul le pune-n jos:

Îngerul urât se pare, ucigă-l crucea, frumos!...

Dar eram să uit, băiete, de-a te-ntreba, cum te cheamă?

RĂZVAN

Pe mine Răzvan... Smaranda chema pe drăguța mamă;

Muri an.. ba nu!... trăiește! trăiește-n cugetul meu,

Și va trăi totdeauna, până voi trăi și eu!...

TĂNASE

Dumnezeu să mi te-ajute, precum tu m-ajuti pe mine;

Zilele tale să curgă tot zile lungi și senine;

Iar nevoia să doboare pe-oricine-ți va fi dușman!...

Rămâi sănătos, băiete!... Ce păcat că ești țigan!...

(Pleacă murmurând: „Răzvan, Răzvan, Răzvan“... apoi se întoarce)

Știi ce? Mi-am luat de seamă... Nu-mi trebuie punga-ntreagă,

Mi-ajunge ș-un singur galbăn... zău așa, Răzvane dragă!

Mai sunt mulți săraci, băiete, și eu n-aș vrea de prisos,

Pe când se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os!

(scoțând punga)

Na!...

RĂZVAN

Dar, moșule...

TĂNASE

Ascultă, nu mai face vorbă lungă!

Mai împarte tu ș-altora pâine din această pungă.

(Ia un galbăn și dă sacul lui Răzvan.)

Fă pe gândul meu, căci altfel, zău, nu primesc nici un ban...

Acuma mă duc, băiete... Mare păcat că-i țigan!...

(Iese.)

RĂZVAN

Bietul om!.. Ce fudulie! Ce vorbe late! Ce toană!

Cineva, privind, l-ar crede că-i un împărat în goană!

Ce dispreț! D-abia ne vede... Taica lui n-a fost țigan!...

(Se uită în jur cu pază, apoi scoate din sân o hârtie.)

Lumea-și bate joc de mine! Râde lumea de Răzvan!...

O să râz și eu de lume!... Da, vom râde fiecare:

Ea de mine cu trufie, eu de dânsa cu turbare!...

(Lipește hârtia pe un stâlp și iese, pe când ușa bisericii se deschide, venind mai mulți, dintre cari dascălul se oprește lângă hârtie, iar ceilalți se grămădesc.)

TÂRGOVEAȚA I

Uf! Nu mai stau pe picioare de necăjită ce sânt?

Zău, nu-i prea bună zăbava, fie locul cât de sfânt.

Părințelul Agaftanghel ar fi un preot cu minte,

Dar lungește, vai!... Te face să fugi chiar de cele sfinte.

TÂRGOVEAȚA II

E mai deștept popa Tacu de la Sfântul Nicolai;

În două vorbe ți-arată calea-n iad și calea-n rai,

Ș-apoi îți zice: alege-ți! - și-ntr-o suflare sfârșește!

De-ți place iadul sau raiul, cum vrei, el nu te silește...

(Dascălul, stând lângă hârtie, începe a râde cu hohot.)

TÂRGOVEȚUL I

Dar tu ce râzi, măi fârtate, singur, chiar ca un smintit?

Te știam om de ispravă! Doară n-ai înnebunit?

Spune, ce scrie pe-acolo?

TÂRGOVEȚELE

Cine scrie și cum scrie?

TÂRGOVEȚUL II

Nu cumva iarăși vrun cântec, rânjind de biata domnie?

TÂRGOVEȚUL III

Sau poate vro păcăleală, pe vornici? pe logofeți?

DASCĂLUL

Eăyuwu, âaveyuwu, xateyuwu ; nește cai verzi pe păreți!...

TÂRGOVEȚUL I

Ești nerod, și pace bună! Eu nu-s cărturar ca tine.

TÂRGOVEȚUL II

Nici eu!

TÂRGOVEȚUL III

Nici eu!

TOȚI

Chiar nici unul!... Știu și răsștiu

DASCĂLUL

Așa să fie!

TOȚI

Vezi bine!

DASCĂLUL

Vai de țară!

TÂRGOVEȚUL I

Tu citește!

TÂRGOVEȚUL II

Ești dascăl!

TÂRGOVEȚUL III

E treaba ta!

TÂRGOVEAȚA I

Curând! Curând!

TÂRGOVEAȚA II

Zi odată!

CELELALTE

Nu mai putem aștepta!

DASCĂLUL

Fiindcă voi nu știți carte...

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

Dar faceți gură...

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

Căci, din păcate, a românului făptură

Este...

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

Să zbiere cu câtu-i mai nătărău.

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

De voi mi-e milă...

TOȚI

Ei bine?

DASCĂLUL

Voi citi eu.

TÂRGOVEȚUL I

Citește!

TÂRGOVEȚUL II

Da! Da!

TÂRGOVEȚUL III

Începe!

TÂRGOVEȚELE

Ascultare! Ascultare!

TÂRGOVEȚUL I

Eu port bumbac în ureche. Ridică-ți glasul mai tare...

TÂRGOVEȚUL II

Dar nu răcni, că pe mine mă cam supără la cap...

TÂRGOVEȚUL III

Mai în sfârșit, hai odată, mișcă-ți barba cea de țap!

DASCĂLUL

(citește)

Frunză verde de negară,
De când domnește în țară
Petru-vodă șchiop și slut,
De răs țara s-a făcut!...

TOȚI

De răs țara s-a făcut! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÂRGOVEAȚA I

Petru-vodă șchiopătează, dar nu-i slut!

TÂRGOVEAȚA II

Nu, nu, nu este!

Ba-i chiar frumușel la față ca fătul cel din poveste!

TÂRGOVEȚII

Tăceți, găștelor, odată!

TÂRGOVEȚELE

Auzi, obraznici, mojici!

DASCĂLUL

Ori me-ți asculta, sau altfel mă duc și vă las aici...

TÂRGOVEȚII

Ba nu! Citește! citește!

TÂRGOVEȚELE

Noi găște? Noi?... Ce ocară!

TÂRGOVEȚUL I

Tăceți sau plecați!

TÂRGOVEȚUL II

Firește!

TÂRGOVEȚUL III

Da, da! Afară! Afară!

DASCĂLUL

Vreți să m-ascuțați odată?

TÂRGOVEȚUL I

Negreșit! Nu ne pricepi?

TÂRGOVEȚUL II

Citește! Haide! Tăcere!

TÂRGOVEȚUL III

Apoi dară ce nu-ncepi?

DASCĂLUL

Frunză verde de negară,

Vodă doarme în cămară,

Iar boierii, tot furând,

Își fac trebile pe rând!

TOȚI

Își fac trebile pe rând! Da! da, da!

Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară,

Norodul plânge și zbiară,

Dar în cer și pe pământ

Nu-l aude nici un sfânt!

TOȚI

Nu-l aude nici un sfânt! Da, da, da!

Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL

Frunză verde de neg...

TÂRGOVEAȚA I

(întrerupând) Haide! iarăși frunză de negară?

Ce Doamne! Tot numai una?... Ca și cum n-ar fi-ntr-o vară

Feluri de feluri de frunze!...

TÂRGOVEAȚA II

Viorele, rozmarini...

TÂRGOVEAȚA III

Garofițe, busuioace...

TÂRGOVEAȚA IV

Trandafiri, brândușe...

TOATE

Crini...

TÂRGOVEȚUL I

Tăceți odată, că-i poznă!

TÂRGOVEȚUL II

O să vă luăm la goană!

TÂRGOVEAȚA I

Auzit-ai, soro, vorbe!

TÂRGOVEȚUL III

Bre! Doar nu ești o icoană?

TÂRGOVEAȚA II

Dar nici dumneata un vodă, ca să ne batjocorești!

DASCĂLUL

Vreți să citesc mai departe? Nu vreți...

TOȚI

Ba da, să citești!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară,

Decât un domn de ocară,

Iar boieri mișei și hoți,

Mai bine la dracu toți!

TOȚI

Mai bine la dracu toți! Da, da, da!

Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÂRGOVEȚUL I

Măi! Oare tocmai la dracu?... Să nu fie?... Știi... Mai lasă...

TÂRGOVEȚUL II

Ba nu! Nicidecum! La dracu!

TÂRGOVEȚUL III

La dracu cei ce ne-apasă!

TÂRGOVEȚUL I

Fie și la dracu, totuși... vro vorbă mai cu papuci...

De pildă: la cel cu coadă și cu coarne să te duci;

Se-nțelege că-i tot dracul, dar ocară-i mai cioplită...

DASCĂLUL

Aș! Cu carne și cu coadă poate să fie ș-o vită!

Mai bine dar drept la dracu!

TÂRGOVEȚUL II

Mai bine, pre legea mea!

MAI MULTE VOCI

Ho! Încet! Vine vatavul!

TÂRGOVEAȚA I

O să dăm de vreo belea!...

(Se arată Bașotă, înconjurat de slujitori.)

DASCĂLUL

Sosește nenorocitul tocmai când vorbeam de vite.

Se-ntâmplă, zău, câteodată, cimilituri potrivite.

BAȘOTĂ

Oameni buni! Ce stați aice? Ce veste? Ce v-ați orpit?

Cu ce scop?... A! o hârtie! Să vedem, ce s-a citit?

TÂRGOVEȚUL I

Va fi o carte domnească...

TÂRGOVEȚUL II

O cazanie...

TÂRGOVEȚUL III

O rugă...

BAȘOTĂ

Slujitori! să fiți cu pază, ca nici unul să nu fugă...

Parc-aș fi sigur că-i iarăși vrun cântec nerușinat!

TÂRGOVEȚUL I

N-aș crede!

TÂRGOVEȚUL II

Nu-l mai citește!

TÂRGOVEȚUL III

Foarte rău ne-am încurcat...

BAȘOTĂ

(apropiindu-se de placard și silabisind: „frun... frunză... verde... de negară... de când... dom... dom... domnește“...)

Cum? Împotriva domniei? Împotriva stăpânirii?

Și voi toți sunteți în gloată părtași ai nelegiurii?

A! V-am prins, litfe spurcate! Vi-i dragă viața sau ba?

Să-mi spună dar adevărul pe cine l-oi întreba!

(Apucă de piept pe Târgovețul I.)

Tu ai o față cam proastă: frunte jos, gură căscată,

Semnele cele mai bune de-o inimă nestricată...

Pune dar mâna pe cuget și arată-mi, cine l-a scris

Acest cântec ce cutează pe-un vodă să-l ia în răs?

TÂRGOVEȚUL I

Iartă-mă, jupân vătave... măria-ta și stăpâne...

Eu nu știu chiar nimicuță... dar nu-i așa, să fiu câine...

Eu am sosit acușica... Sunt omul cel mai smerit...

Eu nu știu carte, jupâne... Nu eu, altul a citit...

(Răzvan, intrând pe nesimțite, se amestecă în gloată.)

BAȘOTĂ

A citit? Dar cine-anume? Care dintre toți! Arată!

TÂRGOVEȚUL I

(arată la Dascăl)

Acesta, jupân vătave...

BAȘOTĂ

A! Ființă blestemată!

DASCĂLUL

Da, da! Cam așa, jupâne! Ce să zic? Eu am citit,

Dar nu cu voie vegheată: chiar dumnealor m-au poftit...

Cercetează-i și-i întreabă... Nu sunt eu cel cu pricina.

A citi când nu te lasă, de! a cui să fie vina?

BAȘOTĂ

Oameni buni! Acuma dară, ca să văz ce-i de făcut,

Vă mai întreb, cum anume a citit acest limbuto?

TÂRGOVEȚUL I

Curat pe moldovenie...

TÂRGOVEȚUL II

Negreșit! Cum se citește!

BAȘOTĂ

Drace! nu-i aci-ntrebarea. Eu știu că moldovenește,

Dar citit-a oare iute? Fără a se-nvălmășa?

Resfîrat? Limpede? Neteș? Repede?

MAI MULȚI

Așa! așa!

BAȘOTĂ

Așa-i, hoțule!... Ei bine! Acuma ce-mi vei răspunde?

DASCĂLUL

Hoț!, Gvvrîi óautnu jupâne. Eu nu doresc a m-ascunde.

Citit-am cum este rostul; vezi bine că nu-n zadar

Am tot învățat la buche. Sunt dascăl! Sunt cărturar!

BAȘOTĂ

Ticălosule! Cum, Doamne, nu ți-e greu, nu ți-e rușine

Să-mi spui mie la palavre când vorbești tocmai cu mine?...

Eu! eu, vătavul cel mare, mă-nțelegi tu cine-s eu?

Mâna dreaptă a lui hatman, carele la rîndul său

Este și el mâna dreaptă a lui vodă... Prin urmare,

Vreau să-ți spun, cap făr' de crieri! că eu, vătavul cel mare,

N-aș putea citi prea iute ceea ce alții au scris.

Ș-apoi tu! tu s-o poți face? Ar fi un lucru de răs!

Un dăscălaș, o nimică, tu să mă-ntreci chiar pe mine?

Aceasta-i peste puțință! Aceasta nu se cuvine!...

Deci judecata ți-e scurtă, fiind foarte-nvederat

Că cine-i foarte obraznic este foarte vinovat.

Tu ai scris cântecul ăsta! Te cunoști după sprânceană:

Un nas ascuțit de vulpe, o bărbuță vicleană,

Ochi mici și buză subțire... chiar un chip de fariseu!

Vezi că te-am ghicit? Pe mine nu mă-nșeli tu, fătul meu!...

Slujitorilor, luați-l! E bun de spânzurătoare!

RÂZVAN

Mai stați! De ce-i așa pripă? Turci, tătari sunteți voi oare

De săriți dintr-o năvală grabnic a ne spânzura?

Jupân vătav, mână dreaptă! Mă rog nu te supăra!
Să fie oare cu cale, în țara moldovenească,
A omoî pentru-un cântec o ființă omenească?
BAȘOTĂ

Țigan! Cioară! Faraoane!
RĂZVAN

Fie toate cum vei vrea,
Dar pe bietul om, jupâne, iartă-l, nu-l mai spânzura!
El nu-i faraon, nu-i cioară; e român, îți este frate...
TÂRGOVEȚII

Are dreptate țiganul! Țiganul are dreptate!

BAȘOTĂ
O să-l învăț eu îndată! Să mă-nfrunte ș-un netot?
Băieți! Pe-amândoi luați-i! Spânzurați-i bot la bot!
RĂZVAN

Zău? Ce spui? Așa-i povestea? De minune! Foarte bine...
Atunci lăsați-l pe dascăl și luați-mă pe mine;
El nu-i vinovat, sărmanul; cântecul făcut-am eu;
L-am scris, l-am lipit, și pace! De nu-i bun, îmi pare rău...
Ce priviți așa la mine? Doară nu-s o arătare...

MAI MULȚI

Tu ai scris?

RĂZVAN

Chiar eu, firește.

BAȘOTĂ

Lucru vrednic de mirare,
Un țigan să scrie stihuri, n-aș fi crezut-o... Ce-i drept,
Mutra-i oarecum arată suflet ager și deștept...
Vrea să zică, ș-acea doină din săptămâna trecută?...

RĂZVAN

Foaie verde magheran,

Logofătul e viclean...

Da, da, jupâne vătave! Tot de mine e făcută...

TOȚI

Bre!

BAȘOTĂ

Ciudat! Să știe carte o jivină de țigan!

RĂZVAN

Ba poate că-ntrec, jupâne, pe mulți boieri din divan...

BAȘOTĂ

Slujitori! lăsați pe dascăl, măcar că eu cu arcanul
Pe toți dascălii i-aș prinde ș-aș spânzura cu toptanul;
Căci ei răzvrătesc norodul, ei învață pe cei mulți
C-ar trebui ca boierii să umble goi și desculți;
Și chiar ăst țigan n-ar merge astăzi la spânzurătoare
De n-ar fi fost nici un dascăl ca să-l pună la scrisoare...
Cată dar, dascăle, cată! Scăpat-ai cum ai scăpat,
Dar păzește-te de dracul, c-o să dai de vrun păcat!...
Acuma tu, faraoane, răspunde-mi doar docamdată,
De ce te-apuci tu d-o treabă poprită și neiertată?

O faci oare de la tine? sau cineva ți-o fi spus?

RĂZVAN

Apoi de, jupâne vatave, Stan e jos și Oprea-i sus!
Dumneata mereu ne spânzuri, ș-astfel trăiești boierește;
Eu fac doine și doinițe, ca să-mi petrec ți-gănește;
Fiecare cu ce poate!... Nu-i dat dreptul orișicui
Să pună-n ștreang omenirea în mijlocul târgului!...
Ș-apoi acest drept, jupâne, dacă mi s-ar da și mie,
Eu n-aș omorâ nici unul, ca să pot ierta o mie.

BAȘOTĂ

(Surâzând)

Șiret ți-gan!... Dar nu-i lesne a scăpa pe-un osândit!
Fapta ce tu ai făcut-o e un lucru de gândit.
A necinsti cârmuirea, a batjocori divanul,
Poate numai doară vodă, sau măria-sa sultanul...
Totuși, dragul meu, o lege, un vechi și sfânt obicei
Te-ar scoate din gura morții... Ești însurat, sau holtei!

RĂZVAN

Ba nu-s însurat, jupâne...

BAȘOTĂ

Mare noroc! Ești ferice!

Ai putea să scapi cu zile... În pravila țării zice
Cum că de-osândă se iartă pe cine-l ia de bărbat
O copilă, o fecioară, un suflet nevinovat...
Așa-i obiceiul nostru, datina cea strămoșească.
Acuma rămâne numai vro fată să se găsească...

(Către târgovețe)

Printre voi nu este oare?

FATA I

Sunt eu.

FATA II

Și eu.

BAȘOTĂ

Minunat!

Două fete cumsecade? Nu-i așa? De măritat?

FATA I

Negreșit!

FATA II

Fără-ndoială!

BAȘOTĂ

Prea bine. Spuenți-mi, dară,

Care dintre voi, de milă, nu va lăsa ca să piară
De-o caznă foarte cumplită acest băiat priceput?
Însuși eu voi face nunta, după cum am mai făcut.
M-eți fi ciraci...

FATA I

Iertăciune! Eu una nu vreau, jupâne!...

Un bărbat ți-gan! O, Doamne!... Cum se poate!... E rușine!

FATA II

Și nici eu!... Ferească Sfântul!... Mai bine foc și potop!

S-ajung de povestea lumii? Eu, fată de potropop?

RĂZVAN

Așa-i? Atunci de ce dară ieșit-ați voi amândouă,
Răsărind în sus deodată, ca ciupercile când plouă,
Ca să ne cântați cu ison că sunteți de măritat!

FATA I

De ce!... Iată!... Să se știe!... Fata II Ce țigan nerușinat!

RĂZVAN

Măi! Le-ați auzit cu toții de la mic și pân'la mare!

Astfel dar, de-acu-nainte, veți ști bine fiecare,
Spunând-o-n toată Moldova, spre știința tuturor
că cine sunt dumnealor!

Mirese de porunceală ce-ar vrea bărbați să-și găsească...

Iar dumneaei mai cu seamă, o fată potropopească!

(Toți râd în hohote.)

SBIEREA

(intrând)

Ce oameni lipsiți de minte! Să răză chiar de prisos:

Și fără nici o dobândă, și fără nici un folos.

RĂZVAN

Ai văzut, jupân vătave, că nu-i nici o fată-n lume

Ca să nu se înfioare când aude de-al meu nume...

Frumoasă-i legea străbună, ce iartă pe-un vinovat

Dacă poate să-l iubească un înger fără păcat;

Frumoasă-i legea străbună care pricepe c-o ceață

Se pierde când o răzbate o rază de dimineață;

Frumoasă-i legea străbună care crede că nu-i rău

Alesul unei ființe curate ca Dumnezeu!...

Frumoasă-i legea străbună... dar dânsa nu-i pentru mine,

Precum într-o florărie nu-i loc unui mărăcine,

Precum într-o sărbătoare nu-i loc unui cerșitor,

Precum în zvonul de râsuri nu-i loc plânsului de dor;

Căci numai cerul primește, sub streășina-i milostivă,

Scai și floare, catifeaua și sucmanul dopotrivă!...

Eu țigan! eu... o, jupâne! Decât vai, decât amar,

Mai dulce-i spânzurătoarea! Nu mai aștepta-n zadar!...

(În acest interval Sbierea, zărind capătul pungii ieșit din cămașa lui Răzvan, se pipăie cu-ngrijire la chimir.)

BAȘOTĂ

Pentru cea dintâi greșeală, moartea ștreangului e mare...

Slujitori, acum dodată... duceți-mi-l la-nchisoare.

SBIEREA

(smulgând punga din sânul lui Răzvan)

Sacul meu, jupân vătave! Iată-l, săculețul meu!

(Se pune a număra banii.)

BAȘOTĂ

Cum? Așa să fie oare? L-ai furat? Tu?

RĂZVAN

Ba nu eu.

TÂRGOVEȚUL I

Țiganul la mal se-neacă!
TÂRGOVEȚUL II
Țiganul își dete-n petec!
TÂRGOVEȚUL III
Zi că-i un țigan, și pace!
TÂRGOVEȚELE
Un ticălos! Un besmetec!
SBIEREA
Fost-au douăzeci de galbeni... Numai nouăsprece mai sânt!...
Unde-i unui? unul? unul?... Dați-mi-l de sub pământ!
BAȘOTĂ
Unde-i galbănu, țigane?
SBIEREA
Un gălbănaș, rupt din soare,
Strălucitor, fără gaură, ferecat... M-auzi tu oare?
BAȘOTĂ
De ce nu răspunzi, țigane?
SBIEREA
De ce mă nenorocești?
RĂZVAN
Apoi de!... Iartă, jupâne... Galbănu-ți nu-l mai găsești...
În locu-i va fi o pâine într-o colibă săracă...
SBIEREA
Eu nu te-nțeleg! Eu nu știu!... Scoate-mi-l din piatră seacă!
BAȘOTĂ
Țiganul e prea obraznic. Am fost cu dânsul prea blând.
Slujitorilor, luați-l! Spânzurați-l mai curând!
SBIEREA
(apucând pe Bașotă de mână)
Mai stai, jupâne vătave! Nu te grăbi! Mai așteaptă...
Spânzură-l, dar mai-nainte fă-mi o judecată dreaptă.
BAȘOTĂ
Ciudat, boierule dragă! Apoi ce-ți pot face eu?
SBIEREA
Cum ce? Vreau sfânta dreptate!... Cum ce? Dă-mi galbănu meu!...
Uitat-ai pravila țării? obicei? canoane? lege?...
DASCĂLUL
În ce guri încape legea!
SBIEREA
În gura mea, se-nțelege!...
Ascultă, jupân vătave... Nu mă lăsa păgubaș!...
Sau țiganul să-mi întoarcă acel galbăn... gălbănaș...
Ori de nu, atunci, jupâne, stăpânul să mi-l plătească...
Astfel este obiceiul, pravila moldovenească...
BAȘOTĂ
Al cui ești tu, măi țigane? Cine e stăpânul tău?
RĂZVAN
Sunt țigan iertat, jupâne: țiganul lui Dumnezeu!
SBIEREA
Iertat? cu atât mai bine! Dup-a legii glăsuire,

Băiatul mi se cuvine în loc de despăgubire,
Așa-i jupâne vătave!... Pravila zice curat:
Furul să se dea aceluia de la care a furat.
Dă-mi-l rob.
RĂZVAN
Eu rob?
SBIEREA
Vezi bine!
BAȘOTĂ
Adecă, oricum să fie,
Vrei, boierule, să-l capeți jidovește în robie.
Știi c-un țigan, chiar de laie, se plătește orișicând
Peste douăzeci de taleri, pe când ăsta nu-i de rând:
E frumos și știe carte...
SBIEREA
Știe carte?
BAȘOTĂ
Foarte bine.
SBIEREA
Tocmai așa rob îmi trebui. Este tocmai pentru mine.
Îmi va ține catastișe, socoteli și daraveri.
Dă-mi-l după legea țării...
DASCĂLUL
Cea făcută de boieri!
SBIEREA
Nu știu de cine-i făcută, dar știu că-i foarte cu cale.
BAȘOTĂ
Atuncea se schimbă treaba... Să-ți spui verde dumitale
C-aș avea și eu nevoie de-un țigan așa de rar,
Cam cutezător, cam țănoș, dar deștept și cărturar.
Nu-nțeleg, nu pot pricepe și nu vreau ca el să fie
Bună pradă pentru altul pe când îmi place și mie...
Deci, ia-ți galbănu din parte-mi, iar eu pe țigan mi-l iau.
SBIEREA
Nu, jupâne! Niciodată! nu, nu, nu! Nu vreau! Nu vreau!...
Vinovatul să-mi plătească! Nu altul! Nu orișicare!
BAȘOTĂ
Boierule! Știi prea bine, cine-i vătavul cel mare!...
SBIEREA
Dec! și eu la visterie fost-am ftori-cămăraș!
BAȘOTĂ
Boierule! Află dară că postelnicul mi-e naș...
SBIEREA
Dar apoi și eu, jupâne, cu logofătul sunt rudă...
BAȘOTĂ
Boierule! Nu m-aprinde!... Mă faci să plesnesc de ciudă!...
SBIEREA
Plesnește. Eu nu te-mpiedec... Dar țiganu-i tot al meu!...
BAȘOTĂ
Boierule! Taci din gură, căci mă jur că eu... eu... eu...

RĂZVAN

(către popor)

Câinii osul ca s-apuce, corbii stârvul ca să-mpartă,

Boierii ca să robească, unii cu alții se ceartă!...

TÂRGOVEȚUL I

Se-nțelege!

TOȚI

Așa este!

SBIEREA

Îi vezi, jupâne vătav!

Taie-i pe toți! Nimicește mojitimea cu nărav!

Dar pe țigan dă-mi-l mie.

RĂZVAN

Stați, boieri! Vorba-i degeabă!

Nu me-ți robi voi pe mine! Nu me-ți robi! Mai degrabă

Veți pune-n lanțuri furtuna, cu tunete și cu ploi,

Decât s-ajung eu vrodată rob la unul dintre voi!...

Jupâne! Eu cer osânda. Spânzurătoarea m-așteaptă.

Mi-am bătut joc de domnie: e cea mai groaznică faptă!...

Cineva poate să răză de sfinți și de Dumnezeu,

Dar de vodă, nu... Ei, bine! Dă-mi, jupâne, ștreangul meu!

BAȘOTĂ

Slujitorilor! Luați-l!... Ba nu!...

(lui Sbierea la o parte) Boierule dragă,

Uită cearta, căci, pe cînte, am glumit, a fost o șagă,

Un nimic. Dumneata, frate, cu logofătul ești neam,

Și chiar la logofeție eu o judecată am

Cu niște răzași... Un petec... Nu-i tocmai o treabă mare...

Mă-nțelegi... Să fim prieteni... O pricină de hotare...

(Se strâng de mâini cu căldură.)

RĂZVAN

Ce mai așteptați voi dară? Ce stați? Ce vă mai gândiți?...

Călăi ce pe robii ucideți, pe cei slobozi îi robiți!

TOȚI

Are dreptate țiganul! Țiganul are dreptate!

BAȘOTĂ

Slujitori! Dați-mi afară toate gurile căscate!

(Slujitorii gonesc poporul, care se depărtează cu nemulțumire.)

TÂRGOVEȚUL I

Lasă-mă, jupân vătave, să văz cioroi spânzurat!

CEILALȚI

Și eu! și eu!...

BAȘOTĂ

Ba la naiba!

SBIEREA

Afară de la mezat!

BAȘOTĂ

Așa-i! Acum suntem singuri! Nimeni nu-mi mai stă la spate

Ca să strige că-i cu cale sau că nu este dreptate...

Slujitorilor, la lucru!... Apucați-l pe țigan!

RĂZVAN

(lăsându-se în mâinile slujitorilor)

Mă dau eu singur, jupâne.

BAȘOTĂ

Treaba merge găitan.

Legăți-mi-l și duceți-l...

RĂZVAN

Întins la spânzurătoare!

Omul om, să fie slobod; decât rob, mai bine moare;

Ș-apoi moartea-i înviere pentru cel disprețuit!

SBIEREA

Aleu! Vorbește-ntr-aiurea... Necum să fi-nnebunit!...

BAȘOTĂ

Prietene! Ia-ți țiganul, și nu uita mai cu samă

Pricina cea de hotare...

RĂZVAN

(zbuciumându-se cu desperare) Unde ești, o! mamă! mamă!

CÂNTUL II – RĂZBUNAREA

„Țiganul și clăcașul Au fost gândirea mea; Stăpânul, arendașul Și legea lor cea grea...”
C. Bolliac

FETELE:

RĂZVAN, căpitan de haiduci

RĂZAȘUL

VULPOI

VĂSCAN GANEA, boier

VIDRA, nepoata vornicului Moțoc

SBIEREA

ceauși de haiduci

MOȘ TĂNASE

HOȚUL I

HOȚUL II

HOȚUL III

CIOBANUL

HAIDUCI

Un crâng în codul Orheiului în Basarabia. În fund, un părau. Mai încoace, un trunchi răsturnat. În laturi, stânci.

HOȚUL I

Ian să-mi spuneți, ce să facem ca să mai scurtăm din vreme?

HOȚUL II

Face-vom ce face frunza când prin codru vântul geme;

Ori vom face ca izvorul, când aruncă spuma lui,

Scăpărând argint din undă, pe verdeața crângului;

Sau să facem ca securea, când fieru-n copaci lovește,

Iar copaciul nu se lasă, luptându-se bărbătește;

Frunza, securea, izvorul, toate ne cântă cu dor:

Să cântăm și noi ca frunză, ca secure, ca izvor!

HOȚUL III

Cântecul să fie freamăt, troscot, șoaptă, toate-ntr-una;

Blând ca sărutarea mumei, crunt și groaznic ca furtuna!

HOȚUL I

Să cânte Răzașul dară!

RĂZAȘUL

(oftând) De ce nu, de-aș avea cui,

Ștergându-mi plânsul cu plânsul, cum se scoate cui prin cui!...

Dar ce zic! Nu sunt eu numai care suferă și plânge;

N-oi fi singur eu în care doina-mi cugetul va frânge;

Tot ca mine varsă lacrimi, despuiați și nevoiași,

Toți acei ce-n țara noastră se mândresc a fi răzași,

Păstrând, ca o moaște sfântă, hrisoave, peceti, urice

Putrezite de vechime și-n cari cu fală se zice

Că, scăldându-se în sânge, moșii și strămoșii lor

Au câștigat ca răsplată câte-o brazdă de ogor!...

Tune, fulgere, trăsnească, cu potopul și pojarul!

Mult mare mi-este mânia! Mi-este mare mult amarul!

HOȚUL I

Eu am auzit, bădiță, c-adeacă și la munteni

Ar fi răzași ca ș-ai noștri, numiți acolo moșneni...

HOȚUL II

Sunt și-n Ardeal, măi fârtate; ba și-n Țara Ungurească;

Le zice chineji, dar este chiar o breaslă răzășească.

RĂZAȘUL

Apoi oriunde să fie, tot o soartă, tot un drac!

Tot vecinii mi-i înșeală, tot vecinii mi-i dezbrac;

Vecini de cei cu putere, cu căftane daurite,

Numai fir, numai mătasă, numai cu samur blănite;

Vecini dintr-aceia care, c-o-mbrâncire, c-un cuvânt,

Satul întreg plin de viață mi-l prefac într-un mormânt!

Vecini dintre cari acuma, de-i văz în cale-mi, îi spintec,

Și hohotesc spintecându-i...

HOȚUL III

Dar tu ai uitat de cântec.

RĂZAȘUL

Ba n-am uitat. Vrut-am numai sângele-mi să-l pui în joc,

Ș-astfel, pomenind trecutul, să pot cânta mai cu foc.

(Își drege glasul, își apasă cușma pe frunte și cântă.) Frunză verde de sălcie,

Bat-o scârba răzășie!

Eu credeam că-i boierie,

Și-i curată calicie!

Ani întregi m-am judecat,

Sănătatea mi-am mâncat,

Și nimic n-am câștigat.

Eu umblam la judecată,

Copiii-mi plângeau pe vatră,

Nevasta-mi era uitată!

Dar acuma Dumnezeu

A făcut pe gândul meu,

Ca să-mi mai răzbun și eu!

Pentru dalba haiducie

Pentru mândra voinicie,
M-am lăsat de răzășie,
Ș-am ales judecători
Cei stejari neștrâmbători,
Ca să-mi fie frățiori!

TOȚI

Numai codrulețul drag
Dă dreptate la sărac!
Numai arcul după spate
Dă săracului dreptate!

HOȚUL I

Zi, Răzașule,-nainte! Zi-nainte! Nu mai sta!
Că să știu că pierе lumea, tot cu drag te-aș asculta!

HOȚUL II

Zi-nainte! Zi-nainte! Să te-auză sfântul soare!

HOȚUL III

Uf, uf, uf! Rău mă frământă! Mi-e și cald, mi-e și răcoare!

RĂZAȘUL

(ia arcul în mână și cântă)

Frunză verde lemn sucit,
Și de când m-am haiducit,
Dragu-mi-i drumul cotit
Și de umbr-acoperit.

Când văz pe ciocoi viind,
Mă fac broască la pământ,
Îmi așez săgeata-n vânt

Și mi-l iau la căutare,
De la cap pân' la picioare,

Fără ah, fără cruțare!

Și chitesc, și socotesc,

Și cuget, și mă gândesc,

Pe unde să-l nemeresc:

La retezul părului,

Din dosul ișlicului,

Unde-i greu ciocoiului!

TOȚI

Las' să moară ca un câine,

Că mult te-a căznit pe tine!

Las' să moară ca o fiară,

Că mult geme biata țară!...

(Se arată, trecând puntea părăului, Ganea și Ciobanul.)

HOȚUL I

Un boier aice-n codru!

CEILALȚI

(apucând armele)

Un căftan... Suntem trădați!

CIOBANUL

Liniștiți-vă, că doară ne cunoaștem, măi fărtați!

Eu vi-l aduc pe credință: eu vi-s chezaș și povață;

Voi aveți lipsă de galbeni, el are lipsă de brață...

GANEA

Care-i căpitanul vostru?

RĂZVAN

(ieșind dintre tufe)

Ce-ți trebuie? Ce poștești?

GANEA

Pe căpitan...

RĂZVAN

Căpitanul?... sunt eu; dar tu cine ești?

GANEA

Dumneata? Să fie oare? Sabia cea de văpaie,

De care tremură țara?

RĂZVAN

Numai pe cei răi îi taie.

GANEA

Dumneata Răzvan?

RĂZVAN

Ei bine, știi acum cine-s eu;

Spune-mi dar și tu, jupâne, cum se cheamă ciocul tău?

GANEA

Nu-i vorba de nume...

CIOBANUL

Lasă! ți-o spune eu, căpitane,

Din botez Văscan îi zice, iar după poreclă Gane:

Feciorul lui Osip Gane, ce fusese căminar...

GANEA

Eu n-am venit în pădure ca să vorbim în zadar.

Lucrul care mă zorește trebui isprăvit îndată...

Nu-ncape nici o zăbavă... Află că iubesc o fată...

RĂZVAN

Atunci du-te la vrun popă dintre cei ce pentr-un zlot

Cunună soră cu frate și mătușă cu nepot!

N-ai ce căta pe la mine,

Preoțit de cruda soarte

Ca să cunun alde tine

Numai cu duhul de moarte!

Așadar pleacă, jupâne; pleacă, vesel c-ai scăpat...

Însă de-ai venit aice cu vrun scop înveninat...

(Pune mâna pe pumnal.)

CIOBANUL

Nu-l speria, căpitane... Boierii sunt slabi la fire:

Brațul, haina, mintea, fața, inima, totu-i subțire.

RĂZVAN

Urmează-ți vorba, jupâne. Te-ascult...

GANEA

Apoi îți spuneam

C-am îndrăgit pe-oarecine, firește fată de neam;

Din nenorocire, totuși, ea n-are mamă, nici tată,

Ș-unchiu-său vrea să-i răpească moștenirea cea bogată,

Luându-și de gând s-o-nchiză călugăriță la schit!...

O faptă nelegiuită! Un lucru nepilduit!

RĂZVAN

Sărmana?... Dar zestrea-i mare?...

CIOBANUL

Avuții nenumărate!...

RĂZVAN

Sărmana!... Mori după dânsa?

GANEA

(dând lui Răzvan o pungă)

Iată trei sute de galbeni. Alți trei sute, negreșit,

O să-ți aducă ciobanul, după lucrul săvârșit...

RĂZVAN

Cum o cheamă pe sărmana?... Pe iubita cea bogată?

GANEA

Nu-i vorbă...

CIOBANUL

O cheamă Vidra... Știi?... A lui Moțoc nepoată...

Și cin-oare n-o cunoaște!

RĂZVAN

Da! Am auzit și eu...

HOTUL II

Un fătou ce călărește și-mpușcă chiar ca un zmeu.

Într-o zi am întâlnit-o alergând la vânătoare...

E voinică, n-am ce zice! Și-i frumoasă ca o floare...

RĂZAȘUL

Știut! După ce-i din osul acelui vornic Moțoc,

De care Moldova-ntreagă mi se temea ca de foc!

GANEA

Căpitane! Noi în vorbe pierdem vremea fără treabă...

RĂZVAN

Se-nțelege! Tu ai sete s-apuci zestrea mai în grabă...

Spune-mi însă mai-nainte, pentru banii ce ne-ai dat,

Ce fel de marfă anume să-ți dea codru-ntunecat?

GANEA

Chiar acum, căpitane, zece călărași în silă

Târăsc la călugărie pe nefericea copilă...

Mănăstirea nu-i departe... S-o smulgi din mâinile lor...

Dă-mi-o mie...

RĂZVAN

Te iubește?

CIOBANUL

Așa! Nu-i ceva ușor!

Vidra-i o fată semeață, bâcsită cu fudulie,

Care n-o să bage-n samă nici chiar pe sfântul Ilie!...

Să iubească pe jupânul? Dec! Să-și pună pofta-n cui...

Boierul știu c-o iubește, dar nu ea pe dumnealui...

GANEA

După cununie, lasă! și iubirea o să vie...

Dar grăbește, căpitane...

RĂZVAN

Așa-i! După cununie!

Adevărat. Eu uitasem c-asta-i legea pe la voi:

Numai zestrea înainte, iar iubirea mai apoi!...

Mai apoi? ba nu! iubirea nu mai vine niciodată,

Unde dintre două inimi, una-i boarfă cumpărată!...

Dar, mai în sfârșit, ce-mi pasă!...

CIOBANUL

Curat așa zic și eu:

De nu se iubesc boierii, pentru dâșii e mai rău.

RĂZVAN

Băieți! Mergeți cu jupânul. Ați auzit ce poștește.

Simbria-i destul de bună: faceți treaba voinicește...

CIOBANUL

Sănătate, căpitane!...

GANEA

Niciodată n-oi uita

Slujbula cea frumoasă ce-o mi-i face dumneata,

Și-ți făgăduiesc pe cinste că dacă din întâmplare

Vei fi prins de cărmuire, te scap eu din supărare:

Sunt cumnat cu părcălabul, iar vornicii amândoi

Mi-s cam rude de departe...

RĂZVAN

Ciocoii sunt tot ciocoii!

(Către Răzașul, care vrea să plece cu ceilalți.)

Răzașule! mai așteaptă...

RĂZAȘUL

Poruncește!

RĂZVAN

(luându-l deoparte)

Cată bine.

De-i pricepe că miroasă...

RĂZAȘUL

A trădare? Las' pe mine!

RĂZVAN

Dar nu v-atingeți de Vidra... E femeie.

RĂZAȘUL

Chiar să vrei,

Răzașul nu se pogoară la bătaie cu femeii!

(Ganea, Ciobanul și haiducii ies.)

RĂZVAN

Femeie! Precum pojarul se naște dintr-o scânteie,

Așa m-aprinde pe mine ciudata vorbă: femeie!...

Femeie! De când pe dânsa o făcuse Dumnezeu,

El nu mai face nimica, fermecat de lucrul său,

Și privind cu mulțumire la lumea cea zâmbitoare,

Zice: eu sunt rădăcină, dar femeia este floare!...

Femeie!... Și totuși, omul, de lăcomie târât,

Iubește nu pe femeie, ci auru-i cântărit!...

Pentru dânsul e femeie moșia cea măsurată,

O sculă prețeluită sau o pungă numărată!...

(Se aude afară glas strigând: „Răzvan! Răzvan!!“)

Mă cheamă?... Cine să fie?...

TĂNASE

(arătându-se dintr-o parte)

A! Iată că te-am găsit!

RĂZVAN

Stăi! Tu ești... Mi-aduc aminte... Ești acel nenorocit

Carele la Iași pe poduri oboseai strigând „jupâne“,

Pân' să capeți o lescaie sau o fărâmbă de pâine!...

Te cunosc, deși de-atuncea trecut-a un veac întreg:

Trei ani cumpliți de robie...

TĂNASE

Robie? Nu te-nțeleg!

Te știam slobod, băiete; sprinten ca o rândunică;

Bătându-ți joc de necazuri... Zău! nu mai pricep nimică...

RĂZVAN

Da! O robie de spaimă, cum numai duhul cel rău,

De-ar putea să biruiască, ar robi pe Dumnezeu!

Fost-am șerb, fost-am în lanțuri, ș-acum inima-mi suspină

Întâlnindu-te pe tine, căci tu, tu ai fost pricină!...

TĂNASE

Eu?

RĂZVAN

Tu, moșule! Tu singur! Asta-n veci eu n-oi uita...

Ș-apoi iată-mă-s în codru, haiducind din vina ta;

Și mâini, de-mi va fi ursita să mor pe spânzurătoare,

Ți-o voi datora tot ție...

TĂNASE

(făcând semnul crucii)

Poznă!... Nu glumești tu oare?...

Să știu c-așa-i adevărul, o clipă n-aș zăbovi,

Dându-ți pieptul meu drept țință, să te poftesc a lovi...

RĂZVAN

Tu! da, tu ești o unealtă a puterii fără nume,

Care țese nevăzută toate lucrurile-n lume,

Astfel c-ades muritorul, bun ca blândul mieluşel,

Face rele peste rele, făr' s-o știe singur el!...

TĂNASE

Dar ce spui?...

RĂZVAN

Ți-aduci aminte nenorocita de pungă,

Din care luași un galbăn, zicându-mi c-o să-ți ajungă,

Că sunt mulți sărmani în țară, că nu-ți place de prisos,

Pe când se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os?...

Moșule! Făcând aceasta, puteai să prevezi tu oare

C-o să mă cufunzi pe mine în robia-ngrozitoare?...

Ei bine! căzut în fiare pentr-un galbăn ce-a lipsit,

De primeai tu punga-întreagă, eu scăpam nepedepsit!...

Ha, ha, ha! Ș-apoi mai strige căpățânile-nțelepte

C-omul știe tot ce face, știe tot ce-o să-l aștepte,

Uitând c-un flutur de seară, ce trece repede-n zbor,
Este-n stare să răstoarne toată prevederea lor!...
O faptă cât de frumoasă, ca o floare cu otravă,
Tăinuiește câteodată pieirea cea mai grozavă!...
În sfârșit, tu ești pricină!...

TÂNASE

Dar de ce, copilul meu,
Să nu mă vestești în clipă, lăsându-mă-n locul tău
Însuși eu să-ncarc robia pe căruntețele mele,
Și scăpându-te pe tine, să port lanțuri cât de grele?...
Un ȋigan ce miluiește pe-un neputincios bătrân,
Zică tot ce-i place lumea, este chiar ca ș-un român...

RĂZVAN

Haide! Ce-a fost se trecuse... Spune-mi acum, iubite,
De ce-ți târăști tu la codru oasele cele-nvechite?
Cum de ți-ai lăsat copiii?

TÂNASE

Ba copiii m-au lăsat.

RĂZVAN

Te-au lăsat? Nu-mi vine a crede!...

TÂNASE

Săracii au răposat.

În țara noastră cea mare și bogată, măi băiete,
Sunt români ce pier de foame! Sunt români ce mor de sete!...
Astfel în toată Moldova, păcătosului Tănas
Nici un sprijin, nici un razăm, nici un scut n-a mai rămas,
Decât numai să-și însemne pieptul cu cea sfântă cruce
Și zicându-și „Doamne-ajută!“ m calea codrului s-apuce;
Căci de-o bucată de vreme, cerșitorind pe meidan,
Auzeam mereu tot vorbe de căpitanul Răzvan...

RĂZVAN

Cum? La Iași?...

TÂNASE

La Iași, băiete, se vorbește despre tine
Felurite verzi ș-uscate, câte nici în cap nu-ți vine!
Unii te laudă foarte, ca pe-un strălucit viteaz;
Alții, adică boierii, te sfășie cu năcaz;
Iar ȋiganii tăi... iertare! O să-mi pui lacăt la limbă,
C-alta orice i-aș mai face, degeaba! tot nu se schimbă!...

RĂZVAN

Zi, moșule! Zi-nainte... Eu nu mă supăr de loc.

TÂNASE

Ei bine, ȋiganii zbiară că tu ești al lor proroc:
Tu o să-i scoți din cătușe, tu o să-i speli din păcate,
În tine-i toată nădejdea, fără tine nu-i dreptate;
O nebună de ȋigancă le-a spus c-a visat prin somn
Că tu o s-ajungi odată nu numai jude, ci domn!...

RĂZVAN

Ciudat!

TÂNASE

O blestemăție! Auzi cine să domnească!
Însuși dracul nu croiește minciună mai țigănească.
Dar nu-i vorba de țigancă... Apoi precum îți spusei,
Rămâind singur în lume, fără copilașii mei,
Fără milă și-ndurare, fără căpătâi și vatră,
Mai rău decât chiar țiganii ce colindează cu șatră,
M-am pus pe gânduri, băiete; gânditu-m-am, răzgândit,
Ș-acum iată-mă-s aicea, bucuros că te-am găsit...
M-am bătut cu multe litfe, care de care mai rele,
Ba leși, ba păgâni, ba unguri, ba frânci de-ai lui Despot.
Și ce-am învățat atuncea n-am uitat încă de tot...
Mă vezi prăpădit, dar altfel această mână secată
Tot ar mai putea trimite dușmanului o săgeată...
Decât să mor în orașe de cruzimea celor răi,
Mai bine voi în pădure prin mine să piară ei!...
O ființă cât de slabă sporește când își răzbună.
Încearcă-mă și pe mine... Sunt haiduc și pace bună!
RĂZVAN

Așa te vreau, moș Tănase! Ș-o să vezi peste puțin
C-orașu-i o lighioană și numai codru-i creștin...
În oraș totu-i robie; cel mai mic și cel mai mare,
Toți ca unul poartă lanțuri, toți ca unul gem în fiare;
Fiecare slugărește, și nici unul nu-i stăpân;
Însuși domnul cu rușine pleacă fruntea la păgân!...
Pe când aicea stejarul lângă buruiană crește,
Dar fie cât de puternic, el pe dânsa n-o robește;
Iar sălbatecele fiare, ce flămânde rătăcesc,
Omoară sărmana jertfă pe care mi-o nemeresc,
Dar n-o-njugă cu năpaste, ca fiara cea omenească,
Care prada-i n-o ucide și n-o iartă să trăiască!...
În oraș totul se-ngroapă și putrezește de viu
În locuința-i îngustă și rece ca un sicriu,
Unde suflarea se curmă, unde văzduhul lipsește,
Unde cărămidă, lespezi, lut și piatră te-nvălește;
Pe când aicea verdeța ne ține loc de păreți,
Ne-acopere numai frunza și numai cerul măreț,
Iar jos s-așterne covorul, văpsit cu mii de vâpsele,
Ce singură firea-l țese din ierburi și floricele!...
Lumea totuși de departe ne numește cu fiori
Uci gași, împușcă-n-lună, hoți, tâlhari, omorători...
O, nu, moșule! Nu crede! Așa fost-a totdeauna
Că de cel gonit se leagă clevetirea și minciuna,
Precum mușchiul se lățește pe-un copaci pe care-l tai,
Și nu-l lasă pân' ce viermii nu-l prefac în putregai!
Săracul țăran ce-și pierde vitișoarele sau plugul,
Robul osândit ce fuge, blăstemând biciul și jugul,
Toți cei slabi, izbiți de soartă, de nevoi înconjurați,
Află-n codru mângâiere și ne dau nume de frați.
Când privești Moldova-ntreagă părăsită-n jaf și-n silă,
Pe cei buni în neputință, pe cei răi fără de milă,

Veneticul și păgânul, cel de neam și cel bogat,
 Numai ei având dreptate și la vodă și la sfat,
 Căciuliți de toată lumea, fără grijă de nimică...
 O! atunce-ți pare bine când deodată se ridică
 Spaima de haiduci în țară, născuți din al țării chin,
 Precum o durere crudă naște-n piept câte-un suspin!

TĂNASE

Urmează, frate Răzvane! Mai vorbește! Mai vorbește!...
 Focul cuvintelor tale m-alină, mă răcorește!
 Sunt vorbe de sus, băiete, iar nu de-un om pământean...
 O, Doamne! Să iasă tocmai dintr-o gură de țigan!...

VULPOI

(de departe)

Căpitane! Căpitane!

RĂZVAN

Ce veste?

VULPOI

(târând după dânsul pe Zbierea)

O caracudă!

Am pescuit-o acuma pe-uscat fără multă trudă...

RĂZVAN

Sbiera? În mâinile mele?

SBIEREA

Chiar Răzvan!... Vai!... Sunt topit!...

TĂNASE

Te cunosc și eu prea bine!

SBIEREA

(căzând în genunchi)

Și dumneata?... Am murit!...

Sfinte Petre!... Sfântă Ana!... Mucenice Spiridoane!...

Scăpați-mă de pieire!... O să vă dau trei icoane,

Tot d-aramă poleită cu aur... sau cu argint!...

VULPOI

Drace! Nu știam eu singur c-am pus mâna chiar pe-un sfânt!

L-am găsit în drum la stânga, într-o căruță stricată;

De gras ce-l vezi, de departe mi se păru că-i o roată;

Dar fiindcă vrea să fugă, îi dădui un bobârnac,

Și simții atunci de-aproape că-n roată-i ascuns un sac.

Deci acuma, căpitane, poți să-i dai răvaș la dracul,

Că tot ce-a fost bun într-însul nu mai este: iată sacul!...

SBIEREA

(frângându-și mâinile)

Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un ort!...

Sunt pierdut!... Preasfântă troiță! Maică Precistă!... Sunt mort!...

TĂNASE

Dați-mi cinevași o armă, căci poftesc cu pofta mare

Să-i număr, tot unul-unul, vro zece mii pe spinare!

RĂZVAN

Eu țigan, și iată cine se laudă că-i român...

Fraților! Priviți-l bine: eu sunt rob, dânsu-i stăpân!...

TOȚI

Stăpân?...

RĂZVAN

Boierule, scoală!... Nu-i frumos și nu-i cu cale

Să-ngenunchezi dinaintea unui rob al dumatăle.

Jupânului, ce-i cu dreptul d-a ședeă chiar în divan,

Nu se cade să se plece de frica unui țigan...

Scoală dar ca ș-altă dată, scui pă-mă și palmuiește,

Că vodă nu-ți cere sama, și pravila nu te-oprește!

Scoală dar ca ș-altă dată, și pune pe-argații tăi

Ca să-mi dea și dâșii palme, ca să mă scuipă și ei!

Țara-ntreagă nu-i a voastră?... Codru sau oraș, ce-ți pasă?

Oricând ș-oriunde, jupâne, sunteți tot la voi acasă!...

(Sosesc Vidra, Ganea, Răzașul și ceilalți hoți.)

RĂZAȘUL

Căpitane! Îți aducem pe nepoata lui Moțoc,

E cam cu nărav ciocoaica: n-o auzi vorbind de loc...

VULPOI

Bre! Ce de mai boierime! Doi jupâni ș-o jupâneasă!

HOȚUL I

Parcă-i la Curtea domnească!

HOȚUL II

O adunare aleasă!

RĂZAȘUL

(privind la Sbierea)

Haida-de! Dar ăsta cine-i?... De când maica m-a făcut,

N-am întâlnit niciodată om mai pocit și mai slut!

HOȚUL I

O gadină!

HOȚUL II

O șopârlă!

HOȚUL III

O năpârcă-nveninată.

RĂZVAN

Tăcere? Să fiți cu toții martori la o judecată.

Ăst boier, pe care-acuma îl vedeți înngenuncheat

Și care la Iași se plimbă mândru ca un împărat...

SBIEREA

Nu, nu, nu...

VULPOI

Taci, caracudă!

RĂZVAN

Ăst boier prin răutate

Întrece gadini, șopârle și năpârce înveninate...

Ca painjenul ce țese pe furiș vicleanu-i ciur,

Și-l întinde, și-l anină, și-l acață pe-mprejur,

Și drept din mijloc pândește, pironit în neclintire,

Așteptând să-i intre gâza în capcana-i cea subțire,

Apoi lacom se repede, bucuros c-a înșelat,

Ș-o tot rumpe, ș-o tot vâă în stomahu-i desfundat,

Și iar își cârpește ciurul, și iar la pândă s-așează,
Și iar ochește-n tăcere, nouă pradă să-i mai cază...
Astfel și boierul ăsta e painjenul sătul,
Gata să-și mai dreagă cursa, tot strigând că nu-i destul!

SBIEREA

Nu, nu...

VULPOI

Taci, că te ia naiba!

HOTUL I

Nici iadul n-o să-l primească!

RĂZVAN

Însă din jertfele sale, nu-i alta ca să-l urască
Cu furie mai cumplită, cu foc mai înverșunat,
De cum Răzvan îl urăște, setos de-a fi răzbunat!
Pentr-un galben, ce pe drumuri l-am găsit pe neașteptate,
El, cu pravila-i în mână și pe buză-i cu dreptate,
Mă ia rob... rob pentru-un galben și mă face nevăzut
Într-un beci, de muzeală în mocirlă prefăcut,
Unde mă legăse-n zgardă, ca pe-un câine-n bătătură...
Îl urăsc cu cea mai cruntă și nepovestită ură!...
(Vidra face o mișcare de groază.)

TĂNASE

Răzbunare! Răzbunare!

HOTII

Furcă!

RĂZVAN

Da! voiesc și eu

Să-mi răzbun; dar moartea-n furcă i-ar fi prea puțin...

SBIEREA

(căzând jos)

Valeu!

RĂZVAN

Cruce, țepă, glonț, săgeată... Nu-i destulă răzbunare!

Vreau o altfel de pedeapsă: o pedeapsă și mai mare...

RĂZAȘUL

Căpitane! Ian sfârșește! Că decât să mai aștept,
Mai bine-acum dintr-o dată să-i înfig măciuca-n piept!

RĂZVAN

Măi Vulpoiule, ridică-l!...

SBIEREA

(când îl scoală Vulpoi)

Vai mie!... Răzvane frate!...

Mă jur c-am lăsat acasă catastișe ne-ncheiate...

Iartă-mă!... Tocmai pe tocmai!... Fost-ai rob, te iert și eu...

De vrei, îți voi da ș-un zapis... Martor mi-este Dumnezeu!...

RĂZVAN

Vulpoiule, du-l din codru! Scoate-mi-l până la răspânte,

Arată-i drumul cel mare și zi-i aceste cuvinte:

Iată dreapta, iată stânga, iată jos și iată sus;

Alege la deal, la vale, la răsărit, la apus;

Răzvan te-avusese-n palmă, și numai c-un semn de mână
Ar fi putut să te facă praf, publere și țărână...
Totuși, uite! Nu-ți lipsește nici un fir din perii tăi...
Să trăiască codrul verde!... Pleacă slobod unde vrei...
(Vidra e foarte mișcată.)

TĂNASE

Cum? îl ierți? Îl lași să scape?...

RĂZAȘUL

Căpitane! Mi se pare

Că tu-ți cam petreci cu glume ș-ai uitat de răzbunare!

RĂZVAN

Răzbunarea cea mai crudă este când dușmanul tău

E șilit a recunoaște că ești bun și dânsu-i rău!...

RĂZAȘUL

Astea nu se trec la mine! Doară nu-s o fată mare,

Ca să cred că răzbunarea nu-i decât o sărutare!...

Noi l-am prins, al nostru-i dară, al codrului, nu-i al tău!

Nu-l iert eu, bată-l să-l bată!...

VULPOI

Și nici eu nu-l iert!

HOTUL I

Nici eu!

HOTUL II

Bagă sama, căpitane! Noi nu te-am ales pe tine,

Ca să te pupi cu boierii și să ne dai de rușine!

O VOCE

Țiganul se prea gurguță!

ALTĂ VOCE

Se cunoaște că-i țigan!

MAI MULTE VOCI

Țigan! Chiar țigan!...

RĂZVAN

Țiganul nu mai este căpitan!

(Scoate din brâu o bardă poleită.)

Când voi m-ați pus peste codru, dându-mi în mână securea,

Juratu-mi-ați să m-asculte lunca, drumul și pădurea.

Iată barda ce-a pătat-o jurământul cel viclean;

Dați-o unui alt mai vrednic, care nu va fi țigan!

Puneți dintre voi pe-acela care-i meșter să vă-nvețe

A năvăli-n slăbiciune, a vă izbi-n bătrânețe,

Sau pe-o singură furnică să dați iurăș câte doi!

Așa căpitan vă trebui, dar Răzvan nu-i pentru voi!

(Aruncă barda și voiește a ieși.)

RĂZAȘUL

Haide, haide, căpitane! Te iuțești peste măsură!

Nu te pierdem noi pe tine pentru astă pocitură!

(Privește încruntat la Sbierea, rădică de jos securea și o dă lui Răzvan.)

Iată barda, ia-ți-o iarăși, fă ce-ți place, fă cum știi...

Dar eu, unul... of, măicuță!... l-aș tăia fășii-fășii!

VULPOI

Să trăiască căpitanul!

TOȚI

Căpitanul să trăiască!

TÂNASE

Da, da! Și de țigănie să nu se mai pomenească!

RĂZVAN

(către Sbierea)

Stăpâne, acuma pleacă!...

SBIEREA

Să plec?... Cum?... Adevărat!...

O, ce om! Ce piatră scumpă! Ce suflet de matostat!...

Dar fiindcă scapi de moarte pe-un creștin foarte cucernic,

O să te blagoslovească Dumnezeu atotputernic!...

RĂZVAN

Fugi, boierule, de-aice!... Fă-mi și tu pe placul meu!...

Mi-e scârbă s-aud din gură-ți numele lui Dumnezeu!

VULPOI

(împingând pe Sbierea)

Mișcă! Mișcă, caracudă!

SBIEREA

Ba nu... Mă rog! Fără pripă!...

Mai avem o socoteală... Numai un cuvânt... O clipă!...

Dați-mi sacul meu!... Răzvane!... Nu mă sărăci de tot...

Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un zlot!

(Iese ghiontit de Vulpoi.)

VIDRA

(întinzând și întinzând mâna către Răzvan)

Aș fi mândră, căpitane, ca să strâng o mână, care

Nu voiește să-și răzbune decât numai prin iertare!...

RĂZVAN

Mâna mea?... Această mână, dezmiardată de cuțit,

Arsă de foc și de vânturi, bătută neconținut,

Spălată de ploi și grindini, aspră și neagră din fire,

Cuteza-va ea s-atingă mâna-ți albă și subțire?...

VIDRA

De când oamenii din codru răpitu-m-au după drum,

N-am oftat, n-am zis o vorbă, fost-am mută pân-acum,

Oprind lacrima pe geană și-necând în piept suspine,

Ca să nu pogor pe Vidra pân' la ei și pân' la tine...

Dar nu-i pasăre pe lume să nu cânte mai cu dor,

Când ziua-i plină de soare și cerul e fără nor;

Nu-i femeie să nu-și simță inima-i în tulburare,

Când s-așterne dinainte-i luminând o faptă mare!...

Rob, țigan, haiduc, de-oriunde soartea să te fi adus,

Un suflet c-al dumitale își va face loc în sus!

(Răzvan rămâne ațintit.)

TÂNASE

Aferim! Ce mai muiere! De-ar fi mulți boieri ca tine...

GANEA

Ce fac, dragă jupâneasă? Cine-ar crede!... E rușine!

Nepoata marelui vornic și fiica unui spătar,
Dumneata să stai la vorbă... ce-njosire!... c-un tâlhar!...
RĂZAȘUL
Căpitane! Căpitane!... Fă-ți cu mine o pomană:
Dă-mi voie măcar dintr-însul să-ți fierb de prânz o tocană!
HOȚII
Da, da! Să-l tăiem îndată!...
RĂZAȘUL
Să-l bucățim mărunțel,
Ca să nu se mai cunoască de-a fost boier sau vițel!...
RĂZVAN
(ieșind din gândire)
Cum? De ce-i așa urgie?... Lăsați-l în bună pace!...
El nu v-a făcut nimica...
RĂZAȘUL
Nu cumva! Iată ce-mi place!
Doar n-ai fost surd, căpitane!... Nu-l mai apăra-n zadar!...
Nu l-ai auzit tu singur că te numește tâlhar?...
RĂZVAN
Eu tâlhar?... Dar cine-a zis-o?... Răzvan nu putea s-auză,
Căci simțirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză
Din care sorbea cu-ncetul cuvinte ce-mi par mereu
Că tot încă sună, sună și răsună-n jurul meu!
O, tu, femeie măreață! tu un înger! tu o zână!
Tu, ivire minunată ce-mi răasai ca o lumină!
Să te mai auz o dată că locul meu este sus...
Așa c-ai spus-o? Mai spune-mi! Mai spune-mi încă!...
VIDRA
(cu sfială)
Am spus...
RĂZVAN
Ai spus!... Eu credeam că-n lume nu va fi nici o ființă
Ca să-și cufunde privirea sub gunoi de umilință,
Pân' la omul care-n viața-i n-a gustat de nicăiri
Decât dispreț și nemilă, batjocură și loviri!...
Dar știi tu oare puterea ce-o au cuvintele tale,
Luminându-mă cu raza străcurată jos în vale,
Unde de-ale nopții umbre, sub un vâl întunecos,
Ascundeau în adormire tot ce-i bun, tot ce-i frumos?...
Tu mi-ai dat o lume nouă, mi-ai deschis o nouă cale!
C-un cuvânt, c-o vorbă numai, cu suflarea gurii tale,
Ca domnul Hristos pe Lazăr tu din moarte m-ai sculat!...
Ce putere! Ce minune!...
RĂZAȘUL
Căpitanu-i fermecat!
RĂZVAN
Dar tu stai și taci acum?... Îți pare rău dumitale
C-ai picurat o nădejde peste un noian de jale?
Poate-ți mai aduci aminte cine ești?... Ei bine, dar,
Nici eu n-o să uit atuncea că Răzvan e un tâlhar!

(Cătră Ganea.)

Sunt tâlhar!... Așa-i, jupâne?... Ei, da! Sunt tâlhar! Firește!...

Am înțeles cum mă cheamă, și-o să mă port tâlhărește...

(Aruncând jos o pungă.)

Na, boierule! Ia-ți punga!...

GANEA

Ba nu! Ia-ți-o dumneata...

Îți mai dătoresc trei sute... Crede-mă că n-oi uita...

Ciobanul o să-ți aducă.

RĂZVAN

Nu-mi pasă de datorie!

Iată banii tăi, jupâne! Dă-mi o altfel de simbrie!...

Numai cântecul deschide cugetul haiducului! P-un deal, p-un colnic,

Mergea un voinic,

Voinicul voinicilor

În țara piticilor:

Cu fața voinică

Ș-o inimă mică!

Lângă el mergea,

Și la el privea, Și mereu ofta,

Poate că-l iubea,

O copilă dalbă

Cu galbeni în salbă

O dulce fetiță

Cu flori în cosiță,

Cu rai în guriță!

Amândoi mergea,

Și mergând grăia,

Și grăind zâmbea,

Când iată

Deodată

Pe drum mi s-arată,

Stând în calea lor,

Vatavul haiducilor,

Căpitanul hoților,

Groaza veneticilor!

Și cum mi s-arată,

Privește la fată,

O vede și iată:

I se face milă

De biata copilă!

Și zice apoi

Cătră cel ciocoi,

Cătră cel voinic,

Voinic de nimic:

Calea e a ta,

Mândra e a mea,

Și de nu mi-o dai,

Hai la luptă, hai!...

(Vidra își pune mâna pe frunte.)

TĂNASE

Uf, uf, ce inimă mare! Păcat, zău, că nu-i creștin!...

GANEA

Eu nu-nțeleg, căpitane... Ce vrei? Ți-oi plăti deplin...

RĂZAȘUL

Nu-nțelegi ce este lupta?

GANEA

Lupta?

RĂZAȘUL

Lupta voinicească:

Unul pe-altul să-mi apuce, ș-apoi să mi se trântască!

GANEA

Dar căpitanu-i mai tare... mai umăros... mai cu piept...

Lesne poate să mă bată... nu se cade... n-ar fi drept.

RĂZVAN

A! jupânului, pesemne, îi place lupta nemțește?

Dați-i săbii dumisale; să-și aleagă ce pofteste!...

Pentru mine-i chiar totuna: ne vom bate cum va vrea;

De-oi muri nu-i mare treabă, iar de nu, Vidra-i a mea!

(Scoate paloșul, pe când Răzașul dă pe al său lui Ganea.)

Apucă spata, jupâne!...

GANEA

(scoțând paloșul)

Din dragoste!

CIOBANUL

Patru sate!

RĂZVAN

(năvălind)

Apără-te!...

VIDRA

(descoperindu-și fața și punându-se între amândoi)

Nu, Răzvane!... N-ai cu cine!... Nu te bate!...

Plan de discuții

- Despre ce este vorba în această dramă?
- Cum este structurat textul? Care sînt temele majore ale dramei?
- Care sînt personajele principale?
- Cum sînt construite personajele în *Răzvan și Vidra*? Ce relații se stabilesc între ele?

Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă (Comedie cu cântece, în 3 acte)

Personajele:

Cucoana CHIRIȚA

GRIGORI BÂRZOI, soțul ei

ARISTIȚA, CALIPSIȚA, fetele lor

PUNGESCU, coțcar bucureștean

BONDICI, coțcar ieșean

GULIȚĂ, copilul Chiriței

Văduva AFIN

LULUȚA, copila ei

Sărdarul CUCULEȚ, director de agie

UN FECIOR BOIERESC

IOANA țiganca

UN SLUJITOR DE BARIERĂ

UN SURUGIU

UN NEAMȚ CU ORGĂ

POFTIȚI LA BAL, SLUGI,

SURUGII, CAI DE POȘTĂ

Reprezentată la Teatrul Național din Iași, în beneficiul artiștilor români, la 1850.

Actul I

Teatrul reprezintă ulița Păcurarii plină de omăt; în stânga, în fund, se vede bariera închisă. La ridicarea cortinei se aud chiote și pocnete surugiești. Bariera se ridică și încep a trece în fund vro 16 cai de poștă, care trag o trăsură veche pusă pe tălpi de sanie. Caii intră în culisele din dreapta, dar trăsura rămâne troienită în mijlocul scenei. În coada trăsorii sunt aninate o mulțime de sipete și de cutii, iar pe deasupra lor șade o țigancă învelită într-o cergă strențeroasă; ea ține în mână o cutie cu bonete. Pe capră stă un fecior boieresc, ținând altă cutie. Înăuntru se află cucoana Chirița, Aristița, Calipsița și Guliță Bârzoii. Începe a însera și a ninge.

SCENA I

CHIRIȚA, ARISTIȚA, CALIPSIȚA, GUGULIȚĂ, ȚIGANCA, FECIORUL, SLUJITORUL DE BARIERĂ, UN SURUGIU

SLUJITORUL (alergând după trăsură, zice țigancei din coadă): Cine zici că-i în trăsură?...

ȚIGANCA: Cucoana Chirița.

SLUJITORUL: Cum?... Crița?

ȚIGANCA: Chirița... surdule.

SLUJITORUL: Chirița Surdulea?... Da cască-ți pliscul mai tare... cioară, și cârâie mai dezghețat... Ce cucoană-i în trăsură?

ȚIGANCA: Du-te pârlui! că doar n-am să-ți toc la ureche până mâine.

SLUJITORUL: De!... Baragladină, te-ai pichirisit?

ȚIGANCA: Baragladină ești tu, guleratule!

SLUJITORUL: Ian vezi moachia, că s-o fudulit... (Azvârle în țigancă cu omăt.) Hâși, cârâitoare!

ȚIGANCA: Șezi binișor, blestematule, că te ia dracu.

SLUJITORUL: Hâși, ciocănitore!...

ȚIGANCA: Bată-te pârdalnicu să te bată!... șezi binișor.

SLUJITORUL: Hâși, duh de baltă...

CHIRIȚA (scoțând capul și primind omătul în obraz): Ce este? ce-ați pățit... carnacși! că era să mă chiorască!... Cine-azvârle cu bulgări?... (Către țigancă:) Ce te-o apucat, mă rog, coțofano, de cârâi ca cioara-n par?... Ie sama la lucruri bine, și taci din plisc. (Întorcându-se către fecior.) Și tu, moșicule, ce stai în capră ca un degerat și nu zici surugiilor să meargă?... Vai, bată-vă crucea, mangosiților, c-o să-mi faceți zile fripte!...

SLUJITORUL (la oblon). Cucoană...

CHIRIȚA: Ce-i?

SLUJITORUL: Cum îi numele d-tale?

CHIRIȚA: Cum mi l-o dat nânașu... Lipsești de-acole.

SLUJITORUL: Așa știu și eu... d-apoi vezi, cucoană, că trebuie să te trecem la catastiful barierei.

CHIRIȚA: Să mă treci la catastif pe mine?... da ce sunt eu, să mă treci la izvod?... Auzi vorbă!... Măi! că obraznici mai sunt gulerății iști cu săbiuțe...

Lipsești, mojice!

Lipsești de-aice,

Că-ți sar în păr

Și te bat măr.

Auzi dârzie! blăstămăție!

Obrăznicie

Și mojicie!

În catastifuri el să mă scrie;

Să-mi facă mie

Catagrafie,

Parcă aș fi marfă de băcălie,

Brașovenie

Sau lipscănie!

TOȚI

Lipsești, mojice!

Lipsești de-aice,

Că-ți sar în păr

Și te bat măr.

SLUJITORUL (astupându-și urechile): Ho, țară!... că doar n-am urechi de săftian... Cucoană, avem poruncă să nu lăsăm pe nime-n târg, pân-a nu-l întreba de nume.

CHIRIȚA: Ei! c-or să-mi scoată sufletu!... Du-te de scrie c-o venit în Iași: cucoana Chirița a banului Grigori Bârzoii, de la Bârzoieni, cu Aristița, Calipsița și Guliță, copiii lor.

SLUJITORUL (în parte): Mă!... ce pomelnic (Tare.) Cum ziseși, cucoană?

CHIRIȚA: Iaca surdu!... (Repede.) Chirița, Aristița, Calipsița și Guliță Bârzoii ot Bârzoieni. (La surugiu.) Mânați, măi, și luați seama la covățele. (În parte.) Aice-n capitală ești tot cu zilele-n mână.

SLUJITORUL (în parte): Crița, Răstița, Lăpsița și Gurluiță Brânzoii!... da... a dracului nume!... parcă se bat babele-n gură... Mă duc să-i torn în catastif. (Merge spre barieră.) Gurluiță, Lăpsița... Crița... (Iese.)

CHIRIȚA (la surugii): Pornit-ați, jârpanilor?

SURUGIUL (îndemnând caii): Hi, hi, hi, hi, copii... nu mă lăsați... Hi, hi, tătucă... Hi, hi, mânca-v-ar lupii. (Pocnește.) Hi, Iudă... Hi, jupitule. Iaca, mă! c-or să mă lase-n troian... Hi, hi, da hi... lua-v-ar dalacu... prohodi-v-ar cioarele!...

CHIRIȚA (scoțând capul repede): Tacă-vă gura, bețivilor, că vă aud copilele.

SURUGIUL: Ian lasă-ne, cucoană hăi... nu ne mai necăji, că destul necaz avem noi cu rădvanul ista, ardă-l focu!...

CHIRIȚA: Ba să te ardă pe tine focul... auzi?... rădvan!... trăsura mea de nuntă, nouă-noușoară!... de abia din vremea bejăniei!... Hai, mânați și nu mai faceți vorbă.

SURUGIUL: Hi, hi... odată, copii, cu toții... Hi! lăsa-v-ați oasele cioarelor și pelea vameșului... Ha, ho, ha, ho, tbr... degeaba!... de-acum ne-am troienit...

CHIRIȚA: Ne-am troienit?... Iaca! na, și alta acum... chiar colac peste pupăză! (Feciorului.) Ce stai ca un butuc în capră, mangositule... coboară de-agiută la trăsura... Ian vezi-l, mă rog, parcă-i un boieri!... nu-i bun nici de-o treabă...

FECIORUL (leneș): Dacă-i chiar în zadar... nu ne scoate de-aici nici dracu...

CHIRIȚA: Sărmane, sărmane... ți-oi arăta eu acuși pe dracu, somnorosule... dă... dă!...

FECIORUL (scoborându-se): Somnoros, da! și eu n-am închis ochii de două nopți!

CHIRIȚA (sărind din trăsura): Ian auzi-l că și răspunde!... (Lunecând.) Carnacși! că era să-mi rup șălele (Împingând feciorul.) Ia, colo... colo la răzor, tontule... pune umăru de-mpinge, că ești coșcoge... (La surugiu.) Hai, măi, opintiți vârtos.

SURUGIUL: Hi, hi, zvânta-v-ar vântu și v-aș vinde păstrama!

CHIRIȚA: Tacă-vă gura, blăstămaților! că vă aud copilele! (La fete.) Astupați-vă urechile! (În parte.) Îi un păcat cu niște ghiorlani. (La țigancă.) Da tu, cheramo, ce stai acolo parcă clocești ouă... de-te gios să se mai ușureze trăsura.

ȚIGANCA: Cuconiță, nu mă pot scobori fără de scară.

CHIRIȚA: Scară?... ți-oi da eu la scară, coțofană... deschide-ți aripile și sai la pământ... da doar mi-i strica cutia... c-atâta-ți trebuie.

ȚIGANCA (sărind): Valeu!... că mi-am scrântit piciorul! valeu!

(Sărind, scapă cutia, care se strică.)

CHIRIȚA: Tronc! parcă-nadins i-am zis să mi-o strice!... Of! săracan de mine! că-mi vine să țip și să ieu câmpii!... Mult oi să mai stau în drum? (Aleargă la oblon și lunecă.) Carnacsî! că mi-o plesnit șireturile de la rochie!... Aristițo, Calipsițo, dați-vă gios și voi, doar ne-om distroieni mai degrabă... ia așa... frumos... încet, să nu lunecați.

(Aristița și Calipsița se cobor, Guliță vrea și el să iasă, dar Chirița îl oprește.)

GULIȚĂ (cepeleag și alintat): Să mă cobor și eu cu țâțacele?

CHIRIȚA: Ba nu, Gulița mamei... nu, drăguță; mata șezi în trăsura ca să nu răcești.

GUGULIȚĂ: E!... neneacă, vreau să mă cobor... na...

CHIRIȚA: Ba nu, suflete... dacă mă iubești... șezi mătăluță locului, puiule, și te învălește cu contășu băbacăi.

GULIȚĂ: Ei, m-am săturat de contăș; vreau să mă dau pe gheață...

CHIRIȚA: Ba... să nu faci poznă, Gulița neneacăi, c-apoi s-a mânia neneaca și nu ți-a mai cumpăra minavet... știi mata... minavetu care ți l-am făgăduit...

GUGULIȚĂ: Așa! de trei ani de când mă porți cu făgăduința...

CHIRIȚA (sărutându-l): Gulița mamei!... că nostim ești... nu fi de diochi... (Închide oblonul și zice surugiilor:) Hai, flăcăi, de-acum, că vă făgăduiesc bacșiș bun... câte un fifirig de om... (Căutând în culise.) Iaca poznă! da unde-s surugiii?

FECIORUL: Or fi fugit!... cine știe?... la vro crâșmă poate... (În parte.) Hei, că nu-s și eu cu dânșii!

CHIRIȚA: O fugit și m-o lăsat lată în mijlocul drumului!... bre! c-o să mă lovească ceva! (Furioasă.) Ei, apoi să nu te-apuce șaptezeci de năbădăici?... Kirie eleison! (Vine iute în fața publicului.) Mă rog, cine ține poștele?... cine-i otcupcicul ghipcanilor?... să deie ochi cu mine, dacă-l ține curăua... să-i zic două vorbe... da vorbe!... să le pomenească cât o trăi... știi?... cole... engolpion de anul nou 1844.

I

Ian să-ți spun, otcupcic dragă,

Vel otcupcic de ghipcani!

Toți motanii, fără șagă,

Nu-ți plătesc nici chiar doi bani!

Of! mări frate,

De ai păcate

Cu cai de poștă să te pornești;

De multă ciudă,

De multă trudă,

Te simți, cu poșta, că-mbătrânești!

Ba nu-s propele,

Nici căpițele;

Ba ștreangu-i putred de ars în foc!

Hi, pliosca, trosca,

Hi, trosca, pliosca!...

Sluga-n pricină... ești tot pe loc!

II

Drept să-ți spun, otcupcic dragă,

Vel otcupcic de ghipcani!

Toți motanii, fără șagă,

Nu-ți plătesc nici chiar doi bani!

Căci dacă pleacă,

Colbul te-neacă;

Glodu-ți lipește benghiuri pe nas;
Biciul pocnește
De te-asurzește,
Și caii poștei alerg... la pas!
Ba stau la dealuri;
Te dau de maluri;
Îți sfarmă trupul de nu mai poți!
Și de nu-ți pasă,
Ajungi acasă

C-un ochi, c-o mână, și cu trei roți!

CHIRIȚA (alergând în fund): Poftim poște!... dacă nu merg caii, fug surugiii!... Da unde s-o înfundat blăstămații? (Intră în culisa din dreapta, din fund.) Vai! că buni-s de spânzurat în iarmaroc!... Auzi!... carnacsî, că lunecuşu-i!... Valeu!... (Se aude căzând pe gheață.)

ARISTIȚA, CALPSIȚA: Vai de mine! a căzut neneaca pe gheață!...

(Aleargă amândouă după Chirița și se aud picând și țipând în culise: "Valeu!... Valeu!...")

FECIORUL (căutând în dreapta): Haita... buf... na, c-o căzut și ducile... Ha, ha, ha... una peste alta...

(În vremea aceasta Guliță se coboară furiș din trăsură și începe a se da pe gheață.)

GUGULIȚĂ: Uța... a... a... Bine-i de dat de-a săniușul... Uța... a... a... Neneaca s-a dus... bine-mi pare!

ȚIGANCA (ghemuită în cergă lângă coada trăsurii): Da astâmpără-te, cuconașule, că-i cădea jos și ți-i sparge capu.

GUGULIȚĂ: Taci, coțofană... nu cârâi.

ȚIGANCA: Haide, hai, că te-a vedea ea cucoana acuși.

GUGULIȚĂ: Taci, îți zic, c-apoi știi... (Către fecior.) Măi, fecior boieresc, vin' de te dă pe gheață cu mine.

FECIORUL: Ce să fac?... că doar n-am zece capete de stricat...

GUGULIȚĂ (mânios): D-apoi dacă-ți poruncesc eu?... nu vrei?... Ei las' măi bade, că te-oi drege eu.

FECIORUL (în parte): Ba-i drege tu pe cine-ai mai dres, sfrijitule.

GUGULIȚĂ: Uța... a... las' că te-oi spune eu și bunicăi, și mătușicăi, și băbacăi, și neneacăi... Uța... a... (Se aude dincolo de barieră un sunet de zurgălăi și un glas de jidov strigând: "Vio, vio.")

SCENA II

FECIORUL (lângă oblon), ȚIGANCA (lângă coada trăsurii), GULIȚĂ (dându-se de-a săniușul pe dinaintea ei),
BONDICI, PUNGESCU, un neamț cu orgă și slujitorul

BONDICI (la barieră): Mă! cel cu trăsura... fă înainte... Ce-ai închis șoseaua?

FECIORUL (căutând în stânga): Dec! cum oi să fac înainte, dacă ne-am troienit?

BONDICI: Ce-mi pasă mie?... dă-te-n lături că n-am să șez aici toată noaptea pentru hatârul tău.

FECIORUL: Măi omule, da n-auzi că ne-am troienit?

PUNGESCU (asemene la barieră): Înhamă-te pe tine și trage zdreavăn până ce-i ieși din zăpadă.

FECIORUL: Ba-ți pune pofta-n cui.

PUNGESCU: Hait! o pățirăm de la roate... Ei, ce facem acum?

BONDICI: Hai să lăsăm harabagiul și să ne suim într-o sanie de birjă.

PUNGESCU: Fie ș-așa... hait... vină și tu, neamțule, cu noi.

NEAMȚUL: No gut... maine heren.

(Bondici, Pungescu și Neamțul cu orgă intră pe la barieră. Slujitorul îi oprește.)

SLUJITORUL: Cum îi numele d-voastră, domnilor?

BONDICI: D-lui îi spătarul Hațmațuchi, și eu aga Crastavețovici: amândoi cu șezutul și cu avutul în Focșani... Cât pentru d-lui neamțul, îi vestitul baron fon Șonțberg, care vine de la Podul-Iloaiei ca să deie concerturi instrumentale în folosul său. Drept care avem cinste a ne închina d-tale cu tot respectul, noi, sus-pomeniții și jos-iscăliții: spătarul Hațmațuchi, i aga Crastavețovici, i baron fon Șocățenberg. (Se închină și vine în fața scenei.) Zi cruce-ajută și dă înainte la catastih dacă poți, cenușerule.

(Slujitorul rămâne încremenit și şuieră de mirare. Neamțul începe a cânta din orgă și se trage în fund lângă trăsură, Bondici și Pungescu vin în fața scenei.)

PUNGESCU: Ha, ha, ha!... repede mi-l luași pe bietul dorobanț, nene...

BONDICI: Nume vroia? nume i-am dat. Să se sature.

GUGULIȚĂ: Îra!... Iaca un minavet de canari, cum vreau eu. (Aleargă lângă neamț, împreună cu feciorul și cu țiganca.)

BONDICI: Iaca neamțul dracului!... nici n-a apucat a intra în Iași și a și început a rupe urechile ieșenilor. Nu-i destul că ne-a asurzit pe noi în harabaua cea jidovească, de la Roman, și tot drumul!... Ia să vezi cum o să-mi gologănească sinpatrioții!... Păcat numai că n-are vro momiță sau vrun urs, că s-ar face stup de bani.

PUNGESCU: Ce spui, vere?... care vrea să zică... dobitoacele aci în Iași?...

BONDICI: Hai, hai!...

PUNGESCU: Apoi dar... ne-am sfințită noi doi?...

BONDICI: Niboisa, fricosule... nu mi te da, păcătosule... dar, ia lasă vorba asta... să venim la treaba noastră. Am scăpat din Focșani cum am putut... cu nepus în masă... că de punea mâna ispravnicul pe noi, ne trântea poate la gros...

PUNGESCU: Vrei să zici la pușcărie.

BONDICI: Și asta din pricina ta; dacă ești prost și lași să te prindă la cărți cu mâța-n sac?...

PUNGESCU: Ce pisică-n sac, neneo? vina mea-i dacă s-a găsită alt cartofor mai țeapăn decât mine și m-a zărită când am tras pă riga de desubtul cărților?

BONDICI: În sfârșit, ce-a fost s-a trecut... am scăpat de-acolo; acum ne rămâne să ne păzim aici vro câțeva vreme, pân' ce s-o face lucru mușama... De aceea trebuie mai întâi să ne prefacem numele; să le mai lungim. Tu te-i chema de azi înainte Pungescovici și eu Bondicescu.

PUNGESCU: Ei ș-apoi!... despre trai cum a s-o ducem?... că numai cu escu și cu ovici, tot covrigi, tot spanac.

BONDICI: Despre trai?... helbet!... feți logofeți de soiul nostru, cu meseria stosului și a bancului, nu pier în Iași.

PUNGESCU: Se poate, nenisorule... dar mai bine m-aș închiiorchioșa eu în București.

BONDICI: Pentru ce, neică?

PUNGESCU: Pentru ce?...

De-ai umbla întreaga lume;

De-ai călca pe rând anume:

Țara englezească,

Țara franțuzească,

Țara spaniolească,

Nemțească, leșască,

Italienească,

Păn' și cea grecească,

N-ai găsi chiar într-o mie

Așa târg vestit să fie,

Pentru boscărie,

Pentru stosărie,

Pentru coțcărie,

Matrapazlărie,

Și rușfetărie

Și potlogărie!

BONDICI: Nu zic ba, neiculiță, dar apoi și târgul nostru... când ai ști. (Caută împrejur.)

PUNGESCU: Spune, că nu ne aude nime.

BONDICI: Iașul nostru-i chiar de gemene cu Bucureștiul vostru.

PUNGESCU (cu bucurie): Aoleo!

BONDICI: Ce-ți spun eu.

PUNGESCU: Care vrea să zică... de-om lua treaba de la mertepea ș-aci, am înfundată pă dracu?

BONDICI: Ba încă și pe tată-său... c-apoi vezi tu, neiculiță... viața-i un stos de la început pân' la sfârșit, și lumea o masă de cărți. Tot meșteșugul îi să pontarisești la vreme și să găsești ruteua norocului, ca să faci roi...

PUNGESCU: Prea bine... dar dacă ai goană dă fante?

BONDICI: Furi o carte, ș-așa îți dregi bosuiocul.

BONDICI

Neneo, mă crede, viața-i un stos;
Lumea o masă cu postav verde.
Tot meșteșugu-i de-a juca gros;
De-a punta bine și... de-a nu pierde!
PUNGESCU: Ei, apoi halal de mine.

BONDICI

Halal de tine dacă vei ști
Să-ți spoiești bine fruntea, obrazu,
Și, fără frică de-a te roși,
Să faci transporturi... cu cinsteamazu!

(Împreună.)

Halal de tine dacă vei ști

ș.c.l. ș.c.l.

SCENA III

Cei dinainte, CHIRIȚA, ARISTIȚA, CALIPSIȚA

CHIRIȚA: Of!... îmi vin istericale grecești!... am alergat pin toate crâșmele, și surugiii... tufă... Of! cine mi-o zis să mă pornesc eu de la Bârzoieni?...

ARISTIȚA: Neneacă... nu te tulbura, că iar te-a durea rastul.

CHIRIȚA: Cum să nu mă tulbur, Aristițo dragă... dacă m-o lăsat în mijlocul drumului, cu cățel... cu... Ce-o să facem acum?...

BONDICI (în parte): O neneacă cu două fete... (Încet, lui Pungescu.) Aține-te, muntene, c-aici-i pe treabă...

PUNGESCU (scoțând repede o pereche de cărți, taie repede un stos): Pă trebuliță?... hareci!... stos!...

CHIRIȚA (cu deznădăjduire): Și nici un bărbat... nime ca să ne vie într-ajutor... Îmi vine să mă trântesc la pământ, ca jidanii.

BONDICI: Un bărbat!... iată-mă-s... poruncă. (Înaintează spre Chirița.)

CHIRIȚA: Ce-mi văzură urechile și ce-mi auziră ochii!... Slavă ție, Doamne, că iată în sfârșit un creștin!...

PUNGESCU: Doi hristiani, cocoană... că sunt și eu p-acilea.

CHIRIȚA: Foarte vă mulțămesc... dar, mă rog, să mă fericesc cu numele dumilorvoastră...

BONDICI: D-lui, prietenul meu, este spătarul Pungescovici.

PUNGESCU: Și d-un aga Bondicescu, al meu amic...

CHIRIȚA (în parte): Un spătar ș-un agă! (Încet și repede, fetelor.) Țineți-vă mai drept și zâmbiți nurliu.

BONDICI: Dar, mă rog, cucoană, să ne norocim și noi...

CHIRIȚA: Eu sunt cucoana Chirița a banului Grigori...

BONDICI: Și dducile?...

CHIRIȚA: Bârzoii...

BONDICI: A! Bârzoii?... și dducile?...

CHIRIȚA: Ot Bârzoieni... (Se închină.)

BONDICI: Am înțeles... dar dducile?

CHIRIȚA: Copilele mele... Aristița și Calipsița. (Încet, fetelor.) Faceți tali frumos. (Tare.) Le-am adus la Iași, drăguțile, ca să pitreacă câșlegile; și puneți-vă în gând, boierilor, că după ce ne-am necăjit pe drum două zile și două nopți, când s-ajungem la gazdă... ne fug surugiii tocmai la capătul târgului.

BONDICI: Cum se poate?

CHIRIȚA: Așa, zău... am pățit-o chiar ca cela care s-a înecat la mal.

BONDICI: Ei!... las' că-oi spune eu asta vărului meu...

CHIRIȚA: D-lui ține poștile?

BONDICI: Dar.

PUNGESCU (încet, lui Bondici): O tăiași groasă, nene...

BONDICI: Taci, nerodule...

CHIRIȚA: Să-ți spun drept... dar să nu-ți fie cu supărare... vărul d-tale n-are nici un haz cu poștile d-sale... Lehamete și de parale.

BONDICI: Da de câte ori i-am spus-o eu însumi, cucoană dragă... Ce folos însă!... nu înțelege de cuvânt... (Încet, lui Pungescu.) Ce zici de fete, măi?

PUNGESCU: Au zestre oare?

BONDICI: Așa-mi miroase... (Cucoanei Chirița.) Cucoană Chiriță, noi amândoi suntem gata la poruncile d-tale și preafericiți de a te putea înlesni la orice-i dori în târgul nostru...

CHIRIȚA: Bunătatea d-voastră...

BONDICI: Ce se potrivește!... Primiți deocamdată brațele noastre, ca să vă ducem la gazdă, și cât pentru trăsură, n-ai nici o grijă... om trimite boii noștri ca s-o aducă.

CHIRIȚA: Bucuros!... (În parte.) Ce cuconași de treabă!... când ar fi și holtei! (Încet, fetelor.) Dați brațul și mergeți pupuică... tot pe vârful scarpilor...

TOȚI

Haideți împreună

Vesel să pornim,

Și-ntr-o casă bună

Să ne găzduim.

BONDICI (Aristiței, dându-i brațul)

Demuazelă dragă, sunt prea fericit,

Că să-ți dau eu brațul m-am învrednicit!

PUNGESCU (Calipsiței, asemenea)

Demuazelă scumpă, în veci n-oi uita

C-astăzi, la brațetă, merg cu dumneata!

CHIRIȚA (în parte)

Unul zice-i agă, celalalt spătar;

De i-aș prinde gineri, i-aș lua în dar.

Unul zice-i agă, celalalt spătar;

De i-aș prinde gineri, aș da sărindar!

TOȚI

Haideți împreună

Etc. etc. etc.

(Bondici, Pungescu, Aristița și Calipsița ies la brațetă prin dreapta. Chirița-i urmează puțin și se oprește. Neamțul, care a stat tot în fund, începe a cânta din orgă.)

SCENA IV

CHIRIȚA, GUGULIȚĂ și ceilalți

CHIRIȚA (oprindu-se): Da... Guliță? Kirie eleison!... că era să-mi uit odorul-n trăsură... (Se întoarce și găsește pe Guliță lângă neamț.)

GUGULIȚĂ: Nu pe aista, monsiu neamțule... cântă pe cellalt... (Bate din picioare cu mânie.) Nu pe aista, e cellalt.

NEAMȚUL: No! lasenzi şon geen.

CHIRIȚA: Ce-mi văzură ochii!... O ieșit dimonu din trăsură!... și făr' de blană!... săracan de mine c-o fi înghețat!... (Aleargă la Guliță.) Ce faci aici, diavoli?... Nu ți-am spus să nu ieși din contășul băbacăi?...

GUGULIȚĂ: Ei, m-am săturat de contăș ca de mere acre.

CHIRIȚA: Auzi!... Ian privește cum i s-o roșit nasu!... parcă-i o sfeclă digerată! (Îi șterge nasul cu batista.) Doamne! Doamne! ce păcat cu niște plozi! Măi Ioane, adă blana din trăsură... l-o lovi un giunghi și mi-o fi mai mare beleua. (Feciorul aduce o blană din trăsură.)

FECIORUL: Iaca șuba cuconașului...

CHIRIȚA: Și voi... chiori ați fost de l-ați lăsat să iasă dizvălit?... vină să te-mbrac, păcatule... Ei, vină azi și nu mă supăra.

GUGULIȚĂ: Nu mă supăra nici mata.

CHIRIȚA: Auzi plodu?... las' că ți-oi arăta eu... (Îl îmbracă cu de-a sila.) Șezi binișor... nu crâcni... țâst... să nu-ți aud gura...

GUGULIȚĂ (zbătându-se): Nu vreau, nu vreau. (Plânge.) Las' că te-oi spune eu băbacăi...

CHIRIȚA (trăgându-l târât): Ce face?... Of! c-o să mă nebunească dimonu... parcă văd că iar are să m-apuce rastu... Ascultă, Gulița nineacăi: hai că ne-așteaptă țâțacele.

GUGULIȚĂ (trântindu-se la pământ): Nu-mi pasă mie de țâțace... nu merg.

CHIRIȚA: Ei, vină că-ți cumpăr minavetu cela... știi mata...

GUGULIȚĂ: Cumperi?... dacă-i așa... ia-mi-l pe-aista, a lui monsiu neamțu. Vină cu noi, monsiu neamțule...

NEAMȚUL: Gut... gut... ser bevol.

CHIRIȚA (în parte): Las' să te văd eu acasă, păcatule, c-apoi ți-oi da un minavet de nu l-îi putea duce... Măi Ioane, rămâi aici cu țișanca ca să păziți lucrurile, pân' ce-or veni boii să rădice trăsura... da doar îți pierde vro cutie... c-apoi sfântu Neculai îi gata. (Pleacă cu Guliță spre dreapta.)

SCENA V

Cei dinainte, văduva AFIN, sărdarul CUCULEȚ

AFIN: Ce minune!... Cucoana Chiriță?

CHIRIȚA: Cucoana Nastasiica!

AFIN: Bine-ai venit.

CHIRIȚA: Bine-am găsit. (Se sărută.)

AFIN: Da ce vânt te-a adus pe la noi, soro dragă?

CHIRIȚA: Mi-am adus fetele de câșlegi, după obicei. (Încet.). Da d-ta cum te întâlnesc singură... lângă barieră?...

AFIN: Am ieșit puțin ca să mă primblu afară din târg, că pin târg îi potop... te ferească Dumnezeu!...

CHIRIȚA: Da, bine... pe gios?... ha?... Ei, dă... nu te roși, soro dragă... Lumea-i lume, și tinereța... Ce te sastisești?... între noi...

AFIN: Da nu mă sastisesc, soro, nicidecum... Mă primblu pe jos... pentru că așa-mi place. Am venit cu sărdarul Cuculeț.

CHIRIȚA: Cu sărdarul? (În parte.) Hm! mititica...

CUCULEȚ: Sărut mâinile, cucoană Chiriță.

CHIRIȚA: Plecăciune, arhon sărdar. Tot la agie ești?

CUCULEȚ: Director și supusă slugă.

CHIRIȚA: Și la mai mare.

CUCULEȚ: Amin.

AFIN: Da... unde-s duduile?

CHIRIȚA: Îra!... ba că chiar!... unde-s?

AFIN: Ha, ha, ha... pe mine mă-ntrebi?

CHIRIȚA: Bine zici, săruta-ț-aș ochii... S-o pornit de-aici la brațetă cu doi cavaleri.

AFIN: La brațetă?... cu doi cavaleri?

CHIRIȚA: Precum zici, soro: unul, aga Bondicescu, și cellalt, spătarul Pungescovici... doi bujori, surioară, două zarnacadele!

CUCULEȚ (în parte): Bondicescu? Pungescovici?... mare poză!

(Scoate un răvaș și-l citește.)

AFIN: Ei bine, și-ncotro au apucat truspatru?

CHIRIȚA: Hoisa, pe șoșe...

AFIN: Dar, îi cunoșteai mai de mult?

CHIRIȚA: Ba, cât hăciu!... Mi-o ieșit în drum să-mi deie agiutor; că nu știi, soro, ce-am pățit?... m-am troienit!... și să vezi d-ta: Mă pornesc de la Bârzoieni... și încă bărbatu-meu îmi zicea: "Soro dragă, nu te porni... stai..." Când ce să vezi?...

AFIN: Apoi bine, cucoană Chiriță, se poate să-ți lași copilele pe mâna unor necunoscuți?... Cine știe ce berbanți?...

CHIRIȚA: Pușche pe limbă-ți... vai de mine! că începe a mă umfla grija din tălpi... mă furnică sudori pe spate... Iaca pozna gata!... Nu cumva se zăresc pe șoșe? (Se apropie de culise și caută înăuntru.)

CUCULEȚ (în parte): Sameșul din Focșeni îmi scrie, cu poșta de astăzi, despre un Bondici și un Pungescu: doi coțcari care au dezbrăcat lumea pe-acolo... și mă sfătuiește să-i priveghez de aproape... Oare tocmai ei să fie?

CHIRIȚA: Nimică! tufă!... o intrat fetele-n pământ... Vai de mine! Arhon sărdar, nu mă lăsa... de-a afla bărbatu-meu, zău, am sfeclit-o!... Ioane, aleargă; ba... ba... stai la trăsura... Arhon sărdar... ridică toată agia în picioare... săraca de mine!... așa poză!... să-mi fure fetele de la ochi!... Hai degrabă cu toții să le căutăm... Biata Aristița!... biata Calipsița! Sfinte Mina... să știi că-ți dau șapte paraclisuri...

CHIRIȚA

Degradă, degradează,
Cu toți s-alergăm;
Să mergem în grabă
Să le căutăm.

Vai, bietele fete!
Că le-am prăpădit
Și le-am dat pe biete...
De-acum m-am topit!...

(Neamțul începe a suna un valț.)

CHIRIȚA (furioasă, aleargă de împinge pe neamț): Da du-te pârlui, șonțule, cu țârlătoarea asta. (Lunecă.)

Carnacsî! că era să mă prăbușesc!

TOȚI

Degradă, degradează etc. etc. etc.

(Toți aleargă în dreapta; Chirița trage de mână pe Guliță, care trage asemenea pe neamț de poala surtucului. Feciorul boieresc și țigancă rămân lângă trăsură.)

(Cortina cade.)

Chirița în provincie (Comedie cu cântece, în 2 acte)

Actul I

În stânga, casa Chiriței cu cerdac și cu ferestre pe scenă. În dreapta, lângă culisele planului I, o canapea de iarbă înconjurată de copaci. În fund, oștețele și poarta ogrăzii. Lângă casă, o porțiță în zăplaz, care duce în grădină. În depărtare se vede satul. Scena se petrece la moșia Bârzoieni.

SCENA I

CHIRIȚA (în costum de amazonă intră călare pe poartă înconjurată de țărani)

(Arie din "Scara măței": "Tâlharii")

ȚĂRANII

Dreptate, dreptate

Ne fă.

Cucoană, dreptate

Ne dă!

CHIRIȚA

Ce vreți voi?... dreptate?

ȚĂRANII

Așa.

CHIRIȚA

Cu biciul pe spate

Ce vreți voi?...

V-oi da!

(Împreună.)

ȚĂRANII

Dreptate, dreptate

Ne fă.

Cucoană, dreptate

Ne dă!

CHIRIȚA

Cu biciul pe spate

V-oi da.

V-oi da eu dreptate

Așa.

CHIRIȚA (amenințând țăranii cu cravașa): Tacă-vă gura, moșicilor.

UN ȚĂRAN: D-apoi bine, cucoană... păcat de Dumnezeu să ne lași a fi de batjocură!

CHIRIȚA: Ce batjocură? Ce batjocură?... Cine v-a batjocorit?

ȚĂRANII: Cuconașul Guliță.

CHIRIȚA: Guliță?... Minciuni spuneți... Ce v-o făcut?

UN ȚĂRAN: Mi-a ucis un vițel la vânat.

ALTUL: Și mie mi-a dat foc bordeiului cu ciubucul cel de hârtie.

ALTUL: Și eu l-am prins ținând calea Măriucăi.

CHIRIȚA: Țâst, bețivilor... bine v-o făcut sufletele... De ce nu vă păziți vițeei și Măriucile?... Așa să pățiți... Hai, lipsiți de-aici!

UN ȚĂRAN: Da-i păcat, cucoană, să ne lași păgubași... Da! dacă nu ne-om jălui la d-ta care ne ești stăpână vecinică... la cine să ridicăm glasul, săracii de noi!

ALTUL: Am ajuns mai rău decât ȣiganii!

CHIRIȚA: Auzi-i?... auzi-i, ȣopârlanii!... Ei, apoi să nu-i iei la măsurat cu prăjina de falce?... Afară, moșicilor, că vă știu eu de mult că sunteți buni de gură și răi de lucru... Afară!

ȚĂRANII: Cucoană...

CHIRIȚA: Pieriți din ochii mei... că vă iau de fugă cu calul.

(Repede calul spre ei.)

(Împreună.)

ȚĂRANII (fugind)

Dreptate, dreptate

Ne fă.

Cucoană, dreptate

Ne dă!
CHIRIȚA (furioasă)
Cu biciul pe spate
V-oi da.
V-oi da eu dreptate
Așa.

SCENA II

CHIRIȚA (după ce a alungat țăranii călare, se întoarce și vine în fața scenei): Vai de mine cu niște țăărnoi, că n-ai chip să trăiești de răul lor!... De-abia am ieșit puțințel la primbare ca să mă mai răcoresc... și parcă dracu i-o scos în cale-mi să mă tulbure... Iar m-oi fi făcut roșie la față ca un stacoș. (Strigă:) Ioane... Ioane!... ș-apoi astfel hurducă și gloaba asta, că m-o apucat de vro șapte ori sughițu pân-acu... (Strigă iar:) Ioane... Ioane! Iaca somnorosu că iar o fi adormit în podul grajdului... și nici c-o să vie să mă coboare de pe cal... Ioane... Ioane... mă!... săraca de mine c-or să mă lase să șed toată ziua călare ca un jăandar... (Strigă furioasă:) Ioane... Guliță... Luluță... monsiu Șarlă... Cumnățică...

SCENA III

CHIRIȚA, GUGULIȚĂ, ȘARL, SAFTA, ION

(Ion vine alergând dintre culisele din dreapta. Ceilalți ies din casă și se cobor din cerdac.)

GUGULIȚĂ: Cine mă cheamă?... neneaca!

SAFTA: Ce este?... Ce este?

ȘARL: Qui diable?... Ah! madame!...

ION: Aud, cucoană... Iaca, ia...

CHIRIȚA: Da veniți azi de mă coborâți de pe cal... Ce, Doamne, iartă-mă!... ați adormit cu toții?

(Ion se pune dinaintea calului și-l apucă de zăbale ca să-l ție. Ceilalți se adună împrejurul Chiriței.)

GULIȚĂ: Ba nu, neneacă... dar învățam Telemac cu monsiu dascălul.

SAFTA: Și eu făceam dulceți în cămară, cumnățică.

ION: Și eu...

CHIRIȚA: Taci din gură... că ești încă cu ochii plini de somn... Ține calu...

ȘARL (apropiindu-se de Chirița): Madam cocona... sari în brați a me.

CHIRIȚA (cochetând): În brațele d-tale, monsiu Șarlă?... Ești foarte galant... însă mă tem...

ȘARL: O! non te tem... că sunt vurtos.

CHIRIȚA: Nu de-aceea... că și eu îs ușurică ca o pană; dar apoi... să sar în brațele unui cavaler... nu știu de se cuvine?...

ȘARL: Dacă non vre la mine, sari la Ion... (În parte.) J'aime mieux ça.

CHIRIȚA: Ei, dacă vroiești numaidecât, monsiu Șarlă... aține-te că sar.

ȘARL: No... poftim... une, deux, trois.

CHIRIȚA (sărind): Hup.

ȘARL (în parte): Cristi! ușuric ca un pan... merci.

CHIRIȚA (în parte): Îi nostim franțuzu... (Tare.) Ați văzut agilitaua mea? Ioane... du calu la grajd și-l adapă, dar să nu-i scoți șaua... Auzi?

ION (căscând): Aud. (Duce calul între culisele din dreapta.)

CHIRIȚA: Ho... că parcă-i să ne-nghiți... face-o gură cât o șură.

GULIȚĂ: Neneacă... las' să mă sui și eu pe cal.

CHIRIȚA: Ce face?... ca să te trântescă?... ba nu, Gulița mamei.

GULIȚĂ: Pe mata cum de nu te trântește?

CHIRIȚA: Eu am învățat la Ieși, la manejarie... (În parte.) Numai eu știu câte bușituri am mâncat... d-apoi dă!... dacă-i moda...

GULIȚĂ (scâncindu-se): Ei... neneacă, las' să mă primblu călare... măcar numai pin ogradă.

CHIRIȚA: Bai... ți-am mai spus o dată că nu vreau... Nu mă supăra mai mult. Mai bine apucă-te de-ți învață franțuzasca cu monsiu Șarlă... că mă ții o mulțime de parale, trântore.

GULIȚĂ: Bai și eu... M-am săturat de carte.

ȘARL: Monsieur Goulitze... taizes vous quand poruncesc madam nenec.

GULIȚĂ: Madam nenec... (în parte) franțuz stropsit.

ȘARL: Ce spus? (În parte.) Cré moutard... il m'agace toute la journée.

CHIRIȚA: Nu te potrive, mosiu Șarlă, că-i copil încă.

ȘARL: Oui... copil... obraznic.

CHIRIȚA: Ce să-i faci dacă are duh, Gulița nineacăi... (Sărută pe Guliță.) Îmi seamănă mie... bucățică tăietă. Hai, du-te cu domnu profesor de învață frumușel, că ți-oi face straie de moda nouă.

GULIȚĂ: Da... cal mi-i cumpăra?

CHIRIȚA: Cum s-a face băbacă-tău ispravnic.

ȘARL: Allons, Goulitze.... venez donc.

GULIȚĂ: Iaca, monsiu... je vene.

(Șarl și Guliță se primblă împreună prin ogradă, citind pe o carte și din vreme în vreme zic tare: "Calypso ne pouvait se consoler du départ d' Ulysse".)

CHIRIȚA: Uf! Doamne! că mare cald îi!... Hai sub copaci, cumnățico. (Merge în boschet.)

SAFTA (urmând pe Chirița): D-apoi și d-ta, soro, ai minte s-alergi călare în luna lui iuli? îi păți ceva într-o zi.

CHIRIȚA: Ce să fac, soro, dacă-i moda... și dacă-mi place... Oi zice și eu ca Ferchezeanca:

Hop, hop, hop,

La galop,

Când alerg călare,

Hop, hop, hop,

La galop,

Inima mea sare.

Hop, hop, hop,

La galop,

Când sunt armazoana;

Hop, hop, hop,

La galop,

Ieu lumea de goană.

Ce plăcere de-a fugi în fuga mare

Pe-un cal sprinten, ușurel ca un ogar.

Câteodată alivanta pe spinare...

Dar ce-mi pasă... dacă-i moda, n-am habar.

Hop, hop, hop,

La galop

Etc., etc., etc.

Ș-apoi trebuie să știi, cumnățică, că de când m-am dezbarat de Calipsița și Aristița... de când în sfârșit le-o măritat bărbatu-meu cu Brustur și cu Cociurlă... pare c-am întinerit de 20 de ani... îmi vine tot să zburd... că, Doamne!... mult m-am mai necăjit prin Ieșu cela ca să-mi găsesc gineri... știi?...

SAFTA: Știu... căzuseși în mâinile unor coțcari!...

CHIRIȚA: Cine dracu să-i cunoască? Acu toți îs îmbrăcați într-un fel... și nu poți alege care-i boier, care-i coțcar... Dar ce-o fost s-o trecut. De trii ani de când m-am întors la moșie la Bârzoieni... i-am și uitat.

SAFTA: Bine-ai făcut.

CHIRIȚA: Hei!... când ar da Dumnezeu să mi se împlinească gândul... aș da de șapte sărindaruri.

SAFTA: Ce gând, soro?

CHIRIȚA: Ah! cumnățică, să mă fac isprăvniceasă!... alta nu doresc pe lume!... Isprăvniceasă cu jândari la poartă și-n coadă.

SAFTA: De ce nu?... Te-i face și d-ta ca alte multe... Doar a izbuti el frate-meu la Ieși unde l-ai trimis...

CHIRIȚA: Așa nădăjduiesc... că și noi... Dumnezeu știe câte-am pățimit la "48... ca patrioți... Las' că ne-o pierit vro zece capete de vite. Dar apoi îți aduci aminte ce friguri o avut Bârzoii... și cum m-o durut măseaua care am scos-o!...

SAFTA: Așa... așa...

CHIRIȚA: De aceea l-am silit pe bărbatu-meu să meargă la Ieși ca să cerce a căpăta isprăvnicia de aice din ținut... Doară și el are drituri... ca patriot... ca pățimit... Nu-i vezi, acu, care de care are pretenții să intre în slujbă... sub cuvânt că i-o fost frică la '48?... Helbet! dacă-i pe-aceea... apoi și noi avem temeieri... Adă-ți aminte ce groază-l apucase pe Bârzoii... că striga și pin somn c-o venit zavera...

SAFTA: Așa... așa...

CHIRIȚA: I!... când să-l văd deodată intrând pe poartă cu doi jândari... știi?... i-aș sări în cap.

SAFTA: D-apoi eu?...

CHIRIȚA: Mai tras-ai în cărți, cumnățico?

SAFTA: Tras, soro... că alta nu fac toată ziua...

CHIRIȚA: Și ce zic cărțile?

SAFTA: Menesc a bine... Mi-o ieșit zece ochi de caro... bucurie... lângă riga de trefli... frate-meu, și dedesubt trii ochi de cupă... drum... trebuie să vie negreșit astăzi... și să-ți aducă veste bună.

CHIRIȚA: Să te-audă Dumnezeu... Atunci să vezi, soro, căpățâni de zahăr... să nu poți dovedi cu dulcelele...

SAFTA: Iaca pozna, că eu mi-am uitat belteua pe foc... și m-am luat cu vorba...

CHIRIȚA: Nu-i nimică... o belte mai mult sau mai puțin pentru o isprăvniceasă... nu-i cea pagubă... Ian spune-mi, te rog... (Îi vorbește încet, în vreme ce scoate un port-țigar din buzunar.)

ȘARL (în fund): Dis donc comme moi, Goulitze: Calypso ne pouvait se consoler du départ d' Ulysse.

GUGULIȚĂ: Calypso ne pouvait d' Ulysse.

ȘARL (în parte): Cré gamin!... il m-agace joliment!...

SAFTA: Iar îi să tragi tiutiu, soro?... Pare că te văd iar c-ai să te îmbolnăvești.

CHIRIȚA: Ba nu, soro, c-așa-i moda. Dacă sunt armazoancă, trebuie să mă deprind cu țigările...

SAFTA: Mă mir ce gust poți găsi să pufuiești din gură ca un neamț?

CHIRIȚA: Ce gust?

Toată lumea azi fumează,
 Scoate fum pe nas, pe gât;
 Unii moda imitează,
 Alți fumează de urât.
 Omenirea-i o țigară
 Care se preface-n scrum;
 Și amorul cel cu pară
 Arde și se schimbă-n fum...
 Numai fumuri vezi aice
 La femei și la bărbați.
 Toți fumează... poți dar zice:
 Că-s mai toți înfumurați.

SAFTA: Cum înfumurați?... vrei să zici afumați?

CHIRIȚA: Și una și alta... dar... ian spune-mi, cumnățică, ce face Luluța?

SAFTA: Îi în grădină.

CHIRIȚA: Biata copilă!... De când o murit cucoana Nastasiica Afinoaie, nineacă-sa, și am luat-o sub epitropia noastră... mi-i drăguță ca o noră.

SAFTA: Mai știi?... poate să-i fii soacră cu vreme.

CHIRIȚA: Țâst! așa am chibzuit treaba cu bărbatu meu... Luluța are zestre bună... Guliță asemenea... mai potriviți unde să-i găsești?...

SAFTA: Să-i cauți cu lumânarea...

CHIRIȚA: Numai atâta mă îngrijește că Luluța nu bate nicidecum cu Guliță... și-i tot tristă de când o rămas orfană... ba încă câteodată parcă se pierde... nu-i în toate mințile.

SAFTA: Nu băga de seamă, că-i încă tânără.

CHIRIȚA: Ce tânără?... că-i de vro 15 ani... când s-o născut Guliță, era de un an... îmi aduc aminte ca acu... la Sân-Chetru... (Vorbind, își caută chibriturile.) Da oare ce mi-am făcut chibriturile?... Hait... că le-am prăpădit pe câmp. (Tare.) Monsiu Șarlă?

ȘARL (întinzându-se): Poroncesc, madam.

CHIRIȚA: Nu cumva ai fosfor cu d-ta?

ȘARL (aprinzând un chibrit): Voilà, madame. (În parte.) Elle fume comme un caporal.

CHIRIȚA (aprinzându-și o țigară groasă): Merci... Voulez-vous aussi boire une cigarette?

ȘARL (în parte): Aie... aie... elle va recommencer ses traductions libres...

CHIRIȚA: Ils sont de minune... cigarres de Halvanne...

ȘARL (luând o țigară): Merci, madame.

GUGULIȚĂ: Țigare de halva?... neneacă, dă-mi și mie o țigară.

CHIRIȚA: Auzi?... atâta ar mai trebui... cuconașii nu trag țigări.

GUGULIȚĂ: Ei... mata de ce tragi dacă ești cucoană?

CHIRIȚA: Tacă-ți gura, plodule... Monsiu Șarlă... ian dîtes-moi je vous prie: est-ce que vous êtes... mulțămît de Guliță?

ȘARL: Comme ça, comme ça... mulțumit et pas trop.

CHIRIȚA: C'est qu'il est très... zburdatic... mais avec le temps je suis sûre qu'il deviendra un tambour d'instruction.

ȘARL (cu mirare): Tambour?...

CHIRIȚA: Oui... adică, dobă de carte... tambour... nous disons comme ça en moldave.

ȘARL (în parte): Ah bon!... la voilà lancée.

CHIRIȚA: Et alors nous l'enverrons dedans.

ȘARL: Où ça, madame?

CHIRIȚA: Dedans... înăuntru... nous disons comme ça en moldave.

ȘARL (în parte): Parle donc le moldave alors, malheureuse.

CHIRIȚA: Et voyez-vous, monsieur Charles, je ne voudrais pas qu'il perde son temps pour des fleurs de coucou.

ȘARL: Pour des fleurs de coucou?

CHIRIȚA: C'est-à-dire: de flori de cuc... nous disons comme ça...

ȘARL: En moldave... (În parte.) Cristi... qu'elle m'agace avec son baragouin!

CHIRIȚA: Aussi, je vous prie... quand il se paressera... de lui donner de l'argent pour de miel.

ȘARL: Comment?... que je lui donne de l'argent?

CHIRIȚA (râzând): Non... Să-i dai bani pe miere... de l'argent pour du miel... c'est correct... nous disons comme cela...

ȘARL: C'est convenu... en moldave... Vous parlez comme un livre.

CHIRIȚA: Merci... j'ai appris toute seulette le français... pre legea mea.

ȘARL: Est-ce possible!... C'est extraordinaire... Hé bien, votre fils vous ressemble... il a une facilité! dans quelques années il parlera aussi bien que vous.

CHIRIȚA: Quel bonheur! Gugulea nineacă!... Auzi ce spune monsiu Șarlă... zice că ai să vorbești franțuzește ca apa... N'est-ce pas, monsieur Charles, qu'il parlera comme l'eau?

ȘARL: Comme?... Ah oui, oui... vous dites comme ça en moldave. Oui... oui.

CHIRIȚA: Da ian să-i fac eu un examen... Guliță, spune nineacă, cum se cheamă franțuzește furculița?

GUGULIȚĂ: Furculision.

CHIRIȚA: Frumos... dar friptura?

GUGULIȚĂ: Fripturision.

CHIRIȚA: Prea frumos... dar învârtita?

GUGULIȚĂ: Învârtision.

CHIRIȚA: Bravo... Guliță... bravo, Guliță... (Îl sărută.)

ȘARL (în parte): Gogomanition, va!...

SCENA IV

Cei dinainte, ION (venind pe poartă)

ION: Cicoană, cicoană... Iaca un răvaș de la Ieși.

CHIRIȚA (tresărind): De la Ieși? A fi de la d-lui... Cine l-o adus?

ION: Un jăndar de la isprăvnicie... Cică-i grabnic.

CHIRIȚA: Grabnic?... adă... (Vrea să ieie răvașul și se oprește.) Da așa s-aduce răvașul, măi oblojitule?

ION: Apoi cum?

CHIRIȚA: Cum?... Nu ți-am spus c-acum îi moda s-aducă răvașele pe talgere?... Ha?

ION: Iaca... parcă răvașele-s alivenci.

CHIRIȚA: Ce-ai zis?... lipsești de-aici... și doar nu mi le-i aduce acu îndată după modă... c-atâta-ți trebuie.

ION: Da unde să găsesc eu talgere, cucoană?... că nu-s sofragiu.

CHIRIȚA: Du-te sus la jupâneasa de cere un talger și-un șervet.

ION: Și șervet?

CHIRIȚA: Și după ce-i pune șervetu pe talger și răvașu pe șervet... să mi-l prezentezi frumos... ai auzit?

ION: Am auzit. (Se duce în casă zicând:) Să pun talgeru pe șervet și răvașu pe șervet... ba șervetu pe răvaș... ba...

SAFTA: Bine, soro, cum ai răbdare s-aștepți, când îi răvaș grabnic de la frate-meu poate?
 CHIRIȚA: Fie măcar de la Pori-împărat... am hotărât să introduc în provincie obiceiurile din Ieși, doar ne-om mai roade puținel și noi...N-am dreptate, monsiu Șarlă?
 ȘARL: Mult dreptat, mult... în care pricin?
 CHIRIȚA: În predmetul civilizației.
 ȘARL: Civilization... cu serviette?
 CHIRIȚA: Pe assiette.
 ȘARL: C'est l' étiquette?
 CHIRIȚA: Cu serviette.
 GUGULIȚĂ: Pe assiette.
 ȘARL: Au fait... (În parte.) Je n'y suis pas du tout.

SCENA V

Cei dinainte, ION (venind din casă și aducând răvașul acoperit sub șervet și sub talger)

ION: Cucoană... iaca răvașul de modă.
 CHIRIȚA: Adă-l încoace... (Căutând în talger.) Unde-i, că nu-l văd în talger?...
 ION: Cred și eu dacă-i de desubt.
 CHIRIȚA (ridicând talgerul): Dedesubt?... Așa te-am învățat eu?... Nu-i nici sub talger?... Ce-ai făcut răvașu, tontule?
 ION: Dec!... se face că nu știe... îi sub șervet... ca de modă... Nu mi-ai spus?...
 CHIRIȚA: Sub șervet?... (Azvârle șervetul și găsește răvașul în palma lui Ion.) Bată-te cucu, mangositule... Ian vedeți, mă rog, c-o făcut cu totul dimpotrivă... (Ia răvașul.)
 ION: Ei!... parcă eu am fost de gemene cu moda... așa mi-ai poruncit, așa am făcut.
 CHIRIȚA: Ai noroc că-i răvaș grabnic de la bărbatu-meu... că ți-aș arăta eu...
 SAFTA: Da lasă-l încolo, cumnățică, și citește azi...
 CHIRIȚA: Ian să videm. (Citește adresa răvașului:) "Isprăvnicia ținutului către preaiubita mea soție, Chirița Bârzoii, ot Bârzoieni."
 ȘARL: Comment?... Madam est maritat c-un ispravnicie?
 CHIRIȚA (zâmbind): Ba mi se pare că c-un ispravnic nou... Cumnățică, ce semn îi când îți țiue urechea stângă?
 SAFTA: Semn bun, soro.
 CHIRIȚA: Să vedem... Cruce-agiută. (Citește:) "Cu frățescă mă închin și te sărut dulce, iubită Chirițo. În sfârșit, cu mila lui Dumnezeu, m-am isprăvnicit!... Neamul nostru s-o înălțat!... Ie-o pe-acolo cam pe mare cu megieșii, că pe-aici las' pe mine. Scoală-te îndată și vină în târg cu toată gospodăria și cu tot neamul... dintre care nu uita a-mi aduce curcanul cel bătrân, c-am să-l pun în slujbă. Scris-am. Al d-tale ca un soț, Grigori Bârzoii"
 CHIRIȚA: Kirie eleison!... iată-mă-s isprăvniceasă!... (Nebună de bucurie.) Cumnățică, Guliță, monsiu Șarlă, Ioane... îs isprăvniceasă!
 TOȚI (cu bucurie): Isprăvniceasă!
 CHIRIȚA (jucând singură de bucurie): Tra, la, la, la, la... sunt isprăvniceasă... Cumnățică, vină să te sărut. (Sărută pe Safta.) Guliță, vină și tu să te sărut. (Sărută pe Guliță.) Monsiu Șarlă, vină și d-ta să te... (Coboară ochii rușinată.)
 ȘARL: S'il vous plaît?
 CHIRIȚA: Pardon... Ioane, Ioane...
 ȘARL (în parte): Comment?... Ion aussi?...
 CHIRIȚA: Ce era să-ți spun?... am uitat-o de bucurie... Ha... dute de spune surugiilor să înhame poștalionii la trăsura cea galbenă... degrabă... degrabă, că o să ne pornim la târg.
 TOȚI: La târg?
 CHIRIȚA: Dar... destul am mocnit la țară... ian să mai fantacsesc și eu prin târg, ca altele... doar îs isprăvniceasă... Nu că adică m-am fudulit dintr-aceasta... sau că mi-ar fi făcut vro mulțămire mai deosebită... Nu... nu se sparie Chirița așa lesne... cu una, cu două... Zău, nu... minciuni nu știu să spun, că nu-s ipo... ipocondră... M-am isprăvnicit? să-mi fie de bine... Dacă-am dorit-o... am dorit-o numai de-o ambiție care am... iar nu de alta. Ioane... trimis-o boieriu vro ceată de jândari ca să meargă pe lângă obloane?

ION: A trimis o ceată întreagă: doi slujitori.
 CHIRIȚA: Numai?... Spune-le să se gătească... Hai... cară-te...
 ION: Iaca mă car, cucoană isprăvniceasă... măriia-ta! (Iese.)
 CHIRIȚA: Isprăvniceasă!... De-acum să vedeți bontonuri și tinichele... am să-i durez ș-un voiaj la Paris.
 SAFTA: Tocmai pe-acolo?... în țara nemțească?...
 GUGULIȚĂ: Să mă iei și pe mine, neneacă.
 CHIRIȚA: Te-oi lua, puiule... și pe monsiu Șarlă... și pe Luluța... Parcă văd pe pasport: baroana Chirița!...am să mă dau și eu de baroană, cum oi trece granița... să spariu nemții!...
 ȘARL (în parte): Îi lipsește un dog.
 CHIRIȚA: Qu' est-ce que, monsiu Șarlă?
 ȘARL: Je partage votre bonheur, madame.
 CHIRIȚA: Ah oui, monsiu Șarlă... je suis heureuse pardessus la mesure...
 ȘARL: Je comprends... peste masur.
 CHIRIȚA: Tout à fait... Hai iute să ne gătim, ca să plecăm cu ziuă... Hai.
(Se aude glasul Luluței în grădină, cântând.)
 GUGULIȚĂ: Auzi, neneacă, glasul Luluței?
 CHIRIȚA: Iat-o, vine într-acoace... Stați locului.

SCENA VI

Cei dinainte, LULUȚA (intră pe portița grădinii cântând și alungând un flutur cu un năvod mic de bariș)

LULUȚA(Arie din "Baba-Hârca": "Ei, zău, tare-mi pare bine...")
 Fluturaș, vin' lângă mine...
 Ah, ascult'al meu cuvânt,
 Că și eu sunt ca și tine
 Singurică pe pământ!
 Nu zbura, nu zbura, stăi...
 GULIȚĂ (căutând pe sus)
 Iată-l, iată-l! măi, măi, măi!
 LULUȚA
 Tare-i sprinten și frumos.
 GULIȚĂ
 Când pe sus îi, când pe jos.
 LULUȚA
 Nu zbura, nu zbura, stăi...
 GULIȚĂ
 Iată-l, iată-l! măi, măi, măi!
 LULUȚA
 Zău, te-oi prinde... de-a te prinde
 Un dor mare mă cuprinde.
 Vin' cu mine fără frică
 Că-s și eu o fluturică...
 În zadar fugi pe-mprejur;
 De-a te prinde eu mă jur.
 În zadar zbori așa tare...
 Na, te-am prins... Ce bine-mi pare!
(Luluța trânteste năvodul în capul lui Guliță și-l prinde înăuntru.)
 LULUȚA: L-am prins... l-am prins.
 GUGULIȚĂ: Da șezi binișor, Luluță, că te spun neneacăi...
 LULUȚA: Vai de mine!... în loc de flutur, am prins un cărăbuș...
 Ha, ha, ha, ha, ha.
 Cărăbuș, cărăbuș
 Pe-a cui mâini încăpuși.
 TOȚI: Ha, ha, ha, ha...
 GULIȚĂ (mânios): Cărăbuș!...auzi, neneacă?... zice că-s cărăbuș.

CHIRIȚA: Nu te mânie, Guliță, că șuguiește Luluța... Luluțo, vin- încoace la mătușica să-ți spun o veste bună.

LULUȚA: Ce veste?...

CHIRIȚA: M-am făcut isprăvniceasă.

LULUȚA: Ei... ș-apoi?

CHIRIȚA: Apoi... nu sari în sus de bucurie?

LULUȚA: Nu.

CHIRIȚA (supărată, Saftei): Îți spun eu că câteodată se pierde. (Tare.) Ei dar gătește-te, Luluță, c-o să mergem la târg.

LULUȚA (cu bucurie): Unde?... la Ieși?

CHIRIȚA: Ba cole, alături cu Bârzoieni... unde-am mai fost an iarnă.

LULUȚA (tristă): Ori acolo... ori aici la țară... totuna-i.

CHIRIȚA: D-apoi... vezi d-ta... te-ai deprins tot la Ieși... Mai șezi și prin ținut, că nu-i muri...

LULUȚA (plângând): Ba oi muri...

CHIRIȚA: Îndărătnico!...

ȘARL (în parte): Pauvre enfant!

CHIRIȚA: Hai, să ne gătim de drum... Monsiu Șarlă... je vous prie à la brayette.

ȘARL (dându-i brațul): Trop heureux, madame. (Dă celălalt braț Saftei.) Madam cocona Safta, non poftesc?

SAFTA: Bucuros, domnule...

ȘARL (în parte): J'ai l'air d'une cruche a deux anses... tableau! (Chirița, Safta, Șarl și Guliță intră în casă.)

SCENA VII

LULUȚA: Doamne!... tare mi-i urât aici... nu știu ce să fac toată ziua... N-am pe nime care să mă iubească de când a murit biata nenecuță... Mătușica-i prea bătrână și Guliță prea tânăr... nu mă pot înțelege cu ei, cum mă înțelegeam cu neneaca și cu Leonaș... dragu Leonaș!... unde-o fi el acu?... de trei ani de când nu l-am văzut, o fi crescut mare și m-o fi uitat poate... da eu una știu că nu l-oi uita niciodată... că-l iubesc din copilărie.

(Arie din "Însurăței": "Zile dintâi ale-nsoțirii")

Scump suvenir de fericire,

Cu glasul tău de nălucire

Alungi ades a mea mahnire

Și mă îngâni vesel, ușor.

Ah! vin-acum, vis de plăcere,

Ca să-mi aduci o mângâiere

Și, ca prin vis, a mea durere

Să mi-o ridici în al tău zbor!

SCENA VIII

LULUȚA, GULIȚĂ (venind pe porțița grădinii)

GULIȚĂ (în parte): Am fugit pe ușa din dos și am dat pin grădină ca să scap de dascăl... Acum... hai la grajd... Tot oi să încalec, în ciuda neneacăi... mă duc să fur calul de la iesle... Ia așa!... de ce nu mă lasă de bunăvoie. (Dă cu ochii de Luluța.) Luluța!

LULUȚA: A!... iaca și monsiu cărăbuș...

GULIȚĂ: Iar mă faci cărăbuș?... Ian ascultă, Luluță... aici nu suntem la Ieși ca să mă iei în răs... Acu-s mare! și dar, te poftesc...

LULUȚA: Mare?... vrea să zică: ești cărăbuș de cei cu două coarne?

GULIȚĂ: Ba nici cu două... nici cu unu... îs cavaler!... învăț pe Telemac...

LULUȚA: Zău!... ai ajuns pân-acolo?... Nu te cred!

GULIȚĂ: Nu mă crezi?... Ascultă dar să ți-l spun pe de rost... Télémaque ne pouvait d' Ulysse dans sa douleur...

LULUȚA: Destul, că doar nu-s profesor... să-mi spui lecția.

GULIȚĂ: Păcat, Luluță... că nu ești mata în locul lui monsiu Șarlă... că, zău, mai mult aș învăța cu mata...

LULUȚA: Da de ce, Guliță?

GULIȚĂ: Nu știu bine de ce... dar cu mata mi-ar fi dragă cartea.

LULUȚA (în parte): Bietul copil!

GULIȚĂ: Mata îți tot bați joc de mine... nu înțeleg pricina pentru care... dar cu toate aceste... nu pot să mă mâniu pe mata cu tot dinadinsul... că-mi ești drăguță... na.

LULUȚA: Drăguță!

GULIȚĂ: Pre legea mea!

(Arie "Căruța poștei")

Îmi plac arșicii și zmeu-mi place;

Mi-e drag cu mingea de-a arunca.

Dar lângă tine, ah! cum se face

Că-mi trece gustul de-a mă juca?

Nu știu, Luluță, cum, zău, se face

Că-mi trece gustul de-a mă juca.

În puf sunt meșter și suflu tare;

Dar când pe tine eu te zăresc,

Rămân deodată fără suflare

Și nu pot jocul să-l isprăvesc.

Când vreau să suflu... n-am răsuflare;

Și bani și minte, tot prăpădesc!

LULUȚA: Bietul Guliță!... Eu te-nțeleg... dar ce folos, că ești încă copil!

GULIȚĂ: Copil?... Ia să vezi acuși dacă-s copil... când oi alerga călare.

LULUȚA: Cum!... ce fel?

GULIȚĂ: Pe calul neneacăi... da să nu spui, Luluță... Așteaptă aici. (Aleargă în culisele din dreapta.)

SCENA IX

LULUȚA, pe urmă GULIȚĂ și ION

LULUȚA (singură): Auzi mă rog? Guliță... un copil de ieri, de-alaltăieri, cum zice mătușica... Cine-ar fi crezut?... Zău că nu mai sunt copii astăzi pe lume... Ce huiet s-aude?...

(Se aude în culisele din dreapta sfadă între Ion și Guliță.)

ION (în culise): Da lasă calu-n pace, cuconașule!

GULIȚĂ (asemene): Taci, Ioane, că ți-oi da bacșiș... Hi... cal... hi... cal...

ION: Ce bacșiș?... Să mă bată cucoana?...

GULIȚĂ: Hi... cal... hi, cal... (Strigă surugiește.)

ION: Iaca pozna!... nu lăsa, măi! Săriți de opriți calul!

GULIȚĂ (răpit de cal, vine în scenă speriat și țipând): Valeu!... valeu!... nu mă lăsa, Ioane, că mă trânteste. Valeu!... valeu!...

(Iese călare cu fuga pe poartă în dreapta.)

ION (alergând dintre culise): Vai de mămulica mea!... de-acum mi-am găsit arțagu cu cucoana... Hait... l-o umflat rusaliile... (Iese prin fund, strigând:) Săriți... săriți...

LULUȚA: Ha, ha, ha... parcă era făt-logofăt din poveste. (Cade de râs pe canapea.)

(Se face zgomot în sat. Chirița, Safta și Șarl ies în cerdac.)

SCENA X

LULUȚA, CHIRIȚA, SAFTA, ȘARL, ȚĂRANI

CHIRIȚA, SAFTA : Ce este?... foc?... tâlharii?

(Guliță trece pe la poartă, din dreapta în stânga, în fuga calului, strigând: "Neneacă... monsiu dascăl... nu mă lăsați... valeu..." Cățiva țărani aleargă după el, alții intră pe scenă.)

CHIRIȚA, SAFTA: Vai de mine!... Guliță călare?

ȘARL: Grands dieux!... il est perdu, courons. (Se coboară repede din cerdac.)

CHIRIȚA: Perdu!... mon odor?... Ah!... vah!... săriți... alergați...

(Se coboară cu Safta în scenă.)

(Arie din "Baba Hârca": "Săriți... săriți!")

CHIRIȚA

Săriți, săteni, argați,

Cu toții alergați.

Săriți și-mi ajutați

Copilul să-mi scăpați!
Iată-mă-s în disperare!
Săriți, săriți, alergați.
Guliță-i în pierzare;
Săriți de mi-l scăpați!

COR

Săriți, săteni, argați,
Cu toții alergați.
Săriți de-o ajutați,
Copilul să-i scăpați!

(Toți aleargă pe poartă și apucă pe urmele calului.)

LULUȚA (singură): Vai de mine!... Se vede că-i în primejdie!... Mă duc să caut colonie, că poate să leșine mătușica... (Intră în casă.)

SCENA XI

LEONAȘ (ivindu-se la poartă) și, pe urmă, LULUȚA

LEONAȘ: Ce i-au apucat de aleargă ca niște nebuni?... Să juri că a lovit strechia pe tot satul... Ian privește cum se-ntrec... Ce văd? două cucoane cu dâșii?... Ce să fie oare?... Ian să întreb la curte... (Vine în scenă.)

LULUȚA (ieșind în cerdac): Iaca colonia... Hai degrabă după dâșii. (Se coboară repede și se întâlnește cu Leonaș.)

LEONAȘ: Luluța!

LULUȚA: Leonaș!... Leonaș aici! A!... (Se aruncă cu bucurie în brațele lui.)

LULUȚA

Tu ești, iubite Leonaș?

LEONAȘ

Eu sunt, iubite îngeraș.

LULUȚA

Nu-i vis?... îmi vine, zău, să plâng.

LEONAȘ

Nu-i vis... în brațe-mi eu te strâng.

(Împreună.)

Ah, ce fericire!

Ce veselă simțire

Simt acum că te-am găsit,

O! scump odor iubit.

Dulcea mângâiere

Gonește-a mea durere,

Și-n rai mult așteptat

Parc-am intrat.

LULUȚA (sărind de bucurie): I!... cât îmi pare de bine c-ai venit, Leonașule... știi? îmi vine să râd și să plâng totodată... De mult nu te-am văzut!

LEONAȘ (cu dragoste): De mult, dragă Luluță... tocmai de când te-a luat cucoana Chirița sub epitropia ei și te-a adus la Bârzoieni.

LULUȚA (ștergându-și ochii): Așa... de la moartea nenecuței.

LEONAȘ: Nu mai plânge, Luluța... că, zău, acuși plâng și eu.

LULUȚA: Cum n-oi plânge dacă de trei ani de zile mă găsesc printre străinii care, pentru că mă văd tristă și pe gânduri, zic că dau semne de nebunie... Ei nu pot înțelege că mi-i dor de nenecuța.

LEONAȘ: Ce spui?... Vrea să zică ești nenorocită în casa Chiriței?

LULUȚA: Apoi judecă tu însuși de pot fi fericită... singură, orfană!... depărtată de toți prietenii copilăriei mele... de tine, Leonaș, care eram deprinsă să te văd în toate zilele în casa maică-mea!...

LEONAȘ: Biata Luluță!... De știam una ca asta... nu mă duceam peste graniță.

LULUȚA: Cum?... ai făcut voiajuri?

LEONAȘ: De cum ne-au despărțit întâmplările... m-am pornit la Paris și am șezut acolo trei ani...

LULUȚA: Trei ani!... înalte gândit-ai vrodată la mine?

LEONAȘ: Nu o dată... dar totdeauna... Și cum m-am întors în țară, cea întâi dorință a mea a fost ca să te gădesc și să te văd.

LULUȚA: Ce bine-mi pare!... De-acum cred că-i ședea tot cu mine.

LEONAȘ: Numai de mi-a da voie cucoana Chirița.

LULUȚA: De ce nu?... Ce poate s-o supere șederea ta aici?

LEONAȘ: Poate să nu-i vie la socoteală, pentru că, după cum am aflat la Iași de la sârdarul Cuculeț, se vede că Chirița plănuiește ca să te mărite mai târziu cu Guliță.

LULUȚA: Cu Guliță?... Ha, ha, ha, ha... Da nu l-ai văzut cum merge călare? Ha, ha, ha!...

LEONAȘ: Cum?... Ce are a face?

LULUȚA: După dânsul aleargă acu tot satul: îl hăituește.

LEONAȘ (cu mirare): Nu te înțeleg... Dar oare ce s-aude?

(Zgomot afară.)

LULUȚA: Or fi hăitașii lui Guliță... (Merge în fund și caută între culise.) Dar iată-i... ei sunt... aduc vânatul aici... Hai degrabă, Leonaș, să ne ascundem cole în boschet. (Merg amândoi în boschet.)

SCENA XII

LULUȚA și LEONAȘ (în boschet), ȚĂRANII

(aduc pe Guliță leșinat și-l așează pe un scaun în fața publicului),

CHIRIȚA, SAFTA, ȘARL, ION (vin plângând împrejurul lui Guliță)

(Aria din "Baba Hârca": "Bobii hai, bobii na")

COR

Vai de el, a murit!

Iată-l.

Calul rău l-a bușit!

Cată-l.

A murit, a murit,

Iată-l!

CHIRIȚA(cu deznădăjduire)

A murit Gugulea meu!

COR

Ierte-l, ierte-l Dumnezeu!

CHIRIȚA (bocind): Gulița mamei!... Gugulița nineacăi... cât era el de frumușel... cât era de sprintinel, și-acum iată-l țepăn... bujorașu mamei... l-am pierdut!...

LULUȚA și LEONAȘ (în parte, speriați): A murit!

ȘARL (apropiindu-se de Guliță): No... taci, madam cocona... că el nu-i murit... traiesc bine. (Caută să-l dezleșine.)

CHIRIȚA: N-o murit!... ești sigur, monsiu Șarlă... Ah, aș fi în stare să mă duc la Ierusalim pe gios cu traista-n cap. (Bocind cu bucurie.) Îngerașu mamei!... n-o murit!...

ȘARL: Destul țipat acum... asurzit la mine. Apă de colonie este?

CHIRIȚA: Na flacornul meu... dă-i la nas... Gugulița mamei... (Furioasă.) Ei las', bade Ioane, că te-oi drege eu.

ȘARL (punând flaconul sub nasul lui Guliță): Enfin!... voilà qu'il revient, son nez remue!

CHIRIȚA: Son nez remue?... quel bonheur!... Cher Goulitze!... il a mangé une terrible... comment dites-vous en français?... une terrible... trântă!

GUGULIȚĂ (trezindu-se, cu glasul slab): Trântision.

TOTI: A!...

CHIRIȚA: Trântision!... o învîiet franțuzește! Gugulița nineacăi!...

(Îl strânge în brațe.)

LEONAȘ, LULUȚA (în boschet): Trântision? Ha, ha, ha, ha.

CHIRIȚA: Cine chicotește aici?... (Aleargă furioasă în boschet.) Luluța cu un cavaler!... Ce faci aici, dimoni?... și d-ta, cuconașule, cine ești?... ce cauți? ce vrei?

LEONAȘ (ieșind din boschet): Cucoană Chiriță... mai întâi mă închin cu supunere.

CHIRIȚA: Și al doile?

LEONAȘ: Al doile nu lipsesc a cerceta despre întregimea fericirii sănătății d-tale, ca aflând...

CHIRIȚA (de tot furioasă): Și al treile?

LULUȚA: Al treile vei ști că d-lui îi Leonaș, prietenul meu din copilărie.

CHIRIȚA: Leonaș?... A! d-ta ești domnu Leonaș?... mă bucur... Ieși afară din ogradă, nerușinatule.

LULUȚA: Să iasă?... de ce să iasă?

CHIRIȚA: Te-oi învăța eu să râzi de Guliță... Auzi, mă rog?... Vine pe furiș în casa mea și în loc să mă mângâie la supărare... îi vine chef de râs?... ghidi ștregar!

LEONAȘ: Cucoană Chiriță... mai întâi...

CHIRIȚA: Întâi, al doile ș-al treile... ieși afară... cară-te... cât e treaba cu cinste... să nu te mai văd... Auzi? un chichirneț acolo!...

LEONAȘ (mânios): Ian ascultă, Bârzoaio, ai noroc că ești de când Papură-Vodă... c-apoi...

CHIRIȚA: Minciuni spui... că tocmai ieri am împlinit 35 de ani.

ȘARL (în parte): Oh! elle est bonne celle la.

LEONAȘ: 35 fără miercuri, fără vineri și fără sâmbete.

CHIRIȚA: Ce-ai zis?... îmi lipsesc sâmbetele? (Către țărani.) Mări ia împingeți-l, măi, de spate pe poartă, să-l învăț eu a vorbi cu isprăvnicesele.

(*Țăranii vor să se repeadă asupra lui Leonaș.*)

LEONAȘ (scoțând un pistol): Să nu vă mișcați, că dau.

GUGULIȚĂ (ascunzându-se după Chirița): Neneacă... ne-mpușcă!

CHIRIȚA (ascunzându-se după Safta): Vai de mine, c-aista-i volintir!

SAFTA (ascunzându-se după Șarl): Nu lăsa, monsiu Șarlă.

ȘARL (alergând înaintea lui Leonaș): Arrêtez, monsieur...

LULUȚA (lângă Leonaș): Leonaș, te rog... nu face vro nenorocire.

LEONAȘ: N-ai nici o frică, Luluță. Cât pentru d-ta, Chirițoaio... scrie-n frunte ce-ți spun: de azi înainte te așteaptă la toate șotiile din partea mea.

CHIRIȚA: Nu-mi pasă, că-s isprăvniceasă.

LEONAȘ: Tu, Luluță dragă... fii liniștită, c-oi priveghe totdeauna asupra ta. Adio... (Sărută pe Luluța și se depărtează spre fund.) Să ne vedem sănătoși, Bârzoaie.

CHIRIȚA: Ba să te văd, când te-oi chema eu...

(*Împreună.*)

LEONAȘ: (Arie din “Baba Hârca: “Dar ce este, ce-ntâmplare”)

Lasă, lasă, Chirițoaie,
 Babă-Cloanță, ră strigoaie.
 Îi păți tu, vai de tine,
 Multe șotii de la mine!

CHIRIȚA și CORUL

Cale bună, sprâncenată,
 Mergi la dracu, să-i fii plată;
 Și să nu dai ochi cu mine,
 Că-i păți, zău, o rușine.

LULUȚA (căutând să împace pe Leonaș)

Mergi, iubite,-n cale bună...

Nu te pune c-o nebună.

ȘARL (căutând să împace pe Chirița)

Non te superi de mânie...

Non te-apuc l'apoplexie.

(*Împreună.*)

LEONAȘ

Lasă, lasă, Chirițoaie etc.

CHIRIȚA și CORUL

Cale bună, sprâncenată etc.

(*Leonaș iese.*)

SCENA XIII
Cei dinainte, în afară de LEONAȘ

CHIRIȚA: S-o dus volintiriu?

ȚĂRANII: S-a dus.

CHIRIȚA: De-acum hai să ne ducem și noi la târg ca să ne punem în siguranție... Ioane, gata-s trăsurile?

ION: Gata, cucoană.

CHIRIȚA: Du-te de zi jăndarilor să vie aici cu săbiile scoase... (Ion iese.) Cumnățică, pune la cale să ducă lucrurile la trăsură... (Safta intră în casă.) Și voi, na doi fifirigi... să beți în sănătatea boieriului.

ȚĂRANII: Să trăiască boierul ispravnic!

CHIRIȚA: Amin!

(Jandarmii intră pe poartă cu săbiile scoase și stau în fund. Safta vine aducând șapca lui Guliță și capela Luluței. Câteva slugi ies totodată din casă purtând geamandanuri, cutii și saltele și se îndreaptă spre poartă.)

CHIRIȚA: Iaca și jandarii... iaca și lucrurile... suntem gata ca ș-un purces... Haideți de-acum... Guliță, dă brațul Luluței... Monsieur Charles, je vous prie a la brayette.

ȘARL: Comment?... vraiment, nous partons?

CHIRIȚA: Oui, nous lavons le barile.

ȘARL: Le baril?

CHIRIȚA (cu nerăbdare): Oui... nous lavons le baril... spălăm putina... quoi... nous disons comme ça en moldave.

ȘARL: Ah! (În parte.) C'est égal, elle m'agace de plus en plus.

GUGULIȚĂ: Neneacă... da nu iei ș-un curcan fript la drum?

CHIRIȚA: Iaca că era să uit curcanu cel bătrân... Ioane, ie curcanu să-l duci boieriului.

ION (iese): Îndată, cucoană... (Vine aducând un curcan în brațe.)

CHIRIȚA: Hai... (Cu entuziasm.) La isprăvnicie!

COR (Arie "Sonni la trompa-ntrepida")

CHIRIȚA, SAFTA, ȘARL, GUGULIȚĂ

Hai la isprăvnicie,

În slavă, avuție

Și-n lungă veselie

De-acuma să trăim!

ȚĂRANII

A voastr-isprăvnicie

Ferice să vă fie.

Bună călătorie

Cu toții vă dorim.

CHIRIȚA

Ah! sunt isprăvniceasă!

Parcă-s împărăteasă.

Aferim, moțpăneasă!

Chirițo, aferim!

Ah!

(În repriza corului, jandarmii pornesc înainte; după ei, Luluța cu Guliță, pe urmă Șarl dând brațul Chiriței și Saftei și, în sfârșit, Ion purtând curcanul. Marș general. Țăranii aruncă cușmele în sus.)

(Cortina cade.)

Plan de discuții

- Despre ce este vorba în cele trei texte?
- Care sînt temele majore care apar în aceste texte?
- Care este atitudinea autorului față de personaje?
- Cum sînt construite personajele din comediile lui Alecsandri?
- Care sînt principalele surse ale comicalului în comediile lui Alecsandri?
- Care sînt coordonatele lumii înfățișate în comediile lui Alecsandri?